This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

A 468345

878
C7
L19
171

M. TULLII
CICERONIS
OPERA.

TOMUS UNDECIMUS.

HOC VOLUMINE

continentur

EPISTOLARUM AD FAMILIARES LIBRI X.

M. TULLII
CICERONIS
OPERA.

Recensuit J. N. ***Lallemand.***

TOMUS UNDECIMUS.

PARISIIS,

Apud { SAILLANT, viâ S. Joannis Bellov.
DESAINT, viâ Fœneâ.
BARBOU, viâ Mathurinensium. }

M DCC LXVIII.

John S. Lawrence Estate

9t

3-31-1925

CICERONIS EPISTOLÆ AD FAMILIARES.

LIBER PRIMUS.

M. T. C. P. Lentulo Procos S. D.

Rex Ægypti Ptolemæus, a ſuis ejectus, ut ab Romanis reſtitueretur, cupidè largitionibus laboravit. Hujus reductio, anno ſuperiore, a ſenatu decreta erat Lentulo conſuli, cui in Ciliciam, quæ ei provincia obvenerat, profecto, calumnia religionis objecta eſt, ob Sibyllinum carmen, quod vetabat Ægyptium exercitu juvare. Quidam cenſuerunt, ut Lentulus sine exercitu reduceret: alii, ut Pompeius. Quid actum de his in ſenatu fuerit, Cicero perſcribit. Anno U. C. 697. Cellarius.

1. Ego omni officio, ac potiùs pietate erga te ceteris ſatisfacio omnibus, mihi

ipſe numquam ſatisfacio: tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu, niſi perfectâ re de me, non conquieſti, ego quia non idem in tua cauſa efficio, vitam mihi eſſe acerbam putem. In cauſa haec ſunt. Ammonius, regis legatus, apertè pecuniâ nos oppugnat: res agitur per eoſdem creditores, per quos, quum tu aderas, agebatur. Regis cauſâ ſi qui ſunt qui velint, qui pauci ſunt, omnes rem ad Pompeium deferri volunt: ſenatus religionis calumniam non religione, ſed malevolentiâ, & illius regiæ largitionis invidiâ comprobat. Pompeium & hortari, & orare, & jam liberiùs accuſare, & monere, ut magnam infamiam fugiat, non deſiſtimus: ſed planè nec precibus noſtris, nec admonitionibus relinquit locum: nam quum in ſermone quotidiano, tum in ſenatu palam ſic egit cauſam tuam, ut neque eloquentiâ majore quiſquam, neque gravitate, neque ſtudio, nec contentione agere potuerit, cum ſumma teſtificatione tuorum in ſe officiorum, & amoris erga te ſui. Marcellinum tibi eſſe iratum ſcis: is, hac regiâ cauſâ exceptâ, ceteris in rebus ſe acerrimum tui defenſorem fore oſtendit: quod dat, accipimus; quod inſtituit referre de religione, & ſæpe jam retulit, ab eo deduci non poteſt. Res ante Idus

acta sic eſt ; nam hæc Idibus manè ſcripſi. Hortenſii , & mea , & Luculli ſententia cedit religioni de exercitu ; teneri enim res aliter non poteſt : ſed ex illo ſenatusconſulto , quod te referente factum eſt , tibi decernit , ut regem reducas ; quòd commodo rem facere poſſis ; ut exercitum religio tollat , te auctorem ſenatus retineat. Craſſus tres legatos decernit , nec excludit Pompeium : cenſet enim etiam ex iis , qui cum imperio ſunt. M. Bibulus tres legatos ex iis , qui privati ſunt. Huic aſſentiuntur reliqui conſulares , præter Servilium , qui omnino reduci negat oportere ; & Volcatium , qui Lupo referente , Pompeio decernit ; & Afranium , qui aſſentitur Volcatio : quæ res auget ſuſpicionem Pompeii voluntatis : nam advertebatur Pompeii familiares aſſentiri Volcatio. Laboratur vehementer : inclinata res eſt. Libonis , & Hypſæi non obſcura concurſatio , & contentio ; omniumque Pompeii familiarium ſtudium , in eam opinionem rem adduxerunt , ut Pompeius cupere videatur : cui qui nolunt , iidem tibi , quòd eum ornaſti , non ſunt amici. Nos in cauſa auctoritatem eò minorem habemus , quòd tibi debemus : gratiam autem noſtram exſtinguit hominum ſuſpicio , quòd Pompeio ſe gratificari putant. Ut in rebus multò antè quàm

profectus es, ab ipſo rege, & ab intimis, ac domeſticis Pompeii clam exulceratis, deinde palam a conſularibus exagitatis, & in ſummam invidiam adductis, ita verſamur. Noſtram fidem omnes, amorem tui abſentis præſentes tui cognoſcent. Si eſſet in iis fides, in quibus ſumma eſſe debebat, non laboraremus. Vale.

M. T. C. S. D. P. LENTULO PROCOS.

SIGNIFICAT quid deinceps actum in ſenatu ſit in cauſa regia Idibus Januariis: quæ ſententiæ dictæ: quo Pompeius, quo ejus familiares animo: & quæ tribuni fruſtra moliti ſint. Anno *U. C. 697.*

1. IDIBUS Januariis in ſenatu nihil eſt confectum, propterea quòd dies magna ex parte conſumptus eſt altercatione Lentuli conſulis, & Caninii tribuni plebis. Eo die nos quoque multa verba fecimus; maximéque visi ſumus ſenatum commemoratione tuæ voluntatis erga illum ordinem commovere. Itáque poſtridie placuit, ut breviter ſententias diceremus. Videbatur enim reconciliata nobis voluntas ſenatûs eſſe; quod quum dicendo, tum singulis appellandis, rogandiſque perſpexeram. Itaque quum ſententia prima Bibuli pronuntiata eſſet, ut tres legati regem reducerent; ſecunda Horten-

ſii, ut tu ſine exercitu reduceres; tertia Volcatii, ut Pompeius reduceret; poſtulatum eſt, ut Bibuli ſententia divideretur. Quatenus de religione dicebat, cuique rei jam obſiſti non poterat, Bibulo aſſenſum eſt: de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia. Proxima erat Hortenſii ſententia, quum Lupus, tribunus plebis, quòd ipſe de Pompeio retuliſſet, intendere cœpit, antè ſe oportere diſceſſionem facere, quàm conſules. Ejus orationi vehementer ab omnibus reclamatum eſt: erat enim iniqua, & nova. Conſules neque concedebant, neque valde repugnabant: diem conſumi volebant; id quod eſt factum. Perſpiciebant enim in Hortenſii ſententiam multis partibus plures ituros; quamquam apertè Volcatio aſſentirentur. Multi rògabantur, atque idipſum conſulibus invitis: nam ii Bibuli ſententiam valere cupierunt. Hac controverſiâ uſque ad noctem ductâ, ſenatus dimiſſus: & ego eo die caſu apud Pompeium cœnavi; nactuſque tempus hoc magis idoneum, quàm umquam antea, quòd poſt tuum diſceſſum is dies honeſtiſſimus nobis fuerat in ſenatu, ita ſum cum illo locutus, ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere: quem ego ipſum quum audio,

prorſus eum libero omni ſuſpicione cupiditatis; quum autem ejus familiares omnium ordinum video, perſpicio, id quod jam omnibus eſt apertum, totam rem iſtam jampridem a certis hominibus, non invito rege ipſo, conſiliariiſque ejus, eſſe corruptam. Hæc ſcripsi ante diem XVI. kal. Febr. ante lucem. Eo die ſenatus erat futurus. Nos in ſenatu, quemadmodum ſpero, dignitatem noſtram, ut poteſt in tanta hominum perfidia, & iniquitate, retinebimus. Quod ad popularem rationem attinet, hoc videmur eſſe conſecuti, ut ne quid agi cum populo aut ſalvis auſpiciis, aut ſalvis legibus, aut denique sine vi posſit. De his rebus pridie, quàm hæc ſcripsi, ſenatûs auctoritas gravissima intercessit: cui quum Cato & Caninius interceſſiſſent, tamen eſt perſcripta. Eam ad te miſſam eſſe arbitror. De ceteris rebus, quidquid erit actum, ſcribam ad te; & ut quàm rectissimè agantur omnia, meâ curâ, operâ, diligentiâ, gratiâ providebo. Vale.

M. T. C. P. LENTULO S. D.

A. Trebonii negotia, quæ in provincia Cilicia habebat, proconſuli Lentulo diligentiſſimè commendat. Anno *U. C. 697.*

5. AULO Trebonio, qui in tua pro-

vincia magna negotia, & ampla, & expedita habet, multos annos utor valdè familiariter. Is quum antea ſemper & ſuo ſplendore, & noſtrâ, ceterorumque amicorum commendatione gratiosissimus in provincia fuit; tum hoc tempore propter tuum in me amorem, noſtramque necessitudinem vehementer confidit his meis litteris ſe apud te gratioſum fore: quæ ne ſpes eum fallat, vehementer rogo te; commendoque tibi ejus omnia negotia, libertos, procuratores, familiam: in primiſque, ut quæ T. Ampius de ejus re decrevit, ea comprobes; omnibuſque rebus eum ita tractes, ut intelligat meam commendationem non vulgarem fuiſſe. Vale.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

CONQUESTUS de adverſariorum calumniis, quæ peractæ in ſenatu fuerint eodem die, quo ſuperiorem epiſtolam ante lucem ſcripſerat, significat, obtinendæ cauſæ ſpe adjectâ, niſi vis, quam ſolam timet, intervenerit. Anno *U. C.* 697.

4. ANTE diem XVI. kal. Febr. quum in ſenatu pulcherrimè ſtaremus, quòd jam illam ſententiam Bibuli de tribus legatis pridie ejus diei fregeramus, unumque certamen eſſet relictum, ſententia Volcatii, res ab adverſariis noſtris extracta

A iv

eſt variis calumniis : cauſam enim frequenti ſenatu, in magna varietate, magnaque invidia eorum, qui a te cauſam regiam aliò transferebant, obtinebamus. Eo die acerbum habuimus Curionem; Bibulum multò juſtiorem, penè etiam amicum. Caninius, & Cato negarunt ſe legem ullam ante comitia eſſe laturos. Senatus haberi ante kalendas Februarias per legem Pupiam, id quod ſcis, non poteſt; neque menſe Februario toto, nisi perfectis, aut rejectis legationibus. Hæc tamen opinio eſt populi Romani, a tuis invidis, atque obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, non tam ut te impedirent, quàm ut ne quis propter exercitûs cupiditatem Alexandriam vellet ire. Dignitatis autem tuæ nemo eſt quin exiſtimet habitam eſſe rationem ab ſenatu. Nemo eſt enim qui neſciat, quò minùs diſcessio fieret per adverſarios tuos eſſe factum: qui nunc populi nomine, re autem verâ ſceleratissimo latrocinio, si quæ conabuntur agere, ſatis proviſum eſt, ut ne quid ſalvis auſpiciis, aut legibus, aut etiam sine vi agere possint. Ego neque de meo ſtudio, neque de nonnullorum injuria ſcribendum mihi eſſe arbitror: quid enim aut me oſtentem? qui si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum aſſe-

cutus; aut de aliorum injuriis querar: quod sine ſummo dolore facere non poſſum. Ego tibi a vi, hac præſertim imbecillitate magiſtratuum, præſtare nihil poſſum: at eâ exceptâ, poſſum confirmare, te & ſenatûs, & populi Romani ſummo ſtudio, amplitudinem tuam retenturum. Vale.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

SCRIBIT de C. Catonis promulgatione, ut imperium Lentulo abrogaretur, de ſtatu regiæ cauſæ, de ſuo Seliciique conſilio, cujus non inhonorum eventum ſperat. Anno *U. C.* 697.

5. TAMETSI mihi nihil fuit optatius, quàm ut primùm abs te ipſo, deinde a ceteris omnibus, quàm gratiſsimus erga te eſſe cognoſcerer; tamen afficior ſummo dolore, ejuſmodi tempora poſt tuam profectionem conſecuta eſſe, ut & meam, & ceterorum erga te fidem, & benevolentiam abſens experirere. Te videre & ſentire, eamdem fidem eſſe hominum in tua dignitate, quam ego in mea ſalute ſum expertus, ex tuis litteris intellexi. Nos quum maximè conſilio, ſtudio, labore, gratiâ de cauſa regia niteremur, ſubitò exorta eſt nefaria Catonis promulgatio, quæ noſtra ſtudia impediret, & animos a minore cura ad ſummum timo-

rem traduceret. Sed tamen in hujuſmodi perturbatione rerum quamquam omnia ſunt metuenda, nihil magis quàm perfidiam timemus: & Catoni quidem, quoquo modo ſe res habeat, profectò reſiſtimus. De Alexandrina re, cauſaque regia tantùm habeo polliceri, me tibi abſenti, tuiſque præſentibus cumulatè ſatisfacturum. Sed vereor, ne aut eripiatur cauſa regia nobis, aut deſeratur; quorum utrum minùs velim, non facilè poſſum exiſtimare. Sed, si res coget, eſt quiddam tertium, quod neque Selicio, nec mihi diſplicebat; ut neque jacêre regem pateremur, nec, nobis repugnantibus, ad eum deferri, ad quem propè jam delatum exiſtimatur. A nobis agentur omnia diligenter; ut neque, si quid obtineri poterit, non contendamus; nec, si quid non obtinuerimus, repulsi eſſe videamur. Tuæ ſapientiæ, magnitudiniſque animi eſt, omnem amplitudinem, & dignitatem tuam in virtute, atque in rebus geſtis tuis, atque in tua gravitate poſitam exiſtimare: si quid ex iis rebus, quas tibi fortuna largita eſt, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id majori illis fraudi, quàm tibi futurum. A me nullum tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi; utorque ad omnia Q. Selicio; neque enim prudentiorem

quemquam ex tuis, neque fide majore eſſe judico, neque amantiorem tui. Vale.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

NUNTIAT cauſam Alexandrinam videri a Pompeio depoſitam, & quid inde ſpei naſcatur, ſignificat. Anno U. C. 697.

6. HIC quæ agantur, quæque acta ſint, ea te & litteris multorum, & nuntiis cognoſcere arbitror: quæ autem poſita ſunt in conjectura, quæque mihi videntur fore, ea puto tibi a me ſcribi oportere. Poſteaquam Pompeius apud populum ante diem VIII. Idus Februarii, quum pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus eſt, in ſenatuque a Catone aſperè & acerbè nimiùm magno ſilentio eſt accuſatus, viſus eſt mihi vehementer eſſe perturbatus. Itaque Alexandrina cauſa, quæ nobis adhuc integra eſt (nihil enim tibi detraxit ſenatus, niſi id, quod per eamdem religionem dari alteri non poteſt) videtur ab illo planè eſſe depoſita. Nunc id ſperamus, idque molimur, ut, quum rex intelligat, ſeſe id, quod cogitabat, ut a Pompeio reducatur, aſſequi non poſſe; &, niſi per te ſit reſtitutus, deſertum ſe atque abjectum fore, proficiſcatur ad te: quod ſine ulla dubitatione, ſi Pompeius paulum modò

oſtenderit ſibi placere, faciet. Sed noſti hominis tarditatem, & taciturnitatem. Nos tamen nihil, quod ad eam rem pertineat, prætermittimus. Ceteris injuriis, quæ propoſitæ ſunt a Catone, facilè, ut ſpero, reſiſtemus. Amicum ex conſularibus neminem tibi eſſe video, præter Hortenſium, & Lucullum: ceteri ſunt partim obſcuriùs iniqui, partim non diſſimulanter irati. Tu fac animo forti magnoque ſis, ſpereſque fore ut fracto impetu leviſſimi hominis tuam priſtinam dignitatem & gloriam conſequare.

M. T. C. P. Lentulo Procos. S. D.

Et a temporis medela, & a ſuo exemplo ſolatur Lentulum in tardo ſperatæ rei progreſſu, & ad animi magnitudinem adhortatur. Anno *U. C.* 697.

7. Quæ gerantur, accipies ex Pollione, qui omnibus negotiis non interfuit ſolùm, ſed præfuit. Me in ſummo dolore, quem in tuis rebus capio, maximè ſcilicet conſolatur ſpes, quòd valde ſuſpicor fore, ut infringatur hominum improbitas & conſiliis tuorum amicorum, & ipſâ die, quæ debilitat cogitationes & inimicorum, & proditorum. Facilè ſecundo loco me conſolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video

in rebus tuis. Nam etsi minore in re violatur tua dignitas, quàm mea ſalus afflicta sit; tamen eſt tanta similitudo, ut ſperem te mihi ignoſcere, si ea non timuerim, quæ ne tu quidem unquam timenda duxiſti. Sed præſta te eum, qui mihi a teneris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Illuſtrabit (mihi crede) tuam amplitudinem hominum injuria. A me omnia ſumma in te ſtudia, officiaque exſpecta. Non fallam opinionem tuam. Vale.

M. T. C. P. Lentulo Procos. S. D.

Varia hæc reſponſoria epiſtola habet. Poſt moratum exordium agit de amicorum fide: de Alexandrina cauſa: de ſuis conſiliis: de conſtantia tenenda: de reip. ſtatu: de Tulliæ nuptiis: de Lentuli filio. Anno *U. C.* 698.

8. Legi tuas litteras, quibus ad me ſcribis, gratum tibi eſſe, quòd crebrò certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te benevolentiam facilè perſpicias: quorum alterum mihi, ut te plurimùm diligam, facere neceſſe eſt, si volo is eſſe, quem tu me eſſe voluiſti; alterum facio libenter, ut, quoniam intervallo locorum & temporum disjuncti ſumus, per litteras tecum quàm ſæpissimè colloquar. Quod si rariùs fiet, quàm

tu exſpectabis, id erit cauſæ, quòd non ejus generis meæ litteræ ſunt, ut eas audeam temerè committere. Quoties mihi certorum hominum poteſtas erit, quibus rectè dem, non prætermittam. Quòd ſcire vis, quâ quiſque in te fide sit & voluntate, difficile dictu eſt de singulis. Unum illud audeo, quod antea tibi ſæpe significavi, nunc quoque, te perſpectâ & cognitâ, ſcribere; vehementer quoſdam homines, & eos maximè, qui te & maximè debuerunt, & plurimùm juvare potuerunt, invidiſſe dignitati tuæ; simillimamque in re diſsimili tui temporis nunc, & noſtri quondam fuiſſe rationem: ut, quos tu reipublicæ causâ læſeras, palam te oppugnarent; quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores eſſent virtutis tuæ, quàm laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perſcripsi ad te antea, cognovi Hortensium percupidum tui, ſtudioſum Lucullum, ex magiſtratibus autem L. Racilium & fide, & animo in te singulari. Nam noſtra propugnatio ac defensio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui, fortaſſe pleriſque officii majorem auctoritatem habere videatur, quàm ſententiæ. Præterea quidem de conſularibus nemini poſſum aut ſtudii erga te, aut officii, aut amici animi eſſe

teſtis. Etenim Pompeium, qui mecum ſæpiſſimè, non ſolùm a me provocatus, ſed etiam ſuâ ſponte de te communicarè ſolet, ſcis temporibus illis non ſæpe in ſenatu fuiſſe: cui quidem litteræ tuæ, quas proximè miſeras, quod facilè intellexerim, perjucundæ fuerunt: mihi quidem humanitas tua, vel ſumma potius ſapientia, non jucunda ſolùm, ſed etiam admirabilis viſa eſt. Virum enim excellentem, & tibi tuâ præſtanti in eum liberalitate devinctum, nonnihil ſuſpicantem, propter aliquorum opinionem ſuæ cupiditatis, te ab ſe abalienatum, illâ epiſtolâ retinuiſti: qui mihi quum ſemper tuæ laudi favere viſus eſt, etiam ipſo ſuſpicioſiſſimo tempore Caniniano; tum verò, lectis tuis litteris, perſpectus eſt a me toto animo de te, ac de tuis ornamentis, & commodis cogitare. Quare ea quæ ſcribam sic habeto, me, cum illo re ſæpe communicatâ, de illius ad te ſententia atque auctoritate ſcribere: quoniam ſenatusconſultum nullum exſtat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta ſit; eaque, quæ de ea ſcripta eſt, auctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum ſtudium, quàm conſtantis ſenatûs conſultum eſſe videatur; te perſpicere poſſe, qui

Ciliciam, Cyprumque teneas, quid efficere, & quid conſequi possis: &, si res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam, atque Ægyptum tenere possis, eſſe & tuæ, & noſtri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum claſſe, atque exercitu proficiſci Alexandriam; ut, quum eam pace præſidiiſque firmaris, Ptolemæus redeat in regnum: ita fore ut per te reſtituatur, quemadmodum ſenatus initio cenſuit; & sine multitudine reducatur, quemadmodum homines religiosi Sibyllæ placere dixerunt. Sed hæc ſententia sic & illi, & nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo consilio exiſtimaturos videremus: si cecidiſſet ut volumus, & optamus, omnes te ſapienter, & fortiter; sin aliquid eſſet offenſum, eoſdem illos & cupidè & temerè feciſſe dicturos. Quare quid aſſequi possis, non tam facilè eſt nobis, quàm tibi, cujus prope in conſpectu Ægyptus eſt, judicare. Nos quidem hoc ſentimus: si exploratum tibi sit, poſſe te illius regni potiri; non eſſe cunctandum: si dubium; non eſſe conandum. Illud tibi affirmo, si rem iſtam ex ſententia geſſeris, fore ut abſens a multis; quum redieris, ab omnibus collaudere: offensionem eſſe periculoſam propter interpositam auctorita-

tem, religionemque video. Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, sic a dimicatione deterreo, redeoque ad illud, quod initio ſcripsi, totius facti tui judicium non tam ex conſilio tuo, quàm ex eventu homines eſſe facturos. Quòd si hæc ratio rei gerendæ periculoſa tibi eſſe videbitur, placebat illud, ut, si rex amicis tuis, qui per provinciam imperii tui pecunias ei crediđiſſent, fidem ſuam præſtitiſſet; & auxiliis eum tuis, & copiis adjuvares: eam eſſe naturam, & rationem provinciæ tuæ, ut illius reditum vel adjuvando confirmares, vel negligendo impedires. In hac ratione quid res, quid cauſa, quid tempus ferat, tu facillimè optiméque perſpicies: quid nobis placuiſſet, ex me potissimùm putavi te ſcire oportere.

Quòd mihi de noſtro ſtatu, de Milonis familiaritate, de levitate, & imbecillitate Clodii gratularis, minimè miramur, te tuis, ut egregium artificem, præclaris operibus lætari: quamquam eſt incredibilis hominum perversitas (graviori enim verbo uti non libet) qui nos, quos favendo in communi cauſa retinere potuerunt, invidendo abalienarunt: quorum malevolentissimis obtrectationibus nos ſcito de vetere illa noſtra diuturnaque ſententia propè jam eſſe depulſos,

non nos quidem ut noſtræ dignitatis ſimus obliti, ſed ut habeamus rationem aliquando etiam ſalutis. Poterat utrumque præclarè, ſi eſſet fides, ſi gravitas in hominibus conſularibus: ſed tanta eſt in plerisque levitas, ut eos non tam conſtantia in republica noſtra delectet, quàm ſplendor offendat. Quod eò libentiùs ad te ſcribo, quòd tu non ſolùm temporibus iis, quæ per te ſum adeptus, ſed etiam olim naſcenti propè noſtræ laudi, dignitati, virtutique præfuiſti: ſimulque quòd video, non ut antehac putabam, novitati eſſe inviſum meæ: in te enim homine omnium nobilissimo ſimilia invidorum vitia perſpexi, quem tamen illi eſſe in principibus facilè ſunt passi, evolare altiùs certè noluerunt. Gaudeo tuam dissimilem fuiſſe fortunam: multùm enim intereſt, utrùm laus imminuatur, an ſalus deſeratur. Me meæ tamen ne nimis pœniteret, tuá virtute perfectum eſt: curaſti enim, ut plus additum ad memoriam nominis noſtri, quàm demptum de fortuna videretur. Te verò moneo quum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam a pueritia inflammatus fuiſti, omni curâ atque induſtriâ conſequare; magnitudinemque animi tui, quam ego ſemper ſum admiratus, ſemperque amavi, ne umquam in-

flectas cujuſquam injuriâ. Magna eſt hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria conſulatûs tui. Hæc profectò vides quantò expressiora, quantóque illuſtriora futura sint, quum aliquantum ex provincia, atque ex imperio, laudis acceſſerit. Quamquam te ita gerere volo, quæ per exercitum, atque imperium gerenda ſunt, ut hæc multò antè meditere, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, ſentiaſque id, quod quia ſemper ſperaſti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillimè poſſe obtinere ſummum, atque altissimum gradum civitatis. Quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut sine cauſa ſuſcepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex noſtris eventis communibus admonendum putarem, ut conſiderares in omni reliqua vita quibus crederes, quos caveres.

Quòd ſcribis te velle ſcire, qui sit reipublicæ ſtatus; ſumma diſſensio eſt, ſed contentio diſpar. Nam qui plus opibus, armis, potentiâ valent, profeciſſe tantum mihi videntur ſtultitiâ, & inconſtantiâ adverſariorum, ut etiam auctoritate jam plus valerent. Itaque perpaucis adverſantibus, omnia, quæ ne per populum quidem sine ſeditione ſe aſſequi poſſe arbitrabantur, per ſenatum con-

ſecuti ſunt. Nam & ſtipendium Cæſari decretum eſt, & decem legati; & ne lege Semproniâ ſuccederetur, facilè perfectum eſt. Quod ad te breviùs ſcribo, quia me ſtatus hic reipublicæ non delectat: ſcribo tamen, ut te admoneam, quod ipſe litteris omnibus a pueritia deditus, experiendo tamen magis, quàm diſcendo cognovi; tu rebus tuis integris diſcas, neque ſalutis noſtræ rationem habendam nobis eſſe sine dignitate, neque dignitatis sine ſalute. Quòd mihi de filia & de Craſsipede gratularis, agnoſco humanitatem tuam; ſperoque & opto nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum noſtrum, eximiâ ſpe ſummæ virtutis adoleſcentem, quum ceteris artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum in primis imitatione tui fac erudias: nulla enim erit hac præſtantior diſciplinâ: quem nos, & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperque dilexit, in primis amamus, carumque habemus.

M. T. C. P. Lentulo Procos. S. D.

De ſtatu rerum publico conqueritur: Lentulum ſolatur ſpe exiguâ cauſæ regiæ, aut propemodum exſtinctæ: certiorem ſpem ſupplicationum facit, ut dolorem Lentuli leniat. Anno *U. C.* 698.

9. De omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid actum, quid conſtitutum ſit, quid Pompeius ſuſceperit, optimè ex M. Plætorio cognoſces; qui non ſolùm interfuit his rebus, ſed etiam præfuit; neque ullum officium erga te hominis amantiſsimi, prudentiſsimi, diligentiſsimi prætermiſit. Ex eodem de toto ſtatu rerum communium cognoſces; quæ quales ſint, non facile eſt ſcribere. Sunt quidem certè in amicorum noſtrorum poteſtate, atque ita, ut nullam mutationem umquam hac hominum ætate habitura res eſſe videatur. Ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcepiſti, & ut me pietas utilitaſque cogit, me ad ejus rationes adjungo, quem tu in meis rationibus tibi eſſe adjungendum putaſti. Sed te non præterit, quàm ſit difficile, ſenſum in republica præſertim rectum & confirmatum deponere. Verumtamen ipſe me conformo ad ejus voluntatem, a quo honeſtè diſſentire non poſſum; neque id facio, ut forsitan quibuſdam videor, ſimulatione: tantum enim animi inductio, & mehercule amor erga Pompeium apud me valet, ut quæ illi utilia ſunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia jam & recta & vera videantur. Neque (ut ego arbitror) errarent, ne ad-

verſarii quidem ejus, si quum pares eſſ
non poſſent, pugnare deſiſterent. M
quidem etiam illa res conſolatur, quò
ego is ſum, cui vel maximè concedar
omnes, ut vel ea defendam, quæ Pom
peius velit, vel taceam, vel etiam, i
quod mihi maximè lubet, ad noſtra m
ſtudia referam litterarum; quod profect
faciam, si mihi per ejuſdem amicitia
licebit. Quæ enim propoſita fuerant n
bis, quum & honoribus amplissimis, &
laboribus maximis perfuncti eſſemus, di
gnitas in ſententiis dicendis, libertas i
republica capeſſenda; ea ſublata tota
ſed nec mihi magis, quàm omnibus. Na
aut aſſentiendum eſt nulla cum gravita
paucis, aut fruſtra diſſentiendum. Hæ
ego ad te ob eam cauſam maximè ſcri
bo, ut jam tu quoque de tua ration
meditere. Commutata tota ratio eſt ſen
tûs, judiciorum, rei totius publica
Otium nobis exoptandum eſt; quod ii
qui potiuntur rerum, præſtaturi videntu
si quidam homines patientiùs eorum p
tentiam ferre potuerint. Dignitatem qu
dem illam conſularem fortis & conſtan
tis ſenatoris nihil eſt quòd cogitemus
amiſſa eſt culpâ eorum, qui a ſenatu (
ordinem conjunctissimum, & homine
clarissimum abalienarunt. Sed ut ad ea
quæ conjunctiora rebus tuis ſunt, reve

tar; Pompeium tibi valde amicum eſſe cognovi: eo tu conſule, quantum ego perſpicio, omnia quæ voles obtinebis; quibus in rebus me ſibi ille affixum habebit: neque a me ulla res, quæ ad te pertineat, negligetur. Neque enim verebor ne ſim ei moleſtus; cui jucundum erit etiam propter idipſum, quòd me eſſe gratum videbit. Tu velim tibi ita perſuadeas, nullam rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior ſit, quàm meæ res omnes: idque quum ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum; re quidem ipsâ ideo mihi non ſatisfacio, quòd nullam partem tuorum meritorum non modò referendâ, ſed ne cogitandâ quidem gratiâ conſequi poſſum. Rem te valde bene geſsiſſe rumor erat. Exſpectabantur litteræ tuæ; de quibus eramus jam cum Pompeio locuti: quæ ſi erunt allatæ, noſtrum ſtudium exſtabit in conveniendis magiſtratibus, & ſenatoribus. Cetera, quæ ad te pertinebunt, quum etiam plus contenderimus, quàm poſſumus, minùs tamen faciemus, quàm debemus.

M. T. C. P. LENT. IMPERATORI S. D.

EXCUSABUNDUS reſpondet Lentulo, qui quæſierat, cur in gratiam cum Cæſare, Vatinio, & Craſſo rediiſſet. Rationes consilii ſui multis verbis exponit, & de Cæſare quidem, de

Vatinio, de Craſſo denique. Tandem de ſcriptis ſuis reſpondet, & de Q. fratris negotio; quibus addit de Appii ſpe ſuccedendi, & de publicanis non offendendis. Anno *U. C. 699.*

10. PERJUCUNDÆ mihi fuerunt litteræ tuæ, quibus intellexi te perſpicere meam in te pietatem: quid enim dicam benevolentiam, quum illud ipſum gravissimum & ſanctissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis eſſe videatur? Quòd autem tibi grata mea erga te ſtudia ſcribis eſſe, facis tu quidem abundantiâ quadam amoris in me tui, ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario ſcelere non poſſunt. Tibi autem multò notior, atque illuſtrior meus in te animus eſſet, si hoc tempore omni, quo disjuncti fuimus, & unà, & Romæ fuiſſemus. Nam in eo ipſo, quod te oſtendis eſſe facturum, quodque & in primis potes, & ego a te vehementer exſpecto, in ſententiis ſenatoriis, & in omni actione, atque adminiſtratione reipublicæ floruiſſemus. De qua oſtendam equidem paulò pòſt, qui sit meus ſenſus, & ſtatus; & reſcribam tibi ad ea, quæ quæris. Sed certè & ego te auctore amicissimo ac ſapientissimo, & tu me consiliario, fortaſſe non imperitissimo, fideli quidem & benevolo certè, uſus eſſes:

eſſes : quamquam tuâ quidem causâ te eſſe imperatorem , provinciamque bene geſtis rebus cum exercitu victore obtinere , ut debeo, lætor : ſed certè qui tibi ex me fructùs debentur , eos uberiores, & præſtantiores præſens capere potuiſſes. In eis verò ulciſcendis, quos tibi partim inimicos eſſe intelligis propter tuam propugnationem ſalutis meæ , partim invidere propter illius actionis amplitudinem & gloriam, mirificum me tibi comitem præbuiſſem : quamquam ille perennis inimicus amicorum ſuorum , qui tuis maximis beneficiis ornatus , in te potiſſimum fractam illam, & debilitatam vim ſuam contulit , noſtram vicem ultus eſt ipſe ſeſe : eſt enim ea conatus , quibus patefactis , nullam ſibi in poſterum , non modò dignitatis , ſed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etsi mallem in meis rebus eſſe expertum , quàm etiam in tuis, tamen in moleſtia gaudeo, eam fidem cognoſſe hominum non ita magnâ mercede , quàm ego maximo dolore cognoram. De qua ratione tota jam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi reſcribam ad ea, quæ quæris. Certiorem te per litteras ſcribis eſſe factum, me cum Cæſare, & cum Appio eſſe in gratia ; teque id non reprehendere adſcribis. Vatinium autem ſcire te velle

oſtendis, quibus rebus adductus defenderim & laudarim. Quod tibi ut planiùs exponam, altiùs paulò rationem conſiliorum meorum repetam neceſſe eſt. Ego me, Lentule, initio rerum, atque actionum tuarum, non ſolùm meis, ſed etiam reipublicæ reſtitutum putabam: &, quoniam tibi incredibilem quemdam amorem, & omnia in te ipſum ſumma, ac ſingularia ſtudia deberem; reipublicæ, quæ te in me reſtituendo multum adjuviſſet, eum certè me animum merito ipſius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio civium, non aliquo erga me ſingulari beneficio debitum præſtitiſſem. Hac me mente fuiſſe, & ſenatus ex me, te conſule, audivit, & tu in noſtris ſermonibus, collocutionibusque ipſe vidiſti: etſi jam primis temporibus illis, multis rebus meus offendebatur animus; quum, te agente de reliqua noſtra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obſcura in me ſtudia cernebam. Nam neque de monumentis meis ab iis adjutus es, a quibus debuiſti; neque de vi nefaria, quâ cum fratre eram domo expulſus, neque hercule in iis ipsis rebus, quæ, quamquam erant mihi propter rei familiaris naufragia neceſſariæ, tamen a me minimi putabantur in meis damnis, ex auctoritate ſenatûs

ſarciendis, eam voluntatem, quam exſpectaram, præſtiterunt. Quæ quum viderem (neque enim erant obſcura) non tamen tam acerba mihi hæc accidebant, quàm erant illa grata, quæ fecerant. Itaque quamquam & Pompeio plurimùm, te quidem ipſo prædicatore, ac teſte, debebam, & eum non ſolùm beneficio, ſed amore etiam, & perpetuo quodam judicio meo diligebam; tamen non reputans quid ille vellet, in omnibus meis ſententiis de republica priſtinis permanebam. Ego ſedente Cn. Pompeio, quum, ut laudaret P. Sextium, introiſſet in urbem, dixiſſetque teſtis Vatinius, me fortunâ & felicitate C. Cæſaris commotum illi amicum eſſe cœpiſſe, dixi me eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis, victoriiſque anteferre: dixique eodem teſte, alio loco, eoſdem eſſe, qui Bibulum exire domo prohibuiſſent, & qui me coegiſſent. Tota verò interrogatio mea nihil habuit aliud, nisi reprehenſionem illius tribunatûs; in quo omnia dicta ſunt libertate, animoque maximo, de vi, de auſpiciis, de donatione regnorum. Neque verò hac in cauſa modò, ſed conſtanter ſæpe in ſenatu: quin etiam, Marcellino, & Philippo conſulibus, Nonis Aprilis mihi eſt ſenatus aſſenſus, ut de agro Campano, fre-

quenti ſenatu, Idibus Maii referretur. Num potui magis in arcem illius cauſæ invadere, aut magis obliviſci temporum meorum, meminiſſe actionum? Hac a me ſententiâ dictâ, magnus animorum factus eſt motus, quum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum numquam putaram. Nam hoc ſenatusconſulto in meam ſententiam facto, Pompeius, quum mihi nihil oſtendiſſet ſe eſſe offenſum, in Sardiniam, & in Africam profectus eſt, eoque itinere Lucam ad Cæſarem venit. Ibi multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſar, quippe qui etiam Ravennæ Craſſum antè vidiſſet, ab eoque in me eſſet incenſus. Sanè moleſtè Pompeium id ferre conſtabat: quod ego quum audiſſem ex aliis, maximè ex meo fratre cognovi, quem quum in Sardinia Pompeius paucis pòſt diebus, quàm Lucâ diſceſſerat, conveniſſet: Te, inquit, ipſum cupio; nihil oportunius potuit accidere; niſi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi eſt, quod mihi pro illo ſpopondiſti. Quid multa? queſtus eſt graviter: ſua merita commemoravit: quid egiſſet ſæpiſſime de actis Cæſaris cum ipſo meo fratre, quidque ſibi is de me recepiſſet, in memoriam redegit; ſeque, quæ de mea ſalute egiſſet, voluntate Cæſaris egiſſe,

ipſum meum fratrem teſtatus eſt : cujus cauſam, dignitatemque mihi ut commendaret, rogavit, ut eam ne oppugnarem, si nollem, aut non poſſem tueri. Hæc quum ad me frater pertuliſſet, & quum antè tamen Pompeius ad me eum mandatis Vibullium miſiſſet, ut integrum mihi de cauſa Campana ad ſuum reditum reſervarem; collegi ipſe me, & cum ipſa quaſi republica collocutus ſum; ut mihi tam multa pro ſe perpeſſo, atque perfuncto, concederet, ut officium meum, memoremque in bene meritos animum, fidemque fratris mei præſtarem; eumque, quem bonum civem ſemper habuiſſet, bonum virum eſſe pateretur. In illis autem meis actionibus, ſententiiſque omnibus, quæ Pompeium videbantur offendere, certorum hominum, quos jam debes ſuſpicari, ſermones referebantur ad me : qui quum illa ſentirent in republica, quæ ego agebam, ſemperque ſenſiſſent; me tamen non ſatisfacere Pompeio, Cæſaremque inimicissimum mihi futurum, gaudere ſe aiebant. Erat hoc mihi dolendum : ſed multò illud magis, quòd inimicum meum (meum autem ? immo verò legum, judiciorum, otii, patriæ, bonorum omnium) sic amplexabantur, sic in manibus habebant, sic fovebant, sic me præſente oſculabantur, non illi

quidem, ut mihi ſtomachum facerent, quem ego funditus perdidi, ſed certè ut facere ſe arbitrarentur. Hîc ego, quantum humano consilio efficere potui, circumſpectis rebus meis omnibus, rationibuſque ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum omnium, quam tibi, si potero, breviter exponam. Ego, si ab improbis, & perditis civibus rempublicam tenêri viderem, sicut & Cinnanis temporibus ſcimus, & nonnullis aliis accidiſſe, non modò præmiis, quæ apud me minimùm valent, ſed ne periculis quidem compulſus ullis, quibus tamen moventur etiam fortissimi viri, ad eorum cauſam me adjungerem, ne si ſumma quidem eorum in me merita conſtarent. Quum autem in republica Cn. Pompeius princeps eſſet, vir is, qui hanc potentiam, & gloriam maximis in rempublicam meritis, præſtantissimisque rebus geſtis eſſet conſecutus, cujuſque ego dignitatis ab adoleſcentia fautor, in prætura autem, & in conſulatu adjutor etiam exſtitiſſem; quumque idem auctoritate, & ſententiâ per ſe, consiliis, & ſtudiis tecum me adjuviſſet; meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum; non putavi famam inconſtantiæ mihi pertimeſcendam, si quibuſdam in ſententiis paulùm me immutaſſem,

meamque voluntatem ad ſummi viri, de meque optimè meriti dignitatem aggregaſſem. In hac ſententia complectendus erat mihi Cæſar, ut vides, in conjuncta & cauſa & dignitate. Hîc multum valuit quum vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi, & Q. fratri cum Cæſare fuiſſe, tum humanitas ejus, ac liberalitas, brevi tempore & litteris, & officiis perſpecta nobis, & cognita. Vehementer etiam res ipſa publica me movit, quæ mihi videbatur contentionem, præſertim maximis rebus a Cæſare geſtis, cum illis viris nolle fieri; &, ne fieret, vehementer recuſare. Gravissimè autem me in hac mente impulit & Pompeii fides, quam de me Cæſari dederat; & fratris mei, quam Pompeio. Erant præterea hæc animadvertenda in civitate, quæ ſunt apud Platonem noſtrum ſcripta divinitus: Quales in republica principes eſſent, tales reliquos ſolere eſſe cives. Tenebam memoriâ, nobis conſulibus, ea fundamenta jacta ex Kalendis Januariis confirmandi ſenatûs, ut neminem mirari oporteret, Nonis Decembris tantum vel animi fuiſſe in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis uſque ad Cæſarem, & Bibulum conſules, quum ſententiæ noſtræ magnum in ſenatu pondus haberent, unum ferè ſenſum fuiſſe bo-

norum omnium. Poſtea quum tu Hiſpaniam citeriorem cum imperio obtineres, neque reſpublica conſules haberet, ſed mercatores provinciarum, & ſeditionum ſervos, ac miniſtros; jecit quidam caſus caput meum, quaſi certaminis cauſâ, in mediam contentionem, diſſensionemque civilem. Quo in diſcrimine quum mirificus ſenatûs, incredibilis Italiæ totius, singularis omnium bonorum conſenſus in me tuendo exſtitiſſet; non dicam, quid acciderit; multorum eſt enim, & varia culpa: tantùm dicam brevi, non mihi exercitum, ſed duces defuiſſe. In quo, ut jam sit in iis culpa, qui me non defenderunt; non minor eſt in iis, qui reliquerunt: &, si accuſandi ſunt, si qui pertimuerunt; magis etiam reprehendendi, si qui ſe timere ſimularunt. Illud quidem certè noſtrum consilium jure laudandum eſt, qui meos cives & a me conſervatos, & me ſervare cupientes, ſpoliatos ducibus, ſervis armatis objici noluerim; declararique maluerim, quanta vis eſſe potuiſſet in conſenſu bonorum, si iis pro me ſtante pugnare licuiſſet, quum afflictum excitare potuiſſent. Quorum quidem animum tu non perſpexiſti ſolùm, quum de me ageres, ſed etiam confirmaſti, atque tenuiſti. Qua in cauſa (non modò non negabo, ſed etiam ſem-

per & meminero, & prædicabo libenter) uſus es quibuſdam nobiliſsimis hominibus, fortioribus in me reſtituendo, quàm fuerant iidem in tenendo: qua in ſententia si conſtare voluiſſent, ſuam auctoritatem simul cum ſalute mea recuperaſſent. Recreatis enim bonis viris conſulatu tuo, & conſtantissimis, atque optimis actionibus tuis excitatis, Cn. Pompeio præſertim ad cauſam adjuncto, quum etiam Cæſar, rebus maximis geſtis, singularibus ornatus & novis honoribus, ac judiciis ſenatûs, ad auctoritatem ejus ordinis adjungeretur; nulli improbo civi locus ad rempublicam violandam eſſe potuiſſet. Sed attende, quæſo, quæ sint conſecuta. Primùm illa furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam deam, quàm tres ſorores, impunitatem eſt illorum ſententiis aſſecutus, qui (quum tribunus plebis pœnas à ſeditioſo cive per bonos viros judicio perſequi vellet) exemplum præclarissimum in poſterum vindicandæ ſeditionis de republica ſuſtulerunt: iidemque poſtea non meum monumentum (non enim illæ manubiæ meæ, ſed operis locatio mea fuerat) monumentum verò ſenatûs, hoſtili nomine, & cruentis inuſtum litteris eſſe paſsi ſunt. Qui me homines quòd ſalvum eſſe voluerunt, eſt mihi gratiſsi-

tuum : ſed vellem non ſolùm ſalutis meæ, quemadmodum medici, ſed, ut aliptæ, etiam virium, & coloris rationem habere voluiſſent. Nunc, ut Apelles Veneris caput, & ſumma pectoris politiſſimâ arte perfecit, reliquam partem corporis, inchoatam reliquit : sic quidam homines in capite meo ſolùm elaborarunt; reliquum corpus, imperfectum, ac rude reliquerunt. In quo ego ſpem fefelli non modò invidorum, ſed etiam inimicorum meorum; qui de uno acerrimo, & fortiſſimo viro, meoque judicio, omnium magnitudine animi, & conſtantiâ præſtantiſſimo, Q. Metello Lucii filio, quondam falſam opinionem acceperunt, quem poſt reditum dictitant fracto animo, & demiſſo fuiſſe. Eſt verò probandum, qui & ſummâ voluntate ceſſerit, & egregiâ animi alacritate abfuerit, neque ſanè redire curarit, eum ob id ipſum fractum fuiſſe, in quo quum omnes homines, tum M. illum Scaurum, ſingularem virum, conſtantiâ & gravitate ſuperaſſet. Sed, quod de illo acceperant, aut etiam ſuſpicabantur, de me idem cogitabant, abjectiore animo me futurum; quum reſpublica majorem etiam mihi animum, quàm umquam habuiſſem, daret; quæ declaraſſet, ſe non potuiſſe me uno cive carere; quumque Metellum unius tribuni

plebis rogatio, me univerſa reſpublica, duce ſenatu, comitante Italiâ, promulgantibus omnibus, referente conſule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, hominibus incumbentibus, omnibus denique ſuis viribus recuperaſſet. Neque verò ego mihi poſteà quidquam aſſumpsi; neque hodie aſſumo, quod quemquam malevolentissimum jure possit offendere: tantùm enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus, operâ, consiliò, labore desim. Hic meæ vitæ curſus offendit eos fortaſſe, qui ſplendorem & ſpeciem hujus vitæ intuentur; ſollicitudinem autem & laborem perſpicere non poſſunt. Illud verò non obſcurè queruntur in meis ſententiis, quibus ornem Cæſarem, quasi deſciverim a priſtina cauſa. Ego autem, quum illa ſequor, quæ paulò antè propoſui, tum hoc non in poſtremis, de quo cœperam exponere. Non offendes eumdem bonorum ſenſum, Lentule, quem reliquiſti; qui confirmatus conſulatu noſtro, nonnunquam poſtea interruptus, afflictus ante te conſulem, recreatus abs te totus eſt; nunc ab iis, a quibus tuendus fuerat, derelictus: idemque non ſolùm fronte atque vultu, quibus simulatio facillimè ſuſtinetur, declarant ii, qui tum noſtro illo ſtatu optimates nominabantur; ſed etiam ſenſu

ſæpe jam tabellâque docuerunt. Itaque tota jam ſapientium civium, qualem me & eſſe & numerari volo, & ſententia & voluntas mutata eſſe debet. Id enim jubet idem ille Plato, quem ego vehementer auctorem ſequor, *Tantum contendere in republica, quantum probare tuis civibus possis: vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere.* Atque hanc quidem ille cauſam ſibi ait non attingendæ reipublicæ fuiſſe; quòd quum offendiſſet populum Athenienſem propè jam desipientem ſenectute, quumque eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſſe vidiſſet, quum perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quòd neque desipiente populo, neque integrâ re mihi ad conſulendum, capeſſeremne rempublicam, implicatus tenebar. Sed lætatus tamen ſum, quòd mihi liceret in eadem cauſa & mihi utilia, & cuivis bono recta defendere. Huc accessit commemoranda quædam, & divina Cæſaris in me fratremque meum liberalitas: qui mihi, quaſcumque res gereret, tuendus eſſet; nunc in tanta felicitate, tantisque victoriis, etiam si in nos non is eſſet qui eſt, tamen ornandus videretur. Sic enim te exiſtimare velim, quum a vobis, meæ ſalutis auctoribus, diſceſſerim, neminem eſſe, cujus

officiis me tam eſſe devinctum non ſolùm confitear, ſed etiam gaudeam. Quod quoniam tibi expoſui, facilia ſunt ea, quæ a me de Vatinio, & de Craſſo requiris. Nam de Appio quòd ſcribis, sicuti de Cæſare, te non reprehendere; gaudeo consilium tibi probari meum. De Vatinio autem, primùm reditus interceſſerat in gratiam per Pompeium, ſtatim ut ille prætor eſt factus; quum quidem ego ejus petitionem gravissimis in ſenatu ſententiis oppugnaſſem, neque tam illius lædendi causâ, quàm defendendi, atque ornandi Catonis. Pòſt autem Cæſaris, ut illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta. Cur autem laudarim, peto a te, ut id a me neve in hoc reo, neve in aliis requiras; ne tibi ego idem reponam, quum veneris: tametsi poſſum vel abſenti. Recordare enim, quibus laudationem ex ultimis terris miſeris. Nec hoc pertimueris; nam a me ipſo laudantur, & laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi Vatinii fuit etiam ille ſtimulus, de quo in judicio, quum illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in Eunucho parasitus ſuaderet militi:

Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuò. Si quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus comiſſatum: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc

Illius formam : tu hujus contrà. Denique
Par pro pari referto , quod eam mordeat.

Sic petivi a judicibus , ut , quoniam quidam nobiles homines & de me optimè meriti , nimis amarent inimicum meum ; meque inſpectante ſæpe eum in ſenatu modò ſeverè ſeducerent , modò familiariter atque hilarè amplexarentur ; quoniamque illi haberent ſuum Publium ; darent mihi ipſi alium Publium , in quo poſſem illorum animos , mediocriter laceſſitus , leviter repungere. Neque ſolùm dixi ; ſed etiam ſæpe facio , diis hominibuſque approbantibus. Habes de Vatinio : cognoſce de Craſſo. Ego quum mihi cum illo magna jam gratia eſſet , quòd ejus omnes graviſsimas injurias , communis concordiæ causâ , voluntariâ quadam oblivione contriveram , repentinam ejus defenſionem Gabinii , quem proximis ſuperioribus diebus acerrimè oppugnaſſet , tamen si sine ulla mea contumelia ſuſcepiſſet , tuliſſem : ſed quum me diſputantem , non laceſſentem læsiſſet , exarsi non ſolùm præſenti , credo , iracundiâ (nam ea tam vehemens fortaſſe non fuiſſet) ſed quum incluſum illud odium multarum ejus in me injuriarum , quod ego effudiſſe me omne arbitrabar , residuum tamen inſciente me fuiſſet , omne

repentè apparuit. Quo quidem tempore ipſo, quidam homines, & iidem illi quos ſæpe nutu significationeque appello; quum ſe maximum fructum cepiſſe dicerent ex libertate mea, meque tum denique sibi eſſe viſum reipublicæ, qualis fuiſſem, reſtitutum; quumque ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tuliſſet; gaudere ſe dicebant, mihi & illum inimicum, & eos, qui in eadem cauſa eſſent, numquam amicos futuros. Quorum iniqui ſermones quum ad me per homines honeſtissimos perferrentur; quumque Pompeius ita contendiſſet ut nihil umquam magis, ut cum Craſſo redirem in gratiam, Cæſarque per litteras maximâ ſe moleſtiâ ex illa contentione affectum oſtenderet; habui non temporum ſolùm rationem meorum, ſed etiam naturæ; Craſſusque, ut quasi teſtata populo Romano eſſet noſtra gratia, pene a meis laribus in provinciam eſt profectus. Nam quum mihi condixiſſet, cœnavit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. Quamobrem ejus cauſam, quod te ſcribis audiſſe, magnâ illius commendatione ſuſceptam defendi in ſenatu, sicut mea fides poſtulabat. Accepiſti quibus rebus adductus, quamque rem cauſamque defenderim; quique meus in republica sit pro mea parte capeſſenda ſtatus. De quo sic

velim ſtatuas, me hæc eadem ſenſurum fuiſſe, si mihi integra omnia ac libera fuiſſent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes; neque delendum, etiamsi id fieri poſſet, ſummorum civium principatum; neque permanendum in una ſententia, conversis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis; ſed temporibus aſſentiendum. Numquam enim præſtantibus in republica gubernanda viris laudata eſt in una ſententia perpetua permansio: ſed ut in navigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamsi portum tenere non queas; quum verò id possis mutatâ velificatione aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum quem ceperis, potiùs quàm, eo commutato, quò velis tandem pervenire: sic, quum omnibus nobis in adminiſtranda republica propositum eſſe debeat id, quod a me ſæpissime dictum eſt, *Cum dignitate otium*; non idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus. Quamobrem, ut paulò antè poſui, si eſſent omnia mihi ſolutissima, tamen in republica non alius eſſem atque nunc ſum. Quum verò in hunc ſenſum & alliciar beneficiis hominum, & compellar injuriis; facilè patior ea me de republica ſentire ac dicere, quæ quum maximè mihi, tum multum etiam reipublicæ rationibus putem con-

putarem. Itaque ejus omni & gratiâ, ſumma eſt, & opibus, quas intelliſſe maximas, sic fruor, ut meis. mihi aliter potuiſſe videor hominum torum de me consilia frangere, um præsidiis iis, quæ ſemper hanunc etiam potentium benevolenconjunxiſſem. His ego consiliis, si æſentem habuiſſem, ut opinio mea eſſem uſus eiſdem. Novi enim temtiam & moderationem naturæ tuæ: animum tuum tum mihi amicissi-, tum nullâ in ceteros malevolentiâ um; contráque quum magnum & ſum, tum etiam apertum & simpli-Vidi ego quoſdam in te tales, quaa eoſdem in me videre potuiſti. me moverunt, moviſſent eadem te ſtò. Sed, quocumque tempore mihi as præſentis tui fuerit, tu eris ommoderator consiliorum meorum: rit eidem, cui ſalus mea fuit, etiam

que habebis ; neque mihi in omni vita res tam erit ulla proposita , quàm ut quotidie vehementiùs te de me optimè meritum eſſe lætere. Quòd rogas ut mea tibi ſcripta mittam , quæ poſt diſceſſum tuum ſcripſerim ; ſunt orationes quædam , quas Menocrito dabo , neque ita multæ , ut pertimeſcas. Scripsi etiam (nam ab orationibus disjungo me ferè , referoque ad manſuetiores Muſas , quæ me maximè , sicut jam a prima adoleſcentia delectarunt) ſcripsi igitur Ariſtoteleo more , quemadmodum quidem volui , tres libros in diſputatione ac dialogo de Oratore , quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles. Abhorrent enim a communibus præceptis ; & omnem antiquorum , & Ariſtoteleam , & Iſocrateam rationem oratoriam complectuntur. Scripsi etiam verſibus tres libros de temporibus meis , quos jam pridem ad te misiſſem , si eſſe edendos putaſſem. Sunt enim teſtes , & erunt ſempiterni meritorum erga me tuorum , meæque in te pietatis. Sed quia verebar , non eos , qui ſe læſos arbitrarentur (etenim id feci parcè & molliter) ſed eos , quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. Quos tamen ipſos libros , si quem cui rectè committam invenero , curabo ad te perferendos. Atque iſtam quidem partem vitæ

conſuetudiniſque noſtræ totam ad te deſero. Quantum litteris, quantum ſtudiis, veteribus noſtris delectationibus, conſequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc ſemper amaſti, libentissimè conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domeſticis ſcribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ ſunt, ut me nolim admoneri; rogari verò sine magno dolore vix possim. Quod de Quinti fratris negotio ſcribis, te priore æſtate, quòd morbo impeditus in Ciliciam non transieris, conficere non potuiſſe; nunc autem omnia facturum ut conficias; id ſcito eſſe ejuſmodi, ut frater meus verè exiſtimet, adjuncto iſto fundo, patrimonium fore ſuum per te conſtitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui noſtrique ſtudiis & exercitationibus, velim quàm familiarissimè certiorem & quàm ſæpissime facias; exiſtimeſque, neminem cuiquam neque cariorem, neque jucundiorem umquam fuiſſe, quàm te mihi; idque me non modò ut tu ſentias, ſed ut omnes gentes, etiam ut poſteritas omnis intelligat eſſe facturum. Appius in ſermonibus antea dictitabat, poſtea dixit etiam in ſenatu palam, ſeſe, si licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega provinciam: si curiata lex non eſſet,

ſe paraturum cum collega, tibique ſucceſſurum: legemque curiatam conſuli ferri opus eſſe, neceſſe non eſſe: ſe, quoniam ex ſenatusconſulto provinciam haberet, lege Corneliâ imperium habiturum, quoad in urbem introiſſet. Ego quid ad te tuorum quiſque neceſſariorum ſcribat, neſcio; varias eſſe opiniones intelligo: ſunt qui putent poſſe te non decedere, quòd sine lege curiata tibi ſuccedatur; ſunt etiam, qui, si decedas, a te relinqui poſſe qui provinciæ præsit. Mihi non tam de jure certum eſt (quamquam ne id quidem valde dubium eſt) quàm illud ad tuam ſummam amplitudinem, dignitatem, libertatem, quâ te ſcio libentissimè frui ſolere, pertinere, te sine ulla mora provinciam ſucceſſori concedere, præſertim quum sine ſuſpicione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque meum puto eſſe, & quid ſentiam, oſtendere, & quod feceris, defendere.

Scriptâ jam epiſtolâ ſuperiore, accepi tuas litteras de publicanis; quibus æquitatem tuam non potui non probare. Felicitate quidem, vellem, conſequi potuiſſes, ne ejus ordinis, quem ſemper ornaſti, rem aut voluntatem offenderes. Equidem non desinam tua decreta defendere; ſed noſti conſuetudinem homi-

um : ſcis , quàm graviter inimici ipsi lli Q. Scævolæ fuerint. Tibi tamen ſum uctor , ut , si quibus rebus possis , eum bi ordinem aut reconcilies , aut mitiges. d etsi difficile eſt , tamen mihi videtur ſſe prudentiæ tuæ. Vale.

M. T. C. S. D. L. VALERIO JURISCONSULTO.

NTER jocos significat Valerio ſe ejus nomine P. Lentulo gratias egiſſe , eumque ut domum redeat , hortatur. Anno *U. C. 699.*

I. CUR enim tibi hoc non gratificer , eſcio ; præſertim quum his temporibus udaciâ pro ſapientia liceat uti. Lentulo oſtro egi per litteras tuo nomine graias diligenter. Sed tu velim desinas jam oſtris litteris uti , & nos aliquando eviſas ; & ibi malis eſſe ubi aliquo nunero sis , quàm iſtic ubi ſolus ſapere ideare. Quamquam qui iſtinc veniunt , artim te ſuperbum eſſe dicunt , quòd ihil reſpondeas : partim contumelioſum , uòd malè reſpondeas. Sed jam cupio ecum coràm jocari. Quare fac ut quamrimum venias , neque in Apuliam tuam ccedas , ut possimus , ſalvum veniſſe , audere. Nam illò si veneris , tamquam Ulyſſes , cognoſces tuorum neminem. Vale.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER SECUNDUS.

M. T. C. C. Curioni S. D.

Accusatus a Curione negligentiæ litterarum, ſe excuſat, eique quòd abſens ſummam laudem conſecutus ſit, gratulatur, hortaturque, ut, quam exſpectationem ſui concitaverit, eam ſuſtineat ac tueatur, & ipſum, cujus consiliis ad hanc dignitatem pervenerit, jam propè ſeneſcentem, amore ſuo oblectet. Anno *U. C. 700.*

1. Quamquam me nomine negligentiæ ſuſpectum tibi eſſe doleo, tamen non tam mihi moleſtum fuit accuſari abs te officium meum, quàm jucundum requiri; præſertim quum in quo accuſabar, culpâ vacarem; in quo autem desiderare te significabas meas litteras, præ te ferres perſpectum mihi quidem, ſed tamen dulcem & optatum amorem tuum. Equidem neminem prætermisi, quem

quídem ad te perventurum putarem, cui litteras non dederim: etenim quis eſt tam ſcribendo impiger, quàm ego? A te verò bis terve ſummùm, & eas perbreves accepi. Quare si iniquus es in me judex, condemnabo eodem ego te crimine: sin me id facere noles, te mihi æquum præbere debebis. Sed de litteris hactenus; non enim vereor ne non ſcribendo te expleam; præſertim si in eo genere ſtudium meum non aſpernabere. Ego te abfuiſſe tamdiu a nobis & dolui, quòd carui fructu jucundissimæ conſuetudinis tuæ; & lætor, quòd abſens omnia cum maxima dignitate es conſecutus; quódque in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna reſpondit. Breve eſt quod me tibi præcipere meus incredibilis in te amor cogit: tanta eſt exſpectatio vel animi, vel ingenii tui, ut ego te obſecrare obteſtarique non dubitem, sic ad nos conformatus revertare, ut quam exſpectationem tui concitaſti, hanc ſuſtinere ac tueri possis. Et quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla umquam delebit oblivio, te rogo, ut memineris, quantæcumque tibi acceſsiones fient & fortunæ, & dignitatis, eas te non potuiſſe conſequi, nisi meis puer olim fidelissimis atque amantissimis consiliis paruiſſes. Quare hoc animo in

nos eſſe debebis, ut ætas noſtra jam ingraveſcens, in amore atque in adoleſcentia tua conquieſcat. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

Patris mortem filio abſenti ſignificat, ac ſe illi parentis loco fore pollicetur. Anno *U. C.* 700.

2. GRAVI teſte privatus ſum amoris ſummi erga te mei, patre tuo, clariſſimo viro; qui quum ſuis laudibus, tum verò te filio ſuperaſſet omnium fortunam, si ei contigiſſet, ut te antè videret, quàm e vita diſcederet. Sed ſpero noſtram amicitiam non egere teſtibus. Tibi patrimonium dii fortunent. Me certè habebis, cui & carus æquè sis, & jucundus, ac fuiſti patri. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

Rupam libertum excuſat, quòd in patris funere ludos populo non promiſerit, quia amicis diſplicuerit: cujus consilii, coràm pluribus exponendi, jam ſummam perſcribit, & quanta in exſpectatione Curio filius sit, significat. Anno *U. C.* 700.

3. RUPÆ ſtudium non defuit declarandorum munerum tuo nomine; ſed nec mihi placuit, nec cuiquam tuorum, quidquam

quidquam te abſente fieri, quod tibi, quum veniſſes, non eſſet integrum. Equidem quid ſentiam, aut ſcribam ad te poſtea pluribus, aut, ne ad ea meditere, imparatum te offendam, corámque contra iſtam rationem, meam dicam; ut aut te in meam ſententiam adducam, aut certè teſtatum apud animum tuum relinquam, quid ſenſerim; ut, si quando (quod nolim) diſplicere tibi conſilium tuum cœperit, poſsis meum recordari. Brevi tamen sic habeto, in eum ſtatum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis, quæ tibi naturâ, ſtudio, fortunâ data ſunt, faciliùs omnia, quæ ſunt ampliſsima in republica, conſequi poſsis, quàm muneribus; quorum neque facultatem quiſquam admiratur (eſt enim copiarum, non virtutis) neque quiſquam eſt, quin ſatietate jam defeſſus sit. Sed aliter atque oſtenderam, facio, qui ingrediar ad explicandam rationem ſententiæ meæ. Quare omnem hanc diſputationem in adventum tuum differo. Summa ſcito in exſpectatione te eſſe, eaque a te exſpectari, quæ a ſumma virtute, ſummoque ingenio exſpectanda ſunt: ad quæ si es, ut debes, paratus (quod ita eſſe confido) plurimis maximiſque muneribus & nos amicos, & cives tuos univerſos, & rempublicam afficies. Illud

cognoſces profectò, mihi te neque cariorem, neque jucundiorem eſſe quemquam. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

DIVERSA dicit litterarum genera, quorum aliis nunc uti ſuperfluum sit, aliis non deceat. Quapropter ad cohortationem transit, ut pergat Curio ad gloriam ire, quia gravis ipsi adverſaria, omnium exſpectatio, conſtituta sit. Anno *U. C. 700.*

4. EPISTOLARUM genera multa eſſe non ignoras: ſed unum illud certissimum, cujus causâ inventa res ipſa eſt, ut certiores faceremus abſentes, si quid eſſet, quod eos ſcire, aut noſtra aut ipſorum intereſſet. Hujus generis litteras a me profectò non expetis: tuarum enim rerum domeſticarum habes & ſcriptores, & nuntios: in meis autem rebus nihil eſt ſanè novi. Reliqua ſunt epiſtolarum genera duo, quæ me magnopere delectant; unum familiare, & jocoſum, alterum ſeverum, & grave. Utro me minùs deceat uti, non intelligo. Jocerne tecum per litteras? civem mehercule non puto eſſe, qui temporibus his ridere possit. An gravius aliquid ſcribam? quid eſt, quod possit graviter a Cicerone ſcribi ad Curionem, nisi de republica? Atque in

hoc genere hæc mea cauſa eſt, ut neque ea, quæ ſentio, nec quæ non ſentio, velim ſcribere. Quamobrem, quoniam mihi nullum ſcribendi argumentum relictum eſt, utar eâ clauſulâ, quâ ſoleo; teque ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor. Eſt enim tibi gravis adverſaria conſtituta, & parata, incredibilis quædam exſpectatio; quam tu unâ re facillimè vinces, si hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in iis eſſe laborandum. In hanc ſententiam ſcriberem plura, nisi te tuâ ſponte ſatis incitatum eſſe conſiderem: & hoc quidquid attigi, non feci inflammandi tui causâ, ſed teſtificandi amoris mei. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. P. D.

QUESTUS de publicis malis, Curioni gratulatur quòd ea non videat, & magnam ex benefactis laudem conſequatur. Sed quo,uo ſe modo reſpublica habeat, ad eam capeſſendam, vindicandamque adhortatur. Anno *U. C. 700.*

5. HÆC negotia quomodo ſe habeant, ne epiſtolâ quidem narrare audeo. Tibi, etsi ubicumque es (ut ſcripsi ad te antea) in eadem es navi, tamen quòd abes, gratulor; vel quia non vides ea, quæ nos; vel quòd excelſo & illuſtri

loco sita sit laus tua, in plurimorum & ſociorum, & civium conſpectu, quæ ad nos nec obſcuro, nec vario ſermone, ſed & clarissimâ & unâ omnium voce perfertur. Unum illud neſcio gratulerne tibi, an timeam, quòd mirabilis eſt exſpectatio reditûs tui: non quò verear, ne tua virtus opinioni hominum non reſpondeat; ſed, mehercule, ne, quum veneris, non habeas jam quod cures: ita ſunt omnia debilitata jam, propè & exſtincta. Sed hæc ipſa neſcio recténe sint litteris commiſſa: quare cetera cognoſces ex aliis. Tu tamen, sive habes aliquam ſpem de republica, sive deſperas, ea para, meditare, cogita, quæ eſſe in eo civi ac viro debent, qui sit rempublicam afflictam & oppreſſam miſeris temporibus ac perditis moribus, in veterem dignitatem ac libertatem vindicaturus. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. P. D.

CURIONI ex Asia adventanti, Milonis cauſam, conſulatum petentis, diligentissimè commendat, ut gratiâ, quâ plurimùm polleat, petitionem ejus adjuvet, quo ipſo non tam Milonem sibi, quàm Ciceronem, devincturus sit. Anno U. C. 700.

6. NONDUM erat auditum, te ad Italiam adventare, quum Servilium, Milo-

is mei familiarem, cum his ad te litteris miſi. Sed tamen quum appropinquare tuus adventus putaretur, & te jam ex Aſia Romam versùs profectum eſſe conſtaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur, ne nimis citò mitteremus, quum has quàm primùm ad te perferri litteras magnopere vellemus. Ego, si mea in te eſſent officia ſolùm, Curio, tanta, quanta magis a te ipſo prædicari, quàm a me ponderari ſolent, verecundiùs a te, si qua magna res mihi petenda eſſet, contenderem: grave eſt enim homini pudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe bene meritum putet; ne id, quod petat, exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potiùs quàm beneficii loco numerare videatur. Sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipsâ novitate meorum temporum clarissima & maxima beneficia exſtiterunt; eſtque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere; non dubitavi id a te per litteras petere, quod mihi omnium eſſet maximum, maximéque neceſſarium. Neque enim ſum veritus, ne ſuſtinere tua in me vel innumerabilia beneficia non poſſem; quum præſertim confiderem, nullam eſſe gratiam tantam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando, cumu-

landoque illuſtrare poſſet. Ego omnia mea ſtudia, omnem operam, curam, induſtriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis conſulatu fixi, & locavi; ſtatuique in eo me non officii ſolùm fructum, ſed etiam pietatis laudem debere quærere. Neque verò cuiquam ſalutem ac fortunas ſuas tantæ curæ fuiſſe umquam puto, quantæ mihi sit honos ejus, in quo omnia mea posita eſſe decrevi. Huic te unum tanto adjumento eſſe, si volueris, poſſe intelligo, ut nihil sit præterea nobis requirendum. Habemus hæc omnia: bonorum ſtudium conciliatum ex tribunatu, propter noſtram (ut ſpero te intelligere) cauſam: vulgi ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemque naturæ: juventutis & gratioſorum in ſuffragiis ſtudia, propter ipsius excellentem in eo genere vel gratiam, vel diligentiam: noſtram ſuffragationem, si minùs potentem, at probatam tamen, & juſtam, & debitam, & propterea fortaſſe etiam gratioſam. Dux nobis & auctor opus eſt, & eorum ventorum, quos propoſui, moderator quidam, & quasi gubernator; qui si ex omnibus unus optandus eſſet, quem tecum conferre poſſemus, non haberemus. Quamobrem, si me memorem, si gratum, si bonum virum, vel ex hoc

ipſo quòd tam vehementer de Milone laborem, exiſtimare potes : si dignum denique tuis beneficiis judicas; hoc a te peto, ut ſubvenias huic meæ ſollicitudini, ut huic meæ laudi, vel (ut veriùs dicam) propè ſaluti tuum ſtudium dices. De ipſo T. Annio tantùm tibi polliceor, te majoris animi, gravitatis, conſtantiæ, benevolentiæque erga te, si complecti hominem volueris, habiturum eſſe neminem. Mihi verò tantum decoris, tantum dignitatis adjunxeris, ut eumdem te facilè agnoſcam fuiſſe in laude mea, qui fueris in ſalute. Ego, ni te videre ſcirem, quum ad te hæc ſcriberem, quantum officii ſuſtinerem, quantopere mihi eſſet in hac petitione Milonis omni non modò contentione, ſed etiam dimicatione elaborandum, plura ſcriberem. Nunc tibi omnem rem atque cauſam, meque totum commendo atque trado. Unum hoc sic habeto, si a te hanc rem impetraro, me pene plus tibi, quàm ipsi Miloni, debiturum. Non enim mihi tam mea ſalus cara fuit, in qua præcipuè ſum ab illo adjutus, quàm pietas erit in referenda gratia, jucunda : eam autem unius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido. Vale.

M. T. C. PROCONSUL C. CURIONI, TRIBUNO PLEBIS, S. D.

Ex Cilicia Curioni de tribunatu pl. gratulatur, hortaturque ne cujus consilium ſequatur, ſed quod rectum eſt, conſtanter faciat, nec patiatur sibi provinciam prorogari. Anno *U. C.* 702.

7. SERA gratulatio reprehendi non ſolet, præſertim si nullâ negligentiâ prætermiſſa eſt: longè enim abſum: audio ſerò. Sed tibi & gratulor, &, ut ſempiternæ laudi tibi sit iſte tribunatus, exopto: teque hortor, ut omnia gubernes & moderere prudentiâ tuâ; ne te auferant aliorum consilia. Nemo eſt, qui tibi ſapientiùs ſuadere possit, te ipſo: numquam labêre, si te audies. Non ſcribo hoc temerè: cui ſcribam, video: novi animum, novi consilium tuum: non vereor, ne quid timidè, ne quid ſtultè facias, si ea defendes, quæ ipſe recta eſſe ſenties. Quòd in id reipublicæ tempus non incideris, ſed veneris (judicio enim tuo, non caſu in ipſum diſcrimen rerum contuliſti tribunatum tuum) profectò vides, quanta vis in republica temporum sit, quanta varietas rerum, quàm incerti exitus, quàm flexibiles hominum voluntates: quid insidiarum, quid vanitatis in

vita, non dubito quin cogites. Sed, amabo te, cura & cogita nihil novi, ſed illud idem, quod initio ſcripsi: tecum loquere, te adhibe in consilium, te audi, tibi obtempera. Alteri qui melius dare consilium possit, quàm tu, non facilè inveniri poteſt: tibi verò ipsi certè nemo melius dabit. Dii immortales! cur ego non adſum vel ſpectator laudum tuarum, vel particeps, vel ſocius, vel miniſter consiliorum? tametsi hoc minimè tibi deeſt; ſed tamen efficeret magnitudo & vis amoris mei, consilio te ut poſſem juvare. Scribam ad te plura aliàs: paucis enim diebus eram miſſurus domeſticos tabellarios; ut, quoniam ſanè feliciter & ex mea ſententia rempublicam gessimus, unis litteris totius æſtatis res geſtas ad ſenatum perſcriberem. De ſacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quamquam difficili in re atque cauſa, cognoſces ex iis litteris, quas Thraſoni, liberto tuo, dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaque item in te singulari, rogo atque oro, ne patiare quidquam mihi ad hanc provincialem moleſtiam temporis prorogari. Præſens tecum egi, quum te tribunum plebis iſto anno fore non putarem; itemque petivi ſæpius per litteras; ſed tum quasi a ſenatore nobilissimo, & adoleſcente gratiosissimo,

nunc a tribuno plebis, & a Curione tribuno: non ut decernatur aliquid novi; quod ſolet eſſe difficilius: ſed ut ne quid novi decernatur: & ut ſenatusconſultum & leges defendas; eaque mihi conditio maneat, quâ profectus ſum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. PROCONSUL M. CŒLIO S. D.

M. Cœlius, cujus eſt liber VIII. harum epiſtolarum, ſcripſerat leviores res urbanas Ciceroni de gladiatoriis ludis, dilatione vadimoniorum, & furtis nonnullis, quæ ipſum nihil afficiebant. Reprehenſâ ergo illâ ſedulitate, monet ut ſeveriores res, quem ſtatum putet reip. futurum eſſe, perſcribat. Addit, cum Pompeio fuiſſe, cui ſe ut Cœlius dat, hortatur; & cum Caninio Athenis. Denique ſua commendat. Anno *U. C. 702.*

8. QUID? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, ut mihi gladiatorum compoſitiones, ut vadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres, & ea quæ nobis, quum Romæ ſumus, narrare nemo audeat? Vide quantum tibi meo judicio tribuam; nec mehercule injuriâ: πολιτικώτερον enim te adhuc neminem cognovi. Ne illa quidem curo mihi ſcribas, quæ maximis in rebus reipublicæ geruntur quotidie, niſi quid ad me ipſum pertinebit.

Scribent alii: multi nuntiabunt: perferet multa etiam ipſe rumor. Quare ego nec præterita, nec præſentia abs te, ſed ut ab homine longè in poſterum proſpiciente, futura exſpecto; ut ex tuis litteris quum formam reipublicæ viderim, quale ædificium futurum sit, ſcire possim. Neque tamen adhuc habeo, quod te accuſem: neque enim fuit, quod tu plus providere poſſes, quàm quivis noſtrûm; in primiſque ego, qui cum Pompeio complures dies nullis in aliis, nisi de republica, ſermonibus verſatus ſum: quæ nec poſſunt ſcribi, nec ſcribenda ſunt. Tantùm habeto, civem egregium eſſe Pompeium, & ad omnia, quæ providenda ſunt in republica, & animo & consilio paratum. Quare da te homini: complectetur, mihi crede. Jam eidem illi & boni & mali cives videntur, qui nobis videri ſolent. Ego quum Athenis decem ipſos dies fuiſſem, multumque mecum Gallus noſter Caninius, proficiſcebar inde prid. Nonas Quint. quum hoc ad te litterarum dedi. Tibi quum omnia mea commendatissima eſſe cupio, tum nihil magis, quàm ne tempus nobis provinciæ prorogetur: in eo mihi ſunt omnia. Quod quando, & quomodo, & per quos agendum sit, tu optimè conſtitues. Vale.

M. T. C. CŒLIO RUFO, ÆDILI CURULI DESIGNATO, S. D.

GRATULATUR de ædilitate obtentâ, Hirro competitore dejecto, in quem veteris poëtæ verbis facetè jocatur. Anno *U. C. 702.*

9. PRIMUM tibi, ut debeo, gratulor, lætorque quum præſenti, tum etiam ſperatâ tuâ dignitate, feriùs, non negligentiâ meâ, ſed ignoratione rerum omnium: in his enim ſum locis, quò & propter longinquitatem, & propter latrocinia, tardissimè omnia perferuntur. Et quum gratulor, tum verò quibus verbis tibi gratias agam, non reperio, quòd ita factus sis, ut dederis nobis, quemadmodum ſcripſeras ad me, quem ſemper videre poſſemus. Itaque, quum primùm audivi, ego ille ipſe factus ſum: ſcis, quem dicam: egique omnes illos adoleſcentes, quos ille jactitat. Difficile eſt loqui. *Te autem contemplans abſentem, & quasi tecum coràm loquerer, Non, ædepol, quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris.* Quod quia præter opinionem mihi acciderat, referebam me ad illud: *Incredibile hoc factum objicitur.* Repentè verò incessi *omnibus lætitiis.* In quo quum objurgarer, quòd nimio gaudio pene desiperem, ita me defendebam:

Ego voluptatem animi nimiam. Quid quæris ? dum illum rideo, pene ſum factus ille. Sed hæc pluribus ; multaque alia & de te, & ad te, quum primùm ero aliquid otii nactus. Te verò, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, ultorem non modò inimicorum, ſed etiam invidorum meorum ; ut eos partim ſcelerum ſuorum, partim etiam ineptiarum pœniteret. Vale.

M. T. C. IMP. M. CŒLIO RUFO, ÆD. CUR. DESIGN. S. D.

QUERENDO de tabellariis, occultè Cœlium negligentiæ litterarum accuſat : res ſuas in Amano geſtas narrat, &, ne provincia prorogetur, rogat : de rep. cupit certior fieri. ANNO *U. C. 702.*

10. TU vide, quàm ad me litteræ non perferantur : non enim poſſum adduci, ut abs te, poſtea quàm ædilis es factus, nullas putem datas ; præſertim quum eſſet tanta res, tantæ gratulationis : de te, quia quod ſperabam ; de Hillo (balbus enim ſum) quod non putaram. Atqui ſic habeto, nullam me epiſtolam accepiſſe tuam poſt comitia iſta præclara, quæ me lætitiâ extulerunt : ex quo vereor ne idem eveniat in meas litteras. Equidem numquam domum miſi unam epiſtolam,

quin eſſet ad te altera : nec mihi eſt te jucundius quidquam, nec carius. Sed balbi non ſumus : ad rem redeamus. Ut optaſti, ita eſt. Velles enim, ais, tantummodo ut haberem negotii, quod eſſet ad laureolam ſatis : Parthos times, quia diffidis copiis noſtris. Ergo ita accidit : nam Parthico bello nuntiato, locorum quibuſdam anguſtiis & naturâ montium fretus, ad Amanum exercitum adduxi, ſatis probè ornatum auxiliis, & quadam auctoritate apud eos, qui me non norant, nominis noſtri. Multum eſt enim in his locis : *Hiccine eſt ille, qui urbem ? quem ſenatus ?* noſti cetera. Quum veniſſem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo communis eſt, diviſus aquarum divortiis ; Cassius noſter, quod mihi magnæ voluptati fuit, feliciter ab Antiochia hoſtem rejecerat : Bibulus provinciam acceperat. Interea cum meis copiis omnibus vexavi Amanienſes, hoſtes ſempiternos : multi occisi, capti, reliqui dissipati : caſtella munita, improviſo adventu capta & incenſa. Ita victoriâ juſtâ *Imperator* appellatus apud Iſſum (quo in loco ſæpe, ut ex te audivi, Clitarchus tibi narravit, Darium ab Alexandro eſſe ſuperatum) adduxi exercitum ad infeſtissimam Ciliciæ partem. Ibi quintum & vicesimum jam diem aggeribus, vineis, turri-

bus oppugnabam oppidum munitissimum Pindenissum, tantis opibus, tantoque negotio, ut mihi ad ſummam gloriam nihil desit, nisi nomen oppidi; quod si, ut ſpero, cepero, tum verò litteras publicè mittam. Hæc ad te in præſenti ſcripsi, ut ſperes te aſſequi id, quod optaſſes. Sed, ut redeam ad Parthos, hæc æſtas habuit hunc exitum ſatis felicem; ea quæ ſequitur, magno eſt in timore. Quare, mi Rufe, vigila, primùm ut mihi ſuccedatur: ſin id erit, ut ſcribis, & ut ego arbitror, ſpissius; illud, quod facile eſt, ne quid mihi temporis prorogetur. De republica ex tuis litteris, ut antea tibi ſcripsi, quum præſentia, tum etiam futura magis exſpecto. Quare ut ad me omnia quàm diligentissimè perſcribas, te vehementer rogo. Vale.

M. T. C. IMP. M. CŒLIO, ÆDILI CURULI, S. D.

PROROGATIONIS *metu ſollicitus ob varias cauſas, de pantheris, in ludos ædilis Cœlii capiendis ſcribit: & ſibi res urbanas perſcribi poſtulat.* Anno *U. C.* 703.

1. PUTARESNE umquam accidere poſſe, ut mihi verba deeſſent, neque ſolùm iſta veſtra oratoria, ſed hæc etiam levia, noſtratia? Deſunt autem propter hanc

cauſam, quòd mirificè ſum ſollicitus; quidnam de provinciis decernatur. Mirum me deſiderium tenet urbis, incredibile meorum, atque in primis tui; ſatietas autem provinciæ: vel quia videmur eam famam conſecuti, ut non tam acceſſio quærenda, quàm fortuna metuenda ſit vel quia totum negotium non eſt dignum viribus noſtris, qui majora onera in republica ſuſtinere & poſſimus, & ſoleamus vel quia belli magni timor impendet quod videmur effugere, ſi ad conſtitutam diem decedemus. De pantheris, per eos qui venari ſolent, agitur mandato meo diligenter: ſed mira paucitas eſt; & eas, quæ ſunt, valde aiunt queri, quòd nihil cuiquam inſidiarum in mea provincia, niſi ſibi, fiat: itaque conſtituiſſe dicuntur in Cariam ex noſtra provincia decedere. Sed tamen ſedulò fit, & in primis a Patiſco. Quidquid erit, tibi erit ſed, quid eſſet planè, neſciebamus. Mihi mehercule, magnæ curæ eſt ædilitas tua ipſa dies me admonebat: ſcripſi enim hæc ipſis Megalenſibus. Tu velim a me de omni reipublicæ ſtatu quàm diligentiſſimè perſcribas: ea enim certiſſima putabo, quæ ex te cognovero. Vale.

M. T. C. IMP. M. CŒLIO, ÆDILI CURULI, S. D.

APPROPINQUANTE diſceſſu ex provincia, urbem desiderat, cujus fructus provincialibus præfert: & obviam sibi litteras mitti poſtulat. Anno *U. C. 703.*

12. SOLLICITUS equidem eram de rebus urbanis; ita tumultuoſæ conciones, ita moleſtæ Quinquatrûs afferebantur: nam citeriora nondum audiebamus. Sed tamen nihil me magis ſollicitabat, quàm in his moleſtiis non me, si quæ ridenda eſſent, ridere tecum: ſunt enim multa; ſed ea non audeo ſcribere. Illud moleſtè fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum litterarum. Quare etsi, quum tu hæc leges, ego jam annuum munus confecero, tamen obviæ mihi velim sint litteræ tuæ, quæ me erudiant de omni republica, ne hoſpes planè veniam: hoc meliùs, quàm tu, facere nemo poteſt. Diogenes tuus, homo modeſtus, a me cum Philone Pessinunte diſcessit: iter habebant ad Lathurum regem; quamquam omnia nec benigna, nec copioſa cognorant. Urbem, urbem, mi Rufe, cole; & in iſta luce vive. Omnis peregrinatio (quod ego ab adoleſcentia judicavi) obſcura, & ſordida iis, quorum induſ-

tria Romæ poteſt illuſtris eſſe. Quod quum probè ſcirem, utinam in ſententia permanſiſſem! cum una, mehercule, ambulatiuncula, atque uno ſermone noſtro omnes fructus provinciæ non confero. Spero me integritatis laudem conſecutum: non erat minor ex contemnenda, quàm ex conſervata provincia. Spem triumphi? inquis. Satis gloriosè triumpharem, ſi non eſſem quidem tamdiu in desiderio rerum mihi carissimarum. Sed (ut ſpero) propediem te videbo. Tu mihi obviam mitte epiſtolas te dignas. Vale.

M. T. C. Imp. M. Cœlio, Ædili curuli, S. D.

De litterarum infrequentia modeſtè queſtus, Appio ſe amicum eſſe profitetur plures ob cauſas, quas enumerat. Curionis inconſtantiam ſe prævidiſſe, provinciam rectè confeciſſe, & urbis desiderio nunc unicè teneri dicit. Anno *U. C. 703.*

13. Raras tuas quidem (fortaſſe enim non perferuntur) ſed ſuaves accipio litteras: vel quas proximè acceperam, quàm prudentes, quàm multi & officii, & conſilii? Etsi omnia sic conſtitueram mihi agenda, ut tu admonebas; tamen confirmantur noſtra consilia, quum ſentimus prudentibus fideliterque ſuadentibus idem

videri. Ego Appium (ut ſæpe tecum locutus ſum) valde diligo ; meque ab eo diligi ſtatim cœptum eſſe, ut simultatem depoſuimus, ſensi. Nam & honorificus in me conſul fuit, & ſuavis amicus, & ſtudioſus ſtudiorum etiam meorum. Mea verò officia ei non defuiſſe, tu es teſtis ; quoniam κωμικὸς μάρτυς (ut opinor) occidit Phania : & mehercule etiam pluris eum feci, quòd te amari ab eo ſensi. Jam me Pompeii totum eſſe ſcis : Brutum a me amari intelligis. Quid eſt cauſæ, cur mihi non sit in optatis complecti hominem, florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis, collegam meum præſertim, & in ipſa collegii laude & ſcientiâ ſtudioſum mei ? Hæc eò pluribus ſcripsi, quòd mihi significabant tuæ litteræ, ſubdubitare, quâ eſſem erga illum voluntate. Credo te audiſſe aliquid : falſum eſt, mihi crede, si quid audiſti. Genus inſtitutorum, & rationum mearum, dissimilitudinem nonnullam habet cum illius adminiſtratione provinciæ : ex eo quidam ſuſpicati fortaſſe ſunt, animorum contentione, non opinionum diſſensione, me ab eo diſcrepare. Nihil autem feci umquam, neque dixi, quod contra illius exiſtimationem eſſe vellem. Poſt hoc negotium autem, & temeritatem noſtri Do-

labellæ, deprecatorem me pro illius periculo præbeo. Erat in eadem epiſtola veternus civitatis. Gaudebam ſanè, & congelaſſe noſtrum amicum lætabar otio. Extrema pagella pupugit me tuo chirographo. Quid ais? Cæſarem nunc defendit Curio? quis hoc putaret præter me? nam, ita vivam, putavi. Dii immortales! quàm ego riſum noſtrum desidero! Mihi erat in animo, quoniam juriſdictionem confeceram, civitates locupletaram, publicanis etiam ſuperioris luſtri reliqua, sine ſociorum ulla querela, conſervaram, privatis, ſummis, infimis fueram jucundus, proficiſci in Ciliciam Nonis Maii; &, quum prima æſtiva attigiſſem, militaremque rem collocaſſem, decedere ex ſenatusconſulto. Cupio te ædilem videre, miroque desiderio me urbs afficit, & omnes mei, tuque in primis. Vale.

M. T. C. Imp. M. Cœlio, Ædili curuli, S. D.

M. Fabium commendat diligenter: de urbanis rebus litteras exſpectat. Anno *U. C. 703.*

14. Marco Fabio, viro optimo & homine doctissimo, familiarissimè utor, mirificéque eum diligo, quum propter ſummum ingenium ejus, ſummamque doctrinam, tum propter singularem mo-

deſtiani. Ejus negotium sic velim ſuſcipias, ut si eſſet res mea. Novi ego vos magnos patronos: hominem occidat oportet, qui veſtrâ operâ uti velit. Sed in hoc homine nullam accipio excuſationem. Omnia relinques, si me amabis, quum tuâ operâ Fabius uti volet. Ego res Romanas vehementer exſpecto, & desidero; in primiſque quid agas, ſcire cupio. Nam jamdiu, propter hiemis magnitudinem, nihil novi ad nos afferebatur. Vale.

M. T. C. IMP. M. CŒLIO, ÆDILI CURULI, S. P. D.

AD plures Cœlii epiſtolas reſpondet, præſertim 11. & 13. libri octavi: hoc eſt de ſupplicatione; de filiæ & Dolabellæ nuptiis: quibus addit de quæſtore Cœlio provinciæ præfecto; de Ocella, & aliis, Anno *U. C. 703.*

15. NON potuit accuratiùs agi, nec prudentiùs, quàm actum eſt a te cum Curione de ſupplicatione: &, mehercule, confecta res ex ſententia mea eſt, quum celeritate, tum quòd is qui erat iratus, competitor tuus, & idem meus, aſſenſus eſt ei, qui ornavit res noſtras divinis laudibus. Quare ſcito me ſperare ea quæ ſequuntur; ad quæ tu te para. Dolabellam a te gaudeo primùm laudari, deinde etiam amari. Nam ea, quæ ſpe-

ras Tulliæ meæ prudentiâ temperari poſſe, ſcio, cui tuæ epiſtolæ reſpondeant. Quid si meam legas, quam ego tum ex tuis litteris misi ad Appium? Sed quid agas? sic vivitur. Quod actum eſt, dii approbent. Spero fore jucundum generum nobis; multumque in eo tua nos humanitas adjuvabit. Reſpublica me valdè ſollicitat: faveo Curioni: Cæſarem honeſtum eſſe cupio: pro Pompeio emori poſſum: ſed tamen ipsâ republicâ nihil mihi eſt carius; in qua tu non valde te jactas. Diſtrictus enim mihi videris eſſe, quòd & bonus civis, & bonus amicus es. Ego de provincia decedens quæſtorem Cœlium præpoſui provinciæ. Puerum? inquies. At quæſtorem; at nobilem adoleſcentem, at omnium ferè exemplo: neque erat ſuperiore honore uſus, quem præficerem: Pomptinus multò antè diſceſſerat: a Quinto fratre impetrari non poterat; quem tamen si reliquiſſem, dicerent iniqui, non me planè poſt annum, ut ſenatus voluiſſet, de provincia decessiſſe; quoniam alterum me reliquiſſem. Fortaſſe etiam illud adderent, ſenatum eos voluiſſe provinciis præeſſe, qui antea non præfuiſſent; fratrem meum triennium Asiæ præfuiſſe. Denique nunc ſollicitus non ſum: si fratrem reliquiſſem, omnia timerem. Poſtremò non tam meâ ſponte,

quàm potentiſsimorum duorum exemplo, qui omnes Caſsios Antonioſque complexi ſunt, hominem adoleſcentem non tam allicere volui, quàm alienare nolui. Hoc tu meum conſilium laudes neceſſe eſt; mutari enim non poteſt. De Ocella parum ad me planè ſcripſeras; & in actis non erat. Tuæ res geſtæ ita notæ ſunt, ut trans montem Taurum etiam de matrimonio ſit auditum. Ego, niſi quid me Eteſiæ morabuntur, celeriter (ut ſpero) vos videbo. Vale.

M. T. C. IMP. M. CŒLIO S. P. D.

Cicero ex provincia regreſſus, Cœlio videbatur nimiùm ad Pompeium propendere, quod diſſuaſit epiſt. 16. lib. 8. cui Cicero reſpondet, ſe pacem & otium malle, quàm caſtra ſequi; etiam cauſas siniſterioris ſuſpicionis oſtendit, & refutat. Anno *U. C.* 704.

16. MAGNO dolore me affeciſſent tuæ litteræ, niſi jam & ratio ipſa depuliſſet omnes moleſtias, & diuturnâ deſperatione rerum obduruiſſet animus ad dolorem novum. Sed tamen, quare acciderit, ut ex meis ſuperioribus litteris id ſuſpicarere, quod ſcribis, neſcio: quid enim fuit in illis præter querelam temporum, quæ non animum meum magis

ſollicitum haberet, quàm tuum? Nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipſe videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuiſſe te, qui me penitus noſſe deberes, ut me exiſtimares aut tam improvidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam & propè jacentem deſciſcerem; aut tam inconſtantem, ut collectam gratiam florentissimi hominis effunderem, a meque ipſe deficerem; &, quod initio, ſemperque fugi, civili bello intereſſem. Quod eſt igitur meum triſte consilium? ut diſcederem fortaſſe in aliquas ſolitudines: noſti enim non modò ſtomachi mei, cujus tu similem quondam habebas, ſed etiam oculorum, in hominum inſolentium indignitate, faſtidium. Accedit etiam moleſta hæc pompa lictorum meorum, nomenque imperii, quo appellor: eo si onere carerem, quamvis parvis Italiæ latebris contentus eſſem. Sed incurrit hæc noſtra laurus non ſolùm in oculos, ſed jam etiam in voculas malevolorum. Quod quum ita eſſet, nihil tamen umquam de profectione, nisi vobis approbantibus, cogitavi. Sed mea prædiola tibi nota ſunt: in his mihi neceſſe eſt eſſe, ne amicis moleſtus sim. Quòd autem in maritimis ſum facillimè; moveo nonnullis ſuſpicionem, velle me navigare; quod tamen fortaſſe non nollem,

lem, si poſſem ad otium. Nam ad bellum quidem quî convenit? præſertim contra eum, cui ſpero me ſatisfeciſſe; ab eo, cui tamen ſatisfieri nullo modo poteſt? Deinde ſententiam meam tu facillimè perſpicere potuiſti jam ab illo tempore, quum in Cumanum mihi obviam veniſti: non enim te celavi ſermonem T. Ampii: vidiſti, quàm abhorrerem ab urbe relinquenda, quum audiſſem. Nonne tibi affirmavi, quidvis me potiùs perpeſſurum, quàm ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit, cur conſilium mutarem? nonne omnia potiùs, ut in ſententia permanerem? Credas hoc mihi velim, quod puto te exiſtimare, me ex his miſeriis nihil aliud quærere, nisi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluiſſe, quàm pacem: eâ deſperatâ, nihil tam fugiſſe, quàm arma civilia. Hujus me conſtantiæ puto fore ut numquam pœniteat. Etenim memini, in hoc genere gloriari ſolitum eſſe familiarem noſtrum Q. Hortensium, quòd numquam bello civili interfuiſſet. Hæc noſtra laus erit illuſtrior, quòd illi tribuebatur ignaviæ; de nobis id exiſtimari poſſe non arbitror. Nec me iſta terrent, quæ mihi a te ad timorem fidisſimè, atque amantissimè proponuntur: nulla eſt enim acerbitas, quæ non omni-

bus, hac orbis terrarum perturbatione, impendere videatur; quam quidem ego a republica meis privatis & domeſticis incommodis libentissimè, vel iſtis ipsis, quæ tu me mones ut caveam, redemiſſem. Filio meo, quem tibi carum eſſe gaudeo, si erit ulla reſpublica, ſatis amplum patrimonium relinquam in memoria nominis mei: sin autem nulla erit, nihil accidet ei ſeparatim a reliquis civibus. Nam quòd rogas, ut reſpiciam generum meum, adoleſcentem optimum, mihique carissimum; an dubitas, quum ſcias, quanti quum illum, tum verò Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementissimè ſollicitet? & eò magis, quòd in communibus miſeriis hac tamen oblectabar ſpeculâ, Dolabellam meum, vel potiùs noſtrum, fore ab iis moleſtiis, quas liberalitate ſuâ contraxerat, liberum. Velim quæras, quos ille dies ſuſtinuerit, in urbe dum fuit, quàm acerbos sibi, quàm mihi ipsi ſocero non honeſtos. Itaque neque ego hunc Hiſpanienſem caſum exſpecto, de quo mihi exploratum eſt ita eſſe, ut tu ſcribis; nec quidquam aſtutè cogito. Si quando erit civitas, erit profectò nobis locus: sin autem non erit, in eaſdem ſolitudines tu ipſe (ut arbitror) venies, in quibus nos conſediſſe audies. Sed ego fortaſſe vaticinor,

& hæc omnia meliores habebunt exitus: recordor enim deſperationes eorum, qui ſenes erant, adoleſcente me: eos ego fortaſſe nunc imitor, & utor ætatis vitio. Velim ita sit. Sed tamen togam prætextam texi Oppio puto te audiſſe. Nam Curtius noſter dibaphum cogitat: ſed eum infector moratur. Hoc adſpersi, ut ſcires me tamen in ſtomacho ſolere ridere. Dolabellæ quod ſcripsi, ſuadeo videas, tamquam si tua res agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temerè faciemus. Te tamen oramus, quibuſcumque erimus in terris, ut nos, liberoſque noſtros ita tueare, ut amicitia noſtra & tua fides poſtulabit. Vale.

M. T. C. IMP. CANINIO SALLUSTIO PROQUÆSTORI S. D.

SALLUSTII, qui Bibuli proconſulis Syriæ quæſtor erat, binis litteris reſpondet: prioribus, ad singula eo ordine quo rogaverat; poſterioribus, cauſas exponendo, quare illum Bibulo commendare non debeat; cui tamen morem gerit. Anno *U. C.* 703.

17. LITTERAS a te mihi ſtator tuus reddidit Tarsi ante diem XVI. Kal. Sextiles. His ego ordine, ut videris velle, reſpondebo. De ſucceſſore meo nihil audivi, nec quemquam fore arbitror. Quin

ad diem decedam, nulla cauſa eſt, præſertim ſublato metu Parthico. Commoraturum me nuſquam ſanè arbitror. Rhodum, Ciceronum causâ puerorum, acceſſurum puto; neque id tamen certum. Ad urbem volo quàm primùm venire; ſed tamen iter meum reipublicæ & rerum urbanarum ratio gubernabit. Succeſſor tuus non poteſt ita maturare ullo modo, ut tu me in Asia possis convenire. De rationibus referendis, non erat incommodum te nullam referre; quam tibi ſcribis a Bibulo fieri poteſtatem. Sed id vix mihi videris per legem Juliam facere poſſe; quam Bibulus certâ quadam ratione non ſervat, tibi magnopere ſervandam cenſeo. Quòd ſcribis, Apameâ præsidium deduci non oportuiſſe, videbam idem ceteros exiſtimare; moleſtéque ferebam, de ea re minùs commodos ſermones malevolorum fuiſſe. Parthi transierint, necne, præter te video dubitare neminem: itaque omnia præsidia, quæ magna & firma paraveram, commotus hominum non dubio ſermone dimisi. Rationes mei quæſtoris, nec verum fuit me tibi mittere, nec tamen erant confectæ; eas nos Apameæ deponere cogitabamus. De præda mea, præter quæſtores urbanos, id eſt, populum Romanum, teruncium nec attigit, nec tac-

turus eſt quiſquam. Laodiceæ me prædes acceptürum arbitror omnis pecuniæ publicæ, ut & mihi & populo cautum sit sine vecturæ periculo. Quòd ſcribis ad me de drachmis CCCIↃↃↃ; nihil eſt quod in iſto genere cuiquam possim commodare: omnis enim pecunia ita tractatur, ut præda, a præfectis; quæ autem mihi attributa eſt, a quæſtore curatur. Quòd quæris, quid exiſtimem de legionibus, quæ decretæ ſunt in Syriam; antea dubitabam venturæne eſſent; nunc mihi non eſt dubium, quin, si antea auditum erit otium eſſe in Syria, venturæ non sint. Marium quidem ſucceſſorem tardè video eſſe venturum; propterea quòd ſenatus ita decrevit, ut cum legionibus iret. Uni epiſtolæ reſpondi. Venio ad alteram. Petis, ut Bibulo te quàm diligentissimè commendem: in quo mihi voluntas non deeſt; ſed locus eſſe videtur tecum expoſtulandi: ſolus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo ſunt, certiorem me numquam feciſti, quàm valde Bibuli voluntas a me sine cauſa abhorreret. Permulti enim ad me detulerunt, quum magnus Antiochiæ metus eſſet, & magna ſpes in me, atque in exercitu meo, ſolitum dicere, quidvis ſe perpeti malle, quàm videri eguiſſe auxilio meo: quod ego officio quæſtorio te adductum

reticere de prætore tuo, non moleſtè ferebam; quamquam, quemadmodum tractarere, audiebam. Ille autem, quum ad Thermum de Parthico bellò ſcriberet, ad me litteram numquam misit; ad quem intelligebat ejus belli periculum pertinere. Tantùm de auguratu filii ſui ſcripsit ad me: in quo ego miſericordiâ commotus, & quòd ſemper amicissimus Bibulo fui, dedi operam, ut ei quàm humanissimè ſcriberem. Ille si omnibus eſt malevolus (quod numquam exiſtimavi) minùs offendor in me: sin autem a me eſt alienior, nihil tibi meæ litteræ proderunt. Nam ad ſenatum quas Bibulus litteras misit, in iis, quod mihi cum illo erat commune, sibi ſoli attribuit: ſe ait curaſſe, ut cum quæſtu populi pecunia permutaretur: quod autem meum erat proprium, ut alariis Tranſpadanis uti negarem, id etiam populo ſe remisiſſe ſcribit: quod verò illius erat ſolius, id mecum communicat: *Equitibus auxiliariis*, inquit, *quum amplius frumenti poſtularemus*. Illud verò pusilli animi, & ipsâ malevolentiâ jejuni atque inanis, quòd Ariobarzanem, quia ſenatus per me regem appellavit, mihique commendavit, iſte in litteris non regem, ſed regis Ariobarzanis filium appellat. Hoc animo qui ſunt, deteriores fiunt rogati. Sed tibi morem

geſſi : litteras ad eum ſcripsi, quas quum acceperis, facies quod voles. Vale.

M. T. C. Imperator Q. Thermo Propraetori S. D.

Asiæ proprætori ſuadet, ut decedens quæſtorem potiùs, quàm legatum, provinciæ præficiat. Anno *U. C. 703.*

18. Officium meum erga Rhodonem, ceteraque mea ſtudia, quæ tibi ac tuis præſtiti, tibi homini gratissimo grata eſſe vehementer gaudeo : mihique ſcito in dies majori curæ eſſe dignitatem tuam; quæ quidem a te ipſo integritate & clementiâ tuâ sic amplificata eſt, ut nihil addi poſſe videatur. Sed mihi, magis magiſque quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum consilium, quod initio Ariſtoni noſtro, ut ad me venit, oſtendi; graves te ſuſcepturum inimicitias, si adoleſcens potens & nobilis a te ignominiâ affectus eſſet; & hercle sine dubio erit ignominia : habes enim neminem honoris gradu ſuperiorem. Ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipſo vincit viros optimos, homineſque innocentissimos, legatos tuos, quòd & quæſtor eſt, & quæſtor tuus. Nocere tibi iratum neminem poſſe perſpicio : ſed tamen tres fratres ſummo loco natos,

promptos, non indiſertos, te nolo habere iratos, jure præſertim, quos video deinceps tribunos plebis per triennium fore. Tempora autem reipublicæ qualia futura ſint, quis ſcit? mihi quidem turbulenta videntur fore. Cur ego te velim incidere in terrores tribunitios, præſertim quum ſine cujuſquam reprehensione quæſtoriis legatis quæſtorem poſſis anteferre? Qui ſi dignum ſe majoribus ſuis præbuerit (ut ſpero, & opto) tua laus ex aliqua parte fuerit: ſin quid offenderit, ſibi totum, nihil tibi offenderit. Quæ mihi veniebant in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabar, quòd in Ciliciam proficiſcebar, exiſtimavi me ad te oportere ſcribere. Tu quod egeris, id velim dii approbent. Sed, ſi me audies, vitabis inimicitias, & poſteritatis otio conſules. Vale.

M. T. C. Imp. C. Cœlio L. F. C. N. Caldo, Quæst. des. S. D.

C. Cœlium, quæſtorem sibi ſorte datum, hortatur, ut feſtinet ad ſe venire, antequam ipſe decedat. Anno *U. C. 703.*

19. Quum optatiſſimum nuntium accepiſſem, te mihi quæſtorem obtigiſſe; eò jucundiorem mihi eam ſortem ſperabam fore, quò diutiùs in provincia mecum

fuiſſes. Magni enim videbatur intereſſe, ad eam necessitudinem, quam nobis ſors tribuiſſet, conſuetudinem quoque accedere. Poſteaquam mihi nihil neque a te ipſo, neque ab ullo alio de adventu tuo ſcriberetur, verebar ne id ita caderet (quod etiam nunc vereor) ne antè, quàm tu in provinciam veniſſes, ego de provincia decederem. Accepi autem a te miſſas litteras in Cilicia, quum eſſem in caſtris, ante diem x. Kal. Quintiles, ſcriptas humanissimè, quibus facilè & officium & ingenium tuum perſpici poſſet: ſed neque unde, neque quo die datæ eſſent, atque quo tempore te exſpectarem, significabant; nec is, qui attulerat, a te acceperat, ut ex eo ſcirem quo ex loco, & quo tempore eſſent datæ. Quæ quum eſſent incerta, exiſtimavi tamen eſſe faciendum, ut ad te ſtatores meos & lictores cum litteris mitterem; quas si ſatis opportuno tempore accepiſti, gratissimum mihi feceris, si ad me in Ciliciam quamprimum veneris. Nam quod ad me Curius, conſobrinus tuus, mihi (ut ſcis) maximè neceſſarius, quod item C. Virgilius propinquus tuus, familiarissimus noſter, de te accuratissimè ſcripsit, valet id quidem apud me multum, sicuti debet hominum amicissimorum diligens commendatio: ſed tuæ litteræ,

de tua præſertim dignitate, & de noſtra conjunctione, maximi ſunt apud me ponderis. Mihi quæſtor optatior obtingere nemo potuit. Quamobrem quæcumque a me ornamenta in te proficiſcentur; ut omnes intelligant, a me habitam eſſe rationem tuæ majorumque tuorum dignitatis. Sed id faciliùs conſequar, si ad me in Ciliciam veneris: quod ego & meâ, & reipublicæ, & maximè tuâ intereſſe arbitror. Vale.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER TERTIUS.

M. T. C. Appio Pulchro Imp. S. D.

Appio Pulchro brevitatem excuſat, quòd Phanias, ejus libertus, omnia narraturus ſit, quem æquè, ut ipſum Appium, laudat, nec non Cilicem, alterum libertum. Tandem Valerium juriſconſultum commendat. Anno *U. C.* *702.*

1. Si ipſa reſpublica tibi narrare poſſet quo modo ſeſe haberet, non faciliùs ex ea cognoſcere poſſes, quàm ex liberto tuo Phania: ita eſt homo non modò prudens, verùm etiam (quod vidi) curioſus. Quapropter ille tibi omnia explanabit: id enim mihi & ad brevitatem eſt aptius, & ad reliquas res providentius. De mea autem benevolentia erga te, etsi potes ex eodem Phania

cognoſcere, tamen videntur etiam aliquæ meæ partes. Sic eſt, tibi perſuade, cariſſimum te mihi eſſe, quum propter multas ſuavitates ingenii, officii, humanitatis tuæ, tum quòd ex tuis litteris & ex multorum ſermonibus intelligo, omnia quæ a me profecta ſunt in te, tibi acciſſe gratissima. Quod quum ita sit, perficiam profectò, ut longi temporis uſuram, quâ caruimus, intermiſsâ noſtrâ conſuetudine & gratiâ, & celebritate & magnitudine officiorum meorum ſarciam: idque me (quoniam tu ita vis) puto non invitâ Minervâ eſſe facturum: quam quidem ego, si fortè de tuis ſumpſero, non ſolùm Pallada, ſed etiam Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, antea mihi minùs fuit notus: ſed ut mihi reddidit a te litteras plenas & amoris, & officii, mirificè ipſe ſuo ſermone ſubſecutus eſt humanitatem litterarum tuarum. Jucunda mihi ejus oratio fuit, quum de animo tuo, quum de ſermonibus, quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris? biduo factus eſt mihi familiaris: ita tamen ut Phaniam valde ſim deſideraturus; quem quum Romam remittes, quod (ut putabamus) celeriter eras facturus, omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari a me voles, mandata des velim. L. Valerium juriſconſultum

valde tibi commendo: ſed ita etiam, ſi non eſt juriſconſultus. Meliùs enim ei cavere volo, quàm ipſe aliis ſolet. Valde hominem diligo: eſt ex meis domeſticis atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias: ſed idem ſcribit, meas litteras maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. PROCONSUL APPIO PULCHRO IMP. S. D.

CILICIAM provinciam ſortitus, Appium ex ea deceſſurum rogat, ut ſibi eam quàm maximè aptam explicatamque tradat. Anno *U. C.* 702.

2. QUUM & contra voluntatem meam, & præter opinionem accidiſſet, ut mihi cum imperio in provinciam proficiſci neceſſe eſſet, in multis & variis moleſtiis, cogitationibuſque meis, hæc una conſolatio occurrebat, quòd neque tibi amicior, quàm ego ſum, quiſquam poſſet ſuccedere, neque ego ab ullo provinciam accipere, qui mallet eam mihi quàm maximè aptam explicatamque tradere. Quòd ſi tu quoque eamdem de mea voluntate erga te ſpem habes, ea te profectò numquam fallet. A te maximo opere, pro noſtra ſumma conjunctione, tuaque ſingulari humanitate, etiam atque

etiam quæſo, & peto, ut quibuſcumque rebus poteris (poteris autem plurimis) proſpicias, & conſulas rationibus meis. Vides ex ſenatusconſulto provinciam eſſe habendam: si eam (quoad ejus facere potueris) quàm expeditissimam mihi tradideris, facilior erit mihi quasi decurſus mei temporis. Quid in eo genere efficere possis, tui consilii eſt. Ego te, quod tibi veniet in mentem meâ intereſſe, valde rogo. Pluribus verbis ad te ſcriberem, si aut tua humanitas longiorem orationem exſpectaret, aut id fieri noſtra amicitia pateretur, aut res verba desideraret, ac non pro ſe ipſa loqueretur. Hoc velim tibi perſuadeas, si rationibus meis proviſum eſſe intellexero, magnam te ex eo & perpetuam voluptatem eſſe capturum. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

SIGNIFICAT ſe Appii legatum Brundisii inveniſſe, ſuum exſpectare, cum quo proximè navigaturus sit. Rogat interea, quum Sulpicius conſul, contra ſenatûs voluntatem, impediſſet, ne ſupplementa ſcriberentur, ut Appius sibi commodet, nec milites, quos habeat, dimittat. Anno U. C. 702.

1. ANTE diem XI. Kalendas Junias Brundisium quum veniſſem, Q. Fabius,

legatus tuus, mihi præſtò fuit, eaque me ex tuis mandatis monuit, quæ non modò mihi, ad quem pertinebant, ſed univerſo ſenatui venerant in mentem, præsidio firmiori opus eſſe ad iſtam provinciam: cenſebant enim omnes ferè, ut in Italia ſupplementum meis & Bibuli legionibus ſcriberetur. Id quum Sulpicius conſul paſſurum ſe negaret, multa nos quidem queſti ſumus; ſed tantus conſenſus ſenatûs fuit, ut maturè proficiſceremur, parendum ut fuerit; itáque fecimus. Nunc, quod a te petii litteris iis, quas Romæ tabellariis tuis dedi, velim tibi curæ sit, ut quæ ſucceſſori conjunctissimo & amicissimo commodare poteſt is, qui provinciam tradit, ea pro noſtra conſociatissima voluntate, curâ ac diligentiâ tuâ complectare; ut omnes intelligant, nec me benevolentiori cuiquam ſuccedere, nec te amiciori potuiſſe provinciam tradere. Ex iis litteris, quarum ad me exemplum misiſti, quas in ſenatu recitari voluiſti, sic intellexeram permultos a te milites eſſe dimiſſos: ſed mihi Fabius idem demonſtravit, id te cogitaſſe facere; ſed, quum ipſe a te diſcederet, integrum militum numerum fuiſſe. Id si ita eſt, pergratum mihi feceris, si iſtas exiguas copias, quas habuiſti, quàm minimè imminueris: qua de re ſenatus-

conſulta, quæ facta ſunt, ad te miſſa eſſe arbitror. Equidem pro eo quanti te facio, quidquid feceris approbabo: ſed te quoque confido ea facturum, quæ mihi intelliges maximè eſſe accommodata. Ego C. Pomptinum, legatum meum, Brundisii exſpectabam; eumque ante Kal. Jun. Brundisium venturum arbitror. Qui quum venerit, quæ primùm navigandi nobis facultas data erit, eâ utemur. Vale.

M. T. C. Appio Pulchro S. D.

Exspectari a ſe ſcribit L. Clodium cum mandatis. Suum ſtudium pollicetur, cujus cauſas exponit. Anno *U. C.* 702.

4. Pridie Nonas Junias, quum eſſem Brundisii, litteras tuas accepi, quibus erat ſcriptum, te L. Clodio mandaſſe, quæ illum mecum loqui velles. Eum ſanè exſpectabam, ut ea, quæ a te afferret, quàm primùm cognoſcerem. Meum ſtudium erga te, & officium, tametsi multis jam rebus ſpero tibi eſſe cognitum, tamen in iis maximè declarabo, quibus plurimùm ſignificare potuero, tuam mihi exiſtimationem & dignitatem carissimam eſſe. Mihi & Q. Fabius Virgilianus, & C. Flaccus L. filius, & diligentissimè M. Octavius Cn. filius, demonſtravit me a te plurimi fieri; quod egomet multis ar-

gumentis jam antea judicaram, maximéque illo libro augurali, quem ad me amantissimè ſcriptum, ſuavissimum miſiſti. Mea in te omnia ſummæ necessitudinis officia conſtabunt. Nam quum te ipſe, ex quo tempore tu me diligere cœpiſti, quotidie pluris feci, tum acceſſerunt etiam conjunctiones neceſſariorum tuorum. Duos enim duarum ætatum plurimi facio, Cn. Pompeium, filiæ tuæ ſocerum, & M. Brutum, generum tuum. Collegii quoque conjunctio præſertim tam honorificè a te approbata, non mediocre vinculum mihi quidem attuliſſe videtur ad voluntates noſtras copulandas. Sed &, si Clodium convenero, ex illius ſermone ad te ſcribam plura; & ipſe operam dabo, te ut quàm primùm videam. Quòd ſcribis, tibi manendi cauſam eam fuiſſe, ut me convenires, id mihi, ne mentiar, gratum eſt. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

APPIO gratias agit, danti operam, ut expeditam provinciam traderet: deinde itineris rationem exponit, ut Appius de congreſſu ſtatuat. Anno *U. C.* 702.

5. TRALLES veni ante diem VI. Kalendas Sextiles. Ibi mihi præſtò fuit L. Lucilius cum litteris, mandatiſque tuis; quo

quidem homine neminem potuiſti nec mihi amiciorem, nec (ut arbitror) ad ea cognoſcenda, quæ ſcire volebam, aptiorem, prudentioremve mittere. Ego autem & tuas litteras legi libenter, & audivi Lucilium diligenter. Nunc quoniam & tu ita ſentis (ſcribis enim, quæ de noſtris officiis ego ad te ſcripſerim, etsi tibi jucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita sint, non neceſſaria te putaſſe) & revera, confirmatâ amicitiâ, & perſpectâ fide, commemoratio officiorum ſupervacanea eſt; eam partem orationis prætermittam: tibi tamen agam, ut debeo, gratias. Animadverti enim, & didici ex tuis litteris, te omnibus in rebus habuiſſe rationem, ut mihi conſuleres, reſtitueresque & præparares quodammodo omnia, quò mea ratio facilior & ſolutior eſſe poſſet. Hoc tuum officium quum mihi gratissimum eſſe dicam, ſequitur illud, ut te éxiſtimare velim mihi magnæ curæ fore, atque eſſe jam, primùm ut ipſe tu, tuique omnes, deinde ut etiam reliqui ſcire possint, me tibi eſſe amicissimum. Quod quibus adhuc non ſatis eſt perſpectum, ii mihi nolle magis nos hoc animo eſſe, quàm non intelligere videntur. Sed profectò intelligent; neque enim obſcuris perſonis, nec parvis in causis res agetur. Sed hæc fieri

meliùs, quàm dici, aut ſcribi volo. Quòd itinerum meorum ratio te nonnullam in dubitationem videtur adducere, viſurusne me sis in provincia; ea res sic ſe habet. Brundisii quum loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in eum ſermonem, ut dicerem, me libenter ad eam partem provinciæ primùm eſſe venturum, quò te maximè velle arbitrarer: tunc mihi ille dixit, quòd claſſe tu velles decedere, per fore accommodatum tibi, si ad illam maritimam partem provinciæ navibus accessiſſem. Dixi me eſſe facturum; itáque feciſſem, nisi mihi L. Clodius noſter Corcyræ dixiſſet minimè id eſſe faciendum; te Laodiceæ fore ad meum adventum. Erat id mihi multò brevius, multóque commodius, quum præſertim te ita malle arbitrarer. Tua ratio poſtea eſt commutata. Nunc quid fieri possit, tu facillimè ſtatues: ego tibi meum consilium exponam. Prope Kalendas Sextiles puto me Laodiceæ fore: perpaucos dies, dum pecunia accipitur, quæ mihi ex publica permutatione debetur, commorabor: deinde iter faciam ad exercitum, ut circiter Idus Sextiles putem me ad Iconium fore. Sed si quid nunc me fallit in ſcribendo (procul enim aberam ab re ipſa, & a locis) simul ac progredi cœpero, quàm celerrimè pote-

ro, & quàm creberrimis litteris faciam; ut tibi nota ſit omnis ratio dierum, atque itinerum meorum. Oneris tibi imponere nec audeo quidquam, nec debeo. Sed, quod tuo commodo fieri poſſit, utriuſque noſtrûm magni intereſt, priùs conveniamus, quàm decedas. Quam facultatem ſi quis caſus eripuerit, mea tamen in te omnia officia conſtabunt, non ſecus ac ſi te vidiſſem. Tibi de noſtris rebus nihil ſum antè mandaturus per litteras, quàm deſperaro coràm me tecum agere poſſe. Quòd te a Scævola petiiſſe dicis, ut, dum tu abeſſes, ante adventum meum provinciæ præeſſet; eum ego Epheſi vidi, fuitque mecum familiariter triduum illud, quod ego Epheſi commoratus ſum, nec ex eo quidquam audivi, quod ſibi a te mandatum diceret. Sanè vellem potuiſſet obſequi voluntati tuæ; non enim arbitror noluiſſe. Vale.

M. T. C. Appio Pulchro S. D.

Ostendit congreſſum, a ſe expetitum, ab Appio vitatum: ſe tamen ei fore amiciſſimum: qui ut locum conſtituat, ubi convenire poſſint, ſui itineris certiorem eum facit. Anno *U. C. 702.*

6. Quum meum factum cum tuo comparo, etsi non magis mihi faveo in noſ-

ı amicitia tuenda , quàm tibi , tamen
ultò magis meo facto delector , quàm
o. Ego enim Brundisii quæsivi ex Pha-
a , cujus mihi videbar & fidelitatem
ga te perſpexiſſe, & noſſe locum quem
ud te is teneret, quam in partem pro-
nciæ maximè putaret te velle , ut in
ccedendo primùm venirem. Quum ille
ihi reſpondiſſet , nihil me tibı gratius
cere poſſe , quàm si ad Sidam navi-
ſſem ; etsi minùs dignitatis habebat ille
ventus , & ad multas res mihi minùs
at aptus, tamen ita me dixi facturum.
em ego quum L. Clodium Corcyræ
nveniſſem , hominem ita tibi conjunc-
m, ut mihi, cum illo quum loquerer,
cum loqui viderer , dixi ei me ita
cturum eſſe, ut in eam partem , quam
hania rogaſſet, primùm venirem. Tunc
e mihi quum gratias egiſſet, magnopere
me petivit , ut Laodiceam protinus
em : te in prima provincia velle eſſe,
: quàm primùm decederes : quin, nisi
go ſucceſſor eſſem , quem tu cuperes
dere , te antea , quàm tibi ſucceſſum
ſet , deceſſurum fuiſſe : quod quidem
at conſentaneum cum iis litteris , quas
go Romæ acceperam, ex quibus perſpe-
iſſe mihi videbar, quàm feſtinares de-
edere. Reſpondi Clodio me ita eſſe
cturum , ac multò quidem libentiùs ,

quàm si illud eſſet faciendum ,
promiſeram Phaniæ. Itaque & cons
mutavi , & ad te ſtatim meâ manu :
tas litteras misi ; quas quidem ex
litteris intellexi ſatis maturè ad te
perlatas. Hoc ego meo facto valde
lector : nihil enim potuit fieri amai
Considera nunc vicissim tuum. Non
dò tu ibi non fuiſti, ubi me quàm
mùm videre poſſes ; ſed eò diſces
quò ego te ne perſequi quidem p
triginta diebus , qui tibi ad deceder
lege (ut opinor) Corneliâ con
eſſent : ut tuum factum , illis qui ,
animo inter nos simus , ignorant , :
hominis (ut levissimè dicam) &
gientis congreſſum ; meum verò con
tissimi , & amicissimi , eſſe vide
Ac mihi tamen antè , quàm in pr
ciam venirem , redditæ ſunt a te lit
quibus etsi te Tarſum proficiſci der
trabas , tamen mihi non dubiam
mei conveniendi afferebas : quum int
credo equidem , malevoli homines
enim patet hoc vitium , & eſt in m
ſed tamen probabilem materiam
ſermonis , ignari meæ conſtantiæ ,
bantur alienare a te voluntatem m
qui te forum Tarsi agere , ſtatuere m
decernere , judicare dicerent , quum p
jam ſuſpicari tibi eſſe ſucceſſum :

ne ab iis quidem fieri ſolerent, qui brevi tempore sibi ſuccedi putarent. Horum ego ſermone non movebar: quin etiam (credas mihi velim) si quid tu ageres, levari me putabam moleſtiâ; & ex annua provincia, quæ mihi longa videtur, propè jam undecim mensium provinciam factam eſſe gaudebam, si abſenti mihi unius mensis labor detractus eſſet. Illùd (verè dicam) me movet, in tanta militum paucitate abeſſe tres cohortes, quæ sint plenissimæ, nec me ſcire ubi sint. Moleſtissimè autem fero, quòd, te ubi viſurus sim, neſcio; eóque ad te tardiùs ſcripsi, quòd quotidie te ipſum exſpectabam: quum intérea ne litteras quidem ullas accepi, quæ me docerent quid ageres, aut ubi te viſurus eſſem. Itaque virum fortem, mihique in primis probatum, Antonium, præfectum evocatorum, misi ad te, cui, si tibi videretur, cohortes traderes; ut, dum tempus anni eſſet idoneum, aliquid negotii gerere poſſem: in quo, tuo consilio ut me ſperarem eſſe uſurum, & amicitia noſtra & litteræ tuæ fecerant; quod ne nunc quidem deſpero. Sed planè quando, aut ubi te viſurus sim, nisi ad me ſcripſeris, ne ſuſpicari quidem poſſum. Ego ut me tibi amicissimum eſſe, & æqui & iniqui intelligant, curabo. De tuo in me animo

iniquis ſecus exiſtimandi, videris nonnihil loci dediſſe: id si correxeris, mihi valde gratum erit. Et ut habere rationem possis, quo loco me, ſalvâ lege Corneliâ, convenias, ego in provinciam veni pridie Kal. Sex. Iter in Ciliciam facio per Cappadociam: caſtra movi ab Iconio pridie Kalendas Septembris. Nunc tu & ex diebus, & ex ratione itineris, si putabis me eſſe conveniendum, conſtitues, quo loco id commodissimè fieri possit, & quo die. Vale.

M. T. C. S. D. APPIO PULCHRO.

QUERELAM Appii refellit; contràque ipſe queritur: & virtutem extollens contra nòbilium arrogantiam, ſe amicissimum ei fore confirmat. Anno *U. C. 702.*

7. PLURIBUS verbis ad te ſcribam, quum plus otii nactus ero. Hæc ſcripsi ſubitò, quum Bruti pueri Laodiceæ me conveniſſent, & ſe Romam properare dixiſſent: itaque nullas iis, præterquam ad te & ad Brutum, dedi litteras. Legati Appiani mihi volumen a te, plenum querelæ iniquissimæ, reddiderunt, quòd eorum ædificationem litteris meis impediſſem. Eâdem autem epiſtolâ petebas, ut eos quàm primùm, ne in hiemem inciderent, ad facultatem ædificandi, liberarem;

sarem ; & simul peracutè querebare, quòd eos tributa exigere vetarem, priuſquam ego re cognitâ permisiſſem: genus enim quoddam fuiſſe impediendi, quum ego cognoſcere non poſſem, nisi quum ad hiemem me ex Cilicia recepiſſem. Ad omnia accipe, & cognoſce æquitatem expoſtulationis tuæ. Primùm, quum ad me aditum eſſet ab iis, qui dicerent a ſe intolerabilia tributa exigi; quid habuit iniquitatis, me ſcribere, ne facerent antè, quàm ego rem cauſamque cognoſſem? Non poteram, credo, ante hiemem: sic enim ſcribis. Quasi verò ad cognoſcendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint. Tam longè? inquis. Quid? quum dabas iis litteras, per quas mecum agebas, ne eos impedirem, quò minùs ante hiemem ædificarent, non eos ad me venturos arbitrabare? Tametsi id quidem fecerunt ridiculè: quas enim litteras afferebant, ut opus æſtate facere poſſent, eas mihi poſt brumam reddiderunt. Sed ſcito & multò plures eſſe, qui de tributis recuſent, quàm qui exigi velint; & me tamen, quod te velle exiſtimem, eſſe facturum. De Appianis hactenus. A Pauſania, Lentuli liberto, accenſo meo, audivi quum diceret, te ſecum eſſe queſtum, quòd tibi obviam non prodiſſem. Scilicet contempsi te, nec poteſt fieri

me quidquam ſuperbius. Quum puer tuus ad me ſecundâ ferè vigiliâ veniſſet, iſque te ante lucem Iconium mihi venturum nuntiaſſet, incertumque utrâ viâ, quum eſſent duæ; alterâ Varronem, tuum familiariſſimum, alterâ Q. Leptam, præfectum fabrûm meum, tibi obviam miſi: mandavi utrique eorum, ut antè ad me excurrerent, ut tibi obviam prodire poſſem. Currens Lepta venit, mihique nuntiavit, te jam caſtra prætergreſſum eſſe: confeſtim Iconium veni: cetera jam tibi nota ſunt. An ego tibi obviam non prodirem? primùm Appio Claudio? deinde, imperatori? deinde, more majorum? deinde, quod caput eſt, amico? præſertim quum in iſto genere multò etiam ambitioſiùs facere ſoleam, quàm honos meus & dignitas poſtulat. Sed hæc hactenus. Illud idem Pauſania dicebat, te dixiſſe: quidni? Appius Lentulo, Lentulus Appio proceſſit obviam: Cicero Appio noluit? Quæſo, etiamne tu has ineptias, homo (meâ ſententiâ) ſummâ prudentiâ, multâ etiam doctrinâ, plurimo rerum uſu, addo urbanitate, quæ eſt virtus, ut Stoici rectiſſimè putant, ullam Appietatem, aut Lentulitatem valere apud me plus, quàm ornamenta virtutis, exiſtimas? Quum ea conſecutus nondum eram, quæ ſunt hominum opinionibus

ampliſſima, tamen iſta veſtra nomina numquam ſum admiratus: viros eos, qui ea vobis reliquiſſent, magnos arbitrabar. Poſtea verò quàm ita & cepi & geſſi maxima imperia, ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam putarem deeſſe; ſuperiorem quidem numquam, ſed parem vobis me ſperavi eſſe factum. Nec, mehercule, aliter vidi exiſtimare vel Cn. Pompeium, quem omnibus, qui umquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem mihi ipſe antepono. Tu, si aliter exiſtimas, nihil errabis, si paulò diligentiùs (ut, quid sit εὐγένεια, quid sit nobilitas, intelligas) Athenodorus, Sandonis filius, quid de his rebus dicat, attenderis. Sed, ut ad rem redeam, me tibi non amicum modò, verùm etiam amicissimum exiſtimes velim: profectò omnibus meis officiis efficiam, ut ita verè possis judicare. Tu autem si id agis, ut minùs meâ causâ, dum ego absim, debere videaris, quàm ego tuâ laborarim; libero te iſtâ curâ.

πὰρ' ἐμοί γε καὶ ἄλλοι,
Οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεύς.

Si autem naturâ es φιλαίτιος, illud non perficies quò minùs tuâ causâ velim: hoc aſſequêre, ut quam in partem tu accipias, minùs laborem. Hæc ad te ſcripsi

liberiùs, fretus conſcientiâ officii mei; benevolentiæque; quam a me certo judicio ſuſceptam, quoad tu voles, conſervabo. Vale.

M. T. C. Proconsul S. D. Appio Pulchro.

Refellit, quæ Appius objecerat, probatque, si quid egerit, quod iniquè interpretetur Appius, aut imprudenter illum facere, qui malevolorum ſermonibus credat; aut aſtutè nimis, qui, quæ sibi in mentem veniant, aliis attribuat. Deinde gratum sibi eſſe oſtendit, quod de urbanis rebus perſcripſerit, & promiſerit de ſuis: in quibus id maximè rogat, ne prorogari provinciam concedat. Tandem de bellicis provinciæ rebus addit, & crebras poſcit litteras. Anno *U. C.* 702.

8. Etsi, quantum ex tuis litteris intelligere potui, videbam te hanc epiſtolam, quum ad urbem eſſes, eſſe lecturum, refrigerato jam leviſſimo ſermone hominum provincialium; tamen, quum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione ſcripſiſſes, faciendum mihi putavi, ut tuis litteris brevi reſponderem. Sed prima duo capita epiſtolæ tuæ tacita mihi quodammodo relinquenda ſunt: nihil enim habent, quod aut definitum sit, aut certum, niſi me vultu &

taciturnitate ſignificaſſe, tibi non eſſe amicum; idque pro tribunali, quum aliquid ageretur, & nonnullis in conviviis intelligi potuiſſe. Hoc totum nihil eſſe, poſſum intelligere: ſed quum ſit nihil, ne quid dicatur quidem intelligo. Illud quidem ſcio, meos multos, & illuſtres, & ex ſuperiore, & ex æquo loco, ſermones habitos cum tua ſumma laude, & cum magna ſignificatione noſtræ familiaritatis, ad te verè potuiſſe deferri. Nam, quod ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegantius, aut juſtius, quàm ut ſumptus egentissimarum civitatum minuerem, sine ulla imminutione dignitatis tuæ, præſertim ipsis civitatibus poſtulantibus? Nam mihi totum genus legationum tuo nomine proficiſcentium notum non erat. Apameæ quum eſſem, multarum civitatum principes ad me detulerunt, ſumptus decerni legatis nimis magnos, quum ſolvendo civitates non eſſent. Hîc ego multa simul cogitavi: primùm, te hominem non ſolùm ſapientem, verùm etiam (ut nunc loquimur) urbanum, non arbitrabar genere iſto legationum delectari; idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis diſputaviſſe: primùm, Appium Claudium ſenatui populoque Romano, non Myndensium teſtimonio (in ea enim civitate

ſumptus minimè neceſſarii. Ego autem quum hoc ſuſcepiſſem, non ſolùm juſtitiâ, ſed etiam miſericordiâ adductus, ut levarem miſeriis perditas civitates, & perditas maximè per magiſtratus ſuos, non potui in illo ſumptu non neceſſario negligens eſſe. Tu, quum iſtiuſmodi ſermones ad te delati de me ſunt, non debuiſti credere. Si autem hoc genere delectaris, ut, quæ tibi in mentem veniant, aliis attribuas, genus ſermonis inducis in amicitiam minimè liberale. Ego si in provincia detrahere de tua fama umquam cogitaſſem, non ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum tuum Brundisii, neque ad præfectum fabrûm Corcyræ, quem in locum me venire velles, retuliſſem. Quare potes, doctiſsimis hominibus auctoribus, quorum ſunt de amicitia gerenda præclariſsimè ſcripti libri, genus hoc totum orationis tollere, *Diſputabant, ego contrà diſſerebam: Dicebant, ego negabam.* An mihi de te nihil eſſe dictum umquam putas? ne hoc quidem, quòd quum me Laodiceam venire voluiſſes, Taurum ipſe tranſiſtirè? quòd iiſdem diebus meus conventus erat Apameæ, Synnadis, Philomeli, tuus Tarsi? Non dicam plura, ne, in quo te objurgem, id ipſum videar imitari. Illud dicam, ut ſentio: Si iſta, quæ alios loqui

dicis, ipſe ſentis, tua ſumma culpa eſt; ſin autem alii tecum hæc loquuntur, tua tamen, quòd audis, culpa nonnulla eſt. Mea ratio in tota amicitia noſtra conſtans & gravis reperietur. Quòd si quis me aſtutiorem fingit, quid poteſt eſſe callidius, quàm quum te abſentem ſemper defenderim, quum præſertim mihi uſu venturum non arbitrarer, ut ego quoque abſens a te defendendus eſſem; nunc committere, ut tu jure optimo me abſentem deſerere poſſes? Unum genus excipio ſermonis, in quo perſæpe aliquid dicitur, quod te putem nolle dici, si aut legatorum tuorum cuipiam, aut præfectorum, aut tribunorum militum malè dicitur: quod tamen ipſum non mehercule adhuc accidit me audiente, ut aut gravius diceretur, aut in plures, quàm mecum Corcyræ Clodius eſt locutus; quum in eo genere maximè quereretur, te aliorum improbitate minùs felicem fuiſſe. Hos ego ſermones, quòd & multi ſunt, & tuam exiſtimationem, ut ego ſentio, non offendunt, lacessivi numquam, ſed non valde repressi. Si quis eſt, qui neminem bonâ fide in gratiam putet redire poſſe, non noſtram is perfidiam coarguit, ſed indicat ſuam; ſimulque non de me is pejus, quàm de te, exiſtimat. Sin autem quem mea inſtituta in provincia

non delectant, & quadam dissimilitudine inſtitutorum meorum ac tuorum lædi ſe putat; quum uterque noſtrûm rectè fecerit, ſed non idem uterque ſecutus sit; hunc ego amicum habere non curo. Liberalitas tua, ut hominis nobilissimi, latiùs in provincia patuit: noſtra si anguſtior, & si de tua prolixa beneficaque naturâ limavit aliquid poſterior annus, propter quamdam triſtitiam temporum; non debent mirari homines, quum & naturâ ſemper ad largiendum ex alieno fuerim reſtrictior, & temporibus, quibus alii moveantur, iiſdem ego movear, me eſſe acerbum sibi, ut sim dulcis mihi. De rebus urbanis quòd me certiorem feciſti, quum per ſe mihi gratum fuit, tum quòd significaſti, tibi omnia mea mandata curæ fore. In quibus unum illud te præcipuè rogo ut cures, ne quid mihi ad hoc negotii aut oneris accedat, aut temporis; Hortensiumque noſtrum collegam & familiarem roges, ut si umquam meâ causâ quidquam aut ſensit, aut fecit, de hac quoque ſententia bima decedat, quâ mihi nihil poteſt eſſe inimicius. De noſtris rebus quod ſcire vis, Tarſo Nonis Octobris Amanum versùs profecti ſumus. Hæc ſcripsi poſtridie ejus diei, quum caſtra haberem in agro Mopſuheſtiæ. Si quid egero, ſcribam ad te; neque do-

nullam unquam ad meos litteras mittam, quin adjungam eas, quas tibi reddi velim. De Parthis quòd quæris, fuiſſe nullos puto. Arabes qui fuerunt, admiſto Parthico ornatu, dicuntur omnes revertiſſe. Hoſtem eſſe in Syria negant ullum. Tu velim ad me quàm ſæpiſſime & de tuis rebus ſcribas, & de meis, & de omni reipublicæ ſtatu; de quo ſum ſollicitus eò magis, quòd ex tuis litteris cognovi, Pompeium noſtrum in Hiſpaniam iturum. Vale.

M. T. C. Appio Pulchro S. D.

Appii litteris humaniſſimè ſcriptis, humanitate pari reſpondet, eique de triumphi ſpe gratulatur, & ad abſolvendos augurales libros hortatus, petit ut ſupplicationem ſibi decerni curet. Anno *U. C. 703.*

9. Vix tandem legi litteras dignas Appio Claudio, plenas humanitatis, officii, diligentiæ. Adſpectus videlicet urbis tibi tuam priſtinam urbanitatem reddidit. Nam quas ex itinere, antè quàm ex Aſia egreſſus es, ad me litteras miſiſti, unas de legatis a me prohibitis proficiſci, alteras de Appianorum ædificatione impedita, legi perinvitus. Itaque conſcientiâ meæ conſtantis erga te voluntatis, reſcripſi tibi ſubiratus. Iis verò litteris lec-

tis, quas Philotimo, liberto meo; dediſti, cognovi, intellexique, in provincia multos fuiſſe, qui nos, quo animo inter nos ſumus, eſſe nollent; ad urbem verò ut acceſſeris, vel potiùs ut primùm tuos videris, cognoſſe te ex iis, quâ in te abſentem fide, quâ in omnibus officiis tuendis erga te obſervantiâ & conſtantiâ fuiſſem. Itaque quanti illud me æſtimare putas, quod eſt in tuis litteris ſcriptum, Si quid inciderit, quod ad meam dignitatem pertineat, etsi vix fieri possit, tamen te parem mihi gratiam relaturum? Tu verò facilè facies: nihil eſt enim, quod ſtudio & benevolentiâ, vel amore potiùs, effici non possit. Ego etsi & ipſe ita judicabam, & fiebam crebrò a meis per litteras certior; tamen maximam lætitiam cepi ex tuis litteris de ſpe minimè dubia, & planè explorata triumphi tui: neque verò ob eam cauſam, quò ipſe faciliùs conſequerer (nam id quidem Ἐπικούρειον eſt) ſed, mehercule, quòd tua dignitas atque amplitudo mihi eſt ipſa cara per ſe. Quare quoniam plures tu habes, quàm ceteri, quos ſcias in hanc provinciam proficiſci, quòd te adeunt ferè omnes, si quid velis; gratissimum mihi feceris, si ad me simul atque adeptus eris, quod & tu confidis, & ego opto, litteras miſeris. Longi ſubſellii (ut noſter

Pompeius appellat) judicatio, & mora, si quem tibi item unum alterumve diem abſtulerit (quid enim poteſt ampliùs ?) tua tamen dignitas ſuum locum obtinebit. Sed, ſi me diligis, ſi a me diligi vis, ad me litteras, ut quàm primùm lætitiâ afficiar, mittito. Et velim reliquum quod eſt promiſſi, ac muneris tui, mihi perſolvas: quum ipſam cognitionem juris augurii conſequi cupio, tum mehercule tuis incredibiliter ſtudiis erga me, muneribuſque delector. Quòd autem a me tale quiddam desideras, ſanè mihi considerandum eſt, quonam te remunerer potissimùm genere: nam profectò non eſt meum, qui in ſcribendo (ut ſoles admirari) tantum induſtriæ ponam, committere, ut negligens in ſcribendo fuiſſe videar; præſertim quum id non modò negligentis, ſed etiam ingrati animi crimen futurum ſit. Verùm hæc videbimus. Illud, quod polliceris, velim pro tua fide diligentiaque, & pro noſtra non inſtituta, ſed jam inveterata amicitia cures, enitare, ut ſupplicatio nobis quàm honorificentiſſimè, quàm primúmque decernatur. Omnino ſeriùs miſi litteras, quàm vellem; in quo quum navigandi difficultas fuit odioſa, tum in ipſum diſceſſum ſenatûs incidiſſe credo litteras meas. Sed id feci adductus auctoritate & conſilio

tuo ; idque a me rectè factum p
quòd non ſtatim ut appellatus impe
ſum, ſed aliis rebus additis ; æſtiv
confectis, litteras miſerim. Hæc
tibi erunt curæ, quemadmodum o
dis ; meque totum, & mea, &
commendatos habebis. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S.

APPIUM Dolabella, reverſum è Cilici majeſtate, & de ambitu accuſaverat, qu pore Tulliam duxerat, filiam Ciceron factum, inſciente ſe, conatur probare. terea ſuſpicionem impeditæ legationis, laudandum illum decreta fuiſſet, conat pere. Addiderat quæ a ſe in provinci ſcta, atque inſtituta eſſent in gratiam ſed ea pars epiſtolæ desideratur. Tandem tur, cenſuram ei delatum iri. Anno *U. C.*

10. QUUM eſt ad nos allatum c
meritate eorum, qui tibi negotium
ſerent, etsi graviter primo nuntio
motus ſum, quòd nihil tam præter
nionem meam accidere potuit ; tan
me collegi, cetera mihi facillima
bantur, quòd & in te ipſo max
ſpem, & in tuis magnam habebam
taque mihi veniebant in mentem,
obrem iſtum laborem tibi etiam l
putarem fore. Illud planè moleſtè
quòd certiſſimum & juſtiſſimum t

phum hoc invidorum conſilio eſſe tibi ereptum videbam: quod tu si tanti facies, quanti ego ſemper judicavi faciendum eſſe, facies ſapienter, & ages victor ex inimicorum dolore triumphum juſtiſſimum. Ego enim planè video fore nervis, opibus, ſapientiâ tuâ, vehementer ut inimicos tuos pœniteat intemperantiæ ſuæ. De me tibi sic, conteſtans omnes deos, promitto, atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere, quàm pro ſalute) in hac provincia, cui tu præfuiſti, rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis (ut ſpero) apud civitates, gravitate imperatoris, ſuſcepturum officia atque partes. Omnia volo a me & poſtules, & exſpectes; vincam meis officiis cogitationes tuas. Q. Servilius perbreves mihi a te litteras reddidit, quæ mihi tamen nimis longæ viſæ ſunt: injuriam enim mihi fieri putabant, quum rogabar. Nollem acciddiſſet tempus, in quo perſpicere poſſes, quanti ego te, quanti Pompeium, quem unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimi, quanti Brutum facerem; quamquam in conſuetudine quotidiana perſpexiſſes, sicut perſpicies: ſed quoniam accidit, si quid a me prætermiſſum erit, commiſſum facinus, & admiſſum dedecus confitebor. Pomptinus, qui a te tractatus eſt præ-

ſtanti ac singulari fide, cujus tui beneficii ſum ego teſtis, præſtat tibi memoriam, benevolentiamque, quam debet; qui quum maximis rebus ſuis coactus a me invitissimo decessiſſet, tamen ut vidit intereſſe tuâ, conſcendens jam navem, Epheſo Laodiceam revertit. Talia te quum ſtudia videam habiturum eſſe innumerabilia, planè dubitare non poſſum, quin tibi amplitudo iſta ſollicitudo futura sit. Si verò efficis, ut cenſores creentur, & si ita geſſeris cenſuram ut & debes, & potes; non tibi ſolùm, ſed tuis omnibus, video in perpetuum ſummo te præsidio futurum. Illud pugna & enitere, ne quid nobis temporis prorogetur; ut quum hìc tibi ſatisfecerimus, iſtic quoque noſtram in te benevolentiam navare possimus. Quæ de hominum atque ordinum omnium erga te ſtudiis ſcribis ad me, minimè mihi miranda, & maximè jucunda acciderunt, eademque ad me perſcripta ſunt a familiaribus meis. Itaque capio magnam voluptatem, quum tibi, cujus mihi amicitia non ſolùm ampla, ſed etiam jucunda eſt, ea tribui, quæ debeantur; tum verò remanere etiam nunc in civitate noſtra ſtudia propè omnium conſenſu erga fortes & induſtrios viros; quæ mihi ipsi una ſemper tributa merces eſt laborum & vigiliarum mearum.

Illud verò mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuiſſe in eo adoleſcente; cujus ego ſalutem duobus capitis judiciis ſummâ contentione defendi, ut tuis inimicitiis ſuſcipiendis oblivifceretur patroni omnium fortunarum ac rationum ſuarum; præſertim quum tu omnibus vel ornamentis, vel præſidiis redundares, illi (ut leviſſimè dicam) multa deeſſent: cujus ſermo ſtultus & puerilis erat jam antea ad me a M. Cœlio, familiari noſtro, perſcriptus: de quo item ſermone multa ſcripta ſunt abs te. Ego autem citiùs cum eo, qui tuas inimicitias ſuſcepiſſet, veterem conjunctionem diremiſſem, quàm novam conciliaſſem. Neque enim de meo erga te ſtudio dubitare debes, neque id eſt obſcurum cuiquam in provincia, nec Romæ fuit. Sed tamen ſignificatur in tuis litteris ſuſpicio quædam, & dubitatio tua; de qua alienum tempus eſt mihi tecum expoſtulandi, purgandi autem mei, neceſſarium. Ubi enim ego cuiquam legationi fui impedimento, quò minùs Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, si te palam odiſſem, minùs, quod tibi obeſſet, facere? si clam, magis apertè inimicus eſſe? Quòd si eſſem eâ perfidiâ, quâ ſunt ii, qui in nos hæc conferunt; tamen eâ ſtultitiâ certè non fuiſſem, ut

aut in obſcuro odio apertas inimicitias, aut in quo tibi nihil nocerem, ſummam oſtenderem voluntatem nocendi. Ad me adire quoſdam memini, qui dicerent nimis magnos ſumptus legatis decerni; quibus ego non tam imperavi, quàm cenſui, ſumptus legatis quàm maximè ad legem Corneliam decernendos. Atque in eo ipſo me non perſeveraſſe teſtes ſunt rationes civitatum, in quibus, quantum quæque voluit, legatis tuis datum induxit. Te autem quibus mendaciis homines leviſſimi onerarunt? non modò ſublatos ſumptus, ſed etiam a procuratoribus eorum, qui jam profecti eſſent, repetitos & ablatos, eamque cauſam multis omnino non eundi fuiſſe. Quererer tecum, atque expoſtularem, ni (ut ſuprà ſcripsi) purgare me tibi hoc tuo tempore, quàm accuſare te mallem; idque putarem eſſe rectius. Itaque nihil de te, quòd credideris de me; quamobrem non debueris credere, pauca dicam. Nam si me virum bonum, si dignum his ſtudiis eâque doctrinâ, cui me a pueritia dedi, si ſatis magni animi, non minimi conſilii in maximis rebus perſpectum habes; nihil in me non modò perfidioſum, & inſidioſum, & fallax in amicitia, ſed ne humile quidem, aut jejunum debes agnoſcere. Sin autem me

aſtutum, & occultum juvat fingere; quid eſt, quod minùs cadere in ejuſmodi naturam possit, quàm aut florentissimi hominis aſpernari benevolentiam, aut ejus exiſtimationem oppugnare in provincia, cujus laudem domi defenderis? aut in ea re animum oſtendere inimicum, in qua nihil obsis? aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium apertissimum sit, ad nocendum levissimum? Quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis eſſem, quum te ex fratre meo ne tunc quidem, quum tibi propè neceſſe eſſet eas agere partes, inimicum mihi fuiſſe cognoſſem? Quum verò reditum noſtrum in gratiam uterque expetiſſet, quid in conſulatu tuo fruſtrà mecum egiſti, quod me aut facere, aut ſentire voluiſſes? quid mihi mandaſti, quum te Puteolis proſequerer, in quo non exſpectationem tuam diligentiâ meâ vicerim? Quòd si id eſt maximè aſtuti, omnia ad ſuam utilitatem referre, quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius, quàm hominis nobilissimi atque honoratissimi conjunctio, cujus opes, ingenium, liberi, affines, propinqui, mihi magnò vel ornamento, vel præſidio eſſe poſſent? Quæ tamen ego omnia in expetenda amicitia tua, non aſtutiâ quâdam, ſed aliquâ potiùs ſapientiâ, ſecutus ſum. Quid?

illa vincula, quibus quidem libenti
adſtringor, quanta ſunt, ſtudiorum
litudo, ſuavitas conſuetudinis, dele
vitæ atque victûs, ſermonis ſocietas
teræ interiores? Atque hæc dom
Quid illa tandem popularia? n
illuſtris in gratiam? in quo ne pe
prudentiam quidem errari poteſt
ſuſpicione perfidiæ: amplissimi ſac
collegium? in quo non modò ami
violari apud majores noſtros fas
erat, ſed ne cooptari quidem ſac
tem licebat, qui cuiquam ex co
eſſet inimicus. Quæ ut omittam
multa, atque tanta, quis umquam
quemquam fecit, aut facere potuit
debuit, quanti ego Cn. Pompeium
cerum tuæ filiæ? Etenim si merit
lent; patriam, liberos, ſalutem,
tatem, memetipſum mihi per illum
tutum puto: si conſuetudinis jucun
quæ fuit umquam amicitia conſul
in noſtra civitate conjunctior? s
amoris, atque officii signa; quic
ille non commisit? quid non n
communicavit? quid de ſe in ſe
quum ipſe abeſſet, per quemqua
maluit? quibus ille me rebus non
tissimum voluit amplissimè? quâ d
ille facilitate, quâ humanitate tulit
tentionem meam pro Milone, adv

a modò ut Phrygi alicui, aut
, quod tu in legatis feciſti, ſed
norum quidem hominum male-
me ſermonibus crederet. Hujus
us quum ſit gener tuus, quum-
æter hanc conjunctionem affini-
uàm ſis Cn. Pompeio carus,
; jucundus intelligam, quo tan-
mo in te eſſe debeo? quum præ-
as ad me is litteras miſerit, qui-
amsi tibi, cui ſum amicissimus,
ſſem, placarer tamen; totumque
ejus viri ita de me meriti volun-
nutumque converterem. Sed hæc
; pluribus enim etiam fortaſſe
quàm neceſſe fuit, ſcripta ſunt.
a, quæ a me profecta, quæque
ſunt, cognoſce. ** Atque hæc
, & agemus magis pro dignitate,
ro periculo tuo. Te enim (ut
propediem cenſorem audiemus;
agiſtratûs officia, quæ ſunt maximi

alterum, quòd Pompeii & Bruti fidem, benevolentiamque mirificè laudas. Lætor virtute & officio quum tuorum neceſſariorum, meorum amiciſſimorum, tum alterius, omnium ſeculorum & gentium principis, alterius, jampridem juventutis, celeriter (ut ſpero) civitatis. De mercenariis teſtibus a ſuis civitatibus notandis, nisi jam factum aliquid eſt per Flaccum, fiet a me, quum per Aſiam decedam. Nunc ad alteram epiſtolam venio. Quòd ad me quasi formam communium temporum & totius reipublicæ misiſti expreſſam, prudentia litterarum tuarum valde mihi eſt grata. Video enim & pericula leviora, quàm timebam, & majora præsidia, si quidem (ut ſcribis) omnes vires civitatis ſe ad Pompeii ductum applicaverunt: tuumque simul promptum animum & alacrem perſpexi ad defendendam rempublicam, mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quòd in ſummis tuis occupationibus, mihi tamen reipublicæ ſtatum per te notum eſſe voluiſti. Nam auguralеs libros ad commune utriuſque noſtrûm otium ſerva: ego enim a te quum tua promiſſa per litteras flagitabam, ad urbem te otiosissimum eſſe arbitrabar: nunc tamen, ut ipſe polliceris, pro auguralibus libris, orationes tuas confectas omnes exſpectabo.

bo. Tullius, cui mandata ad me dediſti, non convenerat me; nec erat jam quiſquam mecum tuorum, præter omnes meos, qui ſunt omnes tui. Stomachoſiores meas litteras quas dicas eſſe, non intelligo: bis ad te ſcripsi, me purgans diligenter, te leviter accuſans in eo quod de me citò credidiſſes; quod genus querelæ mihi quidem videbatur eſſe amici: sin tibi diſplicet, non utar eo poſthac. Sed si, ut ſcribis, eæ litteræ non fuerunt diſertæ, ſcito meas non fuiſſe. Ut enim Ariſtarchus Homeri verſum negat, quem non probat; sic tu (libet enim mihi jocari) quod diſertum non erit, ne putaris meum. Vale, & in cenſura, si jam es cenſor (ut ſpero) de proavo multum cogitato tuo.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

GRATULATUR de abſolutione ambitûs: nuptias Tulliæ excuſat ſe inſciente confectas, quibus ipſe ad declarandam Appio benevolentiam moveatur. Anno *U. C. 703.*

12. GRATULABOR tibi priùs (ita enim rerum ordo poſtulat) deinde ad me convertar. Ego verò vehementer gratulor de judicio ambitûs: neque id, quod nemini dubium fuit, abſolutum eſſe te; ſed illud, quòd quò melior civis, quò

vir clarior, quò fortior amicus es, quóque plura virtutis & induſtriæ ornamenta in te ſunt, eò mirandum eſt magis, nullam ne in tabellæ quidem latebra fuiſſe abſconditam malevolentiam, quæ te impugnare auderet. Non horum temporum, non horum hominum, atque morum negotium: nihil jam ſum pridem admiratus magis. De me autem, ſuſcipe paulisper meas partes, & eum te eſſe finge, qui ſum ego: si facilè inveneris quod dicas, noli ignoſcere hæſitationi meæ. Ego verò velim mihi, Tulliæque meæ (sicut tu amicissimè & ſuavissimè optas) proſperè evenire ea, quæ me inſciente facta ſunt a meis: ſed ita cecidiſſe, ut agerentur eo tempore, ſpero omnino cum aliqua felicitate, & opto: verumtamen plus me in hac ſpe, tua ſapientia & humanitas conſolatur, quàm opportunitas temporis. Itaque, quemadmodum expediam exitum hujus inſtitutæ orationis, non reperio: neque enim triſtius dicere quidquam debeo ea de re, quam tu ipſe ominibus optimis proſequeris: neque non me tamen mordet aliquid; in quo unum vereor, ne tu parùm perſpicias ea, quæ geſta sint, ab aliis eſſe geſta, quibus ego ita mandaram, ut, quum tam longè abfuturus eſſem, ad me ne referrent; agerent, quod probaſſent. In hoc autem

mihi illud occurrit : Quid tu igitur, si affuiſſes ? Rem probaſſem : de tempore, nihil te invito, nihil sine consilio egiſſem tuo. Vides ſudare me, jamdudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam. Leva me igitur hoc onere : numquam enim mihi videor tractaſſe cauſam difficiliorem. Sic habeto tamen : nisi jam tunc omnia negotia cum ſumma tua dignitate diligentissimè confeciſſem, tametsi nihil videbatur ad meum erga te priſtinum ſtudium addi poſſe, tamen, hac mihi affinitate nuntiatâ, non majore equidem ſtudio, ſed acriùs, apertiùs, significantiùs dignitatem tuam defendiſſem. Decedenti mihi, & jam imperio annuo terminato, ante diem III. Nonas Sextiles, quum ad Sidam navi accederem, & mecum Q. Servilius eſſet, litteræ a meis ſunt redditæ. Dixi ſtatim Servilio (etenim videbatur eſſe commotus) ut omnia a me majora exſpectaret. Quid multa ? benevolentior tibi, quàm fui, nihilò ſum factus ; diligentior ad declarandam benevolentiam multò. Nam ut vetus noſtra simultas antea ſtimulabat me, ut caverem, ne cui ſuſpicionem fictè reconciliatæ gratiæ darem ; sic affinitas novam curam mihi affert cavendi, ne quid de ſummo meo erga te amore detractum eſſe videatur. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. P. D.

Appio gratias agit, quòd ſuos in ſupplicatione decernenda adjuviſſet: parataque illi officia pollicetur. De Dolabellæ reconciliatione non deſperat: cenſuram obtentam eſſe ſperat. Anno *U. C. 703.*

13. QUASI divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum ſtudium tuum, ſic, quum de tuis rebus geſtis agebatur, inſerviebam honori tuo. Dicam tamen verè; plus quàm acceperas, reddidiſti. Quis enim ad me non perſcripſit, te non ſolùm auctoritate orationis, ſententiâ tuâ, quibus ego a tali viro contentus eram, ſed etiam operâ, conſilio, domum veniendo, conveniendis meis, nullum munus officii cuiquam reliquum feciſſe? Hæc mihi ampliora multò ſunt, quàm illa ipſa, propter quæ hæc laborantur. Inſignia enim virtutis multi etiam ſine virtute aſſecuti ſunt; talium virorum tanta ſtudia aſſequi ſola virtus poteſt. Itaque mihi propono fructum amicitiæ noſtræ ipſam amicitiam, quâ nihil eſt uberius, præſertim in iis ſtudiis, quibus uterque noſtrûm devinctus eſt. Nam tibi me profiteor & in republica ſocium, de qua idem ſentimus, & in quotidiana vita conjunctum, quam his artibus ſtudiiſque

limus. Vellem ita fortuna tuliſſet, ut
tanti ego omnes tuos facio, tanti tu
eos facere poſſes; quod tamen ipſum,
ſcio quâ permotus animi divinatione,
n deſpero. Sed hoc nihil ad te: noſ-
im eſt onus. Illud velim sic habeas
quod intelliges) hac re novatâ addi-
m potiùs aliquid ad meum erga te
idium, cui nihil videbatur addi poſſe,
àm quidquam eſſe detractum. Quum
c ſcribebam, cenſorem te jam eſſe
erabam: eò brevior eſt hæc epiſtola,
, ut adversùs magiſtrum morum, mo-
ſtior. Vale.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER QUARTUS.

M. T. C. Ser. Sulpicio S. D.

Sulpicio, congreſſum petenti, reſpondet, ſuamque cum illius voluntate convenire demonſtrat, & deſperatum reip. ſtatum deplorat. Scripta eſt epiſtola quum Cæſar in Hiſpania Pompeii legatos oppugnaret. Anno *U. C. 704.*

1. Caius Trebatius, familiaris meus, ad me ſcripsit, te ex ſe quæsiſſe quibus in locis eſſem; moleſtéque te ferre, quòd me propter valetudinem tuam, quum ad urbem accessiſſem, non vidiſſes; & hoc tempore velle te mecum, si propiùs accessiſſem, de officio utriuſque noſtrûm communicare. Utinam, Servi, ſalvis rebus (sic enim eſt dicendum) colloqui potuiſſemus inter nos; profectò aliquid opis occidenti reipublicæ tuliſſemus. Cognoram enim jam abſens, te hæc mala

multò antè providentem, defenſorem pacis, & in conſulatu tuo, & poſt conſulatum fuiſſe. Ego autem quum conſilium tuum probarem, & idem ipſe ſentirem, nihil proficiebam: ſerò enim veneram; ſolus eram; rudis eſſe videbar in cauſa; incideram in hominum pugnandi cupidorum inſanias. Nunc, quoniam nihil jam videmur opitulari poſſe reipublicæ; si quid eſt, in quo nobiſmetipsis conſulere possimus, non ut aliquid ex priſtino ſtatu noſtro retineamus, ſed ut quàm honeſtissimè lugeamus; nemo eſt omnium, quicum potiùs mihi, quàm tecum, communicandum putem. Nec enim clarissimorum virorum, quorum similes eſſe debemus, exempla, neque doctissimorum, quos ſemper coluiſti, præcepta te fugiunt. Atque ipſe antea ad te ſcripsiſſem, te fruſtra in ſenatum, sive potiùs in conventum ſenatorum eſſe venturum, ni veritus eſſem, ne ejus animum offenderem, qui a me, ut te imitarer, petebat. Cui quidem ego, me quum rogaret ut adeſſem in ſenatu, eadem omnia, quæ a te de pace & de Hiſpaniis dicta ſunt, oſtendi me eſſe dicturum. Rem vides quo modo ſe habeat: orbem terrarum, imperiis diſtributis, ardere bello: urbem sine legibus, sine judiciis, sine jure, sine fide, relictam direptioni & incen-

diis. Itaque mihi venire in mentem nihil poteſt non modò quid ſperem, ſed vix jam quid audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentiſſimo, videtur utile eſſe nos colloqui, quamquam longiùs etiam cogitabam ab urbe diſcedere, cujus jam etiam nomen invitus audio, tamen propiùs accedam: Trebatioque mandavi, ut si quid tu eum velles ad me mittere, ne recuſaret; idque ut facias velim: aut si quem tuorum fidelium voles, ad me mittas; ne aut tibi exire ex urbe neceſſe sit, aut mihi accedere. Ego tantùm tibi tribuo, tantum mihi fortaſſe arrogo, ut exploratum habeam, quidquid nos communi ſententiâ ſtatuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

QUÆRENTI Sulpicio, quid faciendum sit, reſpondet cum laude ejus, si recta ſequenda, certam rationem eſſe; non item, si utilia, quia Cæſaris cauſa firmior; honeſtior Pompeii. Longiùs ergo diſcedendum ab urbe, in qua quæ fiant, turpe sit probare, non probare periculoſum. Sed quò eundum, difficilem eſſe deliberationem. Qua de re si colloqui velit, quàm primùm rogat, adveniat. Anno *U. C. 704.*

2. ANTE diem III. Kal. Maias quum eſſem in Cumano, accepi tuas litteras;

quibus lectis, cognovi non ſatis prudenter feciſſe Philotimum, qui quum abs te mandata haberet, ut ſcribis, de omnibus rebus, ipſe ad me non veniſſet, litteras tuas miſiſſet; quas intellexi breviores fuiſſe, quòd eum perlaturum putaſſes. Sed tamen, poſtquam litteras tuas legi, Poſtumia tua me convenit, & Servius noſter. His placuit, ut tu in Cumanum venires; quod etiam mecum ut ad te ſcriberem egerunt. Quòd meum conſilium exquiris, id eſt tale, ut capere faciliùs ipſe posſim, quàm alteri dare. Quid enim eſt, quod audeam ſuadere tibi, homini ſummâ auctoritate, ſummâque prudentiâ? Si, quid rectiſsimum ſit, quærimus; perſpicuum eſt: ſi, quid maximè expediat; obſcurum: ſin ii ſumus, qui profectò eſſe debemus, ut nihil arbitremur expedire, nisi quod rectum honeſtumque ſit; non poteſt eſſe dubium, quid faciendum nobis ſit. Quòd exiſtimas meam cauſam conjunctam eſſe cum tua, certè ſimilis in utroque noſtrûm, quum optimè ſentiremus, error fuit. Nam omnia utriuſque conſilia ad concordiam ſpectaverunt: quâ quum ipsi Cæſari nihil eſſet utilius, gratiam quoque nos inire ab eo, defendendâ pace, arbitrabamur. Quantum nos fefellerit, & quem in locum res deducta ſit, vides. Neque ſolùm ea perſpicis, quæ

alterum, quòd Pompeii & Bruti fidem, benevolentiamque mirificè laudas. Lætor virtute & officio quum tuorum neceſſariorum, meorum amiciſsimorum, tum alterius, omnium ſeculorum & gentium principis, alterius, jampridem juventutis, celeriter (ut ſpero) civitatis. De mercenariis teſtibus a ſuis civitatibus notandis, nisi jam factum aliquid eſt per Flaccum, fiet a me, quum per Asiam decedam. Nunc ad alteram epiſtolam venio. Quòd ad me quasi formam communium temporum & totius reipublicæ misiſti expreſſam, prudentia litterarum tuarum valde mihi eſt grata. Video enim & pericula leviora, quàm timebam, & majora præsidia, si quidem (ut ſcribis) omnes vires civitatis ſe ad Pompeii ductum applicaverunt: tuumque simul promptum animum & alacrem perſpexi ad defendendam rempublicam, mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quòd in ſummis tuis occupationibus mihi tamen reipublicæ ſtatum per te no tum eſſe voluiſti. Nam auguralès libr ad commune utriuſque noſtrûm otiu ſerva: ego enim a te quum tua promiſ per litteras flagitabam, ad urbem te oti sissimum eſſe arbitrabar: nunc tame ut ipſe polliceris, pro auguralibus libr orationes tuas confectas omnes exſpe

bo. Tullius, cui mandata ad me dediſti, non convenerat me; nec erat jam quiſquam mecum tuorum, præter omnes meos, qui ſunt omnes tui. Stomachosiores meas litteras quas dicas eſſe, non intelligo: bis ad te ſcripsi, me purgans diligenter, te leviter accuſans in eo quod de me citò credidiſſes; quod genus querelæ mihi quidem videbatur eſſe amici: sin tibi diſplicet, non utar eo poſthac. Sed si, ut ſcribis, eæ litteræ non fuerunt diſertæ, ſcito meas non fuiſſe. Ut enim Ariſtarchus Homeri verſum negat, quem non probat; sic tu (libet enim mihi jocari) quod diſertum non erit, ne putaris meum. Vale, & in cenſura, si jam es cenſor (ut ſpero) de proavo multum cogitato tuo.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

Gratulatur de abſolutione ambitûs: nuptias Tulliæ excuſat ſe inſciente confectas, quibus ipſe ad declarandam Appio benevolentiam moveatur. Anno *U. C.* 703.

12. GRATULABOR tibi priùs (ita enim rerum ordo poſtulat) deinde ad me convertar. Ego verò vehementer gratulor de judicio ambitûs: neque id, quod nemini dubium fuit, abſolutum eſſe te; ſed illud, quòd quò melior civis, quò

vir clarior, quò fortior amicus es, quóque plura virtutis & induſtriæ ornamenta in te ſunt, eò mirandum eſt magis, nullam ne in tabellæ quidem latebra fuiſſe abſconditam malevolentiam, quæ te impugnare auderet. Non horum temporum, non horum hominum, atque morum negotium: nihil jam ſum pridem admiratus magis. De me autem, ſuſcipe paulisper meas partes, & eum te eſſe finge, qui ſum ego: si facilè inveneris quod dicas, noli ignoſcere hæsitationi meæ. Ego verò velim mihi, Tulliæque meæ (sicut tu amicissimè & ſuavissimè optas) proſperè evenire ea, quæ me inſciente facta ſunt a meis: ſed ita cecidiſſe, ut agerentur eo tempore, ſpero omnino cum aliqua felicitate, & opto: verumtamen plus me in hac ſpe, tua ſapientia & humanitas conſolatur, quàm opportunitas temporis. Itaque, quemadmodum expediam exitum hujus inſtitutæ orationis, non reperio: neque enim triſtius dicer quidquam debeo ea de re, quam tu ipſ ominibus optimis proſequeris: neque nc me tamen mordet aliquid; in quo unu vereor, ne tu parùm perſpicias ea, q geſta sint, ab aliis eſſe geſta, quil ego ita mandaram, ut, quum tam lo abſuturus eſſem, ad me ne referre agerent, quod probaſſent. In hoc ar

mihi illud occurrit : Quid tu igitur, si affuiſſes ? Rem probaſſem : de tempore, nihil te invito, nihil sine consilio egiſſem tuo. Vides ſudare me, jamdudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam. Leva me igitur hoc onere : numquam enim mihi videor tractaſſe cauſam difficiliorem. Sic habeto tamen : nisi jam tunc omnia negotia cum ſumma tua dignitate diligentissimè confeciſſem, tametsi nihil videbatur ad meum erga te priſtinum ſtudium addi poſſe, tamen, hac mihi affinitate nuntiatâ, non majore equidem ſtudio, ſed acriùs, apertiùs, significantiùs dignitatem tuam defendiſſem. Decedenti mihi, & jam imperio annuo terminato, ante diem III. Nonas Sextiles, quum ad Sidam navi accederem, & mecum Q. Servilius eſſet, litteræ a meis ſunt redditæ. Dixi ſtatim Servilio (etenim videbatur eſſe commotus) ut omnia a me majora exſpectaret. Quid multa ? benevolentior tibi, quàm fui, nihilò ſum factus ; diligentior ad declarandam benevolentiam multò. Nam ut vetus noſtra simultas antea ſtimulabat me, ut caverem, ne cui ſuſpicionem fictè reconciliatæ gratiæ darem ; sic affinitas novam curam mihi affert cavendi, ne quid de ſummo meo erga te amore detractum eſſe videatur. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. P. D.

Appio gratias agit, quòd ſuos in ſupplicatione decernenda adjuviſſet: parataque illi officia pollicetur. De Dolabellæ reconciliatione non deſperat: cenſuram obtentam eſſe ſperat. Anno *U. C. 703.*

15. QUASI divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum ſtudium tuum, ſic, quum de tuis rebus geſtis agebatur, inſerviebam honori tuo. Dicam tamen verè; plus quàm acceperas, reddidiſti. Quis enim ad me non perſcripſit, te non ſolùm auctoritate orationis, ſententiâ tuâ, quibus ego a tali viro contentus eram, ſed etiam operâ, conſilio, domum veniendo, conveniendis meis, nullum munus officii cuiquam reliquum feciſſe? Hæc mihi ampliora multò ſunt, quàm illa ipſa, propter quæ hæc laborantur. Inſignia enim virtutis multi etiam ſine virtute aſſecuti ſunt; talium virorum tanta ſtudia aſſequi ſola virtus poteſt. Itaque mihi propono fructum amicitiæ noſtræ ipſam amicitiam, quâ nihil eſt uberius, præſertim in iis ſtudiis, quibus uterque noſtrûm devinctus eſt. Nam tibi me profiteor & in republica ſocium, de qua idem ſentimus, & in quotidiana vita conjunctum, quam his artibus ſtudiiſque

auctoritate & prudentiâ digniſsimæ. Quòd aliter cecidiſſe rem exiſtimas, atque opinatus ſis, id tibi nullo modo aſſentior. Sed quia tanta perturbatio & confuſio eſt rerum, ita perculſa & proſtrata fœdiſsimo bello jacent omnia, ut is cuique locus, ubi ipſe ſit, & ſibi quiſque, miſerrimus eſſe videatur; propterea & tui te conſilii pœnitet, & nos, qui domi ſumus, tibi beati videmur: at contrà nobis, non tu quidem vacuus moleſtiis, ſed præ nobis beatus. Atque hoc ipſo melior eſt tua, quàm noſtra, conditio, quòd tu, quid doleat, ſcribere audes: nos ne id quidem tutò poſſumus; nec id victoris vitio, quo nihil moderatius; ſed ipsius victoriæ, quæ civilibus bellis ſemper eſt inſolens. Uno te vicimus, quòd de Marcelli, collegæ tui, ſalute paulò antè, quàm tu, cognovimus; etiam, mehercule, quòd, quemadmodum ea res ageretur, vidimus. Nam ſic fac exiſtimes, poſt has miſerias, id eſt, poſtquam armis diſceptari cœptum eſt de jure publico, nihil eſſe actum aliud cum dignitate. Nam & ipſe Cæſar, accuſatâ acerbitate Marcelli (ſic enim appellabat) laudatâque honorificentiſsimè & æquitate tuâ, & prudentiâ, repentè præter ſpem dixit, ſe ſenatui, roganti de Marcello, ne hominis quidem cauſâ negaturum.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER QUARTUS.

M. T. C. Ser. Sulpicio S. D.

Sulpicio, congreſſum petenti, reſpondet, ſuamque cum illius voluntate convenire demonſtrat, & deſperatum reip. ſtatum deplorat. Scripta eſt epiſtola quum Cæſar in Hiſpania Pompeii legatos oppugnaret. Anno *U. C.* 704.

1. Caius Trebatius, familiaris meus, ad me ſcripsit, te ex ſe quæsiſſe quibus in locis eſſem; moleſtéque te ferre, quòd me propter valetudinem tuam, quum ad urbem accessiſſem, non vidiſſes; & hoc tempore velle te mecum, si propiùs accessiſſem, de officio utriuſque noſtrûm communicare. Utinam, Servi, ſalvis rebus (sic enim eſt dicendum) colloqui potuiſſemus inter nos; profectò aliquid opis occidenti reipublicæ tuliſſemus. Cognoram enim jam abſens, te hæc mala

multò antè providentem, defenſorem pacis, & in conſulatu tuo, & poſt conſulatum fuiſſe. Ego autem quum conſilium tuum probarem, & idem ipſe ſentirem, nihil proficiebam: ſerò enim veneram; ſolus eram; rudis eſſe videbar in cauſa; incideram in hominum pugnandi cupidorum inſanias. Nunc, quoniam nihil jam videmur opitulari poſſe reipublicæ; si quid eſt, in quo nobiſmetipsis conſulere possimus, non ut aliquid ex priſtino ſtatu noſtro retineamus, ſed ut quàm honeſtissimè lugeamus; nemo eſt omnium, quicum potiùs mihi, quàm tecum, communicandum putem. Nec enim clarissimorum virorum, quorum ſimiles eſſe debemus, exempla, neque doctissimorum, quos ſemper coluiſti, præcepta te fugiunt. Atque ipſe antea ad te ſcripsiſſem, te fruſtra in ſenatum, sive potiùs in conventum ſenatorum eſſe venturum, ni veritus eſſem, ne ejus animum offenderem, qui a me, ut te imitarer, petebat. Cui quidem ego, me quum rogaret ut adeſſem in ſenatu, eadem omnia, quæ a te de pace & de Hiſpaniis dicta ſunt, oſtendi me eſſe dicturum. Rem vides quo modo ſe habeat: orbem terrarum, imperiis diſtributis, ardere bello: urbem sine legibus, sine judiciis, sine jure, sine fide, relictam direptioni & incen-

5. POSTEA quàm mihi renuntiatum eſt de obitu Tulliæ, filiæ tuæ, ſanè quàm pro eo, ac debui, graviter moleſtéque tuli; communemque eam calamitatem exiſtimavi: qui si iſtic affuiſſem, neque tibi defuiſſem, corámque meum dolorem tibi declaraſſem. Etsi genus hoc conſolationis miſerum atque acerbum eſt, propterea quia per quos ea confieri debet, propinquos ac familiares, ipsi pari moleſtiâ afficiuntur, neque sine lacrymis multis id conari queunt; uti magis ipsi videantur aliorum conſolatione indigere, quàm aliis poſſe ſuum officium præſtare: tamen quæ in præſentia in mentem mihi venerunt, decrevi brevi ad te perſcribere, non quòd ea te fugere exiſtimem, ſed quòd forsitan, dolore impeditus, minùs ea perſpicias. Quid eſt, quòd tanto opere te commoveat tuus dolor inteſtinus? Cogita quemadmodum adhuc fortuna nobiſcum egerit: ea nobis erepta eſſe, quæ hominibus non minùs quàm liberi, cara eſſe debent, patriam, honeſtatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere jam debet, atque omnia minoris exiſtimare? An illius vicem, cedo, doles? Quoties in eam cogitationem neceſſe eſt & tu veneris, & nos ſæpe incidimus, hiſce temporibus

peſſimè cum iis eſſe actum, quibus dolore licitum eſt mortem cum vita utare? Quid autem fuit, quod illam empore ad vivendum magnopere invi-poſſet? quæ res? quæ ſpes? quod ſolatium? Ut cum aliquo adoleſ-primario conjuncta ætatem ageret? um eſt tibi (credo) pro tua digni-ex hac juventute generum deligere, fidei liberos tuos te tutò committere es. An ut ea liberos ex ſeſe pareret, quum florentes videret, lætaretur? qui parente traditam per ſe tenere poſ-honores ordinatim petituri eſſent in lica? in amicorum negotiis liberali-ſuâ uti? Quid horum fuit, quod non, quàm datum eſt, ademptum ſit? At malum eſt liberos amittere. Malum, hoc pejus ſit, hæc ſufferre & perpeti. res mihi non mediocrem conſolatio-attulit, volo tibi commemorare, ſi eadem res tibi minuere dolorem poſſit. Aſia rediens, quum ab Ægina Me-versùs navigarem, cœpi regiones circa proſpicere. Poſt me erat Ægi-antè Megara, dextrâ Piræeus, ſiniſ-orinthus: quæ oppida quodam tempore tiſſima fuerunt, nunc proſtrata & di-ante oculos jacent. Cœpi egomet me-ſic cogitare: Hem, nos homunculi amur, ſi quis noſtrûm interiit, aut

occiſus eſt, quorum vita brevior eſſe debet, quum uno loco tot oppidûm cadavera projecta jaceant? Viſne tu te, Servi, cohibere, & meminiſſe hominem te eſſe natum? Crede mihi, cogitatione eâ non mediocriter ſum confirmatus. Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modò, uno tempore, tot viri clarissimi interierunt: de imperio præterea tanta deminutio facta eſt: omnes provinciæ conquaſſatæ ſunt: in unius mulierculæ animula si jactura facta eſt, tanto opere commoveris? quæ si hoc tempore non diem ſuum obiiſſet, paucis pòſt annis tamen ei moriendùm fuit; quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hiſce rebus animum ac cogitationem tuam avoca, atque ea potiùs reminiſcere, quæ digna tuâ perſonâ ſunt: illam, quamdiu ei opus fuerit, vixiſſe; unà cum republica fuiſſe: te patrem ſuum, prætorem, conſulem, augurem vidiſſe; adoleſcentibus primariis nuptam fuiſſe; omnibus bonis propè perfunctam eſſe; quum reſpublica occideret, vitâ excessiſſe. Quid eſt, quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te oblivîſci Ciceronem eſſe, & eum qui aliis conſueveris præcipere & dare consilium; neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere ſe Medicinæ ſcientiam, ipsi ſe curare non poſſunt: ſed potiùs, quæ aliis tute

vere ſoles, ea tute tibi ſubjice, atque animum propone. Nullus dolor eſt, non longinquitas temporis minuat ac ut: hoc te exſpectare tempus, tibi eſt, ac non ei rei ſapientiâ tuâ te ere. Quòd ſi qui etiam inferis ſenſus qui illius in te amor fuit, pietaſque nes ſuos, hoc certè illa te facere non Da hoc illi mortuæ, da ceteris ami- familiaribus, qui tuo dolore mœrent: triæ, ut, ſi qua in re opus ſit, operâ ſilio tuo uti poſſit. Denique, quo- in eam fortunam devenimus, ut etiam rei nobis ſerviendum ſit; noli com- e, ut quiſquam te putet non tam , quàm reipublicæ tempora & alio- victoriam lugere. Plura me ad te de e ſcribere pudet, ne videar prudentiæ iffidere. Quare, ſi hoc unum propo- , finem faciam ſcribendi. Vidimus ali- es ſecundam pulcherrimè te ferre fortu- magnamque ex ea re te laudem apiſci: liquando intelligamus, adverſam quo- e æquè ferre poſſe, neque id majus, debeat, tibi onus videri; ne ex om- virtutibus hæc una tibi videatur deeſſe. ad me attinet, quum te tranquillio- nimo eſſe cognôro, de iis rebus quæ runtur, quemadmodumque ſe provincia t, certiorem faciam. Vale.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

RESPONDET conſolanti Sulpicio, gratum ſi ejus officium fuiſſe, nec id exiguo doloris le vamento: maximam tamen ſibi levationem e reditu & conſuetudine Sulpicii fore. Anno U. *C.* 708.

6. EGO verò, Servi, vellem, ut ſcribis in meo graviſſimo caſu affuiſſes. Quan tum enim præſens me adjuvare potueri & conſolando, & propè æquè dolen do, facilè ex eo intelligo, quòd litteri tuis lectis aliquantum acquievi. Nam e ea ſcripsiſti, quæ levare luctum poſſent & in me conſolando non mediocrem ipſ animi dolorem adhibuiſti. Servius tame tuus omnibus officiis, quæ illi tempo tribui potuerunt, declaravit & quan ipſe me faceret, & quàm ſuum taler erga me animum tibi gratum putare fore: cujus officia jucundiora ſcilicet ſæp mihi fuerint, numquam tamen gratior Me autem non oratio tua ſolùm, & ſo cietas pene ægritudinis, ſed etiam aucto ritas conſolatur. Turpe enim eſſe exiſti mo, me non ita ferre caſum meum, u tu, tali ſapientiâ præditus, ferendum pu tas. Sed opprimor interdum, & vix re ſiſto dolori, quòd ea me ſolatia defi ciunt, quæ ceteris, quorum mihi exem

pla propono, ſimili in fortuna non deſuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium conſularem, clarum virum & magnis rebus geſtis amiſit; & L. Paulus, qui duo ſeptem diebus; & veſter Gallus, & M. Cato, qui ſummo ingenio, ſummâ virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex republica conſequebantur. Mihi autem, amiſſis ornamentis iis, quæ ipſe commemoras, quæque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud ſolatium, quod ereptum eſt. Non amicorum negotiis, non reipublicæ procuratione impediebantur cogitationes meæ: nihil in foro agere libebat: adſpicere curiam non poteram: exiſtimabam, id quod erat, omnes me & induſtriæ meæ fructus, & fortunæ perdidiſſe. Sed, quum cogitarem, hæc mihi tecum & cum quibuſdam eſſe communia; & quum frangerem jam ipſe me, cogeremque illa ferre toleranter; habebam quò confugerem, ubi conquieſcerem, cujus in ſermone & ſuavitate omnes curas doloreſque deponerem. Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa, quæ conſanuiſſe videbantur, recrudeſcunt. Non enim, ut tum me a republica mœſtum domus excipiebat, quæ levaret; ſic nunc domo mœrens ad rempublicam con-

fugere poſſum, ut in ejus bonis acquieſçam : itaque & domo abſum, & foro, quòd nec eum dolorem, quem a republicâ capio, domus jam conſolari poteſt, nec domeſticum reſpublica. Quò magis te exſpecto, teque videre quàm primùm cupio. Major mihi levatio afferri nulla poteſt, quàm conjunctio conſuetudinis, ſermonumque noſtrorum: quamquam ſperabam tuum adventum (ſic enim audiebam) appropinquare. Ego autem quum multis de causis te exopto quàm primùm videre, tum etiam ut antè commentemur inter nos, quâ ratione nobis traducendum ſit hoc tempus; quod eſt totum ad unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut perſpexiſſe videor) nec a me alieni, & tibi amicissimi. Quod quum ita ſit, magnæ eſt tamen deliberationis, quæ ratio ſit ineunda nobis, non agendi aliquid, ſed illius conceſſu & beneficio quieſcendi. Vale.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

LAUDATO conſilio, & prudentiâ Marcelli; qui abeſſe a patria perpetuò volèbat; ſuadet nihilò minùs, ut revertatur, quia id facilè impetrare a Caſare poſsit, nec tutiùs alibi, nec meliùs vivat, quàm in patriâ & apud ſuos. Anno *U. C.* 707.

7. ETSI eo te adhuc conſilio uſum intelligo,

telligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipſe diſſentiam, ſed quòd eâ te ſapientiâ eſſe judicem, ut meum conſilium non anteponam tuo; tamen & amicitiæ noſtræ vetuſtas, & tua ſumma erga me benevolentia, quæ mihi jam a pueritia tua cognita eſt, me hortata eſt, ut ea ſcriberem ad te, quæ & ſaluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducerem a dignitate. Ego eum te eſſe, qui horum malorum initia multò antè videris, conſulatum magnificentissimè atque optimè geſſeris, præclarè memini: ſed idem etiam illa vidi, neque te conſilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeii, nec genus exercitûs probare, ſemperque ſummè diffidere. Qua in ſententia me quoque fuiſſe, memoriâ tenere te arbitror. Itaque neque tu multum interfuiſti rebus gerendis; & ego id ſemper egi, ne intereſſem. Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, conſilio, auctoritate, causâ, quæ erant in nobis ſuperiora; ſed lacertis & viribus, quibus pares non eramus. Victi ſumus igitur; aut, si vinci dignitas non poteſt, fracti certè & abjecti. In quo tuum conſilium nemo poteſt non maximè laudare, quòd cum ſpe vincendi simul abjeciſti certandi etiam cupiditatem; oſtendiſtique, ſapientem & bonum civem ini-

tia belli civilis invitum ſuſcipere, extrema libenter non perſequi. Qui non idem consilium, quod tu, ſecuti ſunt, eos video in duo genera eſſe diſtractos. Aut enim renovare bellum conati ſunt, ii qui ſe in Africam contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori ſeſe crediderunt. Medium quoddam tuum consilium fuit, qui hoc fortaſſe humilis animi duceres, illud pertinacis. Fateor, a pleriſque, vel dicam ab omnibus, ſapiens tuum consilium, a multis, etiam magni ac fortis animi judicatum. Sed habet iſta ratio, ut mihi quidem videtur, quemdam modum; præſertim quum tibi nihil deeſſe arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud eſſe, quod dubitationem afferret ei, penes quem eſt poteſtas, nisi quòd vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid ſentiam, nihil attinet dicere; quum appareat ipſe quid fecerim. Sed tamen si jam ita conſtituiſſes, ut abeſſe perpetuò malles, quàm ea, quæ nolles, videre; tamen id cogitare deberes, ubicumque eſſes, te fore in ejus ipsius, quem fugeres, poteſtate: qui si facilè paſſurus eſſet, te carentem patriâ & fortunis tuis, quietè & liberè vivere, cogitandum tibi tamen eſſet, Romæne & domi tuæ, cujuſmodi res eſſet,

an Mitylenis, aut Rhodi malles vivere. Sed quum ita latè pateat ejus poteſtas, quem veremur, ut terrarum orbem complexa ſit; nonne mavis ſine periculo domi tuæ eſſe, quàm cum periculo alienæ? Equidem, etiamsi oppetenda mors eſſet, domi atque in patria mallem, quàm in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes qui te diligunt, ſentiunt; quorum eſt magna, pro tuis maximis clarissimiſque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari nolumus. Nam etsi nullam poteſt accipere injuriam, quæ futura perpetua sit; propterea quòd neque is, qui tenet rempublicam, patietur, neque ipſa reſpublica; tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Hi autem qui eſſent, auderem ſcribere, nisi te intelligere conſiderem. Hîc te unius ſollicitudines, unius etiam multæ & assiduæ lacrymæ C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur: nos curâ, & dolore proximi ſumus; precibus tardiores, quod jus adeundi, quum ipsi deprecatione eguerimus, non habemus: gratiâ tantum poſſumus, quantum victi. Sed tamen conſilio, ſtudio, Marcello non deſumus. A tuis reliquis non adhibemur: ad omnia parati ſumus. Vale.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

Laudata Marcelli prudentiâ, pollicetur officia ſua, &, ut domum, quicumque ſtatus reip. ſit, revertatur, iterum admonet. Anno *U. C.* 707.

8. Neque monere te audeo præſtanti prudentiâ virum; nec confirmare, maximi animi hominem, unumque fortiſſimum; conſolari verò nullo modo. Nam ſi ea, quæ acciderunt, ita fers, ut audio; gratulari magis virtuti debeo, quàm conſolari dolorem tuum: ſin te tanta mala reipublicæ frangunt, non ita abundo ingenio, ut te conſoler, quum ipſe me non poſſim. Reliquum eſt igitur, ut tibi me in omni re eum præbeam, præſtemque, ut ad omnia, quæ tui velint, ita adsim præſtò, ut me non ſolùm omnia debere tuâ causâ, quæ poſſum, ſed ea quoque, etiam quæ non poſſim, putent. Illud tamen vel tu me monuiſſe, vel cenſuiſſe puta, vel propter benevolentiam tacere non potuiſſe; ut quod ego facio, tu quoque animum inducas, si sit aliqua reſpublica, in ea te eſſe oportere, judicio hominum reque principem, neceſsitate cedentem tempori; ſin autem nulla ſit, hunc tamen aptiſsimum eſſe etiam ad exſulandum locum. Si enim li-

bertatem ſequimur; qui locus hoc dominatu vacat? ſin qualemcumque locum; quæ eſt domeſticâ ſede jucundior? Sed mihi crede, etiam is qui omnia tenet, favet ingeniis: nobilitatem verò & dignitates hominum, quantum ei rés & ipſius cauſa concedit, ampleɛtitur. Sed plura, quàm ſtatueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum eſſe: fore cum tuis, ſi modò erunt tui; ſin minùs, me certè in omnibus rebus ſatis noſtræ conjunctioni amorique facturum. Vale.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

REDITUM in patriam Marcello ſuadet, refutatis ſingulis; quæ diſſuadere videbantur, præſertim quòd nec aliter futurum fuiſſet, ſi viciſſent Pompeiani. Anno *U. C.* 707.

9. ETSI perpaucis antè diebus dederam Q. Mucio litteras ad te pluribus verbis ſcriptas, quibus declaraveram, quo te animo cenſerem eſſe oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer; tamen quum Theophilus, libertus tuus, proficiſceretur, cujus ego fidem erga te benevolentiamque perſpexeram, ſine meis litteris eum ad te venire nolui. Iiſdem igitur te rebus etiam atque etiam hortor, quibus ſuperioribus litteris hortatus ſum, ut in ea republica, quæcumque eſt, quàm

primùm velis eſſe. Multa videbis fortaſſe, quæ nolis; non plura tamen, quàm audis quotidie. Non eſt porrò tuum uno ſenſu ſolùm oculorum moveri; quum idem illud auribus percipias, quod etiam majus videri ſolet, minùs laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid, quod non ſentias; aut faciendum, quod non probes. Primùm tempori cedere, id eſt, necessitati parere, ſemper ſapientis eſt habitum: deinde non habet, ut nunc quidem eſt, id vitii res. Dicere fortaſſe quæ ſentias, non licet; tacere planè licet. Omnia enim delata ad unum ſunt. Is utitur consilio, ne ſuorum quidem, ſed ſuo: quod non multò ſecus fieret, si is rempublicam teneret, quem ſecuti ſumus. An, qui in bello, quum omnium noſtrûm conjunctum eſſet periculum ſuo, certorum hominum minimè prudentium consilio uteretur, eum magis communem cenſemus in victoria futurum fuiſſe, quàm incertis rebus fuiſſet? & qui nec te conſule tuum ſapientissimum consilium ſecutus eſſet, nec fratre tuo conſulatum ex auctoritate tua gerente, vobis auctoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem, noſtras ſententias desideraturum cenſes fuiſſe? Omnia ſunt miſera in bellis civilibus, quæ majores noſtri, ne ſemel quidem, noſtra ætas ſæpe jam ſensit. Sed

miſerius nihil, quàm ipſa victoria; quæ etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioreſque reddit; ut etiamsi naturâ tales non sint, neceſsitate eſſe cogantur: multa enim victori, eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito facienda ſunt. An tu non videbas mecum simul, quàm illa crudelis eſſet futura victoria? igitur tunc quoque patriâ careres, ne, quæ nolles, videres? Non, inquies: ego enim ipſe tenerem opes, & dignitatem meam. At erat tuæ virtutis, in minimis tuas res ponere, de republica vehementiùs laborare. Deinde, qui finis iſtius consilii eſt? nam adhuc & factum tuum probatur, &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quòd & initium belli neceſſariò ſecutus sis, & extrema ſapienter perſequi nolueris: fortuna, quòd honeſto otio tenueris & ſtatum, & famam dignitatis tuæ. Nunc verò nec locus tibi ullus dulcior eſſe debet patriâ; nec eam diligere minùs debes, quòd deformior eſt, ſed misereri potiùs; nec eam multis claris viris orbatam privare etiam adſpectu tuo. Denique, si fuit magni animi non iſſe ſupplicem victori; vide, ne ſuperbi sit, aſpernari ejuſdem liberalitatem: &, si ſapientis eſt carere patriâ, duri non desiderare: &, si republicâ non possis frui, ſtultum eſt nolle

privatâ. Caput eſt illud, ut, si iſta vita tibi commodior eſſe videatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. Magna gladiorum eſt licentia: ſed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi ſalus tua tantæ curæ eſt, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certè proximus sim. Tuum eſt conſulere temporibus, & incolumitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

HORTATUR Marcellum, ut reditum maturet, jam a Cæſare impetratum, quum id ad rem ejus familiarem valde pertineat. Anno *U. C. 708.*

10. ETSI nihil erat novi, quod ad te ſcriberem, magiſque litteras tuas jam exſpectare incipiebam, vel te potiùs ipſum; tamen quum Theophilus proficiſceretur, non potui nihil ei litterarum dare. Cura igitur, ut quàm primùm venias: venies enim, mihi crede, exſpectatus, neque ſolùm nobis, id eſt, tuis, ſed prorsus omnibus. Venit enim mihi in mentem, ſubvereri interdum, ne te delectet tarda decessio. Quòd si nullum haberes ſenſum nisi oculorum, prorsus tibi ignoſcerem, si quoſdam nolles videre; ſed quum leviora non multò eſſent

quæ audirentur, quàm quæ viderentur; ſuſpicarer autem multum intereſſe rei familiaris tuæ, te quàm primùm venire; idque in omnes partes valeret; putavi ea de re te eſſe admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret, oſtendi; reliqua tu pro tua prudentia conſiderabis. Me tamen velim, quod ad tempus te exſpectemus, certiorem facias. Vale.

M. MARCELLUS M. CICERONI, S. D.

MARCELLUS ſignificat, ſe plus Ciceronis, quàm fratris, hortatu commotum in cauſa reditûs fuiſſe: litteras etiam, reſtitutionis nuntias, & gratulationem, & amicorum benevolentiam, maximè Ciceronis, ſibi admodum placere, & gratam ſemper fore. ANNO *U. C.* 707.

II. *PLURIMUM valuiſſe apud me tuam ſemper auctoritatem, quum in omni re, tum in hoc maximè negotio potes exiſtimare. Quum mihi C. Marcellus, frater amantiſſimus mei, non ſolùm conſilium daret, ſed precibus quoque me obſecraret; non priùs mihi perſuadere potuit, quàm tuis eſt effectum litteris, ut uterer veſtro potiſſimùm conſilio. Res quemadmodum ſit acta, veſtræ litteræ mihi declarant. Gratulatio tua etsi eſt mihi probatiſſima, quòd ab optimo ſit animo; tamen hoc mihi multò jucundius eſt, & gratius, quòd in ſumma*

paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui verè meæ ſaluti faverent, te cupidissimum mei, ſingularemque mihi benevolentiam præſtitiſſe cognovi. Reliqua ſunt ejuſmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facilè & æquo animo carebam. Hoc verò ejuſmodi eſſe ſtatuo, ut sine talium virorum & amicorum benevolentia, neque in adverſa, neque in ſecunda fortuna quiſquam vivere possit. Itaque in hoc ego mihi gratulor. Tu verò ut intelligas, homini amicissimo te tribuiſſe officium, re tibi præſtabo. Vale.

SER. SULPICIUS M. CICERONI S. D.

M. Marcelli cædem, perfecto narrationis exemplo ita nuntiat, ut antecedentia, media, conſequentia ordinatim exponat. Anno *U. C.* 708.

12. *ETSI ſcio non jucundissimum nuntium me vobis allaturum; tamen quoniam caſus & natura in nobis dominatur, viſum eſt faciendum, quoquo modo res ſe haberet, vos certiores ut facerem. A. d. x. Kal. Jun. quum ab Epidauro Piræeum navi advectus eſſem, ibi Marcellum, collegam noſtrum, conveni; eumque diem ibi conſumpsi, ut cum eo eſſem. Poſtero die quum ab eo digreſſus eſſem, eo conſilio ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque juriſdictionem abſolverem; ille, uti aiebat,*

ſupra Maleas in Italiam versùs navigaturus erat. Poſtridie ejus diei, quum ab Athenis proficiſci in animo haberem, circiter horâ decimâ noctis P. Poſtumius, familiaris ejus, ad me venit, & mihi nuntiavit, M. Marcellum, collegam noſtrum; poſt cœnæ tempus, a P. Magio Cilone; familiari ejus, pugione percuſſum eſſe, & duo vulnera accepiſſe, unum in ſtomacho; alterum in capite ſecundùm aurem: ſperare tamen eum vivere poſſe: Magium ſe ipſum interfeciſſe: poſtea ſe a Marcello ad me miſſum eſſe, qui hæc nuntiaret, & rogaret uti cogerem medicos. Coëgi, & e veſtigio eò ſum profectus primâ luce. Quum non longè a Piræeo abeſſem, puer Acidini obviam mihi venit cum codicillis, in quibus erat ſcriptum, paulò ante lucem Marcellum diem ſuum obiiſſe. Ita vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissimâ morte eſt affectus; & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus eſt amicus, qui ei mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi. Inveni duos libertos, & pauculos ſervos. Reliquos aiebant profugiſſe, metu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus eſſet. Coactus ſum in eadem illa lectica, quâ ipſe delatus eram, meiſque lecticariis in urbem eum referre; ibique pro ea copia, quæ Athenis erat, funus ei ſatis amplum faciendum cu-

ravi. Ab Atheniensibus locum ſepulturæ intra urbem ut darent, impetrare non potui, quòd religione ſe impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam conceſſerant. Quod proximum fuit, uti in quo vellemus eum gymnasio ſepeliremus, nobis permiſerunt. Nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academiæ, locum delegimus, ibique eum combussimus: poſteaque curavimus, ut iidem Athenienſes in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quæ noſtra officia fuerunt, pro collegio & propinquitate, & vivo & mortuo omnia ei præſtitimus. Vale. D. pr. Kal. Jun. Athenis.

M. T. C. P. NIGIDIO FIGULO S. D.

EXSULANTEM Nigidium conſolatur, quantum poteſt qui in eadem cauſa fuit. Spem tamen futuri reditûs ex certis signis facit; conditionis priſtinæ facere non poteſt: ideoque utramque fortunam ex æquo ferendam hortatur. Anno *U. C. 707.*

13. QUÆRENTI mihi jamdiu quid ad te potiſſimùm ſcriberem, non modò certa res nulla, ſed ne genus quidem litterarum uſitatum veniebat in mentem. Unam enim partem, & conſuetudinem earum epiſtolarum, quibus ſecundis rebus uti ſolebamus, tempus eripuerat; perfecerat-

que fortuna, ne quid tale ſcribere poſſem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triſte quoddam, & miſerum, & his temporibus conſentaneum genus litterarum. Id quoque deficiebat me; in quo debebat eſſe aut promissio auxilii alicujus, aut conſolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat: ipſe enim pari fortunâ abjectus, aliorum opibus caſus meos ſuſtentabam; ſæpiuſque mihi veniebat in mentem queri, quòd ita viverem, quàm gaudere, quòd viverem. Quamquam enim nulla me ipſum privatim pepulit insignis injuria; nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæſar detulerit; tamen nihilominus eis conficior curis, ut hoc ipſum quòd maneam in vita, peccare me exiſtimem. Careo enim quum familiarissimis multis, quos aut mors eripuit nobis, aut diſtraxit fuga; tum omnibus amicis, quorum benevolentiam nobis conciliarat per me quondam, te ſocio, defenſa reſpublica; versorque in eorum naufragiis & bonorum direptionibus: nec audio ſolùm, quod ipſum eſſet miſerum, ſed etiam video, quò nihil eſt acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adjutoribus illud incendium exſtinximus: & in qua urbe modò gratiâ, auctoritate, gloriâ floruimus, in ea nunc iis quidem

omnibus caremus. Obtinemus ipſius Cæſaris ſummam erga nos humanitatem: ſed ea plus non poteſt, quàm vis & mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & conſuetudo aſſuefecerat, quum ceteris, ut quidem videor, tum mihi ipſe diſpliceo. Natus enim ad agendum ſemper aliquid dignum viro, nunc non modò agendi rationem nullam habeo, ſed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obſcuris hominibus, aut etiam ſontibus opitulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctiſsimo & ſanctiſsimo, & maximâ quondam gratiâ, & mihi certè amiciſsimo, ne benignè quidem polliceri poſſum. Ergo hoc ereptum eſt litterarum genus. Reliquum eſt, ut conſoler, & afferam rationes, quibus te a moleſtiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui, vel alterius conſolandi, in te ſumma eſt, ſi umquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquiſita quadam ratione & doctrina proficiſcitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid ſit forti & ſapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid ſtudia, quid artes, quibus a pueritia floruiſti, a te flagitent, tu videbis. Ego quod intelligere & ſentire poſſum,

quia ſum Romæ, & quia curo attendoque, id tibi affirmo, te in iſtis moleſtiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus etiam nos ſumus, fortaſſe ſemper fore. Videor mihi perſpicere primùm ipsius animum, qui plurimùm poteſt, propenſum ad ſalutem tuam. Non ſcribo hoc temerè. Quò minùs familiaris ſum, hoc ſum ad inveſtigandum curiosior. Quò faciliùs, quibus eſt iratior, reſpondere triſtiùs possit, hòc eſt adhuc tardior ad te moleſtiâ liberandum: familiares verò ejus, & ii quidem, qui illi jucundissimi ſunt, mirabiliter de te & loquuntur, & ſentiunt. Accedit eòdem vulgi voluntas, vel potiùs conſenſus omnium. Etiam illa, quæ minimùm nunc quidem poteſt, ſed possit neceſſe eſt, reſpublica, quaſcumque vires habebit, ab iis ipsis, a quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primò omiſeram: nam & complectar ejus familiarissimos, qui me admodum diligunt, multumque mecum ſunt, & in ipsius conſuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clausit, insinuabo; & certè omnes vias perſequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire poſſe. In hoc toto genere plura faciam, quàm ſcribere

audeo. Cetera, quæ tibi a multis prompta eſſe certò ſcio, a me ſunt paratissima: nihil in re familiari mea eſt, quod ego meum malim eſſe, quàm tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc ſcribo parciùs, quòd te, id quod ipſe confido, ſperare malo eſſe uſurum tuis. Extremum illud eſt, ut te orem & obſecrem, animo ut maximo sis; nec ea ſòlùm memineris, quæ ab aliis magnis viris accepiſti, ſed illa etiam, quæ ipſe ingenio ſtudioque peperiſti. Quæ si colliges, & ſperabis omnia optimè, & quæ accident, qualiacumque erunt, ſapienter feres. Sed hæc tu meliùs, vel optimè omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, ſtudiosissimè omnia, diligentissiméque curabo; tuorumque triſtissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſervabo. Vale.

M. T. C. Cn. Plancio S. D.

Plancius bis Ciceroni, & de recuperata per Cæſarem dignitate, & de nuptiis cum virgine, dimiſsâ Terentiâ, initis gratulatus fuerat. Utriſque litteris unâ epiſtolâ reſpondet Cicero: prioribus, non eſſe priſtinam dignitatem, quam receperat; alteris, quæ cauſa fuerit novi consilii ineundi. Tandem ſolatur Plancium exſulantem, eique nihil, præter communem calamitatem, timendum eſſe confirmat, cui ſua denique officia pollicetur. Anno U. C. 707.

14. BINAS a te accepi litteras Corcyræ datas; quarum alteris mihi gratulabare, quòd audiſſes me meam priſtinam dignitatem obtinere; alteris dicebas te velle, quæ egiſſem, bene & feliciter evenire. Ego autem, si dignitas eſt bene de republica ſentire, & bonis viris probare quod ſentias, obtineo dignitatem meam: sin autem in eo dignitas eſt, quod ſentias, aut re efficere poſſe, aut denique liberâ oratione defendere, ne veſtigium quidem ullum eſt reliquum nobis dignitatis; agiturque præclarè, si noſmetipſos regere poſſumus, ut ea, quæ partim jam adſunt, partim impendent, moderatè feramus: quod eſt difficile in ejuſmodi bello, cujus exitus ex altera parte cædem oſtentat, ex altera ſervitutem. Quo in periculo nonnihil me conſolatur, quum recordor, hæc me tum vidiſſe, quum ſecundas etiam res noſtras, non modò adverſas, pertimeſcebam; videbamque, quanto periculo de jure publico diſceptaretur armis. Quibus si viciſſent ii, ad quos ego pacis ſpe, non belli cupiditate adductus acceſſeram; tamen intelligebam, & iratorum hominum, & cupidorum, & inſolentium, quàm crudelis eſſet futura victoria: sin autem victi eſſent, quantus interitus eſſet futurus civium, partim am-

plissimorum, partim etiam optimorum; qui me hæc prædicentem, atque optimè conſulentem ſaluti ſuæ, malebant nimiùm timidum, quàm ſatis prudentem exiſtimari. Quòd autem mihi de eo quod egerim, gratularis; te ita velle certò ſcio: ſed ego tam miſero tempore nihil novi conſilii cepiſſem, nisi in reditu meo nihilò meliores res domeſticas, quàm rempublicam offendiſſem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, carissima mea ſalus & meæ fortunæ eſſe debebant; quum propter eorum ſcelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de noſtris rebus ſatis, etiam nimiùm multa. De tuis velim, ut eo sis animo, quo debes eſſe, id eſt, ut ne quid tibi præcipuè timendum putes. Si enim ſtatus erit aliquis civitatis, quicumque erit, te omnium periculorum video expertem fore. Nam alteros tibi jam placatos eſſe intelligo, alteros numquam iratos fuiſſe. De mea autem in te voluntate sic velim judices, me, quibuſcumque rebus opus eſſe intelligam, quamquam videam qui sim hoc tempore & quid possim; operâ tamen, & consilio, ſtudio quidem certè, rei, famæ, ſaluti tuæ præſtò futurum. Tu velim, &

quid agas, & quid acturum te putes, facias me quàm diligentissimè certiorem. Vale.

M. T. C. CN. PLANCIO S. D.

HORTATUR, ut communem fortunam fortiter ferat, nec propriam sibi poſtulet: eoque in ſe animo ſit, quo fuit ſemper. Anno U. C. 707.

15. ACCEPI perbreves tuas litteras, quibus id, quod ſcire cupiebam, cognoſcere non potui; cognovi autem id, quod mihi dubium non fuit: nam quàm fortiter ferres communes miſerias, non intellexi; quàm me amares, facilè perſpexi: ſed hoc ſcieram: illud si ſciſſem, ad id meas litteras accommodaſſem. Sed tamen etsi antea ſcripsi, quæ exiſtimavi ſcribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio exiſtimares eſſe: in magno omnes, ſed tamen in communi, ſumus. Quare non debes aut propriam fortunam & præcipuam poſtulare, aut communem recuſare. Quapropter eo animo simus inter nos, quo ſemper fuimus: quod de te ſperare, de me præſtare poſſum. Vale.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER QUINTUS.

Q. Metellus, Q. F. Celer, Procos. M. T. C. S. D.

Queritur Metellus Celer, qui, prætor ſuperiore anno, Cicerone conſule, ex prætura Galliam pro conſule regebat, Metellum Nepotem, fratrem ſuum, a Cicerone in ſenatu oppugnatum eſſe. Anno *U. C. 691.*

1. *Si vales, bene eſt. Exiſtimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, neque me abſentem ludibrio læſum iri, nec Metellum fratrem ob dictum, capite ac fortunis per te oppugnatum iri: quem ſi parum pudor ipsius defendebat, debebat vel familiæ noſtræ dignitas, vel meum ſtudium erga vos remque publicam, ſatis ſublevare. Nunc video illum circumventum, me deſertum, a quibus minimè conveniebat. Itaque in luctu & ſqualore*

ſum, qui provinciæ, qui exercitui præſum, qui bellum gero: quæ quoniam nec ratione, nec majorum noſtrûm clementiâ adminiſtraſtis; non erit mirandum, si vos pœnitebit. Te tam mobili in me meoſque eſſe animo, non ſperabam. Me interea nec domeſticus dolor, nec cujuſquam injuria a republica abducet. Vale.

M. T. M. F. C. Q. Metello Q. F. Celeri Proços. S. D.

Respondet ſuperiori epiſtolæ, querelæ Metelli, commemorando ſua in eum officia, quibus ille non mutuò reſpondiſſet; nec fratrem ejus ſe oppugnaſſe, ſed oppugnanti reſtitiſſe: quem quòd Celer tueatur, laudat ejus pietatem: ſuæ autem amicitiæ conſtantiam pollicetur. Anno *U. C.* 691.

2. Si tu exercituſque valetis, bene eſt. Scribis ad me, te exiſtimaſſe, *pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, numquam te a me ludibrio læſum iri.* Quod cujuſmodi sit, ſatis intelligere non poſſum: ſed tamen ſuſpicor ad te eſſe allatum, me, in ſenatu, quum diſputarem permultos eſſe, qui rempublicam a me conſervatam dolerent, dixiſſe, a te propinquos tuos, quibus negare non potuiſſes, impetraſſe, ut ea, quæ ſtatuiſſes tibi in ſenatu de mea laude eſſe di-

cenda, reticeres. Quod quum dice
illud adjunxi, mihi tecum ita diſp
tum officium fuiſſe in reipublicæ ſ
retinenda, ut ego urbem a domeſtic
ſidiis, & ab inteſtino ſcelere; tu It
& ab armatis hoſtibus, & ab oc
conjuratione defenderes: atque hanc
tram tanti & tam præclari muneri
cietatem, a tuis propinquis labef
tam: qui, quum tu a me rebus am
simis atque honorificentissimis or
eſſes, timuiſſent, ne qua mihi par
te voluntatis mutuæ tribueretur. H
ſermone, quum a me exponeretur,
mea exſpectatio fuiſſet orationis 1
quantoque in errore verſatus eſſem;
eſt oratio non injucunda; & medi
quidam eſt riſus conſecutus, non in
ſed magis in errorem meum; &
me abs te cupiſſe laudari, apertè a
ingenuè confitebar. Jam hoc non p
in te non honorificè eſſe dictum, m
clarissimis meis atque amplissimis re
tamen aliquod teſtimonium tuæ voci
bere voluiſſe. Quod autem ita ſcri
pro mutuo inter nos animo; quid tu e
mes eſſe in amicitia mutuum, ne
equidem hoc arbitror, quum par vo
tas accipitur, & redditur. Ego si ho
cam, me tuâ cauſâ prætermiſiſſe pr
ciam, tibi ipſe levior videar eſſe:

rationes ita tulerunt, atque ejus
onsilii majorem in dies singulos
n voluptatemque capio. Illud dico,
it primùm in concione provinciam
ıerim, ſtatim, quemadmodum eam
aderem, cogitare cœpiſſe. Nihil
e ſortitione veſtra; tantùm te ſuſ-
volo, nihil in ea re per collegam
, me inſciente, eſſe factum. Re-
e cetera; quàm citò ſenatum illo
factâ ſortitione, coëgerim, quàm
de te verba fecerim, quum tu ipſe
lixiſti, orationem meam non ſolùm
honorificam, ſed etiam in collegas
ontumelioſam fuiſſe. Jam illud ſena-
ſultum, quod eo die factum eſt,
ſcriptione eſt, ut, dum id exſtabit,
m meum in te obſcurum eſſe non
Poſtea verò quàm profectus es,
recordere, quæ ego de te in ſenatu
ı, quæ in concionibus dixerim,
ıd te litteras miſerim. Quæ quum
collegeris, tu ipſe velim judices,
videatur his omnibus rebus tuus
tus, quum proximè Romam ve-
mutuè reſpondiſſe. Quod ſcribis de
iliata noſtra gratia; non intelligo,
conciliatam eſſe dicas, quæ num-
imminuta eſt. Quod ſcribis non
ıiſſe Metellum fratrem tuum *ob dic-*
me oppugnari; primùm hoc velim

exiſtimes, animum mihi iſtum tuu
hementer probari, & fraternam pl
humanitatis ac pietatis voluntatem:
de, si qua ego in re fratri tuo,
blicæ causâ, reſtiterim, ut mihi i
cas: tam enim ſum amicus reipub
quàm qui maximè. Si verò meam
tem contra illius impetum in me c
lissimum defenderim, ſatis habeas
me etiam tecum de tui fratris injuriâ
queri. Quem ego quum comperiſ
omnem ſui tribunatûs conatum in
perniciem parare atque meditari
cum Claudia uxore tua, & cum
ſorore Mucia, cujus erga me ſtudium
Cn. Pompeii necessitudine multis i
bus perſpexeram, ut eum ab illa i
deterrerent. Atque ille, quod te a
certò ſcio, pridie Kal. Januarias
injuriâ nemo umquam in aliquo magi
improbissimus civis affectus eſt, e
conſulem affecit, quum rempublicam
ſervaſſem; atque abeuntem magi
concionis habendæ poteſtate priv
cujus injuria mihi tamen honori ſt
fuit. Nam quum ille mihi nihil, n
jurarem, permitteret, magnâ voce
verissimum pulcherrimumque jusj
dum; quod populus idem magnâ
me verè juraſſe, juravit. Hac ac
tam insigni injuriâ, tamen illo ipſo di

ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, ut de illa mente deſiſteret; quibus ille reſpondit, ſibi non eſſe integrum: etenim paulò antè in concione dixerat, ei, qui in alios animadvertiſſet indictâ causâ, dicendi ipsi poteſtatem fieri non oportere. Hominem gravem, & civem egregium! qui, quâ pœnâ ſenatus, conſenſu bonorum omnium, eos affecerat, qui urbem incendere, magiſtratus ac ſenatum trucidare, bellum maximum conflare voluiſſent, eâdem dignum judicaret eum, qui curiam cæde, urbem incendiis, Italiam bello liberaſſet. Itaque ego Metello, fratri tuo, præſenti, reſtiti. Nam in ſenatu, Kalendis Januariis, sic cum eo de republica diſputavi, ut ſentiret sibi cum viro forti & conſtanti eſſe pugnandum. A. d. tertium Non. Januar. quum agere cœpiſſet, tertio quoque verbo orationis ſuæ me appellabat, mihi minabatur: neque illi quidquam deliberatius fuit, quàm me, quacumque ratione poſſet, non judicio, neque diſceptatione, ſed vi atque impressione evertere. Hujus ego temeritati si virtute atque animo non reſtitiſſem; quis eſſet, qui me in conſulatu non caſu potiùs exiſtimaret, quàm conſilio, ſortem fuiſſe? Hæc si tu Metellum cogitare de me neſciſti, debes exiſtimare te maximis de rebus a fratre eſſe cela-

tum ; sin autem aliquid impertivit tibi ſui consilii , lenis a te & facilis exiſtimari debeo , qui nihil tecum de his ipsis rebus expoſtulem. Et , si intelligis , non me dicto Metelli , ut ſcribis , ſed consilio ejus , animoque in me inimicissimo eſſe commotum ; cognoſce nunc humanitatem meam , si humanitas appellanda eſt in acerbissima injuria remissio animi ac diſſolutio. Nulla eſt a me umquam ſententia dicta in fratrem tuum : quotieſcumque aliquid eſt actum , ſedens iis aſſensi , qui mihi lenissimè ſentire visi ſunt. Addam illud etiam , quod jam ego curare non debui , ſed tamen fieri non moleſtè tuli , atque etiam , ut ita fieret , pro mea parte adjuvi , ut ſenatusconſulto meus inimicus , quia tuus frater erat , ſublevaretur. Quare non ego *oppugnavi* fratrem tuum , ſed fratri tuo repugnavi ; nec in te , ut ſcribis , *animo fui mobili* , ſed ita ſtabili , ut in mea erga te voluntate , etiam deſertus ab officiis tuis , permanerem. Atque hoc ipſo tempore tibi pene minitanti nobis per litteras , hoc reſcribo atque reſpondeo : Ego dolori tuo non ſolùm ignoſco , ſed ſummam etiam laudem tribuo ; meus enim me ſenſus , quanta vis fraterni sit amoris , admonet. A te peto , ut tu quoque æquum te judicem dolori meo præbeas ;

si acerbè, si crudeliter, si sine cauſa ſum a tuis oppugnatus, ut ſtatuas, mihi non modò non cedendum, ſed etiam tuo atque exercitûs tui auxilio in ejuſmodi cauſa utendum fuiſſe. Ego te mihi ſemper amicum eſſe volui: me ut tibi amicissimum eſſe intelligeres, laboravi. Maneo in voluntate, &c., quoad voles tu, permanebo; citiúſque amore tui fratrem tuum odiſſe desinam, quàm illius odio quidquam de noſtra benevolentia detraham. Vale.

Q. METELLUS NEP. M. T. C. S. D.

De contumeliis cujuſdam neceſſarii, qui P. Clodius videtur eſſe, queritur, in cujus loco Ciceronem, officiis perſpectum, sibi optat eſſe; a quo petit, ut benevolentiam conſervet. Anno *U. C. 697.*

3. *HOMINIS importunissimi contumeliæ, quibus crebris concionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur: &, ut ſunt leves ab ejuſmodi homine, a me deſpiciuntur; libenterque commutatâ perſonâ, te mihi fratris loco eſſe duco. De illo ne meminiſſe quidem volo, tametsi bis eum invitum ſervavi. De meis rebus, ne vobis multitudine litterarum moleſtior eſſem, ad Lollium perſcripsi; de rationibus provinciæ, quid vellem fieri, ut is vos doceret, & commoneſaceret. Si poteris, velim priſtinam tuam erga me voluntatem conſerves. Vale.*

M. C. Q. METELLO NEPOTI COS. S. D.

EXSUL opem implorat conſulis, & memoriam beneficii pollicetur. Anno *U. C. 696.*

4. LITTERÆ Q. fratris, & T. Pomponii, neceſſarii mei, tantum ſpei dederant, ut in te non minùs auxilii, quàm in tuo collega, mihi conſtitutum fuerit. Itaque ad te litteras ſtatim misi; per quas, ut fortuna poſtulabat, & gratias tibi egi, & de reliquo tempore auxilium petii. Poſtea mihi non tam meorum litteræ, quàm ſermones eorum, qui hàc iter faciebant, animum tuum immutatum significabant; quæ res fecit, ut tibi litteris obſtrepere non auderem. Nunc mihi Quintus frater meus mitissimam tuam orationem, quam in ſenatu habuiſſes, perſcripsit; quâ inductus, ad te ſcribere ſum conatus, & abs te, quantum tua fert voluntas, peto quæſoque, ut tuos mecum ſerves potiùs, quàm propter arrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. Tu tuas inimicitias ut reipublicæ donares, te viciſti; alienas ut contra rem publicam confirmes, adduceris? Quòd mihi tuâ clementiâ opem tuleris, omnibus in rebus me fore in tua poteſta tibi confirmo: sin mihi neque magiſtr

tum, neque ſenatum, neque populum auxiliari, propter eam vim, quæ me cum republica vicit, licuerit; vide, ne, quum velis revocare tempus omnium ſervandorum, quum qui ſervetur non erit, non possis. Vale.

M. C. C. ANTONIO, M. F. IMPERATORI S. D.

DESIDERAT C. Antonii, ſui nuper in conſulatu collegæ, tum proconſulis Macedoniæ, officia mutua; deinde Pomponii Attici, in Macedoniam proficiſcentis, negotium commendat. Silano, & Murenâ Coſſ. Anno *U. C. 691.*

5. ETSI ſtatueram nullas ad te litteras mittere, nisi commendatitias; non quò eas intelligerem ſatis apud te valere, ſed ne iis, qui me rogarent, aliquid de noſtra conjunctione imminutum eſſe oſtenderem; tamen, quum T. Pomponius, homo omnium meorum in te ſtudiorum & officiorum maximè conſcius, tui cupidus, noſtri amantissimus, ad te proficiſceretur, aliquid mihi ſcribendum putavi; præſertim quum aliter ipſi Pomponio ſatisfacere non poſſem. Ego si abs te ſumma officia desiderem, mirum nemini videri debeat: omnia enim a me in te profecta ſunt, quæ ad tuum commodum, quæ ad honorem, quæ ad dignitatem

pertinerent. Pro iis rebus nullam mihi abs te relatam eſſe gratiam, tu es optimus teſtis: contrà etiam eſſe aliquid abs te profectum, ex multis audivi: nam comperiſſe me, non audeo dicere, nè fortè id ipſum verbum ponam, quod abs te aiunt falsò in me ſolere conferri. Sed ea, quæ ad me delata ſunt, malo te ex Pomponio, cui non minùs moleſta fuerunt, quàm ex meis litteris, cognoſcere. Meus in te animus quàm ſingulari officio fuerit, & ſenatus & populus Romanus teſtis eſt: tu quàm gratus erga me fueris, ipſe exiſtimare potes: quantum mihi debeas, ceteri exiſtiment. Ego quæ tuâ causâ antea feci, voluntate ſum adductus, poſteaque conſtantiâ. Sed reliqua, mihi crede, multò majus meum ſtudium, majoremque gravitatem, & laborem desiderant. Quæ ego si non profundere ac perdere videbor, omnibus meis viribus ſuſtinebo: sin autem ingrata eſſe ſentiam, non committam ut tibi ipſe inſanire videar. Ea quæ sint, & cujuſmodi, poteris ex Pomponio cognoſcere. Atque ipſum tibi Pomponium ita commendo, ut quamquam ipsius causâ confido te facturum eſſe omnia, tamen abs te hoc petam, ut, si quid in te residet amoris erga me, id omne in Pomponii negotio oſtendas. Hoc mihi nihil gratius facere potes. Vale.

M. C. P. SEXTIO, L. F. PROQUÆSTORI, S. D.

NARRAT, quam adhibuerat diligentiam, ne P. Sextio, Proquæſtore C. Antonii in Macedonia ſuccederetur. Addit de ſua emptione, non sine joco; & de Sextii ædificatione. ANNO *U. C. 692.*

6. QUUM ad me Decius, librarius, veniſſet, egiſſetque mecum, ut operam darem, ne tibi hoc tempore ſuccederetur, quamquam illum hominem frugi & tibi amicum exiſtimabam, tamen, quòd memoriâ tenebam cujuſmodi ad me litteras antea misiſſes, non ſatis credidi homini pudenti, tam valde eſſe mutatam voluntatem tuam. Sed poſteaquam & Cornelia tua Terentiam convenit, & ego cum Q. Cornelio locutus ſum; adhibui diligentiam, quotieſcumque ſenatus fuit, ut adeſſem, plurimúmque in eo negotii habui, ut Q. Fufium, tribunum plebis, & ceteros, ad quos tu ſcripſeras, cogerem potiùs mihi credere, quàm tuis litteris. Omnino res tota in menſem Januarium rejecta erat, ſed facilè obtinebatur. Ego tuâ gratulatione commotus, quòd ad me pridem ſcripſeras velle te bene evenire, quòd de Craſſo domum emiſſem; emi eam ipſam domum XXXV, aliquantò

poſt tuam gratulationem. Itaque nunc me ſcito tantum habere æris alieni , ut cupiam conjurare, si quiſquam recipiat: ſed partim odio inducti me excludunt , & apertè vindicem conjurationis oderunt; partim non credunt, & a me insidias metuunt : nec putant ei nummos deeſſe poſſe, qui ex obsidione fœneratores exemerit. Omnino ſemissibus magna copia eſt : ego autem meis rebus geſtis hoc ſum aſſecutus, ut bonum nomen exiſtimer. Domum tuam atque ædificationem omnem perſpexi, & vehementer probavi. Antonium , etsi ejus in me officia omnes desiderant, tamen in ſenatu gravissimè ac diligentissimè defendi; ſenatumque vehementer oratione meâ, atque auctoritate commovi. Tu ad me velim litteras crebriùs mittas. Vale.

M. T. M. F. C. CN. POMPEIO, CN. F. MAGNO, IMP. S. D.

POMPEIO de victoria Mithridatica gratulatur : contrà sibi illum de conjuratione disjecta nihil gratulari , exprobrat : amicum tamen ei fore pollicetur. Anno *U. C. 691.*

7. SI tu exercituſque valetis, bene eſt: ego valeo. Ex litteris tuis, quas publicè miſiſti, cepi unà cum omnibus incredibilem voluptatem. Tantam enim ſpem otii

oſtendiſti; quantam ego ſemper omnibus, te uno fretus, pollicebar. Sed hoc ſcito; tuos veteres hoſtes, novos amicos, vehementer litteris perculſos, atque ex magna ſpe deturbatos jacere. Ad me autem litteras quas misiſti, quamquam exiguam significationem tuæ erga me voluntatis habebant, tamen mihi ſcito jucundas fuiſſe: nullâ enim re tam lætari ſoleo, quàm meorum officiorum conſcientiâ, quibus si quando non mutuè reſpondetur, apud me plus officii residere facillimè patior. Illud non dubito, quin si te mea ſumma erga te ſtudia parum mihi adjunxerint, reſpublica nos inter nos conciliatura conjuncturaque sit. Ac ne ignores, quid ego in tuis litteris desiderarim, ſcribam apertè, sicut & mea natura, & noſtra amicitia poſtulat. Res eas gessi, quarum aliquam in tuis litteris, & noſtræ necessitudinis & reipublicæ causâ, gratulationem exſpectavi; quam ego abs te prætermiſſam eſſe arbitror, quòd vererere, ne cujus animum offenderes. Sed ſcito ea, quæ nos pro ſalute patriæ gessimus, orbis terræ judicio ac teſtimonio comprobari. Quæ, quum veneris, tanto consilio, tantâque animi magnitudine a me geſta eſſe cognoſces, ut tibi multò majori, quàm Africanus fuit, me non multò minorem, quàm Læ-

lium, facilè & in republica & in amicitia adjunctum eſſe patiare. Vale.

M. T. C. M. LICINIO, P. F. CRASSO S. D.

CRASSO, in Syriam profecto, ſcribit, quantâ cum contentione defenderit, & excuſatâ, quæ intercesſerat, ſimultate, amicitiam a primo in forum ingreſſu repetit, cujus conſtantiam pollicetur adeo, ut, interjectis nonnullis de filiis Craſsis, has litteras fœderis vim habituras eſſe ſanciat. Anno *U. C. 699.*

8. QUANTUM meum ſtudium exſtiterit dignitatis tuæ, vel tuendæ, vel etiam augendæ, non dubito quin ad te omnes tui ſcripſerint. Non enim fuit aut mediocre, aut obſcurum, aut ejuſmodi, quod silentio poſſet præteriri. Nam & cum conſulibus, & cum multis conſularibus, tantâ contentione decertavi, quantâ numquam antea ulla in cauſa; ſuſcepique mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis; veterique noſtræ necessitudini jamdiu debitum, ſed multâ varietate temporum interruptum officium cumulatè reddidi. Neque mehercule umquam mihi tui, aut colendi, aut ornandi voluntas defuit; ſed quædam peſtes hominum, laude alienâ dolentium, & te nonnumquam a me alienarunt, & me ali-

quando immutarunt tibi. Sed exſtitit tempus optatum mihi magis, quàm ſperatum, ut, florentissimis tuis rebus, mea perſpici poſſet & memoria noſtræ voluntatis, & amicitiæ fides. Sum enim conſecutus, non modò ut domus tua tota, ſed ut cuncta civitas me tibi amicissimum eſſe cognoſceret. Itaque & præſtantissima omnium feminarum uxor tua, & eximiâ pietate, virtute, gratiâ tui Crassi, meis consiliis, monitis, ſtudiis, actionibuſque nituntur; & ſenatus, populuſque Romanus intelligit, tibi abſenti nihil eſſe tam promptum, aut tam paratum, quàm in omnibus rebus, quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quæ sint acta, quæque agantur, domeſticorum tibi litteris declarari puto. De me sic exiſtimes, ac tibi perſuadeas vehementer velim, non me repentinâ aliquâ voluntate, aut fortuitò ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidiſſe; ſed ut primùm forum attigerim, ſpectaſſe ſemper, ut tibi poſſem quàm maximè eſſe conjunctus. Quo quidem ex tempore, memoriâ teneo, neque meam tibi obſervantiam, neque mihi tuam ſummam benevolentiam ac liberalitatem defuiſſe. Si quæ interciderunt, non tam re, quàm ſuſpicione, violata; ea quum fuerint & falſa &

inania, sint évulſa ex omni memoria vitaque noſtra. Is enim tu vir..es, & eum me èſſe cupio, ut quoniam in eadem reipublicæ tempora incidimus, conjunctionem amicitiamque noſtram utrique noſtrûm laudi ſperem fore. Quamobrem tu quantum tuo judicio tribuendum eſſe nobis putes, ſtatues ipſe; &, ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego verò tibi profiteor atque polliceor eximium & singulare meum ſtudium in omni genere officii, quod ad honeſtatem & gloriam tuam ſpectet: in quo etiamsi multi mecum contendent, tamen quum reliquis omnibus, tum Crassis tuis judicibus, omnes facilè ſuperabo: quos quidem ego ambo unicè diligo, ſed in Marco benevolentiâ impari. Hòc magis ſum Publio deditus, quòd me, quamquam a pueritia ſua ſemper, tamen hoc tempore maximè, sicut alterum parentem, & obſervat, & diligit. Has litteras velim exiſtimes fœderis habituras eſſe vim, non epiſtolæ, meque ea, quæ tibi promitto ac recipio, ſanctiſſimè eſſe obſervaturum, diligentiſſiméque eſſe facturum. Quæ a me ſuſcepta defensio eſt, te abſente, dignitatis tuæ, in ea jam ego non ſolùm amicitiæ noſtræ, ſed etiam conſtantiæ meæ causâ permanebo. Quamobrem ſatis eſſe hoc tempore arbitratus

ſum hoc ad te ſcribere; me, si quid ipſe intelligerem aut ad voluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, meâ ſponte id eſſe facturum: sin autem quippiam aut a te eſſem admonitus, aut a tuis, effecturum ut intelligeres, nihil neque te ſcripsiſſe, neque quemquam tuorum fruſtra ad me detuliſſe. Quamobrem velim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus minimis, maximis, mediocribuſque rebus, ut ad hominem amicissimum; & tuis præcipias, ut operâ, consilio, auctoritate, gratiâ meâ sic utantur in omnibus, publicis, privatis, forensibus, domeſticis, tuis, amicorum, hoſpitum, clientium tuorum negotiis, ut, quoad ejus fieri possit, præſentiæ tuæ desiderium meo labore minuatur. Vale.

VATINIUS IMP. CICERONI SUO S. D.

P. Vatinius, e conſulatu Illyrici rector a Cæſare dictatore conſtitutus, Ciceroni dignitatem ſuam contra malevolos defendendam commendat. Scripta Cæſare quartùm conſule sine collega. Anno *U. C. 708.*

9. *SI vales, bene eſt: ego valeo. Si tuam conſuetudinem in patrociniis tuendis ſervas, P. Vatinius cliens advenit, qui pro ſe cauſam dicier vult. Non, puto, repudiabis in honore, quem in periculo re-*

cepiſti. Ego autem quem potiùs adoptem ; aut invocem, quàm illum, quo defendente vincere didici? An verear, ne, qui potentiſsimorum hominum conſpirationem neglexerit pro mea ſalute, is pro honore meo puſillorum ac malevolorum obtrectationes, & invidias non proſternat, atque obterat? Quare, si me, sicut ſoles, amas, ſuſcipe me totum ; atque hoc quidquid eſt oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac ſuſtinendum puta. Scis meam fortunam, neſcio quomodo, facilè obtrectatores invenire, non meo quidem mehercules merito ; ſed quanti id refert, si tamen fato neſcio quo accidit? Si qui fortè fuerit, qui noſtræ dignitati obeſſe velit, peto a te, ut tuam conſuetudinem & liberalitatem in me abſente defendendo mihi præſtes. Litteras ad ſenatum de rebus noſtris geſtis, quo exemplo miſeram, infrà tibi perſcripsi. Dicitur mihi tuus ſervus anagnoſtes fugitivus cum Vardæis eſſe : de quo tu mihi nihil mandaſti : ego tamen terrâ marique ut conquireretur, præmandavi : & profectò tibi illum reperiam, nisi si in Dalmatiam aufugerit : & inde tamen aliquando eruam. Tu nos fac ames. Vale. A. d. v. Idus Quintiles, ex caſtris, Naronâ.

P. VATINIUS CICERONI SUO S. D.

Agit de ſervo fugitivo Dionyſio : de Catilio pirata captivo : de rebus a ſe geſtis, & decernendis ſupplicationibus. Anno *U. C.* 708.

10. *Si vales, bene eſt : ego quidem valeo. De Dionyſio tuo adhuc nihil extrico ; & eò minùs, quòd me frigus Dalmaticum, quod illinc ejeçit, etiam hic refrigeravit. Sed tamen non deſiſtam, quin illum aliquando eruam. Sed tamen omnia mihi dura imperas. De Catilio neſcio quid ad me ſcripſiſti deprecationis diligentiſſimæ. Apage te cum noſtro Sexto Servilio : nam mehercule ego illum quoque amo. Sed hujuſmodi vos clientes, hujuſmodi cauſas recipitis ? hominem unum omnium crudeliſſimum, qui tot ingenuos, matresfamiliâs, cives Romanos occidit, arripuit, diſperdidit, regiones vaſtavit ? Simius, non ſemiſſis homo, contra me arma tulit, & eum bello cepi. Sed tamen, mi Cicero, quid facere poſſum ? Omnia mehercule cupio, quæ tu mihi imperas. Meam animadverſionem, & ſupplicium, quo uſurus eram in eum quem cepiſſem, remitto tibi & condono. Quid illis reſpondere poſſum, qui ſua bona direpta, naves expugnatas, fratres, liberos, parentes occiſos ; actiones expoſtulant ? Si mehercules Appii os haberem, in cujus locum*

ſuffectus ſum, tamen hoc ſuſtinere non poſſem. Quid ergo eſt? Faciam omnia ſedulò, quæ te ſciam velle. Defenditur a Q. Voluſio, tuo diſcipulo, si fortè ea res poterit adverſarios fugare; in eo maxima ſpes eſt. Nos, si quid erit iſtic opus, defendes. Cæſar adhuc mihi injuriam facit: de meis ſupplicationibus, & rebus geſtis Dalmaticis adhuc non refert: quasi verò non juſtiſſimi triumphi in Dalmatia res geſſerim. Nam si hoc exſpectandum eſt, dum totum bellum conficiam; viginti oppida ſunt Dalmatiæ antiqua; quæ ipsi sibi adſciverunt ampliùs ſexaginta: hæc nisi omnia expugno, si mihi ſupplicationes non decernuntur, longè aliâ conditione ego ſum, ac ceteri imperatores.

Ego poſt ſupplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus ſum: ſex oppida vi oppugnando cepi; unum hoc, quod erat maximum, quater a me jam captum: quatuor enim turres, & quatuor muros cepi, & arcem eorum totam; ex qua me nives, frigora, imbres detruſerunt: indignéque, mi Cicero, oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere ſum coactus. Quare te rogo, si opus erit, ad Cæſarem meam cauſam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes; hoc exiſtimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale. Nonis Decemb. Naronâ.

M. T. C. P. Vatinio Imperatori
S. D.

Reſpondet epiſtolæ, quæ non exſtat, laudando gratum animum; & ſtudium ſuum uxori, quam commendaverat, non defuturum pollicetur. Addit de Dionyſio fugitivo; & ſpe triumphi Dalmatici. Anno *U. C. 708.*

11. Grata tibi mea eſſe officia non miror: cognovi enim te gratissimum omnium; idque numquam deſtiti prædicare: nec enim tu mihi habuiſti modò gratiam, verùm etiam cumulatissimè retuliſti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me ſtudio erga te, & eadem voluntate cognoſces. Quòd mihi feminam primariam, Pompeiam, uxorem tuam commendas; cum Sura noſtro ſtatim, tuis litteris lectis, locutus ſum, ut ei meis verbis diceret, ut, quidquid opus eſſet, mihi denuntiaret: me omnia, quæ ea vellet, ſummo ſtudio curâque facturum: itáque faciam, eamque, si opus eſſe videbitur, ipſe conveniam. Tu tamen ei velim ſcribas, ut nullam rem, neque tam magnam, neque tam parvam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laborioſa mihi, & honeſta videbuntur. De Dionysio, si me amas, confice:

quamcumque ei fidem dederis, præſtabo: ſi verò improbus fuerit, ut eſt, duces eum captivum in triumpho. Dalmatis dii malè faciant, qui tibi moleſti ſunt. Sed, ut ſcribis, brevi capientur, & illuſtrabunt res tuas geſtas; ſemper enim habiti ſunt bellicosi. Vale.

M. C. L. LUCCEIO, Q. F. S. D.

LUCCEIUM, hiſtoriarum ſcriptorem, rogat, ut de rebus ſuis, in conſulatu geſtis, & de exſilio redituque, ſingularem ſeparatumque librum conficiat. Ipſe ad Att. 4. 6. hanc valde bellam epiſtolam dicit, quia omni arte uſus eſt ut Lucceio perſuadeat. Anno *U. C. 697.*

12. CORAM me tecum eadem hæc agere ſæpe conantem deterruit pudor quidam pene ſubruſticus, quæ nunc expromam abſens audaciùs: epiſtola enim non erubeſcit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendendâ, nomen ut noſtrum ſcriptis illuſtretur & celebretur tuis; quod etsi mihi ſæpe oſtendis te eſſe facturum, tamen ignoſcas velim huic feſtinationi meæ. Genus enim ſcriptorum tuorum etsi erat ſemper a me vehementer exſpectatum, tamen vicit opinionem meam, meque ita vel cepit, vel incendit, ut cuperem quàm celerrimè res noſtras monumentis

commendari tuis. Neque enim me ſolùm commemoratio poſteritatis ad ſpem quamdam immortalitatis rapit; ſed etiam illa cupiditas, vel ut auctoritate teſtimonii tui, vel indicio benevolentiæ, vel ſuavitate ingenii, vivi perfruamur. Neque tamen, hæc quum ſcribebam, eram neſcius, quantis oneribus premerere ſuſceptarum rerum, & jam inſtitutarum: ſed quia videbam Italici belli & civilis hiſtoriam jam a te pene eſſe perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri; deeſſe mihi nolui, quin te admonerem, ut cogitares, conjuncténe malles cum reliquis rebus noſtra contexere, an, ut multi Græci fecerunt, Calliſthenes Troicum bellum, Timæus Pyrrhi, Polybius Numantinum; qui omnes a perpetuis ſuis hiſtoriis ea, quæ dixi, bella ſeparaverunt; tu quoque item civilem conjurationem ab hoſtilibus externiſque bellis ſejungeres. Equidem ad noſtram laudem non multum video intereſſe; ſed ad properationem meam quiddam intereſt, non te exſpectare dum ad locum venias, ac ſtatim cauſam illam totam, & tempus arripere. Et ſimul ſi uno in argumento, unaque in perſona mens tua tota verſabitur, cerno jam animo, quantò omnia uberiora atque ornatiora futura sint. Neque tamen ignoro, quàm impudenter fa-

ciam, qui primùm tibi tantum oneris imponam (poteſt enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam, ut ornes me, poſtulem. Quid, si illa tibi non tantopere videntur ornanda? Sed tamen, qui ſemel verecundiæ fines transierit, eum bene & naviter oportet eſſe impudentem. Itaque te planè etiam atque etiam rogo, ut & ornes ea vehementiùs etiam, quàm fortaſſe ſentis, & in eo leges hiſtoriæ negligas: gratiamque illam, de qua ſuavisſimè quodam in procemio ſcripſiſti, a qua te flecti non magis potuiſſe demonſtras, quàm Herculem Xenophontium illum a voluptate, ea si me tibi vehementiùs commendabit, ne aſpernere; amorique noſtro pluſculum etiam, quàm concedet veritas, largiare. Quòd si te adducemus, ut hoc ſuſcipias, erit (ut mihi perſuadeo) materies digna facultate, & copiâ tuâ. A principio enim conjurationis uſque ad reditum noſtrum, videtur mihi modicum quoddam corpus confici poſſe; in quo & illâ poteris uti civilium commutationum ſcientiâ, vel in explicandis cauſis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, quum & reprehendes ea, quæ vituperanda duces; &, quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis; &, si liberiùs, ut conſueſti, agendum putabis, multorum in

nos perfidiam, insidias, proditionem notabis. Multam etiam caſus noſtri tibi varietatem in ſcribendo ſuppeditabunt, plenam cujuſdam voluptatis, quæ vehementer animos hominum in legendo ſcripto retinere possit. Nihil eſt enim aptius ad delectationem lectoris, quàm temporum varietates, fortunæque vicissitudines; quæ etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jucundæ: habet enim præteriti doloris ſecura recordatio delectationem: ceteris verò nullâ perfunctis propriâ moleſtiâ, caſus autem alienos sine ullo dolore intuentibus, etiam ipſa miſericordia eſt jucunda. Quem enim noſtrûm ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miſeratione delectat? qui tum denique sibi avelli jubet ſpiculum, poſtea quàm ei percunctanti dictum eſt, clypeum eſſe ſalvum; ut, etiam in vulneris dolore, æquo animo cum laude moreretur. Cujus ſtudium in legendo non erectum Alcibiadis fugâ reditque retinetur? Etenim ordo ipſe annalium mediocriter nos retinet, quasi enumeratione faſtorum: at viri ſæpe excellentis ancipites variique caſus habent admirationem, exſpectationem, lætitiam, moleſtiam, ſpem, timorem: si verò exitu notabili concluduntur, expletur animus jucundis-

ut minor sit fides, minor auctoritas: multi denique reprehendant, & dicant, verecundiores eſſe præcones ludorum gymnicorum, qui quum ceteris coronas impoſuerint victoribus, eorumque nomina magnâ voce pronuntiarint, quum ipsi ante ludorum missionem coronâ donentur, alium præconem adhibeant, ne ſuâ voce ipsi ſe victores eſſe prædicent. Hæc nos vitare cupimus; &, si recipis cauſam noſtram, vitabimus; idque ut facias, rogamus. Ac, ne fortè mirere, cur, quum mihi ſæpe oſtenderis te accuratissimè noſtrorum temporum consilia atque eventus litteris mandaturum, a te id nunc tanto opere & tam multis verbis petamus; illa nos cupiditas incendit, de qua initio ſcripsi, feſtinationis, quòd alacres animo ſumus; ut & ceteri viventibus nobis ex libris tuis nos cognoſcant, & noſmetipsi vivi gloriolâ noſtrâ perfruamur. His de rebus quid acturus sis, si tibi non eſt moleſtum, reſcribas mihi velim. Si enim ſuſcipis cauſam, conficiam commentarios rerum omnium: sin autem differs me in tempus aliud, coràm tecum loquar. Tu interea non ceſſabis, & ea, quæ habes inſtituta, perpolies, noſque diliges. Vale.

M. C.

M. C. L. Lucceio, Q. F. S. D.

Consolationi de obitu filiæ reſpondet, quâ ſe mirè levatum eſſe fatetur, ut forti animo ſit, etsi de rep. deſperet Cæſare quartùm conſule ſine collega. Anno *U. C. 708.*

13. Quamquam ipſa conſolatio litterarum tuarum mihi gratissima eſt; declarat enim ſummam benevolentiam conjunctam pari prudentiâ; tamen illum fructum ex iis litteris vel maximum cepi, quòd te præclarè res humanas contemnentem, & optimè contra fortunam paratum, armatumque cognovi. Quam quidem laudem ſapientiæ ſtatuo eſſe maximam, non aliunde pendere, nec extrinſecus aut bene aut malè vivendi ſuſpenſas habere rationes. Quæ cogitatio quum mihi non omnino excidiſſet (etenim penitus inſederat) vi tamen tempeſtatum, & concurſu calamitatum erat aliquantum labefactata, atque convulſa: cui te opitulari & video, & id feciſſe etiam proximis litteris, multumque profeciſſe ſentio. Itaque hoc ſæpius dicendum, tibique non ſignificandum ſolùm, ſed etiam declarandum arbitror, nihil mihi eſſe potuiſſe tuis litteris gratius. Ad conſolandum autem quum illa valent, quæ eleganter, copioséque collegiſti, tum nihil

plus, quàm quòd firmitudinem gravitatemque animi tui perſpexi, quam non imitari turpiſſimum exiſtimo. Itaque hòc etiam fortiorem me puto, quàm te ipſum præceptorem fortitudinis, quòd tu mihi videre ſpem nonnullam habere, hæc aliquando futura meliora: caſus enim gladiatorii, similitudineſque eæ, tum rationes in ea diſputatione a te collectæ, vetabant me reipublicæ penitus diffidere. Itaque alterum minùs mirum, fortiorem te eſſe, quum aliquid ſperes; alterum mirum, ſpe ullâ teneri. Quid eſt enim non ita affectum, ut id non deletum exſtinctumque eſſe fateare? Circumſpice omnia membra reipublicæ, quæ notiſſima ſunt tibi; nullum reperies profectò, quod non fractum debilitatumve sit: quæ perſequerer, si aut meliùs ea viderem, quàm tu vides, aut commemorare poſſem sine dolore; quamquam tuis monitis præceptiſque omnis eſt abjiciendus dolor. Ergo & domeſtica feremus, ut cenſes, & publica paulò etiam fortiùs fortaſſe, quàm tu ipſe, qui præcipis. Te enim ſpes aliqua conſolatur, ut ſcribis: nos autem erimus etiam in omni deſperatione fortes, ut tu tamen idem & hortaris, & præcipis. Das enim mihi jucundas recordationes conſcientiæ noſtræ, rerumque earum, quas, te in primis auctore, ges-

ſimus. Præſtitimus enim patriæ non minùs certè, quàm debuimus; plus profectò, quàm eſt ab animo cujuſquam, aut consilio hominis poſtulatum. Ignoſces mihi de me ipſo aliquid prædicanti: quarum enim tu rerum cogitatione nos levare ægritudine voluiſti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus moleſtiis & angoribus abducam; transferamque animum ad ea, quibus ſecundæ res ornantur, adverſæ adjuvantur; tecumque & ero tantum, quantum patietur utriuſque ætas & valetudo; & si eſſe unà minùs poterimus, quàm volumus, animorum tamen conjunctione, iiſdem ſtudiis ita fruemur, ut numquam non unà eſſe videamur. Vale.

L. LUCCEIUS Q. F. M. T. CICERONI, M. F. S. D.

QUÆRIT, cur tamdiu ab urbe abſit Cicero. Laudat, si propter otium ſcribendi ſiat; non probat, si propter mœrorem ex morte ſiliæ. Deinde rationes compeſcendi doloris addit: rationibus adjungit preces, & modeſtè claudit. Anno *U. C.* 708.

14. *SI vales, bene eſt: valeo sicut ſoleo; paulò tamen etiam deteriùs, quàm ſoleo. Te requisivi ſæpius, ut viderem:*

Romæ quia poſtea non fuiſti, quàm diſceſſerat, miratus ſum; quod item nunc miror. Non habeo certum, quæ te res hinc maximè retrahat. Si ſolitudine delectare, quum ſcribas, & aliquid agas eorum, quorum conſueſti, gaudeo, neque reprehendo tuum consilium: nam nihil iſto poteſt eſſe jucundius, non modò miſeris his temporibus & luctuosis, ſed etiam tranquillis & optatis; præſertim vel animo defatigato tuo, qui nunc requietem quærat ex magnis occupationibus, vel erudito, qui ſemper aliquid ex ſe promat, quod alios delectet, ipſum laudibus illuſtret. Sin autem, sicut hîc dum eras, lacrymis ac triſtitiæ te tradidiſti, doleo, quia doles, & angere; nec poſſum te, si concedis quod ſentimus, ut liberiùs dicamus, non accuſare. Quid enim? tu ſolus aperta non videbis, qui propter acumen occultissima perſpicis? tu non intelliges, te querelis quotidianis nihil proficere? non intelliges duplicari ſollicitudines, quas elevare tua te prudentia poſtulat? Quòd si non poſſumus aliquid proficere ſuadendo, gratiâ contendimus, & rogando, si quid noſtrâ causâ vis, ut iſtis te moleſtiis laxes, & ad convictum noſtrum redeas, & ad conſuetudinem, vel noſtram communem, vel tuam ſolius ac propriam. Cupio non obtundere te, si non delectare noſtro ſtudio: cupio deterrere, ne permaneas in incœpto,

quum duæ res iſtæ contrariæ me conturbent; ex quibus aut in altera mihi velim, ſi potes, obtemperes, aut in altera non offendas. Vale.

M. CICERO L. LUCCEIO, Q. F. S.

RESPONDET ſuperiori epiſtolæ, lugere ſe non tam filiæ obitum, quàm reip. tempora, ob quæ ab urbe abſit, in qua nihil jucundum, odioſa omnia: in ſtudiis exiguam medicinam ſupereſſe. Anno *U. C. 708.*

15. OMNIS amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in his litteris, quas a te proximè accepi; non ille quidem mihi ignotus, ſed tamen gratus & optatus: dicerem, jucundus, niſi id verbum in omne tempus perdidiſſem: neque ob eam unam cauſam, quam tu ſuſpicaris, & in qua me leniſſimis & amantiſſimis verbis utens, re graviter accuſas; ſed quòd illius tanti vulneris quæ remedia eſſe debebant, ea nulla ſunt. Quid enim? ad amicoſne confugiam? quàm multi ſunt? habuimus enim ferè communes, quorum alii occiderunt, alii neſcio quo pacto obduruerunt. Tecum vivere poſſem, equidem & maximè vellem: vetuſtas, amor, conſuetudo, ſtudia paria: quod vinculum, quæ res deeſt noſtræ conjunctioni? Poſſumusne igitur eſſe unà? nec meher-

cule intelligo, quid impediat: ſed certè adhuc non fuimus, quum eſſemus vicini in Tuſculano, in Puteolano. Nam quid dicam in urbe? in qua, quum forum commune sit, vicinitas non requiritur. Sed caſu neſcio quo in ea tempora noſtra ætas incidit, ut quum maximè florere nos oporteret, tum vivere etiam puderet. Quod enim mihi poterat eſſe perfugium, ſpoliato & domeſticis & forensibus ornamentis, atque ſolatiis? litteræ, credo, quibus utor assiduè; quid enim aliud facere poſſum? ſed neſcio quomodo ipſæ illæ excludere me a portu & perfugio videntur, & quasi exprobrare, quòd in ea vita maneam, in qua nihil insit, nisi propagatio miſerrimi temporis. Hîc tu eâ me abeſſe urbe miraris, in qua domus nihil delectare possit? ſummum sit odium temporum, hominum, fori, curiæ? Itaque sic litteris utor, in quibus conſumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, ſed ut exiguam doloris oblivionem petam. Quòd si id egiſſemus, ego atque tu, quod ne in mentem quidem nobis veniebat propter quotidianos motus, omne tempus unà fuiſſemus; neque me valetudo tua offenderet, neque te mœror meus: quod, quantum fieri poterit, conſequamur. Quid enim eſt utrique noſtrûm aptius? Propediem te igitur videbo. Vale.

M. T. Cicero Titio S. D.

Conſolatur diligenter amicum, obitum liberorum immoderatiùs ferentem. Anno *U. C.* 709.

16. Etsi unus ex omnibus minimè ſum ad te conſolandum accommodatus, quòd tantum ex tuis moleſtiis cepi doloris, ut conſolatione ipſe egerem; tamen quum longiùs a ſummi luctûs acerbitate meus abeſſet dolor, quàm tuus, ſtatui noſtræ necessitudinis eſſe, meæque in te benevolentiæ, non tacere tanto in tuo mœrore tamdiu; ſed adhibere aliquam modicam cònſolationem, quæ levare dolorem tuum poſſet, si minùs ſanare potuiſſet. Eſt autem conſolatio pervulgata quidem illa maximè, quam ſemper in ore atque in animo habere debemus, Homines nos ut eſſe meminerimus, eâ lege natos, ut omnibus telis fortunæ propoſita ſit vita noſtra, neque eſſe recuſandum, quominus eâ, quâ nati ſumus, conditione vivamus; neve tam graviter eos caſus feramus, quos nullo consilio vitare possimus; eventiſque aliorum memoriâ repetendis, nihil accidiſſe nobis novi cogitemus. Neque hæ, neque ceteræ conſolationes, quæ ſunt a ſapientisſimis viris uſurpatæ, memoriæque litteris proditæ, tantum videntur proficere

debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ civitatis, & hæc prolatio temporum perditorum; quum beatissimi sint, qui liberos non ſuſceperunt, minùs autem miſeri, qui his temporibus amiſerunt, quàm si eoſdem bonâ, aut denique aliquâ republicâ perdidiſſent. Quòd si tuum te desiderium movet, aut si tuarum rerum cogitatione mœres, non facilè exhauriri tibi iſtum dolorem poſſe univerſum puto: sin illa te res cruciat, quæ magis amoris eſt, ut eorum, qui occiderunt, miſerias lugeas; ea non dicam, quæ ſæpissime & legi & audivi, nihil mali eſſe in morte; in qua si resideat ſenſus, immortalitas illa potiùs, quàm mors ducenda sit; sin sit amiſſus, nulla videri miſeria debeat, quæ non ſentiatur: hoc tamen non dubitans confirmare poſſum, ea miſceri, parari, impendere reipublicæ, quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus eſſe videatur. Quid eſt enim jam non modò pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus, ſed omnino libertati ac ſaluti loci? Non, mehercule, quemquam audivi hoc gravissimo & peſtilentissimo anno adoleſcentulum aut puerum mortuum, qui mihi non a diis immortalibus ereptus ex his miſeriis, atque ex iniquissima conditione vitæ videretur. Quare, si tibi unum hoc detrahi poteſt,

ne quid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe; permultum erit ex mœrore tuo deminutum: relinquetur enim simplex illa jam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, ſed ad te ipſum propriè referetur: in qua non eſt jam gravitatis ac ſapientiæ tuæ, quam tu a puero præſtitiſti, ferre immoderatiùs caſum incommodorum tuorum, qui sit ab eorum, quos dilexeris, miſeria maloque ſejunctus. Etenim eum ſemper te & privatis in rebus & publicis præſtitiſti, tuenda tibi ut sit gravitas, & conſtantiæ ſerviendum. Nam quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus vetuſtate tollit, id nos præcipere consilio prudentiâque debemus. Etenim si nulla umquam fuit liberis amissis tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit: certè nos, quod eſt dies allatura, id consilio anteferre debemus; neque exſpectare temporis medicinam, quam repræſentare ratione possimus. His ego litteris si quid profeciſſem, exiſtimabam optandum quiddam me eſſe aſſecutum: sin minùs fortè valuiſſent, officio tamen eſſe functurum benevolentissimi atque amicissimi; quem me tibi & fuiſſe ſemper exiſtimes velim, & futurum eſſe confidas. Vale.

M. CICERO P. SEXTIO P. F. S. D.

EXCUSAT tarditatem litterarum, & Sextium hortatur, ut ſapienter & fortiter exſilium ferat, ad id vario uſus conſolationis argumento. Anno *U. C. 700. Corrado eſt hic Sextius, Ciceronis contra Clodium defenſor, ab eodem poſthac luculentâ oratione defenſus, ad quem epiſtola hujus libri ſexta: Manutius verò alium eſſe, multis argumentis contendit. CELLAR.*

17. NON oblivione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ, ſuperioribus temporibus ad te nullas litteras miſi, ſed quòd priora tempora in ruinis reipublicæ, noſtriſque jacuerunt; poſteriora autem me à ſcribendo tuis injuſtissimis atque acerbissimis incommodis retardarunt. Quum verò & intervallum jam ſatis longum fuiſſet, & tuam virtutem, animique magnitudinem diligentiùs eſſem mecum recordatus, non putavi eſſe alienum inſtitutis meis hæc ad te ſcribere. Ego te, P. Sexti, & primis temporibus illis, quibus in invidiam abſens, & in crimen vocabare, defendi; & quum in tui familiarissimi judicio, ac periculo tuum crimen conjungeretur; ut potui, accuratissimè te, tuamque cauſam tutatus ſum; & proximè, recenti adventu meo, quum rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, si adfuiſſem, tamen nullâ re ſa-

luti tuæ defui : quumque eo tempore invidia annonæ inimici non ſolùm tui, verùm etiam amicorum tuorum, iniquitas totius judicii, multaque alia reipublicæ vitia, plus, quàm cauſa ipſa veritaſque, valuiſſent; Publio tuo neque operâ, neque conſilio, neque labore, neque gratiâ, neque teſtimonio defui. Quamobrem, omnibus officiis amicitiæ diligenter a me ſanctéque ſervatis, ne hoc quidem prætermittendum eſſe duxi, te ut hortarer rogaremque, ut & hominem te, & virum eſſe meminiſſes, id eſt, ut communem incertumque caſum, quem neque vitare quiſquam noſtrûm, nec præſtare ullo pacto poteſt, ſapienter ferres, & dolori fortiter ac fortunæ resiſteres; cogitareſque & in noſtra civitate, & in ceteris, quæ rerum potitæ ſunt, multis fortissimis atque optimis viris injuſtis judiciis tales caſus incidiſſe. Illud utinam ne verè ſcriberem, eâ te republicâ carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet. De tuo autem filio vereor ne si nihil ad te ſcripſerim, debitum ejus virtuti videar teſtimonium non cepiſſe; sin autem omnia, quæ ſentio, perſcripſerim, ne refricem meis litteris desiderium ac dolorem tuum. Sed tamen prudentissimè facies, si illius pietatem, virtutem, induſtriam, ubicumque eris, tuam eſſe, te-

cum eſſe duces : nec enim minùs noſtra ſunt, quæ animo complectimur, quàm quæ oculis intuemur. Quamobrem & illius eximia virtus, ſummuſque in te amor, magnæ tibi conſolationi debet eſſe; & nos, ceterique, qui te non ex fortuna, ſed ex virtute tua pendimus, ſemperque pendemus; & maximè, animi tui conſcientia, quum tibi nihil meritò accidiſſe reputabis : & illud adjunges, Homines ſapientes turpitudine, non caſu; & delicto ſuo, non aliorum injuriâ commoveri. Ego & memoriâ noſtræ veteris amicitiæ, & virtute atque obſervantiâ filii tui monitus, nullo loco deero, neque ad conſolandum, neque ad levandum fortunam tuam. Tu si quid ad me fortè ſcripſeris, perficiam, ne te fruſtra ſcripsiſſe arbitrere. Vale.

M. CICERO T. FADIO S. D.

T. Fadium, judicio damnatum, & ideo exſulem conſolatur a miſeria communi, & virtute propriâ, nec non a commodis exsilii, quo liber ſit ab impendentibus malis; tandem ab innocentiæ teſtimonio : quibus ſua adjungit officia. Anno U. C. 701.

18. ETSI egomet, qui te conſolari cupio, conſolandus ipſe ſum; propterea quòd, nullam rem graviùs jamdiu tuli, quàm incommodum tuum; tamen te ma-

gnopere non hortor ſolùm, ſed etiam, pro amore noſtro, rogo atque oro, te colligas, virumque præbeas, & quâ conditione omnes homines, & quibus temporibus nati ſimus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quàm fortuna abſtulit; propterea quòd adeptus es, quod non multi homines novi; amiſiſti, quæ plurimi homines nobiliſſimi. Ea denique videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optimè actum cum eo videatur eſſe, qui quàm leviſſimâ pœnâ ab hac republica diſceſſerit. Tu verò, qui & fortunas, & liberos habeas, & nos ceteroſque neceſſitudine & benevolentiâ tecum conjunctiſſimos; quique magnam facultatem ſis habiturus nobiſcum & cum omnibus tuis vivendi; & quum unum ſit judicium, ex tam multis, quod reprehendatur, ut quod unâ ſententiâ, eâque dubiâ, potentiæ alicujus condonatum exiſtimetur; omnibus his de cauſis debes iſtam moleſtiam quàm leniſſimè ferre. Meus animus erit in te, liberoſque tuos ſemper, quem tu eſſe vis, & qui eſſe debet.

CICERO RUFO.

Pompeio Italiâ pulſo, Meſcinius Rufus, Ciceronis antea quæſtor in provincia, in illius, tamquam reip. caſtra transire, non planè certus cogitabat: quem Cicero confirmat, & ut maneat in ſententia, ſuadet. Anno *U. C.* 704.

19. Etsi mihi numquam dubium fuit, quin tibi eſſem carissimus, tamen quotidie magis id perſpicio, exſtatque id, quod mihi oſtenderas quibuſdam litteris, hoc te ſtudiosiorem in me colendo fore, quàm in provincia fuiſſes (etsi, meo judicio, nihil ad tuum provinciale officium addi poteſt) quò liberius judicium eſſe poſſet tuum. Itaque me & ſuperiores litteræ tuæ admodum delectaverunt, quibus & exſpectatum meum adventum abs te amanter videbam, &, quum aliter res cecidiſſet ac putaſſes, te meo consilio magnopere eſſe lætatum: & his proximis litteris magnum cepi fructum & judicii, & officii tui; judicii, quòd intelligo, te (id quod omnes fortes ac boni viri facere debent) nihil putare utile eſſe, nisi quod rectum honeſtumque sit; officii, quòd te mecum, quodcumque cepiſſem consilii, polliceris fore: quò neque mihi gratius, neque, ut ego arbitror, tibi honeſtius eſſe quidquam poteſt. Mihi consilium captum jamdiu eſt; de quo ad te, non quò celandus eſſes, nihil ſcripsi antea, ſed quia communicatio consilii, tali tempore, quasi quædam admonitio videtur eſſe officii, vel potiùs efflagitatio ad coeundam ſocietatem, vel periculi, vel laboris. Quum verò ea tua sit voluntas, humanitas, benevolentia erga

me, libenter amplector talem animum : ſed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id, quod oſtendis, magnam habebo gratiam ; si non feceris, ignoſcam ; & alterum timori, alterum mihi te negare non potuiſſe arbitrabor. Eſt enim res profectò maxima. Quid rectum sit, apparet ; quid expediat, obſcurum eſt : ita tamen, ut, si nos ii ſumus, qui eſſe debemus, id eſt, ſtudio digni ac litteris noſtris, dubitare non poſsimus, quin ea maximè conducant, quæ ſunt rectissima. Quare tu, si simul placebit, ſtatim ad me venies : sin idem placebit, atque eódem, nec continuò poteris ; omnia tibi ut nota sint, faciam. Quidquid ſtatueris, te mihi amicum ; sin id quod opto, etiam amicissimum judicabo. Vale.

CICERO RUFO.

Excuſat ſe Rufo, querenti per litteras, quòd rationes provinciæ ad ærarium, eo non exſpectato, detuliſſet : ipſum enim vel addita quædam, vel immutata in iis cupere. Tota eſt de rationibus, & ob id obſcura, etiam, variantibus libris, si quæ alia vexata. Anno. *U. C.* 704.

20. QUO modo potuiſſem, te conveniſſem, si eò, quò conſtitueras, venire voluiſſes. Quare etsi mei commodi causâ

commovere me noluiſti, tamen ita exiſtimes velim, me antelaturum fuiſſe, si ad me misiſſes, voluntatem tuam commodo meo. Ad ea quæ ſcripsiſti, commodiùs equidem poſſem de singulis ad te rebus ſcribere, si M. Tullius, ſcriba meus, adeſſet; a quo mihi exploratum eſt, in rationibus duntaxat referendis (de ceteris rebus affirmare non poſſum) nihil eum feciſſe ſcientem, quod eſſet contra aut rem, aut exiſtimationem tuam: dein, si rationum referendarum jus vetus & mos antiquus maneret, me relaturum rationes, nisi tecum pro conjunctione noſtræ neceſſitudinis contuliſſem confeciſſemque, non fuiſſe. Quod igitur feciſſem ad urbem, si conſuetudo priſtina maneret, id, quoniam lege Juliâ relinquere rationes in provincia neceſſe erat, eaſdemque totidem verbis referre ad ærarium, feci in provincia. Neque ita feci, ut te ad meum arbitrium adducerem; ſed tribui tibi tantum, quantum me tribuiſſe numquam me pœnitebit: totum enim ſcribam meum, quem tibi video nunc eſſe ſuſpectum, tibi tradidi: tu ei M. Mindium, fratrem tuum, adjunxiſti. Rationes confectæ me abſente ſunt tecum, ad quas ego nihil adhibui præter lectionem. Ita accepi librum a meo ſervo ſcriba, ut eumdem acceperim a fratre tuo. Si honor is fuit, majorem tibi ha-

bere non potui : si fides, majorem tibi habui, quàm pene ipsi mihi : si providendum fuit, ne quid aliter ac tibi & honeſtum, & utile eſſet, referretur; non habui cui potiùs id negotii darem, quàm cui dedi. Illud quidem certè factum eſt, quod lex jubebat, ut apud duas civitates, Laodicenſem & Apameenſem, quæ nobis maximæ videbantur, quoniam ita neceſſe erat, rationes confectas & conſolidatas deponeremus. Itaque huic loco primùm reſpondeò, me quamquam juſtis de causis rationes deferre properarim, tamen te exſpectaturum fuiſſe, nisi in provincia relictas rationes pro latis haberem. Quamobrem de Volusio quod ſcribis, non eſt id rationum : docuerunt enim me periti homines, in his quum omnium peritissimus, tum mihi amicissimus, C. Camillus, ad Volusium transferri nomen a Valerio non potuiſſe; ſed prædes Valerianos teneri : neque id erat H-S xxx, ut ſcribis, ſed xix. Erat enim nobis curata pecunia Valerii mancipis nomine : ex qua reliquum quod erat, in rationibus retuli. Sed sic me & liberalitatis fructu privas, & diligentiæ, & (quod minimè tamen laboro) mediocris etiam prudentiæ. Liberalitatis, quòd mavis ſcribæ mei beneficio, quàm meo, legatum meum præfectumque maximâ calamitate levatos, quum præſertim

non deberent eſſe obligati : diliger
quòd exiſtimas de tanto officio meo , i
etiam periculo , nec ſciſſe me quidq
nec cogitaviſſe , ſcribam, quidquid v
ſet , quum id mihi ne recitaviſſet qui
retuliſſe : prudentiæ , quom rem a mi
insipienter excogitatam , ne cogitatan
dem putes. Nam & Volusii liberandi a
fuit consilium ; & ut mulcta tam
Valerianis prædibus , ipsique T. Mari
pelleretur , a me inita ratio eſt ;
quidem omnes non ſolùm probant
etiam laudant : &, si verum ſcire
hoc uni ſcribæ meo intellexi non mi
placere. Sed ego putavi eſſe viri l
quum populus ſuum ſervaret, conſ
fortunis tot vel amicorum , vel ci
Nam de Lucceio eſt ita actum , ut, a
re Cn. Pompeio , iſta pecunia in fan
neretur : id ego agnovi meo juſſu
factum : quâ pecuniâ Pompeius eſt
ut tuâ , quam tu depoſueras , Sextius
hæc ad te nihil intelligo pertinere.
me non animadvertiſſe moleſtè fer
ut adſcriberem , te in fano pecuniam
meo depoſuiſſe , nisi iſta pecunia g
simis eſſet , certissimiſque monum
teſtata , cui data , quo ſenatusconſ
quibus tuis , quibus meis litteris P.
tio tradita eſſet. Quæ quum videre
veſtigiis impreſſa , ut in his errar

poſſet, non adſcripsi id, quod tuâ nihil referebat: ego tamen adſcripsiſſe mallem, quum id te video desiderare. Sicut ſcribis tibi id eſſe referendum, idem ipſe ſentio; neque in eo quidquam a meis rationibus diſcrepabunt tuæ. Addes enim tu, meo juſſu, quod ego quidem non addidi; nec cauſa eſt cur negem; nec, si eſſet, & tu nolles, negarem. Nam de H-S nongentis millibus, certè ita relatum eſt, ut tu, sive frater tuus referri voluit. Sed, si quid eſt, quando de logeo parum gratum eſt, quod ego in rationibus referendis etiam nunc corrigere possim; de eo mihi, quum ſenatusconſulto non sim uſus, quid per leges liceat, considerandum eſt: te certè in pecunia exacta ita efferre ex meis rationibus relatis non oportuit, nisi quid me fallit; ſunt enim alii peritiores. Illud cave dubites, quin ego omnia faciam, quæ intereſſe tuâ, aut etiam velle te exiſtimem, si ullo facere modo possim. Quod ſcribis de beneficiis, ſcito a me & tribunos militares, & præfectos, & contubernales dumtaxat meos delatos eſſe. In quo quidem ratio me fefellit: liberum enim mihi tempus ad eos deferendos exiſtimabam dari: poſtea certior ſum factus, triginta diebus deferri neceſſe eſſe, quibus rationes retuliſſem. Sanè moleſtè

tuli, non illa beneficia tuæ potiùs ambitioni reſervata eſſe, quàm meæ, qui ambitione nihil uterer. De centurionibus tamen, & de tribunorum militarium contubernalibus, res eſt in integro; genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Reliquum eſt de H-S centum millibus, de quibus memini mihi a te Myrinâ litteras eſſe allatas, nòn mei errati, ſed tui: in quo peccatum videbatur eſſe, si modò erat, fratris tui & Tullii. Sed quum id corrigi non poſſet, quòd jam depositis rationibus ex provincia decessiſſemus, credo me quidem tibi pro animi mei voluntate, proque ea ſpe facultatum, quam tum habebamus, quàm humanissimè potuerim reſcripsiſſe: ſed neque tum me humanitate litterarum mearum obligatum puto, neque tuam hodie epiſtolam de H-S centum sic accepiſſe, ut ii accipiunt, quibus epiſtolæ per hæc tempora moleſtæ ſunt. Simul illud cogitare debes, me omnem pecuniam, quæ ad me ſalvis legibus perveniſſet, Ephesi apud publicanos depoſuiſſe: id fuiſſe H-S bis & vicies: eam omnem pecuniam Pompeium abſtuliſſe: quod ego sive æquo animo, sive iniquo fero, tu de H-S centum æquo animo ferre debes, & exiſtimare eo minùs ad te, vel de tuis cibariis, vel de mea liberalitate

ſe. Quòd si mihi expenſa iſta
ntum tuliſſes, tamen, quæ tua
itas, quique in me amor, nolles
oc tempore æſtimationem acci-
am numeratum si cuperem, non
d hæc jocatum me putato, ut
exiſtimo. Ego tamen quum Tul-
e redierit, mittam eum ad te, si
l rem putabis pertinere. Hanc
n cur non ſcindi velim, cauſa
t. Vale.

T. C. L. MESCINIO S. D.

o Rufo, ſui videndi cupido, mutuâ ſe cupiditate ſignificat, eumque hortatur, porum acerbitatem litterarum ſtudiis & conſcientiæ recordatione mitiget. Anno 707.

RATÆ mihi tuæ litteræ fuerunt, us intellexi, quod etiam sine lit- bitrabar, te ſummâ cupiditate a eſſe videndi mei: quod ego ita accipio, ut tamen tibi non con- Nam tecum eſſe, ita mihi omnia, to, contingant, ut vehementer Etenim, quum eſſet major & , & civium bonorum, & jucun- hominum, & amantium mei co- men erat nemo quicum eſſem li- , quàm tecum, & pauci, quibuſ-

cum eſſem æquè libenter : hoc verò tempore, quum alii interierint, alii abſint, alii mutati voluntate ſint, unum, medius fidius, tecum diem libentiùs poſuerim, quàm hoc omne tempus cum pleriſque eorum, quibuſcum vivo neceſſariò. Noli enim exiſtimare, mihi ſolitudinem non jucundiorem eſſe, quâ tamen ipsâ uti non licet, quàm ſermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut ſummùm altero. Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum cenſeo, litterulis noſtris; præterea conſcientiâ etiam consiliorum meorum. Ego enim is ſum, quemadmodum tu facillimè potes exiſtimare, qui nihil umquam meâ potiùs, quàm meorum civium causâ fecerim : cui nisi invidiſſet is, quem tu numquam amaſti (me enim amabas) & ipſe beatus eſſet, & omnes boni. Ego ſum, qui nullius vim plus valere volui, quàm honeſtum otium : idemque, quum illa ipſa arma, quæ ſemper timueram, plus poſſe ſensi, quàm illum conſenſum bonorum, quem ego idem effeceram, quâvis tutâ conditione pacem accipere malui, quàm viribus cum valentiore pugnare. Sed & hæc, & multa alia coràm brevi tempore licebit. Neque me tamen ulla res alia Romæ tenet, nisi exſpectatio rerum Afri-

canarum : videtur enim mihi res in propinquum adducta diſcrimen. Puto autem meâ nonnihil intereſſe (quamquam id ipſum, quid interſit, non ſanè intelligo) verumtamen, quidquid illinc nuntiatum sit, non longè abeſſe velim a consiliis amicorum. Eſt enim res jam in eum locum adducta, ut quamquam multum interſit inter eorum cauſas, qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem. Sed planè animus, qui dubiis rebus forsitan fuerit infirmior, deſperatis confirmatus eſt multum ; quem etiam tuæ ſuperiores litteræ confirmarunt, quibus intellexi quàm fortiter injuriam ferres ; juvitque me, tibi quum ſummam humanitatem, tum etiam tuas litteras profuiſſe. Verum enim ſcribam, teneriore mihi animo videbare, sicut omnes ferè, qui vitâ ingenuâ in beata civitate & in libera viximus. Sed ut illa ſecunda moderatè tulimus, sic hanc non ſolùm adverſam, ſed funditus everſam fortunam fortiter ferre debemus ; ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debeamus, propterea quòd nullum ſenſum eſſet habitura, nunc sic affecti, non modò contemnere debeamus, ſed etiam optare. Tu, si me diligis, fruere iſto otio, tibique perſuade, præter culpam

ac peccatum, quâ ſemper caruiſti, & carebis, homini accidere nihil poſſe, quod sit horribile aut pertimeſcendum. Ego, si videbitur rectè fieri poſſe, ad te veniam brevi: si quid acciderit, ut mutandum consilium sit, te certiorem faciam ſtatim. Tu ita fac cupidus mei videndi sis, ut iſtinc ne te moveas tam infirmâ valetudine, nisi ex me priùs quæsieris per litteras, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuæ, & tranquillitati animi ſervias.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER SEXTUS.

M. Cicero A. Torquato S. D.

Aulum Torquatum, qui Pompeio victo, cujus partes ſecutus fuerat, Athenis exſulabat, conſolatur, ut abſentiam ab urbe æquo animo ferat, quia turbata ſint omnia, & qui præſentes ſint, multa cernant, quæ nolint videre. Addit ſpem reditûs nonnullam, hortaturque ut virtute ſe ſuſtentet & recti conſcientiâ : etiam ex civitate, in qua exſulet, & Sulpicii conſuetudine levamen petat. Scripta bello Hiſpanienſi. Anno *U. C.* 707.

1. Etsi ea perturbatio eſt omnium rerum, ut ſuæ quemque fortunæ maximè pœniteat, nemoque sit, quin ubivis, quàm ibi ubi eſt, eſſe malit ; tamen mihi dubium non eſt, quin hoc tempore, bono viro Romæ eſſe miſerrimum sit. Nam, etsi, quocumque in loco quiſquis eſt, idem eſt ei ſenſus, & eadem acerbitas ex interitu

rerum & publicarum & ſuarum ; tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miſeriis cogitationem sinunt. Quare etsi multarum rerum desiderio te angi neceſſe eſt, tamen illo dolore, quo maximè te confici audio, quòd Romæ non sis, animum tuum libera. Etsi enim cum magna moleſtia tuos tuaque desideras, tamen illa quidem, quæ requiris, ſuum ſtatum tenent, nec meliùs, si tu adeſſes, tenerent, nec ſunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, quum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam poſtulare, aut communem recuſare. De te autem ipſo, Torquate, eſt tuum sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum deſperationem, aut timorem. Nec enim is, qui in te adhuc injuſtior, quàm tua dignitas poſtulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. Nec tamen is ipse, a quo ſalus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem ſalutis ſuæ. Quumque omnium bellorum exitus incerti sint, ab altera victoria tibi periculum nullum eſſe perſpicio, quod quidem ſejunctum sit ab omnium interitu; ab altera te ipſum numquam timuiſſe certò ſcio. Reliquum eſt, ut te id ipſum, quod ego quasi conſolationis loco pono, maximè excruciet, com-

mune periculum reipublicæ ; cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne conſolatio nulla poſſit vera reperiri, præter illam, quæ tanta eſt, quantum in cujuſque animo roboris eſt atque nervorum. Si enim bene ſentire, rectéque facere, ſatis eſt ad bene beatéque vivendum, vereor, ne eum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientiâ ſuſtentare poſſit, miſerum eſſe nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror, victoriæ præmiis ductos, patriam olim, & liberos, & fortunas reliquiſſe ; ſed quoddam nobis officium juſtum, & pium, & debitum reipublicæ, noſtræque dignitati videbamur ſequi ; nec quum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis eſſet victoria. Quare si id evenit, quod ingredientibus nobis in cauſam propoſitum fuit accidere poſſe, non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenerit, quod fieri poſſe numquam putarimus. Simus igitur eâ mente, quam ratio & veritas præſcribit, ut nihil in vita nobis præſtandum præter culpam putemus ; eâque quum careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Atque hæc eò pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamen ipſa virtus ſe ſuſtentare poſſe videatur. Sed, si eſt ſpes aliqua rebus communibus, eâ tu, quicumque ſtatus eſt futurus, carere non

debes. Atque hæc mihi ſcribenti veniebat in mentem, me eum eſſe, cujus tu deſperationem accuſare ſolitus eſſes, quemque auctoritate tuâ cunctantem & diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego cauſam noſtram, ſed consilium improbabam. Serò enim nos iis armis adverſari videbam, quæ multò antè confirmata per noſmetipſos erant; dolebamque, pilis & gladiis, non consiliis, neque auctoritatibus noſtris de jure publico diſceptari. Neque ego ea, quæ facta ſunt, fore quum dicebam, divinabam futura: ſed quod & fieri poſſe, & exitioſum fore, si eveniſſet, videbam, id ne accideret, timebam; præſertim quum, si mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum eſſet, id futurum, quod evenit, exploratiùs poſſem promittere. Iis enim rebus præſtabamus, quæ non prodeunt in aciem; uſu autem armorum & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe, quæſo, quo me tum eſſe oportere cenſebas. Hæc eò ſcripsi, quòd mihi Philargyrus tuus omnia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi quidem viſus eſt) narravit, te interdum ſollicitum ſolere eſſe vehementiùs: quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliquâ republicâ sis futurus, qui eſſe debes; aut perditâ non afflictiore con-

ditione, quàm ceteri. Hoc verò tempus, quo exanimati omnes & ſuſpensi ſumus, hòc moderatiore animo ferre debes, quòd & in urbe ea es, ubi nata & alta eſt ratio ac moderatio vitæ; & habes Ser. Sulpicium, quem ſemper unicè dilexiſti; qui te profectò & benevolentiâ, & ſapientiâ conſolatur: cujus si eſſemus & auctoritatem & consilium ſecuti, togati potiùs potentiam, quàm armati victoriam ſubiſſemus. Sed hæc longiora fortaſſe fuerunt, quàm neceſſe fuit: illa, quæ majora ſunt, breviùs exponam. Ego habeo, cui plus, quàm tibi, debeam, neminem: quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli caſus eripuit. Qui sim autem hoc tempore, intelligo: ſed quia nemo eſt tam afflictus, qui, si nihil aliud ſtudeat, nisi id quod agit, non possit navare aliquid, & efficere; omne meum consilium, operam, ſtudium certè velim exiſtimes tibi tuiſque liberis eſſe debitum.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

CONSOLATUR ita, ut bene actum cum iis putet, qui ante exitum civilis belli ex vita deceſſerint. Miſerius enim morte eſſe, ita vivere, ut poſt alterutrius utrius partis victoriam vivendum eſſe divinat. Addit graviorem conſolationem, vivo; quòd vacuus sit culpâ, mortuo, quòd cariturus sit ſenſu. Anno. *U. C.* 707.

2. Superioribus litteris benevolentiâ magis adductus, quàm quòd res ita poſtularet, fui longior: neque enim confirmatione noſtrâ egebat virtus tua; neque erat ea mea cauſa, atque fortuna, ut, cui ipsi omnia deeſſent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior eſſe debeo. Sive enim nihil tum opus fuit tam multis verbis, nihilò magis nunc opus eſt: sive tum opus fuit, illud ſatis eſt, præſertim quum acceſſerit nihil novi. Nam etsi quotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri exiſtimo, ſumma tamen eadem eſt, & idem exitus, quem ego tam video animo, quàm ea quæ oculis cernimus: nec verò quidquam video, quod non idem te videre certò ſciam. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo poteſt; tamen & belli exitum video, &, si id minùs, hoc quidem certè, quum sit neceſſe alterutrum vincere, qualis futura sit vel hæc, vel illa victoria. Idque quum optimè perſpexi, tale video, nihil ut mali videatur futurum, si id vel antè acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere, ut tum sit vivendum, miſerrimum eſt: mori autem nemo ſapiens miſerum dixit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura, & ornatiora parie-

tes ipſi loqui poſſe videantur. Ego tibi hoc confirmo, etsi levis eſt conſolatio ex miſeriis aliorum, nihilò te nunc majore in diſcrimine eſſe, quàm quemvis aut eorum qui diſceſſerint, *aut eorum qui remanſerint* : alteri dimicant, alteri victorem timent. Sed hæc conſolatio levis eſt ; illa gravior, quâ te uti ſpero, ego certè utor : nec enim, dum ero, angar ullâ re, quum omni vacem culpâ ; &, si non ero, ſenſu omnino carebo. Sed rurſus Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maximæ curæ ſunt, &, dum vivam, erunt. Vale.

M. T. C. A. Torquato S. D.

Excusat quòd rariùs ſcripſerit : ſolatur ſpe meliorum temporum, nihilque ei præcipuè timendum eſſe ſignificat. Anno. *U. C.* 707.

3. Peto a te, ne me putes oblivione tui rariùs ad te ſcribere, quàm ſolebam, ſed aut gravitate valetudinis, quâ tamen jam paulùm videor levari, aut quòd abſim ab urbe, ut, qui ad te proficiſcantur, ſcire non possim. Quare velim ita ſtatutum habeas, me tui memoriam cum ſumma benevolentia tenere, tuaſque omnes res non minori mihi curæ, quàm meas

eſſe. Quòd majore in varietate verſata eſt adhuc tua cauſa, quàm homines aut volebant, aut opinabantur, mihi crede, non eſt, pro malis temporum, quòd moleſtè feras. Neceſſe eſt enim, aut armis urgeri rempublicam ſempiternis; aut, his positis, recreari aliquando; aut funditus interire. Si arma valebunt, nec eos, a quibus reciperis, vereri debes; nec eos, quos adjuviſti. Si armis aut conditione positis, aut defatigatione abjectis, aut victoriâ detractis, civitas reſpiraverit; & dignitate frui tibi, & fortunis licebit. Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentissimus M. Antonius jam tum timebat, quum tantum inſtare malorum ſuſpicabatur; miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim civi & viro, ſed tamen neceſſaria, nihil eſſe præcipuè cuiquam dolendum in eo, quod accidat universis. Quæ vis insit in his paucis verbis (plura enim committenda epiſtolæ non erant) si attendes, quod facis, profectò etiam sine meis litteris intelliges, te aliquid habere, quod ſperes; nihil quod aut hoc, aut aliquo reipublicæ ſtatu timeas: omnia si interierint, quum ſuperſtitem te eſſe reipublicæ, ne, si liceat quidem, velis, ferendam eſſe fortunam, præſertim quæ absit a culpa. Sed hæc hactenus. Tu velim ſcribas ad me quid agas,

& ubi futurus ſis, ut, aut quò ſcribam, aut quò veniam, ſcire poſſim. Vale.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

APPROPINQUANTE belli Hiſpanienſis exitu, ſolatium, qualecumque poteſt in re trepida, adhibet; & ſtudium ac diligentiam ſuam pollicetur. Anno *U. C.* 707.

4. NOVI, quod ad te ſcriberem, nihil erat; & tamen si quid eſſet, ſciebam te a tuis certiorem fieri ſolere. De futuris autem rebus etsi ſemper difficile eſt dicere, tamen interdum conjecturâ poſſis propiùs accedere, quum eſt res ejuſmodi, cujus exitus provideri poſſit. Nunc tantùm videmur intelligere, non diuturnum bellum; etsi id ipſum nonnullis videatur ſecus. Equidem quum hæc ſcribebam, aliquid jam actum putabam: non quò *ego certò ſciam*, ſed quòd *haud* difficilis erat conjectura. Nam quum omnis belli Mars communis, & quum ſemper incerti exitus prœliorum ſunt; tum hoc tempore ita magnæ utrimque copiæ, ita paratæ ad depugnandum eſſe dicuntur, ut, utercumque vicerit, non ſit mirum futurum. Illa in dies ſingulos magis magiſque opinio hominum confirmatur, etiam si inter cauſas armorum aliquantum interſit, tamen inter victorias non multum interfuturum.

Alteros propemodum jam ſumus experti; de altero nemo eſt quin cogitet, quum ſit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco si videor augere dolorem tuum, quem conſolando levare debeam; fateor me communium malorum conſolationem nullam invenire, præter illam quæ tamen, si poſſis eam ſuſcipere, maxima eſt, quaque ego quotidie magis utor; conſcientiam rectæ voluntatis, maximam conſolationem eſſe rerum incommodarum; nec eſſe ullum magnum malum, præter culpam. A qua quum tantum abſumus, ut etiam optimè ſenſerimus, eventuſque magis noſtri consilii, quàm consilium reprehendatur; & quum præſtitimus, quod debuimus, moderatè, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non ſumo, ut te conſoler de communibus miſeriis, quæ ad conſolandum, majoris ingenii, & ad ferendum, singularis virtutis indigent. Illud cuivis facile eſt docere, cur præcipuè tu dolere nihil debeas. Ejus enim, qui tardior in te levando fuit, quàm fore putaramus, non eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia: de aliis autem non arbitror te exſpectare quid ſentiam. Reliquum eſt, ut te angat, quòd absis a tuis tamdiu. Res moleſta, præſertim ab iis pueris, quibus nihil poteſt eſſe feſtivius. Sed, ut ad te ſcripsi antea, tempus eſt hujuſmodi, ut ſuam quiſque con-

ditionem miſerrimam putet, &, ubi quiſque ſit, ibi eſſe minimè velit. Equidem, nos quòd Romæ ſumus, miſerrimum eſſe duco; non ſolùm quòd in malis omnibus acerbius eſt videre, quàm audire, ſed etiam quòd ad omnes caſus ſubitorum periculorum magis objecti ſumus, quàm si abeſſemus. Etsi meipſum, conſolatorem tuum, non tantum litteræ, quibus ſemper ſtudui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore, meminiſti. In quo prima illa conſolatio eſt, vidiſſe me plus quàm ceteros, quum cupiebam, quamvis iniquâ conditione, pacem. Quod etsi caſu, non divinatione meâ factum eſt, tamen in hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad conſolationem commune tecum eſt, si jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea republica avellar, quâ carendum eſſe doleam, præſertim quum id sine ullo ſenſu futurum sit. Adjuvat etiam ætas, & acta jam vita, quæ quum curſu ſuo bene confecto delectatur, tum vetat in eo vim timere, quò nos jam natura ipſa pene perduxerit. Poſtremò, is vir, vel etiam ii viri hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur eamdem fortunam, si res cogat, recuſare. Equidem mihi omnia propono, nec ullum eſt tantum malum, quod non putem impendere. Sed quum plus in me-

tuendo mali ſit, quàm in ipſo illo quod timetur, desino; præſertim quum impendeat, in quo non modò dolor nullus, verùm finis etiam doloris futurus ſit. Sed hæc ſatis multa, vel plura potiùs, quàm neceſſe fuit: facit autem non loquacitas mea, ſed benevolentia longiores epiſtolas. Servium diſcessiſſe Athenis moleſtè tuli: non enim dubito, quin magnæ tibi levationi ſolitus ſit eſſe quotidianus congreſſus, & ſermo quum familiarissimi hominis, tum optimi & prudentissimi viri. Tu velim te, ut debes & ſoles, tuâ virtute ſuſtentes. Ego, quæ te velle, quæque ad te, & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudiosè diligenterque curabo: quæ quum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non aſſequar. Vale.

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

A. CÆCINA, Pompeii partes in bello ſecutus, etiam ſcripto libro Cæſarem offenderat. Ob id patriâ carentem ſolatur Cicero, & bene ſperare de ſe & fortunis ſuis jubet. Scripta videtur inter Africanum & Hiſpanienſe bellum medio tempore. Anno *U. C.* 707.

5. QUOTIESCUMQUE filium tuum video (video autem ferè quotidie) polliceor ei ſtudium quidem meum & operam sine ulla exceptione aut laboris, aut oc-

cupationis, aut temporis; gratiam autem, atque auctoritatem, cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque possim. Liber tuus & lectus eſt, & legitur a me diligenter, & cuſtoditur diligentissimè. Res & fortunæ tuæ mihi maximæ curæ ſunt; quæ quidem quotidie faciliores mihi & meliores videntur, multiſque video magnæ eſſe curæ: quorum de ſtudio, & de ſua ſpe filium ad te perſcripsiſſe certò ſcio. His autem de rebus, quas conjecturâ conſequi poſſumus, non mihi ſumo, ut plus ipſe proſpiciam, quàm te videre atque intelligere mihi perſuaſerim: ſed tamen, quia fieri poteſt, ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto eſſe meum, quid ſentiam, exponere. Ea natura rerum eſt, & is temporum curſus, ut non poſſit iſta aut tibi, aut ceteris fortuna eſſe diuturna; neque hærere in tam bona cauſa, & in tam bonis civibus tam acerba injuria. Quare ad eam ſpem, quam extra ordinem de te ipſo habemus, non ſolùm propter dignitatem & virtutem tuam (hæc enim ornamenta ſunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua præcipua, propter eximium ingenium ſummamque eruditionem; cui, mehercules, hic, cujus in poteſtate ſumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in iſta fortuna fuiſſes, nisi eo ipſo bono tuo,

quo delectatur, ſe violatum putaſſet: quod ipſum lenitur quotidie; ſignificaturque nobis ab iis, qui ſimul cum eo vivunt, tibi hanc ipſam opinionem ingenii apud ipſum plurimùm profuturam. Quapropter primùm fac animo forti atque magno sis: ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum sit: deinde ſpem quoque habeas firmiſſimam propter eas cauſas, quas ſcripſi. A me verò tibi omnia liberiſque tuis paratissima eſſe confidas velim: id enim & vetuſtas noſtri amoris, & mea conſuetudo in meos, & tua multa erga me officia poſtulant. Vale.

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

CONSOLATUR primùm divinatione melioris fortunæ, ſumptâ ex ingenio Cæſaris & natura rerum ac temporum; deinde propoſitâ fortitudinis laude & conſcientiæ rectè factorum; quibus addit communis calamitatis & turbatæ reipubl. argumentum. Anno *U. C.* 707.

6. VEREOR, ne desideres officium meum; quod tibi pro noſtra & meritorum multorum, & ſtudiorum, & partium conjunctione deeſſe non debet: ſed tamen vereor, ne litterarum a me officium requiras, quas tibi & jam pridem & ſæpe miſiſſem, nisi quotidie melius

exſpectans, gratulationem, quàm confirmationem animi tui, complecti litteris maluiſſem. Nunc, ut ſpero, brevi gratulabimur. Itaque in aliud tempus id argumentum epiſtolæ differo. His autem litteris animum tuum, quem minimè imbecillem eſſe & audio, & ſpero, etsi non ſapientissimi, at amicissimi hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam puto; nec iis quidem verbis, quibus te conſoler ut afflictum, & jam omni ſpe ſalutis orbatum, ſed ut eum, de cujus incolumitate non plus dubitem, quàm te memini dubitare de mea. Nam quum me ex republica expuliſſent ii, qui illam cadere poſſe ſtante me non putarunt, memini me ex multis hoſpitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioſo & celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quædam Etruſcæ diſciplinæ, quam a patre, nobilissimo atque optimo viro acceperas, non fefellit, ne nos quidem noſtra divinatio fallet, quam quum ſapientissimorum virorum monumentis atque præceptis, plurimoque, ut tu ſcis, doctrinæ ſtudio, tum magno etiam uſu tractandæ reipublicæ magnâque noſtrorum temporum varietate conſecuti ſumus. Cui quidem divinationi hòc plus confidimus, quòd ea nos nihil in his tam obſcuris rebus tamque perturbatis umquam

omnino fefellit. Dicerem, quæ antè futura dixiſſem, ni vererer, ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne conjungeret ſe cum Cæſare, monuiſſe Pompeium, & poſtea, ne ſejungeret: conjunctione frangi ſenatûs opes: disjunctione civile bellum excitari videbam. Atque utebar familiariſsimè Cæſare, Pompeium faciebam plurimi: ſed erat meum conſilium quum fidele Pompeio, tum ſalutare utrique. Quæ præterea providerim, prætereo: nolo enim hunc de me optimè meritum exiſtimare, ea me ſuaſiſſe Pompeio, quibus ille si paruiſſet, eſſet hic quidem clarus in toga, & princeps; ſed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundum in Hiſpaniam cenſui; quod si feciſſet, civile bellum nullum omnino fuiſſet. Rationem haberi abſentis non tam pugnavi ut liceret, quàm ut, quoniam, ipſo conſule pugnante, populus juſſerat, haberetur. Cauſa orta belli eſt: quid ego prætermisi aut monitorum, aut querelarum, quum vel iniquissimam pacem juſtissimo bello anteferrem? Victa eſt auctoritas mea, non tam a Pompeio (nam is movebatur) quàm ab iis, qui duce Pompeio freti peropportunam & rebus domeſticis & cupiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. Suſceptum bellum eſt, quieſcente

me : depulſum ex Italia, manente me, quoad potui : ſed valuit apud me plus pudor meus, quàm timor : veritus ſum deeſſe Pompeii ſaluti, quum ille aliquando non defuiſſet meæ. Itaque vel officio, vel famâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraüs, sic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos positam ſum profectus. Quo in bello nihil adversi accidit non prædicente me. Quare quum ut augures & aſtrologi ſolent, ego quoque augur publicus ex meis ſuperioribus prædictis conſtitui apud te auctoritatem augurii & divinationis meæ, debebit habere fidem noſtra prædictio. Non igitur ex alitis involatu, nec e cantu siniſtro oſcinis, ut in noſtra diſciplina eſt, nec ex tripudiis ſoliſtimis, aut ſoniviis tibi auguror : ſed habeo alia signa, quæ obſervem : quæ etsi non ſunt certiora illis, minùs tamen habent vel obſcuritatis, vel erroris. Notantur autem mihi ad divinandum signa duplici quadam viâ ; quarum alteram duco a Cæſare ipſo, alteram e temporum civilium natura atque ratione. In Cæſare hæc ſunt : mitis clemenſque natura, qualis exprimitur præclaro illo libro Querelarum tuarum. Accedit, quòd mirificè ingeniis excellentibus, quale eſt tuum, delectatur. Præterea cedit multorum juſtis & officio incensis, non inanibus aut am-

bitiosis voluntatibus : in quo vehementer eum conſentiens Etruria movebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt ? Quia non putat ſe ſuſtinere cauſas poſſe multorum, si tibi, cui juſtiùs videtur iraſci poſſe, conceſſerit. Quæ eſt igitur, inquies, ſpes ab irato ? Ex eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, e quo sit leviter adſperſus. Poſtremò homo valde eſt acutus, & multum providens : intelligit, te, hominem in parte Italiæ minimè contemnenda facilè omnium nobilissimum, & in communi republica cuivis ſummorum tuæ ætatis vel ingenio, vel gratiâ, vel famâ populi Romani parem, non poſſe prohiberi republicâ diutius. Nolet hoc temporis potiùs eſſe aliquando beneficium, quàm jam ſuum. Dixi de Cæſare : nunc dicam de temporum rerumque natura. Nemo eſt tam inimicus ei cauſæ, quam Pompeius animatus meliùs, quàm paratus, ſuſceperat, qui nos malos cives dicere, aut homines improbos audeat. In quo admirari ſoleo gravitatem, & juſtitiam, & ſapientiam Cæſaris : numquam nisi honorificentissimè Pompeium appellat. At in ejus perſonam multa fecit aſperiùs. Armorum iſta, & victoriæ ſunt facta, non Cæſaris At nos quemadmodum eſt complexus Cassium sibi legavit, Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ ; Marcellum, c

maximè ſuccenſebat, cum ſumma illius dignitate reſtituit. Quò igitur hæc ſpectant? Rerum hoc natura & civilium temporum non patietur; nec manens, nec mutata ratio feret, primùm ut non in cauſa pari eadem sit & conditio, & fortuna omnium: deinde, ut in eam civitatem boni viri & boni cives, nullâ ignominiâ notati, non revertantur, in quam tot nefariorum ſcelerum condemnati reverterunt. Habes augurium meum; quo, si quid addubitarem, non potiùs uterer, quàm illâ conſolatione, quâ facilè fortem virum ſuſtentarem: te, si exploratâ victoriâ arma ſumpsiſſes pro republica (ita enim tum putabas) non nimis eſſe laudandum: sin, propter incertos exitus eventuſque bellorum, poſſe accidere, ut vinceremur, putaſſes; non debere te ad ſecundam fortunam bene paratum fuiſſe, adverſam ferre nullo modo poſſe. Diſputarem etiam, quanto ſolatio tibi conſcientia tui facti, quantæve delectationi in rebus adversis litteræ eſſe deberent. Commemorarem non ſolùm veterum, ſed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum tuorum gravissimos caſus. Etiam externos multos claros viros nominarem. Levat enim dolorem communis quasi legis, & humanæ conditionis recordatio. Exponerem etiam, quemadmodum hìc, & quanta in turba,

quantaque in confuſione rerum omnium viveremus : neceſſe eſt enim minore deſiderio perditâ republicâ carere, quàm bonâ. Sed hoc genere nihil opus eſt. Incolumem te citò, ut ſpero, vel potiùs, ut perſpicio, videbimus. Interea tibi abſenti, & huic, qui adeſt, imagini animi & corporis tui, conſtantissimo atque optimo filio tuo, ſtudium, officium, operam, laborem meum jampridem & pollicitus ſum, & detuli; nunc hòc ampliùs, quòd me amicissimè quotidie magis Cæſar ampleĉtitur : familiares quidem ejus, sicuti neminem. Apud quem quidquid valebo vel auĉtoritate, vel gratiâ, valebo tibi. Tu cura, ut quum firmitudine te animi, tum etiam ſpe optimâ ſuſtentes. Vale.

A. CÆCINA M. CICERONI S. D.

EXCUSAT quòd alterum librum filius non reddiderit. Queritur sibi Cæſarem iraſci propter filium, quum ignôrit iis qui contra ipſum Deos precati sint. Parcè & timidè de Cicerone æquè & de Cæſare ſcribere ait, ne hunc offendat. Rogat tandem, ut reditum sibi impetret; nec librum exire patiatur, nisi correĉtum ita, ne sibi noceat. Anno *U. C.* 707.

7. QUOD *tibi non tam celeriter liber eſt redditus, ignoſce timori noſtro, & miſerere temporis. Filius, ut audio, perti-*

muit, neque injuriâ, ſi liber exiſſet (quum non tam intereſt, quo animo ſcribatur, quàm quo accipiatur) ne ea res ineptè mihi noceret, quum præſertim adhuc ſtili pœnas dem. Qua quidem in re ſingulari ſum fato: nam quum mendum ſcripturæ liturâ tollatur, ſtultitia famâ multetur; meus error exsilio corrigitur, cujus ſumma criminis eſt, quòd armatus adverſario maledixi. Nemo noſtrûm eſt, ut opinor, quin vota victoriæ ſuæ fecerit; nemo, quin, etiam quum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipſo tempore, ut quàm primùm Cæſar ſuperaretur, optarit. Hoc ſi non cogitat, omnibus rebus felix eſt: ſi ſcit, & perſuaſus eſt, quid iraſcitur ei, qui aliquid ſcripsit contra ſuam voluntatem, quum ignôrit omnibus, qui multa deos venerati ſint contra ejus ſalutem? Sed, ut eódem revertar, cauſa hæc fuit timoris. Scripsi de te parcè, medius fidius, & timidè, non revocans me ipſe, ſed pene refugiens. Genus autem hoc ſcripturæ, non modò libertum, ſed incitatum atque elatum eſſe debere, quis ignorat? Solutum exiſtimatur eſſe alteri maledicere; tamen cavendum eſt, ne in petulantiam incidas: impeditum, ſe ipſum laudare; ne vitium arrogantiæ ſubſequatur: ſolum verò liberum, alterum laudare; de quo quidquid detrahas, neceſſe eſt aut infirmitati, aut invidiæ assignetur.

poſuit quidem. Quemadmodum ig
rum gradus ſi alios tollas, alio
nonnullos malè hærentes relinqu
periculum ſtruas, non adſcenſu
ſic tot malis quum vinctum, tu
ſtudium ſcribendi, quid dignum a
probabile poteſt afferre? Quum v
ſius Cæſaris nomen veni, tot
contremiſco, non pœnæ metu,
judicii; totum enim Cæſarem
Quem putas animum eſſe, ubi
quitur? hoc probabit: hoc verbi
cioſum eſt: quid ſi hoc muto?
ne pejus ſit. Age verò, laudo
num offendo? quum porrò offend
ſi non vult? armati ſtilum perſ
victi & nondum reſtituti quid faci
ges etiam tu mihi timorem, qui in
tuo caves tibi per Brutum, & a
tionem ſocium quæris. Ubi hoc
patronus facis, quid me, veteren
nunc omnium clientem ſentire opo

ſcribantur, quàm difficile ſit evadere, ſi minùs expertus es, quòd te ad omnia ſummum atque excellens ingenium armavit, nos ſentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret; aut eâ conditione daret, ſi reciperes te correcturum, hoc eſt, ſi totum alium faceres. De Aſiatico itinere, quamquam ſumma neceſſitas premebat, ut imperaſti, feci. Te pro me quid horter? vides tempus veniſſe, quo neceſſe ſit de nobis conſtitui. Nihil eſt, mi Cicero, quòd filium meum exſpectes: adoleſcens eſt, omnia excogitare vel ſtudio, vel ætate, vel metu non poteſt. Totum negotium tu ſuſtineas oportet: in te mihi omnis ſpes eſt. Tu, pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæſar, tenes: a te omnia proficiſcantur, & per te ad exitum perducantur, neceſſe eſt. Apud ipſum multum, apud ejus omnes plurimùm potes. Unum tibi ſi perſuaſeris, non hoc eſſe tui muneris, ſi quid rogatus fueris, ut facias (quamquam id magnum & amplum eſt) ſed totum tuum eſſe onus; perficies: niſi fortè aut in miſeria nimis ſtultè, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utrique rei excuſationem tuæ vitæ conſuetudo dat: nam quòd ita conſuêris pro amicis laborare; non jam ſic ſperant abs te, ſed etiam ſic imperant tibi familiares. Quod

ad librum attinet, quem tibi filius dabit, peto a te ne exeat, aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

M. CICERO A. CÆCINÆ S. D.

SIBI hoc datum a Balbo & Oppio ſcribit, ut Cæcinæ liceret in Sicilia eſſe; ibique ut commoretur ſuadet. Anno *U. C.* 707.

8. QUUM eſſet mecum Largus, homo tui ſtudioſus, locutus, Kalendas Januarias tibi præfinitas eſſe; quòd omnibus rebus perſpexeram, quæ Balbus & Oppius abſente Cæſare egiſſent, ea ſolere illi rata eſſe; egi vehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, eſſe uti liceret. Qui mihi conſueſſent aut libenter polliceri, si quid eſſet ejuſmodi, quod eorum animos non offenderet, aut etiam negare, & afferre rationem cur negarent, huic meæ rogationi protinùs non reſponderunt; eodem die tamen ad me reverterunt, mihi hoc dederunt ut eſſes in Sicilia, quoad velles; ſe præſtaturos, nihil ex eo te offenſionis habiturum. Quando, quid tibi permittatur, cognoviſti; quid mihi placeat, puto te ſcire oportere. Actis his rebus, litteræ a te mihi redditæ ſunt, quibus a me consilium petis, quid sim tibi auctor, in Siciliane ſubsidas, an ad reliquias Asiaticæ

Aſiaticæ negotiationis proficiſcare. Hæc tua deliberatio non mihi convenire viſa eſt cum oratione Largi. Ille enim mecum, quasi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat: tu autem, quasi conceſſum sit, ita deliberas. Sed ego, sive hoc, sive illud eſt, in Sicilia cenſeo commorandum. Propinquitas locorum vel ad impetrandum adjuvat crebris litteris & nuntiis, vel ad reditûs celeritatem, re aut impetratâ, quod ſpero, aut aliquâ ratione confectâ. Quamobrem cenſeo magno opere commorandum. T. Furfanio Poſtumo, familiari meo, legatiſque ejus, item meis familiaribus, diligentissimè te commendabo, quum venerint: erant enim omnes Mutinæ: viri ſunt optimi, & tui similium ſtudiosi, & mei neceſſarii. Quæ mihi venient in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea meâ ſponte faciam. Si quid ignorabo, de eo admonitus omnium ſtudia vincam. Ego etsi coràm de te cum Furfanio ita loquar, ut tibi litteris meis ad eum nihil opus sit: tamen, quoniam tuis placuit te habere meas litteras, quas ei redderes, morem his geſsi. Earum litterarum exemplum infrà ſcriptum eſt. Vale.

M. T. C. T. Furfanio, Procos. S. D.

Brevi, ſed perfecto commendationis exemplo; Cæcinam Furfanio commendat. Anno *U. C.* 707.

9. Cum A. Cæcina tanta mihi familiaritas conſuetudoque ſemper fuit, ut nulla major eſſe possit. Nam & patre ejus, claro homine & forti viro, plurimùm usi ſumus; & hunc a puero, quòd & ſpem magnam mihi afferebat ſummæ probitatis, ſummæque eloquentiæ, & vivebat mecum conjunctiſſimè, non ſolùm officiis amicitiæ, ſed etiam ſtudiis communibus, sic ſemper dilexi, ut non ullo cum homine conjunctiùs viverem. Nihil attinet me plura ſcribere: quàm mihi neceſſe eſt ejus ſalutem & fortunas, quibuſcumque rebus possim, tueri, vides. Reliquum eſt, ut, quum cognôrim pluribus rebus, quid tu & de bonorum fortuna, & de reipublicæ calamitatibus ſentires, nihil a te petam, nisi ut ad eam voluntatem, quam tuâ ſponte erga Cæcinam habiturus eſſes, tantus cumulus accedat commendatione meâ, quanti me a te fieri intelligo. Hòc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. T. C. Trebanio S. D.

Trebanium exſulem ſpe non dubiâ melioris fortunæ conſolatur. Anno *U. C.* 707.

10. Antea miſiſſem ad te litteras, si genus ſcribendi invenirem : tali enim tempore, aut conſolari amicorum eſt, aut polliceri. Conſolatione non utebar, quòd ex multis audiebam, quàm fortiter ſapienterque ferres injuriam temporum, quámque te vehementer conſolaretur conſcientia factorum & consiliorum tuorum: quod quidem si facis, magnum fructum ſtudiorum optimorum capis, in quibus te ſemper ſcio eſſe verſatum; idque ut facias, etiam atque etiam te hortor. Simul & illud tibi, homini peritissimo rerum, & exemplorum, & omnis vetuſtatis, ne ipſe quidem rudis, ſed in ſtudio minùs fortaſſe, quàm vellem, at in rebus atque uſu plus etiam quàm vellem, verſatus, ſpondeo, tibi iſtam acerbitatem & injuriam non diuturnam fore. Nam & ipſe qui plurimùm poteſt, quotidie mihi delabi ad æquitatem & ad rerum naturam videtur; & ipſa cauſa ea eſt, ut jam simul cum republica, quæ in perpetuum jacere non poteſt, neceſſariò reviviſcat, atque recreetur: quotidieque aliquid fit lenius & liberalius, quàm timebamus.

Quæ quoniam in temporum inclinationibus ſæpe parvis poſita ſunt, omnia momenta obſervabimus, neque ullum prætermittemus tui juvandi & levandi locum. Itaque illud alterum, quod dixi, litterarum genus quotidie mihi, ut ſpero, fiet proclivius, ut etiam polliceri poſſim: id re, quàm verbis, faciam libentiùs. Tu velim exiſtimes, & plures te amicos habere, quàm qui in iſto caſu sint ac fuerint, quantum quidem ego intelligere potuerim; & me concedere eorum nemini. Fortem fac animum habeas & magnum, quod eſt in uno te: quæ ſunt in fortuna, temporibus regentur, & conſiliis noſtris providebuntur. Vale.

M. T. C. TREBANIO S. D.

Hujus & ſuperioris epiſtolæ idem argumentum; idem annus.

II. EGO quanti te faciam, ſemperque fecerim, quanti me a te fieri intellexerim, ſum mihi ipſe teſtis. Nam & conſilium tuum, vel caſus potiùs diutius in armis civilibus commorandi, ſemper mihi magno dolori fuit; & hic eventus, quòd tardiùs, quàm eſt æquum, & quàm ego vellem, recuperas fortunam & dignitatem tuam, mihi non minori curæ eſt, quàm

tibi ſemper fuerunt caſus mei. Itaque & Poſtumuleno, & Sextio, & ſæpissime Attico noſtro, proximéque Theudæ, liberto tuo, totum me patefeci; & hæc his singulis ſæpe dixi, quacumque re poſſem, me tibi & liberis tuis ſatisfacere cupere; idque tu ad tuos velim ſcribas, hæc quidem certè, quæ in poteſtate mea ſunt, ut operam, consilium, rem, fidem meam sibi ad omnes res paratam putent. Si auctoritate & gratiâ tantum poſſem, quantum in ea republica, de qua ita meritus ſum, poſſe deberem, tu quoque is eſſes, qui fuiſti, quum omni gradu amplissimo dignissimus, tum certè ordinis tui facilè princeps. Sed quum eodem tempore, eademque de cauſa, noſtrûm uterque cecidit, tibi & illa polliceor, quæ ſuprà ſcripsi, quæ ſunt adhuc mea; & ea, quæ præterea videor mihi ex aliqua parte retinere, tamquam ex reliquiis priſtinæ dignitatis. Neque enim ipſe Cæſar, ut multis rebus intelligere potui, eſt alienus a nobis, & omnes ferè familiarissimi ejus, quasi devincti magnis meis veteribus officiis, me diligenter obſervant & colunt. Itaque si qui mihi erit aditus de tuis fortunis, id eſt, de tua incolumitate, in qua ſunt omnia, agendi, quod quidem quotidie magis ex eorum ſermonibus adducor ut ſperem, agam per

cebatur enim fortuna ipſa debilitatæ gratiæ noſtræ, tui caritate, & meo perpetuo erga te amore, culto a te diligentissimè. Omnia promiſſa, confirmata, certa & rata ſunt, quæ ad reditum & ad ſalutem tuam pertinent: vidi, cognovi, interfui. Etenim omnes Cæſaris familiares ſatis opportunè habeo implicatos conſuetudine & benevolentiâ, sic ut, quum ab illo diſceſſerint, me habeant proximum. Hoc Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtumius planè ita faciunt, ut me unicè diligant. Quod si mihi per me efficiendum fuiſſet, non me pœniteret pro ratione temporum ita eſſe molitum. Sed nihil eſt a me inſervitum temporis causâ: veteres mihi necessitudines cum his omnibus intercedunt, quibuſcum ego agere de te non deſtiti. Principem tamen habuimus Panſam, tui ſtudiosissimum, mei cupidum, qui valeret apud illum non minùs auctoritate, quàm gratiâ. Cimber autem Tillius mihi planè ſatisfecit. Valent tamen apud Cæſarem non tam ambitioſæ rogationes, quàm neceſſariæ; quam quia Cimber habebat, plus valuit, quàm pro ullo alio valere potuiſſet. Diploma ſtatim non eſt datum, quòd mirifica eſt improbitas in quibuſdam, qui tuliſſent acerbiùs veniam tibi dari, quem illi appellant *tubam belli civilis*: multaque

ita dicunt, quaſi non gaudeant id bellum incidiſſe. Quare viſum eſt occultiùs agendum, neque ullo modo divulgandum, de te jam eſſe perfectum: ſed id erit perbrevi; nec dubito, quin, legente te has litteras, confecta jam res futura sit. Panſa quidem mihi, gravis homo & certus, non ſolùm confirmavit, verùm etiam recepit, perceleriter ſe ablaturum diploma. Mihi tamen placuit hæc ad te perſcribi: minùs enim te firmum ſermo Epuleiæ tuæ, lacrymæque Ampiæ declarabant, quàm ſignificant tuæ litteræ; atque illæ arbitrabantur, quum a te abeſſent ipſæ, multò in graviore te cura futurum. Quare magno opere putavi, angoris & doloris tui levandi causâ, pro certis ad te ea, quæ eſſent certa, perſcribi. Scis, me antea sic ſolitum eſſe ſcribere ad te, magis ut conſolarer fortem virum atque ſapientem, quàm ut exploratam ſpem ſalutis oſtenderem, nisi quam ab ipſa republica, quum hic ardor reſtinctus eſſet, ſperari oportere cenſerem. Recordare tuas litteras, quibus & magnum animum mihi ſemper oſtendiſti, & ad omnes caſus ferendos conſtantem ac paratum: quod ego non mirabar, quum recordarer, te & a primis temporibus ætatis in republica eſſe verſatum, & tuos magiſtratus in ipſa diſcrimina incidiſſe ſalutis

tendum, quamobrem eorum, qu
das, te non simillimum præbea
hæc oratio magis eſſet apta ad ill
pora, quæ jam effugiſti. Nunc ve
tùm te para ad hæc nobiſcum fe
quibus ego si quam medicinam i
rem, tibi quoque eamdem tradere
eſt unum perfugium, doctrina ac l
quibus ſemper usi ſumus; quæ ſ
rebus delectationem modò habere
bantur, nunc verò etiam ſalutem
ut ad initium revertar, cave d
quin omnia de ſalute ac reditu tu
ſecta sint. Vale.

CICERO LIGARIO.

SOLATUR Ligarium exſulem, eumque b
rare jubet, atque, ut interea forti an
hortatur. Scripta poſt Africanum bell
tur. Anno *U. C.* 707.

T

tamen adhuc id non feceram ; quia neque lenire videbar oratione , neque levare poſſe dolorem tuum. Poſtea verò quàm magnam ſpem habere cœpi , fore ut te brevi tempore incolumem haberemus , facere non potui , quin tibi & ſententiam , & voluntatem declararem meam. Primum igitur ſcribam , quod intelligo & perſpicio , non fore in te Cæſarem duriorem : nam & res eum quotidie , & dies , & opinio hominum , & , ut mihi videtur , etiam ſua natura mitiorem facit ; idque quum de reliquis ſentio , tum de te etiam audio ex familiarissimis ejus , quibus ego ex eo tempore , quo primùm ex Africa nuntius venit , ſupplicare unà cum fratribus tuis non deſtiti : quorum quidem & virtus , & pietas , & amor in te ſingularis , & assidua & perpetua cura ſalutis tuæ tantum proficit , ut nihil sit , quod non ipſum Cæſarem tributurum exiſtimem. Sed si tardiùs fit , quàm volumus , magnis occupationibus ejus , a quo omnia petuntur , aditus ad eum difficiliores fuerunt ; & simul Africanæ cauſæ iratior , diutius velle videtur eos habere ſollicitos , a quibus ſe putat diuturnioribus eſſe moleſtiis conflictatum : ſed hoc ipſum intelligimus eum quotidie remissiùs & placatiùs ferre. Quare mihi crede , & memoriæ manda , me tibi id affirmaſſe , te

eadem enim cauſa opes meas fregit
tuam ſalutem in diſcrimen adduxit
tamen, quidquid imago veteris me
gnitatis, quidquid reliquiæ gratiæ
bunt; ſtudium, consilium, opera, g
fides mea, nullo loco deerit tuis o
fratribus. Tu fac habeas fortem ani
quem ſemper habuiſti, primùm c
cauſas, quas ſcripsi; deinde, qu
de republica ſemper voluiſti atque
ſiſti, ut non modò nunc ſecunda ſ
debeas; ſed etiam, si omnia a
eſſent, tamen conſcientiâ & facto
consiliorum tuorum, quæcumque a
rent, fortissimo & maximo animo
deberes. Vale.

Cicero Ligario.

Quæ cum Cæſare egerit de Ligarii reſtitu & quam ſpem ſalutis habeat, declarat; lætitiam hortatur. Eodem anno.

N Æ

conſumere : nam quum te ſemper maximè dilexi , tum fratrum tuorum , quos æquè atque te ſummâ benevolentiâ ſum complexus , ſingularis pietas amorque fraternus , nullum me patitur officii erga te , ſtudiique munus aut tempus prætermittere. Sed quæ faciam , fecerimque pro te , ex illorum te litteris , quàm ex meis , malo cognoſcere. Quid autem ſperem , aut confidam , & exploratum habeam de ſalute tua , id tibi a me declarari volo. Nam si quiſquam eſt timidus in magnis periculosiſque rebus , ſemperque magis adverſos rerum exitus metuens , quàm ſperans ſecundos , is ego ſum ; & , si hoc vitium eſt , eo me non carere confiteor. Ego idem tamen quum a. d. v. Kal. intercalares priores , rogatu fratrum tuorum veniſſem manè ad Cæſarem , atque omnem adeundi & conveniendi illius indignitatem & moleſtiam pertuliſſem , quum fratres & propinqui tui jacerent ad pedes , & ego eſſem locutus , quæ cauſa , quæ tuum tempus poſtulabat ; non ſolùm ex oratione Cæſaris , quæ ſanè mollis & liberalis fuit , ſed etiam ex oculis & vultu , ex multis præterea signis , quæ faciliùs perſpicere potui , quàm ſcribere , hanc in opinionem diſcessi , ut mihi tua ſalus dubia non eſſet. Quamobrem fac animo magno fortique sis : &, si turbidissima ſa-

pienter ferebas, tranquilliora lætè feras. Ego tamen tuis rebus sic adero, ut difficillimis; neque Cæſari ſolùm, ſed etiam amicis ejus omnibus, quos mihi amicissimos eſſe cognovi, pro te, sicut adhuc feci, libentissimè ſupplicabo. Vale.

CICERO BASILO S.

GRATULATIONEM, benevolentiam, officium significat. Anno incerto.

16. TIBI gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor. A te amari, & quid agas, quidque agatur, certior fieri volo.

BITHYNICUS CICERONI S.

COMMEMORATA ſuâ, & patris amicitiâ, rogat, ut ſe abſentem tueatur. Anno *U. C. 709.*

17. *SI mihi tecum non & multæ & juſtæ cauſæ amicitiæ privatim eſſent, repeterem initia amicitiæ ex parentibus noſtris; quod faciendum iis exiſtimo, qui paternam amicitiam nullis ipsi officiis proſecuti ſunt. Itaque contentus ero noſtrâ ipſorum amicitiâ, cujus fiduciâ peto a te, ut abſentem me, quibuſcumque in rebus opus fuerit, tueare, si nullum officium tuum apud me intermoriturum exiſtimas. Vale.*

M. Cicero Bithynico S.

Respondet Bithynici cuidam epiſtolæ, quâ ille, conſtitutâ rep. cum Cicerone ſe futurum promiſerat, quod gratum sibi fore ſignificat, & ſe ejus eſſe amantisſimum confirmat. Anno *U. C.* 709.

18. Quum ceterarum rerum causâ cupio eſſe aliquando rempublicam conſtitutam; tum velim mihi credas, accedere id etiam quò magis expetam, promiſſum tuum, quo in litteris uteris: ſcribis enim, si ita sit, te mecum eſſe victurum. Gratissima mihi tua voluntas eſt, faciſque nihil alienum necessitudine noſtrâ, judiciiſque patris tui de me, ſummi viri. Nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, aut valeant, conjunctiorès tecum eſſe, quàm me; necessitudine, neminem. Quamobrem grata mihi eſt & memoria tua noſtræ conjunctionis, & ejus etiam augendæ voluntas. Vale.

Cicero Leptæ.

Quæstioni reſpondet ex lege de decurionibus. Addit de bello Hiſpaniensi, de Leptæ negotio, de Oratore ſuo, de Tulliola, de mansione urbana: poſtremò ſuadet Leptæ filio ut Hesiodum ediſcat. Anno *U. C.* 708.

19. Simul accepi a Seleuco tuo litte-

ras, ſtatim quæsivi a Balbo per codicilloſ, quid eſſet in lege. Reſcripsit, Eos qui facerent præconium, vetari eſſe in decurionibus; qui feciſſent, non vetari. Quare bono animo sint & tui, & mei familiares: neque enim erat ferendum, quum, qui hodie aruſpicinam facerent, in ſenatu Romæ legerentur, eos qui aliquando præconium feciſſent, in municipiis decuriones eſſe non licere. De Hiſpaniis novi nihil: magnum tamen exercitum Pompeium habere conſtat: nam Cæſar ipſe ad nos misit exemplum Paciæci litterarum, in quo erat, illi undecim eſſe legiones. Scripſerat etiam Meſſalla Q. Salaſſo, P. Curtium fratrem ejus, juſſu Pompeii, inſpectante exercitu, interfectum, quòd conſensiſſet cum Hiſpanis quibuſdam, si in oppidum neſcio quod Pompeius rei frumentariæ causâ veniſſet, eum comprehendere, ad Cæſaremque deducere. De negotio tuo, quòd ſponſor es pro Pompeio, si Galba conſponſor tuus redierit, homo in re familiari non parum diligens, non desinam cum illo communicare, si quid expediri possit; quod videbatur mihi ille confidere. Oratorem meum tantopere a te probari vehementer gaudeo. Mihi quidem sic perſuadeo, me quidquid habuerim judicii de dicendo, in illum librum contuliſſe: qui si eſt talis, qualem tibi

videri ſcribis, ego quoque aliquid ſum; ſin aliter, non recuſo, quin, quantum de illo libro, tantumdem de mei judicii fama detrahatur. Leptam noſtrum cupio delectari jam talibus ſcriptis: etsi abeſt maturitas ætatis, jam tamen perſonare aures ejus hujuſmodi vocibus non eſt inutile. Me Romæ tenuit omnino Tulliæ meæ partus. Sed quum ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma sit, teneor tamen, dum a Dolabellæ procuratoribus exigam primam penſionem: &, mehercule, non tam ſum peregrinator jam, quàm ſolebam. Ædificia mea me delectabant, & otium. Domus eſt, quæ nulli villarum mearum cedat; otium, omni deſertissimâ regione majus. Itaque ne litteræ quidem meæ impediuntur, in quibus sine ulla interpellatione verſor. Quare, ut arbitror, priùs hîc te nos, quàm iſtic tu nos videbis. Lepta ſuavissimus ediſcat Hesiodum; & habeat in ore,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα.

CICERO LEPTÆ S. D.

QUUM Cæſar ludos regionatim daturus eſſet, curationem eorum Lepta ambiebat, cui id Cicero diſſuadet, diffiſus, propter multitudinem intimorum, impetrari poſſe. Anno *U. C. 708.*

20. MACULAM officio functum eſſe gau-

deo : ejus Falernum mihi ſemper idoneum viſum eſt deverſorio, si modò tecti ſatis eſt ad comitatum noſtrum recipiendum. Ceteroqui mihi locus non diſplicet, nec eâ re Petrinum tuum deſeram : nam & villa, & amœnitas illa, commorationis eſt, non deverſorii. De curatione aliquâ munerum regionum, cum Oppio locutus ſum : nam Balbum, poſtea quàm tu es profectus, non vidi ; tantis pedum doloribus afficitur, ut ſe conveniri nolit. Omnino de tota re, ut mihi videtur, ſapientiùs faceres, si non curares : quod enim eo labore aſſequi vis, nullo modo aſſequêre : tanta eſt enim intimorum multitudo, ut ex his aliquis potiùs effluat, quàm novo sit aditus, præſertim qui nihil afferat præter operam ; in qua ille ſe dediſſe beneficium putabit, si modò ipſum ſciet, non accepiſſe. Sed tamen aliquid videbimus, in quo sit ſpecies : aliter quidem non modò non appetendum, ſed etiam fugiendum puto. Ego me Aſturæ diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat. Vale.

CICERO TORANIO S.

TORANIUS exſul voluit Cæſarianis ex Hiſpania venturis occurrere, ut, captatâ illorum gratiâ, faciliùs Cæſari reconciliaretur : quod Cicero diſſuadet, & manere jubet, ubi erat,

quoad ſcire possit, quid agendum sit. Addit conſolationem a communi calamitate, & recti conſcientiâ. Anno *U. C.* 707.

21. DEDERAM triduo antè pueris Cn. Plancii litteras ad te: eò nunc ero brevior, teque, ut antea conſolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi eſſe utilius, quàm ibidem opperiri, quoad ſcire possis quid tibi agendum sit. Nam præter navigationis longæ, & hiemalis, & minimè portuoſæ periculum, quod vitaveris; ne illud quidem non quantivis, ſubitò, quum certi aliquid audieris, te iſtinc poſſe proficiſci. Nihil eſt cur adventibus te offerre geſtias. Multa præterea metuo, quæ cum Cilone noſtro communicavi. Quid multa? Loco opportuniore in his malis nullo eſſe potuiſti, ex quo te, quocumque opus erit, facillimè & expeditissimè conferas. Quòd si recipiet ille ſe, ad tempus aderis: sin (quum multa accidere poſſunt) aliqua res eum vel impediet, vel morabitur, tu ibi eris, ubi omnia ſcire possis: hoc mihi prorſus valde placet. De reliquo, ut te ſæpe per litteras hortatus ſum, ita velim tibi perſuadeas, te in hac cauſa nihil habere, quod tibi timendum sit, præter communem caſum civitatis; qui etsi eſt gravissimus, tamen ita viximus, & id ætatis jam ſu-

mus, ut omnia, quæ non noſtrâ culpâ nobis accidant, fortiter ferre debeamus. Hîc tui omnes valent, ſummâque pietate te desiderant, &, diligunt, & colunt. Tu & cura ut valeas, & te iſtinc ne temerè commoveas.

CICERO TORANIO S.

TORANIUM conſolatur ex ſuo exemplo, qui, quum antea idem quod ille ſentiret, nihilque proficeret etiam rectis consiliis; moderatè nunc ferat quæ acciderant, oſtendens, quantum levamen sit, rectè veréque ſensiſſe: monetque, ut nihil de rebus ſuis, præterquam quod commune eſt, timeat. Anno *U. C.* 707.

22. ETSI, quum hæc ad te ſcribebam, aut appropinquare exitus hujus calamitosissimi belli, aut jam aliquid actum, & confectum videbatur, tamen quotidie commemorabam, te unum in tanto exercitu mihi fuiſſe aſſenſorem, & me tibi; ſoloſque nos vidiſſe, quantum eſſet in eo bello mali, in quo, ſpe pacis exclusâ, ipſa victoria futura eſſet acerbissima, quæ aut interitum allatura eſſet, si victus eſſes, aut si viciſſes, ſervitutem. Itaque ego, quem tum fortes illi viri & ſapientes, Domitii & Lentuli, timidum eſſe dicebant (eram planè: timebam enim, ne evenirent ea quæ acciderunt) idem nunc nihil

timeo, & ad omnem eventum paratus ſum. Quum aliquid videbatur caveri poſſe, tum id negligi dolebam: nunc verò, everſis omnibus rebus, quum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quidquid evenerit, ferre moderatè; præſertim quum omnium rerum mors sit extremum; & mihi sim conſcius, me, quoad licuerit, dignitati reipublicæ conſuluiſſe; &, hac amissâ, ſalutem retinere voluiſſe. Hæc ſcripsi, non ut de me ipse dicerem, ſed ut tu, qui conjunctissimâ fuiſti mecum & ſententiâ, & voluntate, eadem cogitares. Magna enim conſolatio eſt, quum recordare, etiam si ſecus acciderit, te tamen rectè veréque sensiſſe. Atque utinam liceat aliquando aliquo reipublicæ ſtatu nos frui, inter noſque conferre ſollicitudines noſtras, quas pertulimus tum, quum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quæ facta ſunt. De tuis rebus nihil eſſe quod timeas, præter univerſæ reipublicæ interitum, tibi confirmo. De me autem sic velim judices, quantum ego possim, me tibi, ſaluti tuæ, liberiſque tuis ſummo cum ſtudio præſtò ſemper futurum. Vale.

CICERO DOMITIO.

CN. Domitium, L. F. qui poſt pugnam in Theſſalia ab armis receſſerat, & ſeriùs tamen quàm Cicero, ſpe veniæ impetrandæ venerat in Ita-

liam, orat, ut quum reip. jam ſatisfecerit, incolumitati ſuæ conſulat, & amicorum deſiderium, quos belli caſus eripuerat, æquo, ſaltem forti ferat animo. Anno *U. C.* 707.

23. NON ea res me deterruit, quò minùs, poſtea quàm in Italiam veniſti, litteras ad te mitterem, quòd tu ad me nullas miſeras; ſed quia nec quid tibi pollicerer, ipſe egens rebus omnibus, nec quid ſuaderem, quum mihimet ipsi conſilium deeſſet, nec quid conſolationis afferrem in tantis malis, reperiebam. Hæc quamquam nihilò meliora ſunt, nunc etiam atque etiam multò deſperatiora; tamen inanes eſſe meas litteras, quàm nullas, malui. Ego si te intelligerem plus conatum eſſe ſuſcipere reipublicæ causâ muneris, quàm quantum præſtare potuiſſes, tamen, quibuſcumque rebus poſſem, ad eam conditionem te vivendi, quæ daretur, quæque eſſet, hortarer. Sed quum conſilii tui bene fortiterque ſuſcepti, eum tibi finem ſtatueris, quem ipſa fortuna terminum noſtrarum contentionum eſſe voluiſſet; oro, obteſtorque te pro vetere noſtra conjunctione ac necessitudine, proque ſumma mea in te benevolentia, & tua in me pari, te ut nobis, parenti, conjugi, tuiſque omnibus, quibus es, fuiſtique ſemper carissimus, ſalvum conſerves:

incolumitati tuæ, tuorumque, qui ex te pendent, conſulas: quæ didiciſti, quæque ab adoleſcentia pulcherrimè a ſapientissimis viris tradita, memoriâ & ſcientiâ comprehendiſti, his hoc tempore utare: quos conjunctos ſummâ benevolentiâ plurimiſque officiis amisiſti, eorum desiderium si non æquo animo, at forti feras. Ego quid possim neſcio, vel potiùs me parum poſſe ſentio: illud tamen tibi polliceor, me, quæcumque ſaluti dignitatique tuæ conducere arbitrabor, tanto ſtudio eſſe facturum, quanto ſemper tu & ſtudio, & officio, in meis rebus fuiſti. Hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam feminam, tuique amantissimam, detuli. Si quid ad me ſcripſeris, ita faciam, ut te velle intellexero: sin autem tu minùs ſcripſeris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia eſſe arbitrabor, ſummo ſtudio, diligenterque curabo. Vale.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER SEPTIMUS.

M. Cicero M. Mario S. D.

Ludos deſcribit a Pompeiio ſecundo conſulatu editos, quos quòd Marius abſens non ſpectaverit, eidem gratulatur : ſe quoque hujus generis vanitatibus non capi, & inter ludos Caninii cauſam egiſſe narrat, cujus occaſione dimiſſionem ſibi a judiciis exoptat, ut liberè poſſit in villis & cum Mario vivere. Anno *U. C.* 698.

1. Si te dolor aliquis corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quò minùs ad ludos venires, fortunæ magis tribuo, quàm ſapientiæ tuæ : ſin hæc, quæ ceteri mirantur, contemnenda duxiſti, & quum per valetudinem poſſes, venire tamen noluiſti; utrumque lætor, & ſine dolore corporis te fuiſſe, & animo valuiſſe, quum ea, quæ ſine cauſa mirantur alii, neglexeris : modò ut tibi conſtiterit fructus otii tui, quo quidem tibi

tibi perfrui mirificè licuit, quum eſſes in iſta amœnitate pene ſolus relictus. Neque tamen dubito, quin tu in illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforaſti, & patefeciſti Sejanum, per eos dies matutina tempora lectiunculis conſumpſeris; quum illi interea, qui te iſtic reliquerunt, ſpectarent communes mimos ſemiſomni. Reliquas verò partes diei tu conſumebas his delectationibus, quas tibi ipſe ad arbitrium tuum compararas; nobis autem erant ea perpetienda, quæ ſcilicet Sp. Mæcius probaviſſet. Omnino, si quæris, ludi apparatissimi, ſed non tui ſtomachi: conjecturam enim facio de meo. Nam primùm honoris causâ in ſcenam redierant ii, quos ego honoris causâ de ſcena decessiſſe arbitrabar. Deliciæ verò tuæ, noſter Æſopus, ejuſmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret: is jurare quum cœpiſſet, vox eum defecit in illo loco, *Si ſciens fallo.* Quid tibi ego alia narrem? noſti enim reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. Apparatûs enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytæmneſtra? aut in Equo Trojano cetrarum tria millia? aut armatura varia

peditatûs & equitatûs in aliqua pugna quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attuliſſent. Quòd si tu per eos dies operam dediſti Protogeni tuo, dummodo is tibi quidvis potiùs, quàm orationes meas legerit; næ tu haud paulò plus, quàm quiſquam noſtrûm, delectationis habuiſti. Non enim te puto Græcos, aut Oſcos ludos desideraſſe; præſertim quum Oſcos ludos vel in ſenatu noſtro ſpectare possis; Græcos ita non ames, ut ne ad villam quidem tuam viâ Græcâ ire ſoleas. Nam quid ego te athletas putem desiderare, qui gladiatores contempſeris? in quibus ipſe Pompeius confitetur ſe & operam & oleum perdidiſſe. Reliquæ ſunt venationes binæ per dies quinque, magnificæ, nemo negat; ſed quæ poteſt homini eſſe polito delectatio, quum aut homo imbecillus a valentissima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo tranſverberatur? quæ tamen, si videnda ſunt, ſæpe vidiſti; neque nos, qui hæc ſpectavimus, quidquam novi vidimus. Extremus elephantorum dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla exſtitit: quin etiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atque opinio ejuſmodi, eſſe quamdam illi belluæ cum genere humano ſocietatem. His

ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne fortè videar tibi non modò beatus, ſed liber omnino fuiſſe, dirupi me pene in judicio Galli Caninii, familiaris tui. Quòd si tam facilem populum haberem, quàm Æſopus habuit, libenter mehercule artem desinerem; tecumque, & cum similibus noſtri viverem. Nam me quum antea tædebat, quum & ætas & ambitio me hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere; tum verò hoc tempore vita nulla eſt. Neque enim fructum ullum laboris ex his exſpecto: & cogor nonnumquam homines non optimè de me meritos, rogatu eorum, qui bene meriti ſunt, defendere. Itaque quæro cauſas omnes aliquando vivendi arbitratu meo; teque, & iſtam rationem otii tui & laudo vehementer, & probo; quódque nos minùs intervisis, hoc fero animo æquiore, quòd, si Romæ eſſes, tamen neque nos lepore tuo, neque te (si quis eſt in me) meo frui liceret, propter moleſtissimas occupationes meas: quibus si me relaxaro (nam ut planè exſolvam, non poſtulo) te ipſum, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profectò, quid sit humaniter vivere. Tu modò iſtam imbecillitatem valetudinis tuæ ſuſtenta & tuere, ut facis, ut noſtras villas obire, & mecum simul lecticulâ

concurſare poſſis. Hæc ad te pluribus verbis ſcripsi, quàm ſoleo, non otii abundantiâ, ſed amoris erga te, quòd me quâdam epiſtolâ ſubinvitaras, si memoriâ tenes, ut ad te aliquid hujuſmodi ſcriberem, quò minùs te prætermisiſſe ludos pœniteret. Quod si aſſecutus ſum, gaudeo: sin minùs, hòc me tamen conſolor, quòd poſthac ad ludos venies, noſque viſes, neque in epiſtolis relinques meis ſpem aliquam delectationis tuæ. Vale.

M. T. C. M. MARIO S. D.

EMPTIONIS negotium, sibi mandatum, poſt jocos (nam & ipſe inter heredes bonorum erat, quæ emi volebat Marius) diligenter ſe curaturum dicit. Deinde reſpondet gratulationi de Planco Burſa, qui, Cicerone accuſante, damnatus fuerat, quo judicio quantum lætetur, significat, & Marium quoque gaudere jubet. Anno *U. C. 701.*

2. MANDATUM tuum curabo diligenter. Sed homo acutus, ei mandaſti potissimùm, cui expediret, illud venire quàm plurimo. Sed eò vidiſti multum, quòd præfiniſti, quò ne pluris emerem. Quòd si mihi permisiſſes, qui meus amor in te eſt, confeciſſem cum coheredibus: nunc, quum tuum pretium novi, lici-

tatorem potiùs apponam, quàm illud minoris veneat. Sed de joco ſatis eſt. Tuum negotium agam, sicuti debeo, diligenter. De Burſa te gaudere certò ſcio: ſed nimis verecundè mihi gratularis. Putas enim, ut ſcribis, propter hominis ſordes minùs me magnam illam lætitiam putare. Credas mihi velim, magis me judicio hoc, quàm morte inimici, lætatum. Primùm enim judicio malo, quàm gladio; deinde gloriâ potiùs amici, quàm calamitate. In primiſque me delectavit, tantum ſtudium bonorum in me exſtitiſſe contra incredibilem contentionem clarissimi & potentissimi viri. Poſtremò, vix verisimile fortaſſe videatur, oderam multò pejus hunc, quàm illum ipſum Clodium: illum enim oppugnaram, hunc defenderam: & ille, quum omnis reſpublica in meo capite diſcrimen eſſet habitura, magnum quiddam ſpectavit; nec ſuâ ſponte, ſed eorum auxilio, qui, me ſtante, ſtare non poterant: hic simiolus, animi causâ, me, in quem inveheretur, delegerat; perſuaſeratque nonnullis invidis meis, ſe in me emiſſarium ſemper fore. Quamobrem valde jubeo gaudere te: magna res geſta eſt: numquam ulli fortiores cives fuerunt, quàm qui ausi ſunt eum contra tantas opes ejus, a quo ipsi lecti judices erant, condemnare: quod feciſſent numquam,

niſi iis dolori meus fuiſſet dolor. Nos hîc in multitudine, & celebritate judiciorum, & novis legibus ita diſtinemur, ut quotidie vota faciamus, ne intercaletur, ut quàm primùm te videre poſſimus.

M. CICERO M. MARIO S. D.

Ut diſceſſum ſuum civili bello poſt pugnam Pharſalicam excuſaret, quem vituperatores reprehendebant, totam cauſam belli recenſet, ut appareat, quibus adductus rationibus a continuando bello abſtinuerit. Scripta poſt bellum Africanum. Anno *U. C.* 707.

3. PERSÆPE mihi cogitanti de communibus miſeriis, in quibus tot annos verſamur, & (ut video) verſabimur, ſolet in mentem venire illius temporis, quo proximè fuimus unà: quin etiam ipſum diem memoriâ teneo. Nam a. d. III. Idus Maias, Lentulo, & Marcello conſulibus, quum in Pompeianum veſperi veniſſem, tu mihi ſollicito animo præſtò fuiſti. Sollicitum autem te habebat cogitatio, quum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebare, ne officio deeſſem; ſi proficiſcerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidiſti profectò me quoque ita conturbatum, ut non expli-

carem, quid eſſet optimum factu: pudori tamen malui, famæque cedere, quàm ſalutis meæ rationem ducere: cujus me mei facti pœnituit, non tam propter periculum meum, quàm propter vitia multa, quæ ibi offendi, quò veneram. Primùm neque magnas copias, neque bellicoſas: deinde, extra ducem, paucoſque præterea (de principibus loquor) reliqui primùm in ipſo bello rapaces; deinde in oratione ita crudeles, ut ipſam victoriam horrerem: maximum autem æs alienum amplissimorum virorum. Quid quæris? nihil boni præter cauſam. Quæ quum vidiſſem, deſperans victoriam, primùm cœpi ſuadere pacem, cujus fueram ſemper auctor; deinde, quum ab ea ſententia Pompeius valde abhorreret, ſuadere inſtitui, ut bellum duceret. Hoc interdum probabat, & in ea ſententia videbatur fore, & fuiſſet fortaſſe, nisi quadam ex pugna cœpiſſet ſuis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille ſummus, nullus imperator fuit. Signa tirone & collectitio exercitu cum legionibus robuſtissimis contulit: victus turpissimè, amissis etiam caſtris, ſolus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci, nec putavi, quum integri pares non fuiſſemus, fractos ſuperiores fore. Diſcessi ab eo bello, in quo aut in acie caden-

dum fuit, aut in aliquas insidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Jubam confugiendum, aut capiendus tamquam exsilio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria. Certè nihil fuit præterea, si te victori nolles, aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommodis, nihil tolerabilius exsilio, præſertim innocenti, ubi nulla adjuncta eſt turpitudo: addo etiam, quum eâ urbe careas, in qua nihil sit, quod videre possis sine dolore. Ego cum meis (si quidquam nunc cujuſquam eſt) etiam in meis eſſe malui. Quæ acciderunt, omnia dixi futura. Veni domum, non quò optima vivendi conditio eſſet: ſed tamen, si eſſet aliqua forma reipublicæ, tamquam in patria ut eſſem; si nulla, tamquam in exsilio. Mortem mihi cur conſciſcerem, cauſa nulla viſa eſt; cur optarem, multæ cauſæ. Vetus eſt enim, *Ubi non sis qui fueris, non eſſe cur velis vivere.* Sed tamen vacare culpâ magnum eſt ſolatium, præſertim quum habeam duas res, quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſcientiam, & maximarum rerum gloriam, quarum altera mihi vivo numquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Hæc ad te ſcripsi verbosiùs, & tibi moleſtus fui, quòd te, quum mei, tum reipublicæ cognovi aman-

tiſsimum. Notum tibi omne meum conſilium eſſe volui, ut primùm ſcires, me numquam voluiſſe plus quemquam poſſe, quàm univerſam rempublicam: poſtea autem quàm alicujus culpâ tantum valeret unus, ut obsiſti non poſſet, me voluiſſe pacem: amiſſo exercitu, & eo duce, in quo ſpes fuerat uno, me voluiſſe etiam reliquis omnibus; poſtquam non potuerim, mihi ipsi finem feciſſe belli: nunc autem, si hæc civitas eſt, civem eſſe me; si non, exſulem eſſe non incommodiore loco, quàm si Rhodum, aut Mitylenas contuliſſem. Hæc tecum coràm malueram, ſed quia longiùs fiebat, volui per litteras eadem; ut haberes quid diceres, si quando in vituperatores meos incidiſſes. Sunt enim, qui, quum meus interitus nihil fuerit reipublicæ profuturus, criminis loco putent eſſe, quòd vivam. Quibus ego certò ſcio non videri ſatis multos periſſe: qui si me audiſſent, quamvis iniquâ pace, honeſtè tamen viverent: armis enim inferiores, non causâ fuiſſent. Habes epiſtolam verbosiorem fortaſſe, quàm velles: quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiſeris. Ego, si quæ volo expediero, brevi tempore te, ut ſpero, videbo. Vale.

M. T. C. M. MARIO S. D.

PRÆMONET Marium de adventu ſuo in Pompeianum. Anno *U. C. 707.*

4. ANTE diem IX. Kal. in Cumanum veni cum Libone tuo, vel noſtro potiùs. In Pompeianum ſtatim cogito: ſed faciam antè te certiorem. Te quum ſemper valere cupio, tum certè dum hîc ſumus. Quare si quod conſtitutum cum podagra habes, fac ut in alium diem differas. Cura igitur, ut valeas: & me hoc biduo aut triduo exſpecta.

CICERO CÆSARI IMPER. S. D.

C. Trebatium Teſtam, juriſconſultum, familiarem ſuum, Cæſari Galliarum proconſuli diligentiſsimè commendat. Anno *U. C. 699.*

5. VIDE, quàm mihi perſuaſerim, te me eſſe alterum, non modò in iis rebus, quæ ad me ipſum, ſed etiam in iis, quæ ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, quocumque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus ſtudiis, beneficiisque quàm ornatissimum domum reducerem. Sed poſtea quàm & Pompeii commoratio diuturnior erat, quàm putaram, & mea quædam tibi non ignota

dubitatio, aut impedire profectionem meam videbatur, aut certè tardare, vide, quid mihi ſumpſerim. Cœpi velle, ea Trebatium exſpectare a te, quæ ſperaſſet a me: neque mehercule minùs ei prolixè de tua voluntate promisi, quàm eram ſolitus de mea polliceri. Caſus verò mirificus quidam intervenit, quasi vel teſtis opinionis meæ, vel ſponſor humanitatis tuæ. Nam quum de hoc ipſo Trebatio cum Balbo noſtro loquerer accuratiùs domi meæ, litteræ mihi dantur a te, quibus in extremis ſcriptum erat, M. Orfium, *quem mihi commendas, vel regem Galliæ faciam, vel hunc Leptæ delega. Si vis tu, ad me alium mitte, quem ornem.* Suſtulimus manus & ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quod non fortuitum, ſed divinum videretur. Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, ut initio meâ ſponte, pòſt autem invitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi Cæſar, sic velim omni tuâ comitate complectare, ut omnia, quæ per me possis adduci ut in meos conferri velis, in unum hunc conferas: dè quo tibi homine hæc ſpondeo, non illo vetere verbo meo, quod, quum ad te de Milone ſcripsiſſem, jure lusiſti, ſed more Romano, quo modo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem,

que. impedio, quò minùs, si tibi placuerit, etiam hiſce eum ornes ciolæ insignibus: totum denique hc nem tibi ita trado de manu (ut aiu in manum tuam iſtam, & victoriá fide præſtantem. Simus enim putidiuſc quàm per te vix licet: verùm, ut vi licebit. Cura, ut valeas, & me, ut ar ama.

Cicero Trebatio S. D.

Trebatium desiderium urbis impatienter f tem, hortatur ut maneat in provincia, retque, ut id conſequatur, cujus causâ fectus fuerat. Anno *U. C. 699.*

6. In omnibus meis epiſtolis, qua Cæſarem, aut ad Balbum mitto, le ma quædam eſt accessio commendati tuæ, nec ea vulgaris, ſed cum aliquo signi indicio meæ erga te benevoler Tu modò ineptias iſtas, & desideria bis & urbanitatis depone; & quo c silio profectus es, id assiduitate &

tute conſequere. Hoc tibi tam ignoſcemus nos amici, quàm ignoverunt Medeæ, *quæ Corinthum arcem altam habebant matronæ opulentæ, optimates*: quibus illa manibus gypſatissimis perſuasit, ne sibi vitio illæ verterent, quòd abeſſet a patria.

> *Nam multi ſuam*
> *Rem bene geſſere, & publicam, patriâ procul;*
> *Multi domi qui ætatem egerunt, propterea*
> *Sunt improbati.*

Quo in numero tu certè fuiſſes, nisi te extrusiſſemus: ſed plura ſcribemus aliàs. Tu qui ceteris cavere didiciſti, in Britannia ne ab eſſedariis decipiaris, caveto: & quando Medeam agere cœpi, illud ſemper memento, *Qui ipſe sibi ſapiens prodeſſe non quit, nequidquam ſapit.* Cura ut valeas.

Cicero Trebatio.

Studium ſuum in commendando significat, monet ut Cæſari ſe dedat, ab eoque exſpectet omnia. Anno *U. C. 699.*

7. Ego te commendare non desiſto; ſed quid proficiam, ex te ſcire cupio. Spem maximam habeo in Balbo; ad quem de te diligentissimè & ſæpissimè ſcribo. Illud ſoleo mirari, non me toties acci-

pere tuas litteras, quoties a Quinto mihi fratre afferuntur. In Britannia nihil eſſe audio, neque auri, neque argenti. Id si ita eſt, eſſedum aliquod ſuadeo capias, & ad nos quàm primùm recurras. Sin autem, sine Britannia, tamen aſſequi, quòd volumus, poſſumus; perfice ut sis in familiaribus Cæſaris: multum te in eo frater adjuvabit meus, multum Balbus: ſed, mihi crede, tuus pudor & labor plurimùm. Imperatorem liberalissimum, ætatem opportunissimam, commendationem certè singularem habes: ut tibi unum timendum sit, ne ipſe tibi defuiſſe videare. Vale.

CICERO TREBATIO.

Quid Cæſar ad ſe ſcripſerit, & quid ipſe Cæſari reſponderit, significat: deinde leniter reprehendit Trebatium, quòd tribunatum recuſaverit. Anno *U. C. 699.*

8. SCRIPSIT ad me Cæſar perhumaniter, nondum te sibi ſatis eſſe familiarem propter occupationes ſuas, ſed certè fore: cui quidem ego reſcripsi, quàm mihi gratum eſſet futurum, si quàm plurimùm in te ſtudii, officii, liberalitatis ſuæ contuliſſet. Sed ex tuis litteris cognovi præproperam quamdam feſtinationem tuam, & simul ſum admiratus, cur

tribunatûs commoda, dempto præſertim labore militiæ, contempſeris. Querar cum Vacerra & Manilio: nam Cornelio nihil audeo dicere, cujus tu periculo ſtultus es, quum te ab eo ſapere didiciſſe profiteris. Quin tu urges iſtam occaſionem & facultatem, quâ melior numquam reperietur? Quod ſcribis de illo Preciano jureconſulto, ego te ei non deſino commendare: ſcribit enim ipſe mihi, te ſibi gratias agere debere. De eo quid ſit, cura ut ſciam. Ego veſtras litteras Britannicas exſpecto.

M. CICERO TREBATIO

LITTERARUM officium a Trebatio requirit; monet ne reditum in urbem præproperè cupiat. Anno *U. C. 699.*

9. JAMDIU ignoro, quid agas: nihil enim ſcribis: neque ego ad te his duobus menſibus ſcripſeram; quia cum Quinto fratre meo non eras: quò mitterem, aut cui darem, neſciebam. Cupio ſcire, quid agas, & ubi ſis hiematurus. Equidem velim cum Cæſare; ſed ad eum propter ejus *occupationes* nihil ſum auſus ſcribere: ad Balbum tamen ſcripſi. Tu deeſſe tibi noli. *Seriùs potiùs ad nos, dum plenior.* Quòd huc properes, nihil eſt, præſertim

Vacerrâ mortuo: ſed tibi conſilium non deeſt. Quid conſtitueris, cupio ſcire. Cn. Octavius, an Cn. Cornelius quidem, tuus familiaris, ſummo genere natus, terræ filius, is me, quia ſcit tuum familiarem eſſe, crebrò ad cœnam invitat. Adhuc non potuit perducere: ſed mihi tamen gratum eſt. Vale.

M. CICERO TREBATIO S. D.

PER jocum agitat, quod ſcripſerat Trebatius, ſe Cæſari valde juriſconſultum videri: & timiditatis arguit, qui in Britanniam navigare recuſaverit: deinde petit ut ſignificet quid profecerint litteræ ad Cæſarem de eo diligenter ſcriptæ, utque de omnibus rebus ſuis plura ſcribat. Anno *U. C.* 699.

10. LEGI tuas litteras, ex quibus intellexi te Cæſari noſtro valde jureconſultum videri. Eſt quòd gaudeas, te in iſta loca veniſſe, ubi aliquid ſapere viderere. Quòd si in Britanniam quoque profectus eſſes, profectò nemo in illa tanta inſula peritior te fuiſſet. Verumtamen (rideamus, licet: ſum enim a te invitatus) ſubinvideo tibi, ultro te etiam arcessitum ab eo, ad quem ceteri, non propter ſuperbiam ejus, ſed propter occupationem, adſpirare non poſſunt. Sed tu in iſta epiſtola nihil mihi ſcripsiſti de tuis

rebus, quæ mehercule mihi non minori curæ ſunt, quàm meæ. Valde metuo, ne frigeas in hibernis: quamobrem camino luculento utendum cenſeo. Idem & Mucio & Manilio placebat, præſertim qui ſagis non abundares: quamquam vos nunc iſtic ſatis calere audio: quo quidem nuntio valde mehercule de te timueram. Sed tu in re militari multò es cautior, quàm in advocationibus, qui neque in Oceano natare volueris, ſtudiosissimus homo natandi; neque ſpectare eſſedarios, quem antea ne andabatam quidem defraudare poteramus. Sed jam ſatis jocati ſumus. Ego de te ad Cæſarem quàm diligenter ſcripſerim, tute ſcis; quàm ſæpe, ego. Sed mehercule jam intermiſeram, ne viderer liberalissimi hominis, meique amantissimi voluntati erga me diffidere. Sed tamen his litteris, quas proximè dedi, putavi eſſe hominem commonendum: id feci: quid profecerim, facias me velim certiorem; & simul de toto ſtatu tuo, consiliiſque omnibus. Scire enim cupio quid agas, quid exſpectes, quàm longum iſtum tuum diſceſſum a nobis futurum putes. Sic enim tibi perſuadeas velim, unum mihi eſſe ſolatium, quare faciliùs possim pati te eſſe sine nobis, si tibi eſſe id emolumento ſciam: sin autem id non eſt, nihil duobus nobis eſt ſtul-

tius; me, qui te non Romam attraham; te, qui non huc advoles. Una mehercule noſtra, vel ſevera, vel jocoſa congreſsio pluris erit, quàm non modò hoſtes, ſed etiam fratres noſtri Ædui. Quare omnibus de rebus fac ut quàm primùm ſciam:

Aut conſolando, aut consilio, aut re juvero.

CICERO TREBATIO.

JOCATUR primùm de interregnis: deinde ſuadet, si e re ſua sit, maneat apud Cæſarem: sin minùs, Romam ſe recipiat. Anno *U. C. 700.*

XI. NISI antè Româ profectus eſſes, nunc eam certè relinqueres: quis enim tot interregnis jureconſultum desiderat? Ego omnibus, unde petitur, hoc conſilii dederim, ut a singulis interregibus binas advocationes poſtulent. Satiſne tibi videor abs te jus civile didiciſſe? Sed heus tu, quid agis? ecquid fit? video enim te jam jocari per litteras. Hæc signa meliora ſunt, quàm in meo Tuſculano. Sed quid sit, ſcire cupio. Conſuli quidem te a Cæſare ſcribis; ſed ego tibi ab illo conſuli mallem: quod si aut fit, aut futurum putas, perfer iſtam militiam, & permane: ego enim desiderium tui, ſpe tuorum commodorum conſola-

bor: ſin autem iſta ſunt inaniora, recipe te ad nos. Nam aut erit hîc aliquid aliquando; aut ſi minùs, una mehercule collocutio noſtra pluris erit, quàm omnes Samarobrivæ. Denique ſi citò te retuleris, ſermo nullus erit: ſi diutius fruſtra abfueris, non modò Laberium, ſed etiam ſodalem noſtrum Valerium pertimeſco. Mira enim perſona induci poteſt Britannici jureconſulti. Hæc ego non rideo, quamvis tu rideas: ſed de re ſeveriſſima tecum, ut ſoleo, jocor. Remoto joco, tibi hoc amiciſſimo animo præcipio, ut, ſi iſtic meâ commendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas noſtri deſiderium; honeſtatem, & facultates tuas augeas: ſin autem iſta frigebunt, recipias te ad nos. Omnia tamen quæ vis, & tuâ virtute profectò, & noſtro ſummo erga te ſtudio conſequere. Vale.

CICERO TREBATIO.

Per jocum exagitat Epicureos, & ipſum Trebatium, quem Epicureum factum eſſe Panſa narraverat. Anno *U. C.* 700.

12. MIRABAR quid eſſet, quòd tu mihi litteras mittere intermiſiſſes. Indicavit mihi Panſa meus, Epicureum te eſſe factum. O caſtra præclara! quid tu feciſſes, ſi te Tarentum, & non Sama-

facit nihil, niſi ſuâ cauſâ? Quo
ſtatues *Communi dividundo*, quum
mune nihil poſſit eſſe apud eos,
omnia voluptate ſuâ metiuntur? (
modo autem tibi placebit, *Jovem*
dem jurare, quum ſcias, Jovem i
eſſe nemini poſſe? Quid porrò fie
pulo Ulubrano, si tu ſtatueris, πολ
θαι non oportere? Quare si pl
nobis deficis, moleſtè fero: sin
aſſentari commodum eſt, ignoſco:
ſcribe aliquando ad nos quid agas,
nobis quid fieri, aut curari velis. V

M. Cicero Trebatio S.

Intermissi litterarum officii excuſationem
quam non accipiente Trebatio, liberiùs pr
jocatur. Anno *U. C. 700.*

13. ADEONE me injuſtum eſſe e
maſti, ut tibi iraſcerer, quòd parum
conſtans, & nimiùm cupidus dece

Mihi perturbatio animi tui, quam primis litteris perſpiciebam, moleſtiam attulit: neque alia ulla fuit cauſa intermiſsionis epiſtolarum, nisi quòd, ubi eſſes, planè neſciebam. Hîc tu me etiam insimulas, nec ſatisfactionem meam accipis. Audi, Teſta mi. Utrùm ſuperbiorem te pecunia facit, an quòd te imperator conſulit? Moriar ni, quæ tua gloria eſt, puto te malle a Cæſare conſuli, quàm inaurari. Si verò utrumque eſt; quis te feret, præter me, qui omnia ferre poſſum? Sed, ut ad rem redeam, te iſtic invitum non eſſe, vehementer gaudeo; &, ut illud erat moleſtum, sic hoc eſt jucundum. Tantùm metuo, ne artificium tuum tibi parum proſit. Nam, ut audio, iſtic,

Non ex jure manu' conſertum, ſed mage ferro
Rem repetunt.

Et tu ſoles ad vim faciendam adhiberi? Neque eſt, quòd illam exceptionem in interdicto pertimeſcas, *Quòd tu prior vi hominibus armatis non veneris*: ſcio enim te non eſſe procacem in laceſſendo. Sed ut ego quoque te aliquid admoneam de noſtris cautionibus: Treviros vites cenſeo: audio capitales eſſe: mallem auro, ære, argento eſſent.. Sed aliàs jocabimur. Tu ad me de iſtis rebus omnibus ſcribas velim quàm diligentissimè. A. d. IV. Non. Mart.

CICERO TREBATIO.

Familiariter, & jocosè Trebatium, qui litteras nullas miſerat, objurgat. Anno *U. C.* 700.

14. Chrysippus Vectius, Cyri architecti libertus, fecit ut te non immemorem putarem mei: ſalutem enim verbis tuis mihi nuntiarat. Valde jam lautus es, qui gravere litteras ad me dare, homini præſertim propè domeſtico. Quòd si ſcribere oblitus es, minùs multi jam te advocato causâ cadent: sin noſtri oblitus es, dabo operam, ut iſtuc veniam antè, quàm planè ex animo tuo effluo: sin æſtivorum timor te debilitat, aliquid excogita, ut feciſti de Britannia. Illud quidem perlibenter audivi ex eodem Chryſippo, te eſſe Cæſari familiarem. Sed mehercule mallem, id quod erat æquius, de tuis rebus ex tuis litteris quàm ſæpiſſimè cognoſcerem: quod certè ita fieret, si tu maluiſſes benevolentiæ, quàm litium jura perdiſcere. Sed hæc jocati ſumus, & tuo more, & nonnihil etiam noſtro. Te valde amamus, noſque a te amari quum volumus, tum etiam confidimus. Vale.

CICERO TREBATIO.

SUUM abſentis Trebatii desiderium declarat, & de C. Matii familiaritate gratulatur. Anno *U. C. 700.*

15. QUAM sint moroſi qui amant; vel ex hoc intelligi poteſt: moleſtè ferebam antea te invitum iſtic eſſe; pungit me rurſus, quòd ſcribis eſſe te iſtic libenter; neque enim meâ commendatione te non delectari facilè patiebar; & nunc angor, quidquam tibi ſine me eſſe jucundum. Sed hoc tamen malo, ferre nos desiderium, quàm te non ea, quæ ſpero, conſequi. Quum verò in C. Matii, ſuaviſſimi doctiſſimique hominis, familiaritatem veniſti, non dici poteſt quàm valde gaudeam: qui fac ut te quàm maximè diligat. Mihi crede, nihil ex iſta provincia potes, quod jucundius ſit, deportare. Cura, ut valeas.

M. CICERO TREBATIO S. D.

ITA laudat Trebatii ſapientiam in vitando bellorum diſcrimine, ut timiditatis ſimul arguat, & alia per jocum adjungat. Anno *U. C.* 699.

16. IN Equo Trojano ſcis eſſe in extremo, *Serò ſapiunt.* Tu tamen, mi ve-

tule, non ſerò. Primas illas rabioſulas ſat fatuas dediſti: deinde, quòd in Britannia non nimis φιλοθέωρον te præbuiſti, planè non reprehendo: nunc verò in hibernis inlectus mihi videris: itaque te commovere non curas. *Uſquequaque ſapere oportet: id erit telum acerrimum.* Ego si foris cœnitarem, Cn. Octavio, familiari tuo, non defuiſſem: cui tamen dixi, quum me aliquoties invitaret: Oro te, quis tu es? Sed mehercules, extra jocum, homo bellus eſt: vellem eum tecum abduxiſſes. Quid agatis, & ecquid in Italiam venturi sitis hac hiemè, fac planè ſciam. Balbus mihi confirmavit, te divitem futurum: id utrùm Romano more locutus sit, bene nummatum te futurum, an, quomodo Stoici dicunt, *Omnes eſſe divites, qui cælo & terrâ frui possint*, poſtea videro. Qui iſtinc veniunt, ſuperbiam tuam accuſant, quòd negent te percunctantibus reſpondere: ſed tamen eſt quòd gaudeas: conſtat enim inter omnes, neminem te uno Samarobrivæ juris peritiorem eſſe.

CICERO TREBATIO S. D.

URBIS desiderium quòd depoſuerit, gratulatur, & ut Cæſaris amicitiam faciat plurimi, monet, quam fructuoſam fore pollicetur. Anno *U. C. 699.*

17.

17. Ex tuis litteris, & Quinto fratri gratias egi, & te aliquando collaudare poſſum, quòd jam videris certa aliqua in ſententia conſtitiſſe. Nam primorum menſium litteris tuis vehementer commovebar, quòd mihi interdum (pace tuâ dixerim) levis in urbis urbanitatiſque deſiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, ſæpe autem etiam, quòd a te alienissimus, & ſubimpudens videbare: tamquam enim ſyngrapham ad imperatorem, non epiſtolam attuliſſes, sic, pecuniâ ablatâ, domum redire properabas; nec tibi in mentem veniebat, eos ipſos, qui cum ſyngraphis veniſſent Alexandriam, nummum adhuc nullum auferre potuiſſe. Ego, si mei commodi rationem ducerem, te mecum eſſe maximè vellem: non enim mediocri afficiebar vel voluptate ex conſuetudine noſtra, vel utilitate ex consilio atque opera tua. Sed quum te ex adoleſcentia tua in amicitiam & fidem meam contuliſſes, ſemper te non modò tuendum mihi, ſed etiam augendum atque ornandum putavi. Itaque quoad opinatus ſum me in provinciam exiturum, quæ ad te ultro detulerim, meminiſſe te credo. Poſtea quàm mea mutata ratio eſt, quum viderem me a Cæſare honorificentissimè tractari, &

unicè diligi, hominiſque liberalitatem incredibilem & singularem fidem noſſem; sic ei te commendavi & tradidi, ut graviſſimè diligentiſſiméque potui. Quod ille ita & accepit, & mihi ſæpe litteris significavit, & tibi & verbis & re oſtendit, meâ commendatione ſeſe valde eſſe commotum. Hunc tu virum nactus, si me aut ſapere aliquid, aut velle tuâ cauſâ putas, ne dimiſeris; &, si quæ te fortè res aliquando offenderit, quum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit viſus, perferto, & ultima exſpectato; quæ ego tibi & jucunda, & honeſta præſtabo. Pluribus te hortari non debeo: tantùm moneo, neque amicitiæ confirmandæ clariſſimi ac liberaliſſimi viri, neque uberioris provinciæ, neque ætatis magis idoneum tempus, si hoc amiſeris, te eſſe ullum umquam reperturum. Hoc, quemadmodum vos ſcribere ſoletis in veſtris libris, idem Q. Cornelio videbatur. In Britanniam te profectum non eſſe gaudeo, quòd & labore caruiſti, & ego te de rebus illis non audiam. Ubi sis hibernaturus, & quâ ſpe, aut conditione, perſcribas ad me velim. Vale.

Cicero Trebatio S. D.

Laudat conſtantiam Trebatii, qui permanere in provincia apud Cæſarem conſtituerat. Jocatur in ejus parcimonia, quia ſcripſerat in palimpſeſto. Anno *U. C.* 700.

18. Accepi a te aliquot epiſtolas uno tempore, quas tu diversis temporibus dederas, in quibus me cetera delectarunt: significabant enim, te iſtam militiam jam firmo animo ferre, & eſſe fortem virum & conſtantem: quæ ego pauliſper in te ita desideravi, non imbecillitate animi tui, ſed magis ut desiderio noſtri te æſtuare putarem. Quare perge, ut cœpiſti: forti animo iſtam tolera militiam. Multa, mihi crede, aſſequere: ego enim renovabo commendationem, ſed tempore. Sic habeto, non tibi majori eſſe curæ, ut iſte tuus a me diſceſſus quàm fructuosissimus tibi sit, quàm mihi. Itaque, quando veſtræ cautiones infirmæ ſunt, Græculam tibi misi cautionem chirographi mei. Tu me velim de ratione Gallici belli certiorem facias: ego enim ignavissimo cuique maximam fidem habeo. Sed, ut ad epiſtolas tuas redeam, cetera bellè: illud miror: quis ſolet eodem exemplo plures dare, qui ſuâ manu ſcribit? Nam quòd in palimp-

ſeſto, laudo equidem parcimoniam: ſed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, quàm hæc exſcribere, nisi fortè tuas formulas. Non enim puto te meas epiſtolas delere, ut reponas tuas. An hoc significas, nihil fieri? frigere te? ne chartam quidem tibi ſuppeditare? Jam iſta tua culpa eſt, qui verecundiam tecum extuleris, & non hîc nobiſcum reliqueris. Ego te Balbo, quum ad vos proficiſcetur, more Romano commendabo. Tu, si intervallum longius erit mearum litterarum, ne sis admiratus: eram enim abſfuturus menſe Aprili. Has litteras ſcripsi in Pomptino, quum ad villam Metrilii Philemonis devertiſſem; ex qua jam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliaſti. Nam Ulubris honoris mei causâ vim maximam ranunculorum ſe commôſſe conſtabat. Cura ut valeas. VI. Idus April. de Pomptino.

Epiſtolam tuam, quam accepi ab L. Arruntio, conſcidi innocentem: nihil enim habebat, quod non vel in concione rectè legi poſſet. Sed & Arruntius ita te mandaſſe aiebat, & tu adſcripſeras. Verùm illud eſto. Nihil te ad me poſtea ſcripsiſſe demiror, præſertim tam novis rebus.

Cicero Trebatio S.

Antonio poſt Cæſaris necem remp. turbante, Cicero deſperans libertatem, in Græciam abire conſtituit. In quo itinere Topicorum librum ſcripsit, eumque Trebatio miſit ab Rhegio, ubi & hæ litteræ ſunt datæ, de uſu & interpretatione ejus libri. Anno *U. C.* 709.

19. Vide quantì apud me sis; etsi jure id quidem: non enim te amore vinco. Verumtamen quod præſenti tibi propè ſubnegaram, non tribueram certè, id abſenti debere non potui. Itaque, ut primùm Veliâ navigare cœpi, inſtitui Topica Ariſtotelea conſcribere, ab ipſa urbe commonitus, amantiſsimâ tui. Eum librum tibi miſi Rhegio, ſcriptum quàm planissimè res illa ſcribi potuit. Sin tibi quædam videbuntur obſcuriora, cogitare debebis, nullam artem litteris sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi poſſe. Non longè abieris: num jus civile veſtrum ex libris cognoſci poteſt? qui quamquam plurimi ſunt, doctorem tamen, uſumque desiderant. Quamquam tu si attentè leges, si ſæpius, per te omnia conſequere, ut certè intelligas: ut verò etiam ipsi tibi loci propositâ quæſtione occurrant, exercitatione conſequere. In qua quidem nos te continebimus, si

& ſalvi redierimus, & ſalva iſta offenderimus. v. Kal. Sext. Rhegio.

CICERO TREBATIO S. D.

De Veliensium in Trebatium amore significat; & ne paternas poſſessiones vendat, perfugium miſeris temporibus futuras, admonet. Scripta ante ſuperiorem, ut dies adſcripta oſtendit. Anno *U. C. 709.*

20. AMABILIOR mihi Velia fuit, quòd te ab ea ſensi amari. Sed quid ego dicam te, quem quis non amat? Rufio, medius fidius, tuus ita desiderabatur, ut si eſſet unus e nobis. Sed ego te non reprehendo, qui illum ad ædificationem tuam traduxeris. Quamquam enim Velia non eſt vilior, quàm Lupercal, tamen iſthuc malo, quàm hæc omnia. Tu, si me audies, quem ſoles, has paternas poſſessiones tenebis (neſcio quid enim Velienſes verebantur) neque Heletem nobilem amnem relinques, nec Papirianam domum deſeres: quamquam illa quidem habet lotum, a quo etiam advenæ teneri ſolent; quem tamen si excideris, multum proſpexeris. Sed in primis opportunum videtur, his præſertim temporibus, habere perfugium, primùm eorum urbem, quibus carus sis; deinde tuam domum, tuoſque agros, eaque remoto,

ſalubri, amœno loco: idque etiam meâ intereſſe, mi Trebati, arbitror. Sed valebis, meaque negotia videbis, meque, diis juvantibus, ante brumam exſpectabis. Ego a Sext. Fadio, Niconis diſcipulo, librum abſtuli, Νίκωνος περὶ πολυφαγίας. O medicum ſuavem, meque docilem ad hanc diſciplinam! Sed Baſſus noſter me de hoc libro celavit; te quidem non videtur. Ventus increbeſcit. Cura ut valeas. XIII. Kal. Sext. Veliâ.

CICERO TREBATIO S. D.

SILII, amici ſui, cauſam Trebatio commendat, ut ad eum veniat, & adjuvet. Anno *U. C.* 709.

21. SILII cauſam te docui: is poſtea fuit apud me, quum ei dicerem, tibi videri ſponſionem illam nos ſine periculo facere poſſe, *Si bonorum Turpiliæ poſſeſſionem Q. Cæpio Prætor ex edicto ſuo mihi dedit*; negare aiebat Servium, tabulas teſtamenti eſſe eas, quas inſtituiſſet is, qui factionem teſtamenti non habuerit; hoc idem Offilium dicere: tecum ſe locutum negabat; meque rogavit, ut ſe & cauſam ſuam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Teſta, nec mihi amicior P. Silio quiſquam eſt, te tamen excepto. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi ad

eum ultro veneris, eique pollicitus eris: ſed, si me amas, quàm primùm. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

De furto quæſtionem, inter ſcyphos natam, probat auctoritate juriſconſultorum. Anno incerto.

22. Illuseras heri inter ſcyphos; quòd dixeram, controversiam eſſe, poſſetne heres, quod furtum antea factum eſſet, furti rectè agere. Itaque, etsi domum bene potus ſeróque redieram, tamen id caput, ubi hæc controversia eſt, notavi & deſcriptum tibi misi; ut ſcires, id, quod tu neminem ſensiſſe dicebas, Sex. Ælium, M'. Manilium, M. Brutum ſensiſſe. Ego tamen Scævolæ & Teſtæ aſſentior. Vale.

CICERO FABIO GALLO S. D.

Signa quædam & ſtatuas Ciceroni, potiùs tabulas pictas cupienti, Gallus emerat. Ex illis emptionibus nullam a ſe desiderari Cicero reſcribit: simul gratum sibi eſſe significat, quòd domum proximam velit conducere. Anno incerto.

23. Tantum quòd ex Arpinati ve-

neram, quum mihi a te litteræ redditæ ſunt; ab eodemque accepi Aviani litteras; in quibus hoc inerat liberalissimum, nomina ſe facturum, quum veniſſet, quâ ego vellem die. Fac, quæſo, qui ego ſum, eſſe te: eſtne aut tui pudoris, aut noſtri, primùm rogare de die; deinde plus annuâ poſtulare? Sed eſſent, mi Galle, omnia facilia, si & ea mercatus eſſes, quæ ego desiderabam, & ad eam ſummam, quam volueram. Ac tamen iſta ipſa, quæ te emiſſe ſcribis, non ſolùm rata mihi erunt, ſed etiam grata: planè enim intelligo, te non modò ſtudio, ſed etiam amore uſum, quæ te delectarint, hominem (ut ego ſemper judicavi) in omni judicio elegantissimum, quæque me digna putaris, coëmiſſe. Sed velim maneat Damasippus in ſententia: prorſus enim ex iſtis emptionibus nullam desidero. Tu autem ignarus inſtituti mei, quanti ego genus omnino signorum omnium non æſtimo, tanti iſta quatuor aut quinque ſumpsiſti. Bacchas iſtas cum Musis Metelli comparas. Quid simile? Primùm, ipſas ego Muſas numquam tanti putaſſem; atque id feciſſem Musis omnibus approbantibus: ſed tamen erat aptum bibliothecæ, ſtudiiſque noſtris congruens. Bacchis verò ubi eſt apud me locus? At pulchellæ ſunt. Novi optimè, & ſæpe

vidi : nominatim tibi signa mihi nota mandaſſem, si probaſſem. Ea enim signa ego emere ſoleo, quæ ad similitudinem gymnasiorum exornent mihi in palæſtra locum. Martis verò signum quò mihi pacis auctori? Gaudeo nullum Saturni signum fuiſſe : hæc enim duo signa putarem mihi æs alienum attuliſſe. Mercurii mallem aliquod fuiſſet : feliciùs, puto, cum Aviano transigere poſſemus. Quod tibi deſtinaras trapezophoron, si te delectat, habebis : sin autem ſententiam mutaſti, ego habebo ſcilicet. Iſtâ quidem ſummâ næ ego multò libentiùs emerim deverſorium Tarracinæ, ne ſemper hoſpiti moleſtus sim. Omnino liberti mei video eſſe culpam, cui planè res certas mandaram ; itemque Junii, quem puto tibi notum eſſe, Aviani familiarem. Exhedria quædam mihi nova ſunt inſtituta in porticula Tuſculani : ea volebam tabellis ornare : etenim, si quid generis iſtiuſmodi me delectat, pictura delectat. Sed tamen, si iſta mihi ſunt habenda, certiorem velim me facias, ubi sint, quando arceſſantur, quo genere vecturæ. Si enim Damasippus in ſententia non manebit, aliquem Pſeudodamasippum vel cum jactura reperiemus. Quod ad me de domo ſcribis iterum, jam id ego proficiſcens mandabam meæ Tulliæ : eâ enim ipsâ horâ acceperam tuas litteras :

egèram etiam cum tuo Nicia, quòd is utitur, ut ſcis, familiariter Caſsio. Ut redii autem, priùs quàm tuas legi has proximas litteras, quæsivi de mea Tullia, quid egiſſet: per Liciniam ſe egiſſe dicebat: ſed opinor Caſsium uti non ita multum ſorore: eam porrò negare ſe audere, quum vir abeſſet (eſt enim profectus in Hiſpaniam Dexius) illo & abſente & inſciente migrare. Eſt mihi gratissimum, tanti a te æſtimatam conſuetudinem vitæ, victûſque noſtri; primùm, ut eam domum ſumeres, ut non modò prope me, ſed planè mecum habitare poſſes: deinde, ut migrare tantopere feſtines. Sed ne vivam, si tibi concedo, ut ejus rei tu cupidior sis, quàm ego ſum. Itaque omnia experiar: video enim quid meâ intersit, quid utriuſque noſtrûm. Si quid egero, faciam, ut ſcias. Tu & ad omnia reſcribes, & quando te exſpectem, facies me, si tibi videtur, certiorem. Vale.

Cicero M. Fabio Gallo S. D.

Exponit quàm injuſtè sibi Tigellius iraſcatur. Cæſare quartùm conſule sine collega. Anno *U. C.* 708.

24. Amoris quidem tui, quoquò me verti, veſtigia: vel proximè de Tigellio.

Senſi enim ex litteris tuis, valde te laboraſſe. Amo igitur voluntatem. Sed pauca de re. Cipius (opinor) olim, *Non omnibus dormio*; sic ego non omnibus, mi Galle, ſervio: etsi quæ eſt hæc ſervitus? Olim, quum regnare exiſtimabamur, non tam ab ullis, quàm hoc tempore obſervor a familiarissimis Cæſaris omnibus, præter iſtum. Id ego in lucris pono, non ferre hominem peſtilentiorem patriâ ſuâ: eumque addictum jam tum puto eſſe Calvi Licinii Hipponacteo præconio. At vide, quid ſuccenſeat. Phameæ cauſam receperam, ipsius quidem causâ; erat enim mihi ſanè familiaris. Is ad me venit, dixitque, judicem sibi operam dare conſtituiſſe eo ipſo die, quo de P. Sextio in consilium iri neceſſe erat. Reſpondi nullo modo me facere poſſe, quum vellem: alium diem si ſumpsiſſet, me ei non defuturum. Ille autem, qui ſciret ſe nepotem, bellum tibicinem habere, & ſat bonum unctorem, diſcessit a me, ut mî videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem. Cognoſti meam cauſam, & iſtius Salaconis iniquitatem. Catonem tuum mihi mitte; cupio enim legere: me adhuc non legiſſe, turpe utrique noſtrûm eſt. Vale.

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

EPISTOLAM conſciſſam non eſſe nuntiat; & monitus, ne incautiùs de Cæſare loquatur, gratias agit: & ut pergat ſtilum exercere, hortatur. Anno *U. C. 708.*

25. QUòD epiſtolam conſciſſam doles; noli laborare: ſalva eſt; domo petes quum libebit. Quòd autem me mones, valde gratum eſt; idque ut ſemper facias, rogo. Videris enim mihi vereri, ne, ſi iſtum habuerimus, rideamus γέλωτα Σαρδόνιον. Sed heus tu, manum de tabula: magiſter adeſt citiùs, quàm putaramus. Vereor ne in Catonium Catoninos. Mi Galle, cave putes quidquam melius, quàm epiſtolæ tuæ partem ab eo loco: *cetera labuntur.* Secretò hoc audi; id tecum habeto; ne Apellæ quidem liberto tuo dixeris: præter duo nos loquitur iſto modo nemo; bene maléne, videro: ſed, quidquid eſt, noſtrum eſt. Urge igitur, nec tranſverſum unguem (quod aiunt) a ſtilo: is enim eſt dicendi opifex: atque equidem aliquantum jam etiam noctis aſſumo. Vale.

CICERO GALLO S. D.

HERBAS in augurali cœna ſuaviter conditas sibi morbum attuliſſe narrat. Anno incerto.

26. QUUM decimum jam diem graviter ex inteſtinis laborarem, neque iis, qui meâ operâ uti volebant, me probarem non valere, quia febrim non haberem, fugi in Tuſculanum; quum quidem biduum ita jejunus fuiſſem, ut ne aquam quidem guſtarem. Itaque confectus languore & fame, magis tuum officium deſideravi, quàm abs te requiri putavi meum. Ego autem quum omnes morbos reformido, tum quo Epicurum tuum Stoici malè accipiunt, quia dicat, δυσουρικὰ καὶ δυσεντερικὰ πάθη sibi moleſta eſſe; quorum alterum, morbum edacitatis eſſe putant, alterum etiam turpioris intemperantiæ. Sane δυσεντερίαν pertimueram. Sed viſa eſt mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipſa fortaſſe jam ſeneſcentis morbi remissio profuiſſe. Attamen, ne mirere, unde hoc acciderit, quomodove commiſerim; lex ſumptuaria, quæ videtur λιτότητα attuliſſe, ea mihi fraudi fuit. Nam dum volunt iſti lauti terrâ nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſsit eſſe ſuavius. In eas quum incidiſſem iu cœna augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, ut hodie primùm videatur cœpiſſe conſiſtere. Ita ego, qui

me oſtreis & murænis facilè abſtinebam, a beta & a malva deceptus ſum. Poſthac igitur erimus cautiores. Tu tamen quum audiſſes ab Anicio (vidit enim me nauſeantem) non modò mittendi cauſam juſtam habuiſti, ſed etiam viſendi. Ego hîc cogito commorari, quoad me reficiam: nam & vires & corpus amisi. Sed, si morbum depulero, facilè, ut ſpero, illa revocabo. Vale.

CICERO GALLO S. D.

GALLUS, alius fortè quàm Fabius, Ciceronem litteris accuſaverat, quem vicissim litteris repungit. Anno *U. C. 707.*

27. MIROR cur me accuſes, quum tibi id facere non liceat: quod si liceret, tamen non debebas. *Ego enim te in conſulatu obſervaram.* Et ais, fore, ut te Cæſar reſtituat. Multa tu quidem dicis, ſed tibi nemo credit. Tribunatum plebei dictis te meâ causâ petiſſe. Utinam ſemper eſſes tribunus, interceſſorem non quæreres. Negas me audere, quod ſentiam dicere. Quasi tibi, quum impudenter me rogares, parum fortiter reſponderim. Hæc tibi ſcripsi, ut iſto ipſo in genere, in quo aliquid poſſe vis, te nihil eſſe cognoſceres. Quòd si humaniter mecum queſtus eſſes, libenter tibi me & facilè

purgaſſem: non enim ingrata mihi ſunt, quæ feciſti; ſed quæ ſcripsiſti, moleſta. Me autem, propter quem ceteri liberi ſunt, tibi liberum non viſum demiror. Nam si falſa fuerunt, quæ tu ad me, ut ais, detuliſti, quid tibi ego debeo? si vera, tu es optimus teſtis, quid mihi populus Romanus debeat.

CICERO CURIO S. D.

PROBAT Curii consilium, quo, deſperatâ rep. in Græciam ſe contulerat. Addit propter eamdem cauſam & ſe in bibliothecam abdi; nullam enim ſpem reliquam eſſe, aliquando meliùs fore. Anno *U. C.* 707.

28. MEMINI quum mihi desipere videbare, quòd cum iſtis potiùs viveres, quàm nobiſcum: erat enim multò domicilium hujus urbis (quum quidem hæc urbs) aptius humanitati & ſuavitati tuæ, quàm tota Peloponneſus, nedum Patræ. Nunc contrà & vidiſſe mihi multum videris, quum, propè deſperatis his rebus, te in Græciam contuliſti, & hoc tempore non ſolùm ſapiens, qui hinc absis; ſed etiam beatus: quamquam quis, qui aliquid ſapiat, nunc eſſe beatus poteſt? Sed, quod tu, cui licebat, pedibus es conſecutus, ut ibi eſſes, *ubi nec Pelopidarum*... noſti cetera; nos idem prope-

modum conſequimur aliâ ratione. Quum enim ſalutationi nos dedimus amicorum; quæ fit hòc etiam frequentiùs, quàm ſolebat, quòd, quasi avem albam, videntur bene ſentientem civem videre; abdo me in bibliothecam. Itaque opera efficio tanta, quanta fortaſſe tu ſenties. Intellexi enim ex tuo ſermone quodam, quum meam mœſtitiam & deſperationem accuſares, domi tuæ dicere te, ex meis libris animum meum desiderare. Sed mehercule & tum rempublicam lugebam, quæ non ſolùm ſuis erga me, ſed etiam meis erga ſe beneficiis erat mihi carior; & hoc tempore, quamquam me non ratio ſolùm conſolatur, quæ plurimùm debet valere, ſed etiam dies, quæ ſtultis quoque mederi ſolet, tamen doleo, ita rem communem eſſe dilapſam, ut, ne ſpes quidem, meliùs aliquando fore, relinquatur. Nec verò nunc quidem culpa in eo eſt, in cujus poteſtate omnia ſunt (nisi fortè id ipſum eſſe non debuit) ſed alia caſu, alia etiam noſtrâ culpâ sic acciderunt, ut de præteritis non sit querendum. Reliquam ſpem nullam video. Quare ad prima redeo. Sapienter hæc reliquiſti, si consilio; feliciter, si caſu. Vale.

CURIUS M. CICERONI SUO

CURIUS laudat Ciceronis erga ſe bene eumque rogat, ut Ser. Sulpicii ſe ſu commendet. Anno *U. C.* 708.

29. *SI vales, bene eſt. Sum enim* μὲν *tuus,* κτῆσει δὲ *Attici noſtri. fructus eſt tuus, mancipium illius: quidem si inter ſenes coëmptionales proſcripſerit, egerit non multum. A noſtra prædicatio quanti eſt? nos simus, quòd habeamus, quòd homine timemur, id omne abs te habere? Q Cicero mi, perſevera conſtanter nos ſervare; & Sulpicii ſucceſſori nos a liore nota commenda; quò faciliù præceptis obtemperare possimus, te ver lubentes videre, & noſtra refigere portareque tutò possimus. Sed, amic gne, noli hanc epiſtolam Attico oſte sine eum errare, & putare, me bonum eſſe, nec ſolere duo parietes dem fidelia dealbare. Ergo, patron bene vale, Tironemque meum ſaluta verbis. Dat. a. d.* IV. *Kal. Novem*

CICERO CURIO S. D.

OSTENDIT quàm miſerè agatur cum rep Cæſar Caninium ad aliquot horas c creaverit: & de litteris commendati Acilium significat. Anno *U. C.* 709.

30. EGO verò jam te nec hortor, nec rogo, ut domum redeas; quin hinc ipſe evolare cupio, & aliquò pervenire, *ubi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam.* Incredibile eſt, quàm turpiter mihi facere videar, qui his rebus interſim. Næ tu videris multò antè providiſſe quid impenderet, tum quum hinc profugiſti: quamquam enim hæc etiam auditu acerba ſunt, tamen audire tolerabilius eſt, quàm videre. In campo certè non fuiſti, quum horâ ſecundâ, comitiis quæſtoriis inſtitutis, ſella Q. Maximi, quem illi conſulem eſſe dicebant, poſita eſſet; quo mortuo nuntiato, ſella ſublata eſt. Ille autem, qui comitiis tributis eſſet auſpicatus, centuriata habuit: conſulem horâ ſeptimâ renuntiavit, qui uſque ad Kal. Jan. eſſet; quæ erant futuræ manè poſtridie. Ita, Caninio conſule, ſcito neminem prandiſſe: nihil tamen eo conſule mali factum eſt: fuit enim mirificâ vigilantiâ, qui ſuo toto conſulatu ſomnum non viderit. Hæc tibi ridicula videntur: non enim ades: quæ ſi videres, lacrymas non teneres. Quid ſi cetera ſcribam? ſunt enim innumerabilia generis ejuſdem: quæ quidem ego non ferrem, niſi me in philoſophiæ portum contuliſſem, & niſi haberem ſocium ſtudiorum meorum,

Atticum noſtrum : cujus quum proprium te eſſe ſcribis mancipio & nexu ; meum autem uſu & fructu ; contentus iſto ſum : id enim eſt cujuſque proprium, quo quiſque fruitur, atque utitur. Sed hæc aliàs pluribus. Acilius, qui in Græciam cum legionibus miſſus eſt, maximo meo beneficio eſt : bis enim eſt a me judicio capitis, rebus ſalvis, defenſus ; & eſt homo non ingratus, meque vehementer obſervat. Ad eum de te diligentissimè ſcripsi, eamque epiſtolam cum hac conjunxi : quam ille quo modo acceperit, & quid tibi pollicitus ſit, velim ad me ſcribas. Vale.

CICERO CURIO S. D.

INVITAT ad mutua officia, &, ut in urbem revertatur, veteris urbanitatis tuendæ causâ, rogat. Anno *U. C.* 709.

31. FACILE perſpexi ex tuis litteris (quod ſemper ſtudui) & me a te plurimi fieri, & te intelligere quàm mihi carus eſſes. Quod quum uterque noſtrûm conſecutus eſt, reliquum eſt ut officiis certemus inter nos ; quibus æquo animo vel vincam te, vel vincar abs te. Acilio non fuiſſe neceſſe meas dari litteras facilè patior. Sulpicii tibi operam intelligo ex tuis litteris, non multum opus fuiſſe,

propter tuas res ita contractas, ut, quemadmodum ſcribis, nec caput, nec pedes. Equidem vellem, uti pedes haberent, ut aliquando redires. Vides enim exaruiſſe jam veterem urbanitatem: ut Pomponius noſter ſuo jure poſſit dicere, *niſi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam.* Ergo is tibi, nos ei ſuccedimus. Veni igitur, quæſo, ne tamen ſemen urbanitatis unà cum republica intereat.

CICERO VOLUMNIO S. D.

Ex Cilicia P. Volumnio ſcribit de dictis, de judiciis, de rep. de Dolabella nondum genero. Anno *U. C. 702.*

32. QUÒD ſine prænomine familiariter, ut debebas, ad me epiſtolam miſiſti, primùm addubitavi, num a Volumnio ſenatore eſſet, quocum mihi eſt magnus uſus: deinde εὐτραπελία litterarum fecit, ut intelligerem tuas eſſe. Quibus in litteris omnia mihi perjucunda fuerunt, præter illud, quòd parum diligenter poſſeſſio ſalinarum mearum a te procuratore defenditur. Ais enim, ut ego diſceſſerim, omnia omnium dicta, in his etiam Sextiana, in me conferri. Quid? tu id pateris? nonne defendis? non reſiſtis? Equidem ſperabam ita notata me reliquiſſe genera dictorum meorum, ut

cognoſci ſuâ ſponte poſſent. Sed quando tanta fæx eſt in urbe, ut nihil tam ſit ἀκύθηρον, quod non alicui venuſtum eſſe videatur; pugna, ſi me amas, niſi acuta ἀμφιβολία, niſi elegans ὑπερβολὴ, niſi παράγραμμα bellum, niſi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, niſi cetera, quæ ſunt a me in ſecundo libro de Oratore per Antonii perſonam diſputata de ridiculis, ἔντεχνα, & arguta apparebunt, ut ſacramento contendas mea non eſſe. Nam de judiciis quod quereris, multò laboro minùs. Trahantur per me pedibus omnes rei; ſit vel Selius tam eloquens, ut poſſit probare ſe liberum; non laboro. Urbanitatis poſſeſſionem, amabo, quibuſvis interdictis defendamus: in qua te unum metuo, contemno ceteros. Derideri te putas? Nunc demum intelligo te ſapere. Sed mehercules extra jocum, valde mihi tuæ litteræ facetæ, eleganteſque viſæ ſunt. Illa quamvis ridicula eſſent, ſicut erant, mihi tamen riſum non moverunt: cupio enim noſtrum illum amicum in tribunatu quàm plurimùm habere gravitatis: id quum ipſius causâ (eſt mihi, ut ſcis, in amoribus) tum mehercule etiam reipublicæ, quam quidem, quamvis in me ingrata ſit, amare non deſinam. Tu, mi Volumni, quando & inſtituiſti, & mihi vides eſſe gratum, ſcribe ad me quàm

[sæ]piſſime de rebus urbanis, de republica. [J]ucundus eſt mihi ſermo litterarum tua[r]um. Præterea Dolabellam, quem ego [p]erſpicio & judico cupidiſſimum eſſe [a]que amantiſſimum mei, cohortare & [c]onfirma, & redde planè meum. Non [m]ehercule quò quidquam deſit; ſed quia [v]alde cupio, non videor nimiùm labo[r]are. Vale.

M. CICERO VOLUMNIO S. D.

[D]icit, afflictâ rep. ſe cum Hirtio, Cassio & Dolabella declamationes exercere, & Volumnium ad eadem ſtudia invitat. Nam ſibi deliberatum eſſe in litteras ſe abdere, Cæſare permittente. Anno *U. C.* 707.

[3]. QUòD declamationibus noſtris ca[r]es, damni nihil facis. Quòd Hirtio in[v]ideres, niſi eum amares, non erat cauſa [i]nvidendi; niſi fortè ipſius eloquentiæ [m]agis, quàm quòd me audiret, invide[r]es. Nos enim planè, mi ſuaviſſime Vo[l]umni, aut nihil ſumus, aut nobis qui[d]em ipſis diſplicemus, gregalibus illis, quibus, te plaudente, vigebamus, amiſ[ſ]is: ut etiam, si quando aliquid dignum noſtro nomine emiſimus, ingemiſcamus, quòd hæc *pennigero, non armigero in corpore tela exerceantur*, ut ait Philoctetes apud Accium, abjectâ gloriâ. Sed tamen

omnia mihi erunt, si tu veneris, hilariora: quamquam venies, ut ipſe intelligis, in maximarum quasi concurſum occupationum; quas si, ut volumus, exceperimus, ego verò multam ſalutem & foro dicam & curiæ, vivamque tecum multum, & cum communibus noſtris amatoribus. Nam & Cassius tuus, & Dolabella noſter, vel potiùs uterque noſter, ſtudiis iiſdem tenentur, & meis æquissimis utuntur auribus. Opus eſt huc limatulo & polito tuo judicio, & illis interioribus litteris, quibus ſæpe verecundiorem me in loquendo facis. Mihi enim judicatum eſt, si modò hoc Cæſar aut patietur, aut vòlet, deponere illam jam perſonam, in qua me ſæpe illi ipsi probavi, ac me totum in litteras abdere, tecumque & cum ceteris earum ſtudiosis honeſtissimo otio perfrui. Tu vellem, ne veritus eſſes, ne perinvitus legerem tuas litteras, si mihi (quemadmodum ſcribis) longiores fortè misiſſes: ac velim poſthac sic ſtatuas, tuas mihi litteras longissimas quaſque, gratissimas fore. Vale.

EPISTOLARUM

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER OCTAVUS.

M. Cœlius M. Ciceroni S. D.

Commentarium mittit rerum urbanarum, & excuſat ſe quòd alteri negotium illius colligendi dederit. Addit de comitiis Tranſpadanorum eſſe rumorem, de ſucceſſione autem Galliarum nihil relatum : de Pompeio cupere ſe aliquid cognoſcere : de Cæſare varia diſſipari, aliaque nonnulla. Huic epiſtolæ Cicero reſpondit eâ, quæ lib. 2. eſt octava. Anno *U. C.* 702.

1. *Quod tibi decedens pollicitus ſum, me omnes res urbanas diligentiſſimè tibi perſcripturum; datâ operâ paravi, qui ſic omnia perſequeretur, ut verear, ne tibi nimiùm arguta hæc ſedulitas videatur. Tametſi tu, ſcio, quàm ſis curioſus, & quàm omnibus peregrinantibus gratum ſit, minimarum quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores; tamen in hoc te deprecor,*

ne meum hoc officium arrogantiæ condemnes, quòd hunc laborem alteri delegavi: non quin mihi ſuavissimum sit, & occupato, & ad litteras ſcribendas, ut tu noſti, pigerrimo, tuæ memoriæ dare operam. Sed id ipſum volumen, quod tibi misi, facilè, ut ego arbitror, me excuſat. Neſcio cujus otii eſſet, non modò perſcribere hæc, ſed omnino animadvertere. Omnia enim ſunt ibi ſenatusconſulta, edicta, fabulæ, rumores: quod exemplum si fortè minùs te delectarit, ne moleſtiam tibi cùm impenſa mea exhibeam, fac me certiorem. Si quid in republica majus actum erit, quod iſti operarii minùs commodè perſequi possint, & quemadmodum actum sit, & quæ exiſtimatio ſecuta, quæque de eo ſpes eſt, diligenter tibi perſcribemus. Ut nunc eſt, nulla magnopere exſpectatio eſt. Nam & illi rumores de comitiis Tranſpadanorum, Cumarum tenus caluerunt: Romam quum veniſſem, ne tenuissimam quidem auditionem de ea re accepi Præterea Marcellus quòd adhuc nihil retulit de ſuccessione provinciarum Galliarum & in Kalendas Junias, ut mihi ipſe dixit, eam diſtulit relationem; ſanè quàm eos ſermones expressit, qui de eo tum fuerant, quum Romæ nos eſſemus. Tu, si Pompeium, ut volebas, offendiſti, qui tibi viſus sit, & quam orationem habuerit tecum, quamque oſtenderit voluntatem (ſole

enim aliud ſentire & loqui, neque tantum valere ingenio, ut non appareat quid cupiat) fac mihi perſcribas. Quod ad Cæſarem, crebri & non belli de eo rumores; ſed ſuſurratores duntaxat veniunt. Alius equitem perdidiſſe, quod opinor certè factum eſt; alius ſeptimam legionem vapulaſſe; ipſum apud Bellovacos circumſederi, interclusum ab reliquo exercitu. Neque adhuc certi quidquam eſt; neque hæc incerta vulgò jactantur; ſed inter paucos, quos tu noſti planè, ſecretò narrantur: at Domitius, quum manus ad os apposuit. Te ad IX. *Kal. Jun. ſubroſtrani (quod illorum capiti sit) dissipa-rant periiſſe; & te urbe ac foro toto maximus rumor fuit a Q. Pompeio in itinere occiſum. Ego, qui ſcirem Q. Pompeium Baulis embæneticam facere, & uſque eò, ut ego miſererer ejus eſuriei, non ſum commotus: & hoc mendacio, si qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur, optavi. Plancus quidem tuus Ravennæ eſt: & magno congiario donatus a Cæſare, nec beatus, nec bene inſtructus eſt. Tui politici libri omnibus vigent. Vale.*

Cœlius Ciceroni.

Nuntiat de abſoluto Meſſalla, ejuſque defenſore Hortensio a populo malè accepto. Addit de rep. & de ſuis in ædilitate competitoribus. Anno *U. C.* 702.

2. CERTE, inquam, abſolutus eſt: me repræſentante pronuntiatum eſt, & quidem omnibus ordinibus, ſed & ſingulis in unoquoque ordine ſententiis. Vide modò, inquis. Non, mehercules: nihil enim umquam tam præter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit: quin ego, quum pro amicitia validissimè faverem ei, & me jam ad dolendum præparaſſem; poſtquam factum eſt, obſtupui, & mihi viſus ſum captus eſſe. Quid alios putas? Clamoribus ſcilicet maximis judices corripuerunt; & oſtenderunt, planè eſſe quod ferri non poſſet. Itaque relictus lege Liciniâ, majore eſſe periculo videtur. Accessit huc, quòd poſtridie ejus abſolutionem in theatrum Curionis Hortensius introiit; puto, ut ſuum gaudium gauderemus. Hîc tibi ſtrepitus, fremitus, clamor, tonitruum & rudentum sibilus. Hoc magis animadverſum eſt, quòd intactus ab sibilo pervenerat Hortensius ad ſenectutem. Sed tum ita bene, ut in totam vitam cuivis ſatis eſſet, & pœniteret eum jam viciſſe. De republica quid tibi ſcribam, nihil habeo. Marcelli impetus reſederunt, non inertiâ, ſed (ut mihi videbatur) consilio. De comitiis conſularibus incertissima eſt exiſtimatio. Ego incidi in competitorem nobilem, & nobilem agentem. Nam M. Octavius, Cn. filius, & C.

s mecum petit. Hoc ideo ſcripsi, quòd te acriter propter Hirrum, nuntium rum comitiorum exſpectaturum. Tu ta- ſimul ac me designatum audieris, ut uræ sit, quod ad pantheras attinet, Syngrapham Sittianam tibi commendo. ientarium rerum urbanarum primum L. Caſtrinio Pæto; ſecundum ei, qui itteras tibi dedit.

CŒLIUS CICERONI S.

t in ſcribendo officium, ſuumque Ciceronis iderium significat, necnon de ſuis comitiis competitoribus: etiam de Milonis rebus. idem ſuam cum Cicerone amicitiam in ali- illius libro memorari cupit. Anno *U. C.* ı.

ASTNE? vici? & tibi ſæpe, quod 'as diſcedens curaturum, litteras mitto? si quidem perferuntur, quas do. At- hoc eò diligentiùs factito, quòd quum us ſum, planè ubi delectem otiolum , non habeo. Tu quum Romæ eras, nihi certum ac jucundissimum vacanti ium erat, tecum id otii tempus conſu- ; idque non mediocriter desidero; ut modò mihi ſolus eſſe, ſed Romæ, te ecto, ſolitudo videatur facta: & qui æ mea negligentia eſt) multos ſæpe ad te, quum hîc eras, non accedebam,

nunc quotidie non eſſe te, ad quem curſitem, diſcrucior. Maximè verò, ut te dies noctesque quæram, competitor Hirrus curat. Quomodo illum putas auguratûs tuum competitorem dolere, & diſſimulare, me certiorem, quàm ſe, candidatum? de quo ut, quem optas, quàm primum nuntium accipias, tuâ medius fidius magis quàm meâ causâ cupio. Nam me, ſi fio, forſitan cum locupletiore referam: ſed hoc uſque eò ſuave eſt, quod ſi acciderit, totâ vitâ riſus nobis deeſſe non poterit. Sed tanti? ſed mehercule. Non multum M. Octavius eorum odia, quæ Hirrum premunt, quæ permulta ſunt, ſublevat. Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis attinet, dedimus operam, ut & Philotimus quàm honeſtiſsimè Miloni abſenti, ejuſque neceſſariis ſatisfaceret, & ſecundùm ejus fidem & ſedulitatem exiſtimatio tua conſervaretur. Illud nunc a te peto, ſi eris (ut ſpero) otioſus, aliquod ad nos, ut intelligamus nos tibi curæ eſſe, σύνταγμα *conſcribas. Quî tibi iſtuc, inquis, in mentem venit, homini non inepto? Aliquod ex tam multis tuis monumentis exſtare, quod noſtræ amicitiæ memoriam poſteris quoque prodat, velim. Cujuſmodi, puto, quæris. Tu citiùs, qui omnem noſti diſciplinam, quod maximè conveniat, excogitabis. Genere tamen, quod & ad nos pertineat, &* διδασκα-

λίαν quamdam, ut verſetur inter manus, habeat. Vale.

M. CŒLIUS M. CICERONI S. D.

EST varii argumenti: ſcribit enim de damnatione Meſſallæ & Servii tr. pl. designati: de C. Marcello coſ. designato, de Dolabella XV. viro creato, Lentulo repulſo, de Curione, de comitiis, de actis in ſenatu, de Pompeii animo erga Cæſarem, de ſuis tandem rebus, quas Ciceroni commendat. Anno *U. C.* 702.

4. INVIDEO *tibi: tam multa quotidie, quæ mirere, iſtoc perferuntur. Primùm illud, abſolutum Meſſallam; deinde eumdem condemnatum: C. Marcellum conſulem factum: M. Calidium a repulſa poſtulatum a Galliis duobus: P. Dolabellam quindecimvirum factum. Hoc tibi non invideo, caruiſſe te pulcherrimo ſpectaculo, & Lentuli Cruris repulsi vultum non vidiſſe. At quâ ſpe, quàm certâ opinione deſcenderat? quàm ipſo diffidente Dolabellâ? & Hercules, niſi noſtri equites acuriùs vidiſſent, pene concedente adverſario ſuperaſſet. Illud te non arbitror miratum, Servium designatum tribunum plebis, condemnatum, cujus locum C. Curio petiit. Sanè quam incutit multis, qui eum facilitatemque ejus non norunt, magnum metum: ſed, ut ſpero & volo, &, ut ſe fert ipſe, bonos & ſena-*

tum malet: totus, ut nunc eſt, hoc ſcaturit. Hujus autem voluntatis initium & cauſa eſt, quòd eum non mediocriter Cæſar, qui ſolet infimorum hominum amicitias ſibi quilibet impensâ adjungere, valde contempsit. Qua in re mihi videtur illud perquam venuſtè cecidiſſe (quod a reliquis quoque uſque eò eſt animadverſum) ut Curio, qui nihil conſilio facit, ratione & insidiis uſus videretur. in evitandis conſiliis, qui ſe intenderant adverſarios in ejus tribunatum: Lælios, & Antonios, & id genus valentes dico. Has ego tibi litteras eò majore misi intervallo, quòd comitiorum dilationes occupatiorem me habebant, & exſpectare in dies exitum cogebant, ut, confectis omnibus, te facerem certiorem. Ad Kalendas Sextiles uſque exſpectavi. Prætoriis moræ quædam inciderunt. Mea porrò comitia quem eventum sint habitura, neſcio: opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem, ædilium plebis comitiis nacta ſunt. Nam M. Cœlium Vinicianum mentio illa fatua, quam deriſeramus olim, & promulgatio de dictatore, ſubitò dejecit, & dejectum magno clamore inſecuta eſt. Inde Hirrum cuncti ad non faciendum flagitare. Spero te celeriter & de nobis quod ſperaſti, & de illo quod vix ſperare auſus es, auditurum. De republica jam novi quidquam exſpectare desieramus. Sed quum ſenatus

habitus eſſet ad Apollinis, a. d. XI. *Kal. Sext. & referretur de ſtipendio Cn. Pompeii, mentio facta eſt de legione ea, quam expenſam tulit C. Cæſari Pompeius, quo numero eſſet, quo appeteretur: quum ex Gallia coactus eſſet dicere Pompeius ſe legionem abducturum, ſed non ſtatim ſub mentionem, & convicium obtrectatorum. Inde interrogatus de ſuccessione C. Cæſaris: de qua, hoc eſt, de provinciis, placitum eſt, ut quàm primùm ad urbem reverteretur Cn. Pompeius; ut coram eo de ſucceſsione provinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus: & ſtatim iit. Puto Idib. Sextil. de ea re factum iri. Profectò aut transigetur aliquid, aut turpiter intercedetur. Nam in diſputando conjecit illam vocem Cn. Pompeius,* Omnes oportere ſenatui dicto audientes eſſe. *Ego tamen sic nihil exſpecto, quo modo Paulum conſulem designatum primum ſententiam dicentem. Sæpius te admoneo de ſyngrapha Sittiana: cupio enim te intelligere, eam rem ad me valde pertinere. Item de pantheris, ut Cybiratas arceſſas, cureſque mihi ut vehantur. Præterea nuntiatum nobis, & pro certo jam habetur, regem Alexandrinum mortuum: quid mihi ſuadeas, quomodo regnum illud ſe habeat, quis procuret, diligenter mihi perſcribas. Kal. Sex.*

CŒLIUS CICERONI S.

METUERE ſe Ciceroni ſignificat ex Parthici belli fama ob paucitatem copiarum ejus. Addit de ſucceſſione provinciarum, ejuſque tarditate. Scripta paulò poſt ſuperiorem: utrique etiam unâ reſpondet Cicero, quæ eſt lib. 2. decima. Anno *U. C.* 702.

5. *QUA tu curâ ſis, quod ad pacem provinciæ tuæ finitimarumque regionum attinet, neſcio: ego quidem vehementer animi pendeo. Nam ſi hoc moderari poſſemus, ut pro viribus copiarum tuarum belli quoque exsiſteret magnitudo, & , quantum gloriæ triumphoque opus eſſet, aſſequeremur, periculoſamque & gravem illam dimicationem evitaremus, nihil tam eſſet optandum. Nunc ſi Parthus movet aliquid, ſcio non mediocrem fore contentionem: tuus porrò exercitus vix unum ſaltum tueri poteſt. Hanc autem nemo ducit rationem; ſed omnia desiderantur ab eo (tamquam nihil denegatum ſit ei, quò minùs quàm paratissimus eſſet) qui publico negotio præpositus eſt. Accedit huc, quòd ſucceſſionem futuram propter Galliarum controverſiam non video. Tametsi hac de re puto te conſtitutum, quid facturus eſſes, habere; tamen, quò maturiùs conſtitueres, quum hunc eventum providebam, viſum eſt ut te*

facerem certiorem. Noſti enim hæc tralatitia : de Galliis conſtituetur : erit qui intercedat : deinde alius exſiſtet , qui , niſi liberè liceat de omnibus provinciis decernere ſenatui , reliquas impediat. Sic multum ac diu ludetur ; atque ita diu , ut plus biennium in his tricis moretur. Si quid novi de republica quod tibi ſcriberem haberem , uſus eſſem meâ conſuetudine , ut diligenter , & quid actum eſſet , & quid ex eo futurum ſperarem , perſcriberem. Sanè tamquam in quodam incili jam omnia adhæſerunt. Marcellus idem illud de provinciis urget , neque adhuc frequentem ſenatum efficere potuit. Quòd ſi , hoc anno præterito , Curio tribunus , & eadem actio de provinciis introibit ; quàm facile tunc ſit omnia impedire , & quàm hoc Cæſari , qui ſuam cauſam , non reipublicæ curet , ſuppetat , non te fallit. Vale.

CŒLIUS CICERONI S. D.

SCRIBIT de Appio a Dolabella accuſato : de Ciceronis officio , ne parum reconciliatus Appio videatur : de affinitate cum Dolabella jungenda : de republ. de ſuis item pantheris. Anno *U. C.* 703.

6. *NON dubito , quin perlatum ad te ſit , Appium a Dolabella reum factum ; ſanè non eâ , quam exiſtimaveram , invidiâ.*

Neque enim ſtultè Appius; qui ſimul atque Dolabella acceſsit ad tribunal, introierat in urbem, triumphique poſtulationem abjecerat. Quo facto retudit ſermones, paratiorque viſus eſt, quàm ſperaverat accuſator. Is nunc in te maximam ſpem habet. Scio tibi eum non eſſe odio: quàm velis eum obligare, in tua manu eſt; cum quo ſimultas si tibi non fuiſſet, liberiùs tibi de tota re eſſet. Nunc si ad illam ſummam veritatem legitimum jus exegeris, cavendum tibi erit, ne parum ſimpliciter & candidè poſuiſſe inimicitias videaris. In hanc partem porrò tutum tibi erit, si quid volueris, gratificari: nemo enim neceſsitudine & amicitiâ te deterritum ab officio dicet. Illud mihi occurrit, quòd inter poſtulationem, & nominis delationem, uxor a Dolabella diſceſsit. Quid mihi diſcedens mandaris, memini: quid ego tibi ſcripſerim, te non arbitror oblitum. Non eſt jam tempus plura narrandi. Unum illud monere te poſſum, si res tibi non diſplicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate oſtendas, & exſpectes, quemadmodum exeat ex hac cauſa. Denique invidioſum tibi ſit, si emanarit. Porrò, ſignificatio ulla si interceſſerit, clarius, quàm deceat, aut expediat, fiat. Neque ille tacere eam rem poterit, quæ ſuæ ſpei tam opportuna acciderit; quæque in negotio conficiendo tantò illuſtrior erit:

erit: quum præſertim is ſit, qui, ſi perniicioſum ſciret eſſe loqui de hac re, vix tamen ſe contineret. Pompeius dicitur valdè pro Appio laborare, ut etiam putent alterutrum de filiis ad te miſſurum. Hîc nos omnes abſolvimus: & hercule conſepta omnia, fœda, & inhoneſta ſunt. Conſules autem habemus ſummâ diligentiâ: adhuc ſenatusconſultum, niſi de feriis Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni noſtro tribunatus conglaciat. Sed dici non poteſt quomodo hîc omnia jaceant. Niſi ego cum tabernariis & aquariis pugnarem, veternus civitatem occupaſſet. Si Parthi vos nihil calfaciunt, nos hîc frigore frigeſcimus. Tamen, quoquo modo hîc omnia jaceant, potuit ſine Parthis. Bibulus in Amano neſcio quid cohorticularum amiſit. Hoc ſic nuntiatum eſt. Quod tibi ſuprà ſcripſi, Curionem valde frigere, jam calet; nam ferventiſſimè concerpitur: leviſſimè enim, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæſare loqui cœpit: legemque Viariam, non diſſimilem Agrariæ Rulli, & Alimentariam, quæ jubet ædiles metiri, jactavit. Hoc nondum fecerat, quum priorem partem epiſtolæ ſcripſi. Amabo te, ſi quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratia. De Dolabella integrum tibi reſerves, ſuadeo. Et huic rei, de quà loquor, & dignitati tuæ, æquitatiſque opi-

nioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit pantheras Græcas me non habere. Vale.

CŒLIUS CICERONI S.

QUIA pridie ſcripſerat, breviter nova quædam annuntiat de nuptiis Cornificii & filiæ Oreſtillæ, de Paulæ divortio, de Ocellæ adulteriis. Anno *U. C. 703.*

7. *QUAM citò tu iſtinc decedere cupias, neſcio: ego quidem eò magis, quò adhuc feliciùs rem geſſiſti. Dum iſtic eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc riſum meum metus aliqui perturbet. Breviores has litteras properanti publicanorum tabellario ſubitò dedi: tuo liberto pluribus verbis ſcriptas pridie dederam. Res autem novæ nullæ ſanè acciderunt, nisi hæc vis tibi ſcribi, quæ certè vis. Cornificius adoleſcens Oreſtillæ filiam ſibi deſpondit. Paula Valeria, ſoror Triarii, divortium sine cauſa, quo die vir e provincia venturus erat, fecit: nuptura eſt D. Bruto: nondum retulerat. Multa in hoc genere incredibilia, te abſente, acciderunt. Servius Ocella nemini perſuasiſſet ſe mœchum eſſe, nisi triduo bis deprehenſus eſſet. Quæres ubi? ubi hercule ego minimè vellem: relinquo tibi, quod ab aliis quæras. Neque enim diſplicet mihi,*

imperatorem ſingulos percunctari, cum qua ſit aliqui deprehenſus. Vale.

M. CŒLIUS M. CICERONI S. D.

VARIA de judiciis, deinde de Senatusconſulto, & de ſuis tandem rebus ſcribit. Anno *U. C. 702.*

8. *ETSI de republica, quæ tibi ſcribam, habeo: tamen nihil, quod magis gaviſurum te putem, habeo, quàm hoc. Scito, C. Sempronium Ruſum, Ruſum mel ac delicias tuas, calumniam maximo plauſu tuliſſe: quæris qua in cauſa? M. Tuccium, accuſatorem ſuum, poſt ludos Romanos reum lege Plotiâ de vi fecit, hoc conſilio, quòd videbat, ſi extraordinarius reus nemo acceſſiſſet, ſibi hoc anno cauſam eſſe dicendam. Dubium porrò illi non erat, quid futurum eſſet. Nemini hoc deferre munuſculum maluit, quàm ſuo accuſatori. Itaque ſine ullo ſubſcriptore deſcendit, & Tuccium reum fecit. At ego, ſimulatque audivi, invōcatus ad ſubſellia rei occurro: ſurgo, neque verbum de re facio. Totum Sempronium uſque eò perago, ut Veſtorium quoque interponam, & illam fabulam narrem, quemadmodum tibi pro beneficio dederit, ſi quid in Thuriis ſuis eſſet, ut Veſtorius teneret. Hæc quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Servilius, poſtquam, ut*

cœperat, omnibus in rebus turbarat, nec, quod non venderet, quidquam reliquerat, maximâ nobis traditus erat invidiâ: neque Laterenſis prætor, poſtulante Pauſaniâ, nobis patronis, Quò ea pecunia perveniſſet, *recipere voluit. Quòd Pilius, neceſſarius Attici noſtri, de repetundis eum poſtulavit, magna illico fama ſurrexit, & de damnatione ferventer loqui eſt cœptum. Quo vento projicitur Appius minor, ut indicet pecuniam ex bonis patris perveniſſe ad Servilium, prævaricationiſque causâ diceret depoſitum H-S.* LXXXI. *Admiraris amentiam. Quid si actiones ſtultissimas, quid si nefarias de patre confessiones audiſſes? Mittit in conſilium eoſdem illos, qui lites æſtimarant, judices. Quum æquo numero ſententiæ fuiſſent, Laterenſis, leges ignorans, pronuntiavit quid ſinguli ordines judicaſſent: & ad extremum, ut ſolent,* Non redigam. *Poſtquam diſcessit, & pro abſoluto Servilius haberi cœptus, legiſque unum & centesimum caput legit, in quo ita erat:* Quod eorum judicum major pars judicarit, id jus, ratumque eſto: *in tabulas abſolutum non retulit, ordinum judicia perſcripsit. Poſtulante rurſus Appio, cum L. Lollio tranſegit, & ſe relaturum dixit. Sic nunc neque abſolutus, neque damnatus Servilius, de repetundis ſaucius Pilio tradetur. Nam de di-*

vinatione Appius, quum calumniam juraſſet, contendere auſus non eſt, Pilioque cessit; & ipſe de pecuniis repetundis a Serviliis eſt poſtulatus, & præterea de vi reus a quodam emiſſario ſuo Titio factus eſt. Rectè hoc par habet. Quod ad rempublicam pertinet, omnino multis diebus exſpectatione Galliarum actum nihil eſt. Aliquando tamen ſæpe re dilatâ, & graviter actâ, & planè perſpectâ Cn. Pompeii voluntate in eam partem, ut eum decedere poſt Kalendas Martias placeret, ſenatusconſultum, quod tibi misi, factum eſt, auctoritateſque perſcriptæ. SENATUSCONSULTI AUCTORITAS. Prid. Kal. Octob. in æde Apollinis, ſcribendo affuerunt L. Domitius Cn. filius Ahenobarbus, Q. Cæcilius Q. filius Metellus Pius Scipio, L. Villius Lucii filius Pompt. Annalis, C. Septimius T. filius Quirinâ, Caius Lucceius C. filius Pup. Hirrus, C. Scribonius C. filius Pop. Curio, L. Ateius L. filius An. Capito, M. Oppius M. filius Terentinâ. Quòd M. Marcellus conſul, V. F. de provinciis conſularibus, D. E. R. I. C. uti L. Paulus, C. Marcellus conſules, quum magiſtratum iniiſſent, ex a. d. x. Kal. Mart. quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de conſularibus provinciis ad ſenatum referrent, neve quid priùs ex Kal. Mart. neve quid con-

junctim de ea re referretur a conſulibus; utique ejus rei cauſâ per dies comitiales, ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: &, quum de ea re ad ſenatum referretur a conſulibus, eorum, qui in CCC judicibus eſſent, ſex abducere liceret. Si quid de ea re ad populum, ad plebemve lato opus eſſet, uti Serv. Sulpicius, M. Marcellus conſules, prætores, tribunique plebis, quibus eorum videretur, ad populum, plebemve ferrent: quod ii non tuliſſent, uti, quicumque deinceps eſſent, ad populum plebemve ferrent. A. d. prid. Kal. Octob. in æde Apollinis, ſcribendo affuerunt, L. Domitius Cn. filius Ahenobarbus, Q. Cæcilius Q. filius Metellus Pius Scipio, L. Villius L. filius Pompt. Annalis, C. Septimius T. filius Quirinâ, C. Scribonius C. filius Pop. Curio, L. Ateius L. filius An. Capito, M. Oppius M. filius Terentinâ. Quòd M. Marcell. coſ. V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. ſenatum exiſtimare, neminem eorum, qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quò minùs de rep. Q. P. ad ſenatum referri, ſenatique conſultum fieri poſſit. Qui impedierit, prohibuerit, eum ſenatum exiſtimare contra rempublicam feciſſe. Si quis huic ſenatusconſulto interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem per-

ſcribi, & de ea re ad ſenatum, populumque referri. *Huic ſenatusconſulto intercessit C. Cœlius, L. Vinicius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa.* Item ſenatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Cæſaris ſunt; qui eorum ſtipendia emerita, aut cauſas, quibus de causis missi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, cauſæque cognoſcantur. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum, populumque referri. *Huic ſenatusconſulto intercessit C. Cœlius, C. Panſa, tribuni plebis.* Itemque ſenatui placere, in Ciliciam provinciam, & in octo reliquas provincias, quas prætorii pro prætore obtinerent, eos, qui prætores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro prætore mitti oporteret, eos ſortitò in provincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S. C. in provincias ire oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas provincias proficiſcerentur: tum uti quodque collegium primum prætorum fuiſſet, neque in provincias profecti eſſent, ita ſorte in provincias proficiſcerentur. Si ii ad numerum non eſſent, tunc deinceps proximi cujuſque collegii, qui prætores fuiſſent,

neque in provincias profecti eſſent, in ſortem conjicerentur, quoad is numerus effectus eſſet, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur. *Huic ſenatusconſulto intercessit C. Cælius, C. Panſa, tribuni plebis. Illa præterea Cn. Pompeii ſunt animadverſa, quæ maximè confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret, ſe ante Kal. Mart. non poſſe sine injuria de provinciis Cæſaris ſtatuere; poſt Kal. Mart. ſe non dubitaturum. Quum interrogaretur, si qui tum intercèderent; dixit, hoc nihil intereſſe, utrùm C. Cæſar ſenatui dicto audiens futurus non eſſet, an pararet qui ſenatum decernere non pateretur. Quid si, inquit alius, & conſul eſſe, & exercitum habere volet? At ille, quàm clementer: quid si filius meus fuſtem mihi impingere volet? His vocibus, ut exiſtimarent homines Pompeio cum Cæſare eſſe negotium, effecit. Itaque jam, ut video, alteramutram ad conditionem deſcendere vult Cæſar, ut aut maneat, neque hoc anno ſui ratio habeatur; aut, si designari poterit, decedat. Curio ſe contra eum totum parat. Quid aſſequi possit, neſcio. Illud video, bene ſentientem, etsi nihil effecerit, cadere non poſſe. Me tractat liberaliter Curio, & mihi ſuo munere negotium impoſuit. Nam si mihi non dediſſet eas, quæ ad lu-*

dos ei adveсtæ erant Africanæ, potuit ſuperſederi. Nunc, quando dare neceſſe eſt, velim tibi curæ sit, quod a te ſemper petii, ut aliquid iſtinc beſtiarum habeamus; Sittianamque ſyngrapham tibi commendo. Libertum Philonem iſtuc misi, & Diogenem Græcum, quibus mandata & litteras ad te dedi. Eos tibi, & rem, de qua misi, velim curæ habeas: nam, quàm vehementer ad me pertineat, in iis, quas tibi illi reddent, litteris deſcripsi.

CŒLIUS CICERONI S.

GLORIATUR ædilem ſe designatum; Hirrum repulſum: de rep. nihil aсtum; Feridium commendat: de Pompeii & Scipionis in Cæſarem animo addit, & de Calidio in defensione diſerto, in accuſatione frigido. Anno *U. C.* 702.

9. S*IC tu, inquis, Hirrum traсtaſti? Immo, si ſcias, quàm facilè, quàm ne contentionis quidem minimum fuerit, pudeat te, auſum illum umquam eſſe incedere tamquam tuum competitorem. Poſt repulſam verò riſus facit, civem bonum ludit, & contra Cæſarem ſententias dicit: exſpeсtationem corripit: Curionem prorſus non mediocriter objurgat; ac repulsâ ſe mutavit. Præterea qui numquam in foro apparuerit, non multum in judiciis verſa-*

tus ſit, agit cauſas liberales; ſed rarò poſt meridiem. De provinciis quod tibi ſcripſeram Id. Sextil. actum iri, interpellat judicium Marcelli, conſulis designati. In Kal. rejectâ re, ne frequentiam quidem efficere potuerunt. Has litteras a. d. IV. *Non. Septemb. dedi, quum ad eam diem ne profligatum quidem quidquam erat. Ut video, cauſa hæc integra in proximum annum transferetur: &, quantum divino, relinquendus tibi erit qui provinciam obtineat. Nam non expedietur ſuccessio; quando Galliæ, quæ habent interceſſorem, in eamdem conditionem, quàm ceteræ provinciæ, vocantur. Hoc mihi non eſt dubium: quò tibi magis ſcripsi, ut ad hunc eventum te parares. Ferè litteris omnibus tibi de pantheris ſcripsi. Turpe tibi erit, Patiſcum Curioni decem pantheras miſiſſe; te non multis partibus plures: quas ipſas Curio mihi, & alias Africanas decem donavit; ne putes illum tantùm prædia ruſtica dare ſcire. Tu, si modò memoriâ teneas, & Cybiratas arcessieris, itemque in Pamphyliam litteras miſeris (nam ibi plures capi aiunt) quod voles, efficies. Hoc vehementiùs laboro nunc, quòd ſeorſum a collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi hoc curæ. Soles libenter, ut ego, majorem partem nihil curare. In hoc negotio nulla tua, nisi loquendi, cura eſt,*

*ıc eſt, imperandi & mandandi. Nam, ſimul-
:que erunt captæ, qui alant eas & de-
ırtent, habes eos, quos ad Sittianam
'ngrapham miſi. Puto etiam, ſi nullam
'em mihi litteris oſtenderis, me iſtò miſ-
:rum alios. Marcum Feridium, equitem
'omanum, amici mei filium, bonum &
'enuum adoleſcentem, qui ad ſuum nego-
um iſtuc venit, tibi commendo; & te
ıgo ut eum in tuorum numero habeas.
'gros, quos fructuarios habent civitates,
ult tuo beneficio (quod tibi facile & ho-
eſtum factu eſt) immunes eſſe. Gratos &
ɔnos viros tibi obligâris. Nolo te putare
'avonium a columnariis præteritum eſſe:
ptimus quiſque eum non fecit. Pompeius
ıus apertè Cæſarem vetat & provinciam
:nere cum exercitu, & conſulem eſſe.
'amen hanc ſententiam dixit, nullum hoc
:mpore ſenatuſconſultum faciendum. Sci-
io hanc, ut Kalendis Martiis de pro-
'inciis Galliis, neu quid conjunctim re-
ɛrretur. Contriſtavit hæc ſententia Balbum
:ornelium: & ſcio eum queſtum eſſe cum
ʖcipione. Calidius in defenſione ſua fuit
'iſertiſſimus, in accuſatione ſatis frigidus.
'ale.*

CŒLIUS CICERONI S.

SCRIBIT de belli Parthici rumore in urbe : de provinciis quid putet actum iri : de Curionis actione circa Campanum agrum : de ſuo ſtudio, ne Ciceroni provincia prorogetur. Anno *U. C. 702.*

10. *SANE quàm litteris C. Cassii & Dejotari ſumus commoti. Nam Cassius cis Euphratem copias Parthorum eſſe ſcripsit; Dejotarus, profectas per Commagenem in provinciam noſtram. Ego quidem præcipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui ſcirem quàm paratus ab exercitu eſſes, ne quod hic tumultus dignitati tuæ periculum afferret. Nam de vita, si paratior ab exercitu eſſes, timuiſſem : nunc hæc exiguitas copiarum, receſſum, non dimicationem mihi tuam præſagiebat. Hoc quomodo acciperent homines, quàm probabilis necessitas futura eſſet, vereor etiam nunc; neque priùs desinam formidare, quàm tetigiſſe te Italiam audiero. Sed de Parthorum transitu nuntii varios ſermones excitarunt. Alius enim Pompeium mittendum, alius ab urbe Pompeium non removendum, alius Cæſarem cum ſuo exercitu, alius conſules: nemo tamen ex ſenatusconſulto privatbs. Conſules autem, quia verentur ne illud ſenatusconſultum fiat, ut paludati exeant, aut*

aut contumelioſè præter eos ad alium res transferatur, omnino ſenatum haberi nolunt; uſque eò, ut parum diligentes in republica videantur: ſed honeſtè, ſive negligentia, ſive inertia eſt, ſive ille, quem propoſui, metus, latet ſub hac temperantiæ exiſtimatione, nolle provinciam. A te litteræ non venerunt; &, nisi Dejotari ſubſecutæ eſſent, in eam opinionem Cassius venerat, quæ diripuiſſet ipſe, ut viderentur ab hoſte vaſtata, finxiſſe bellum, & Arabas in provinciam immisiſſe, eoſque Parthos eſſe, ſenatui renuntiaſſe. Quare tibi ſuadeo, quicumque eſt iſtic ſtatus rerum, diligenter & cautè perſcribas, ne aut velificatus alicui dicaris; aut aliquid, quod referret ſcire, reticuiſſe. Nunc exitus eſt anni; nam ego has litteras a. d. XIV. *Kal. Decemb. ſcripsi. Planè nihil video ante Kal. Jan. agi poſſe. Noſti Marcellum, quàm tardus & parum efficax sit; itemque Servium, quàm cunctator. Cujuſmodi putas hos eſſe? aut quî id, quod nolint, conficere poſſe, qui quæ cupiunt, tamen ita frigidè agunt, ut nolle exiſtimentur? Novis magiſtratibus autem, sî Parthicum bellum erit, hæc cauſa primos menſes occupabit. Sin autem non erit iſtic bellum, aut tantum erit, ut vos aut ſucceſſores, parvis additis copiis, ſuſtinere possint; Curionem video ſe dupliciter jactaturum;*

primùm, ut aliquid Cæſari adimat; inde, ut aliquid Pompeio tribuat, quidvis, quamlibet tenue munuſculum. Paulus porrò non humanè de provincia loquitur: hujus cupiditati occurſurus eſt Furnius noſter: plures ſuſpicari non poſſum. Hæc novi: alia, quæ poſſunt accidere, non cerno. Multa tempus afferre, & præparata multa eſſe ſcio: ſed intra fines hos, quæcumque acciderint, vertentur. Illud addo ad actiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Cæſarem laborare; ſed Pompeium valde nolle, ne vacuus advenienti Cæſari pateat. Quod ad tuum deceſſum attinet, illud tibi non poſſum polliceri, me curaturum ut tibi ſuccedatur: illud certè præſtabo, ne ampliùs prorogetur. Tui conſilii eſt, si tempus, si ſenatus coget, si honeſtè a nobis recuſari non poterit, veliſne perſeverare: mei officii eſt meminiſſe, quâ obteſtatione decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vale.

CŒLIUS CICERONI S.

NUNTIANS, ſupplicationes poſt acrem concertationem decretas tandem eſſe, hortatur, ut decreti auctoribus, pro cujuſque merito & voluntate, gratias agat. Addit de ſucceſſore Cæſaris quid actum sit, & commentarium urbanarum rerum mittit, Sittianumque negotium, de quo jam ſæpius, commendat. Anno *U. C.* 703.

II. NON *diu, ſed acriter nos tuæ ſupplicationes torſerunt: incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui cupidiſſimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat ſe ullo modo pati poſſe decerni ſupplicationes, ne, quod furore Pauli adeptus eſſet boni, ſuâ culpâ videretur amiſiſſe, & prævaricator cauſæ publicæ exiſtimaretur. Itaque ad pactionem deſcendimus; & confirmarunt conſules, ſe his ſupplicationibus in hunc annum non uſuros. Planè, quòd utriſque conſulibus gratias agas, eſt; Paulo magis certè: nam Marcellus sic reſpondit, ſe ſpem in iſtis ſupplicationibus non habere; Paulus, ſe omnino in hunc annum non edicturum. Renuntiatum nobis erat, Hirrum diutius dicturum: prendimus eum: non modò non fecit, ſed, quum de hoſtibus ageretur, & poſſet rem impedire, si, ut numeraretur, poſtularet, tacuit. Tantùm Catoni aſſenſus eſt, qui de te locutus honorificè, non decrerat ſupplicationes. Tertius ad hòs Favonius accessit. Quare pro cujúſque natura, & inſtituto, gratiæ ſunt agendæ: his, quòd tantùm voluntatem oſtenderunt; pro ſententia, quum impedire poſſent, non pugnarunt: Curioni verò, quòd de ſuarum actionum curſu tuâ causâ deflexit. Nam Furnius & Lentulus, ut debuerunt, quaſi*

ritorum, locutus ſum. Poſteaquam il
ne cui ſatisfaceret quidem me dignum
bere ſensi, malui collegæ ejus, homini
nissimo mihi, & propter amicitiam
non æquissimo, me obligare, quàm
simiæ vultum ſubire. Id poſtquam re
excanduit, & me cauſam inimicitiarum
rere clamitavit, quasi, quòd mihi in
cunia minùs ſatisfeciſſet, per hanc ſp
simultatis eum conſectarer. Poſtea non
ſtitit arceſſere Polam Servium accuſat
inire cum Domitio consilia: quibus
parum procederet, ut ullâ lege mihi
rent accuſatorem, compellari eâ le
voluerunt, quâ dicere non poterant.
lentissimi homines ſummis Circensibus
meis poſtulandum me lege Scantiniâ c
Vix hoc erat Pola elocutus, quum ego
pium cenſorem eadem lege poſtulavi.
melius caderet, nihil vidi. Nam sic
populo, & non infimo quoque app
tum, ut majorem Appio dolorem fe

Conturbat me mora ſervi hujus, qui tibi litteras attulit: nam acceptis prioribus litteris, ampliùs quadraginta diebus mansit. Quid tibi ſcribam, neſcio. Scis Domitio diem timori eſſe? Exſpecto te valde, & quàm primùm videre cupio. A te peto, ut meas injurias proinde doleas, ut me exiſtimas, & dolere, & ulciſci tuas ſolere. Vale.

CŒLIUS CICERONI S.

GRATULATUR de affinitate Dolabellæ, qui Ciceronis filiam duxerat: narrat de intercessione Curionis, & de provinciis quid actum sit: & de morte Hortensii, de qua Cic. in Bruto, cap. 1. Anno *U. C.* 703.

13. *GRATULOR tibi affinitate viri medius fidius optimi. Nam hoc ego de illo exiſtimo. Cetera porrò, quibus adhuc ille sibi parum utilis fuit, & ætate jam ſunt decuſſa; & conſuetudine, atque auctoritate tuâ, & pudore Tulliæ, si qua reſtabunt, confido celeriter ſublatum iri. Non eſt enim pugnax in vitiis, neque hebes ad id, quod melius sit, intelligendum. Deinde (quod maximum eſt) ego illum valde amo. Vides, Cicero, Curionem noſtrum, lautum intercessionis de provinciis exitum habuiſſe? Nam quum de intercessione referretur, relatio fiebat ex ſenatusconſulto, pr*

M. Marcelli ſententia pronuntiata eſſet; qui agendum cum tribunis plebis cenſebat; frequens ſenatus in alia omnia iit. Stomacho eſt Magnus nunc ita languenti, ut vix id, quod ſibi placeat, reperiat. Transierant illuc, ut ratio eſſet ejus habenda, qui neque exercitum, neque provincias tradere vellet. Quemadmodum hoc Pompeius laturus eſt, quum cognoſcat, quidnam reipublicæ futurus ſit? si autem non curet, vos ſenes divites videritis. Q. Hortenſius, quum has litteras ſcripſi, animam agebat.

CŒLIUS CICERONI S.

VARIA eſt. Domitii repulſam, Saturnini accuſationem, Pompeii & Cæſaris diſcordiam, Appii cenſoris ridiculam diligentiam narrat. Anno *U. C.* 703.

14. *TANTI non fuit Arſacen capere, & Seleuciam expugnare, ut earum rerum, quæ hîc geſtæ ſunt, ſpectaculo careres. Numquam tibi oculi doluiſſent, si in repulſa Domitii vultum vidiſſes. Magna illa comitia fuerunt, & planè ſtudia ex partium ſenſu apparuerunt: perpauci neceſſitudinem ſecuti, officium præſtiterunt. Itaque mihi eſt Domitius inimiciſſimus; ut ne familiarem quidem ſuum quemquam tam oderit, quàm me; atque eò magis, quòd per injuriam ſibi putat ereptum, cujus ego auctor fue-*

rim. Nunc furit, tam gaviſos homines ſuum dolorem, unumque me ſtudioſiorem Antonii. Nam Cn. Saturninum adoleſcentem ipſe Cn. Domitius reum fecit, ſanè quàm ſuperiore a vita invidioſum. Quod judicium nunc in exſpectatione eſt, etiam in bona ſpe, poſt Sext. Peducæi abſolutionem. De ſumma republica ſæpe tibi ſcripsi, me annum pacem non videre; & quò propiùs ea contentio, quam fieri neceſſe eſt, accedit, eò clariùs id periculum apparet. Propoſitum hoc eſt, de quo, qui rerum potiuntur, ſunt dimicaturi; quòd Cn. Pompeius conſtituit non pati C. Cæſarem conſulem aliter fieri, nisi exercitum & provincias tradiderit; Cæſari autem perſuaſum eſt, ſe ſalvum eſſe non poſſe, si ab exercitu receſſerit. Fert illam tamen conditionem, ut ambo exercitus tradant. Sic illi amores, & invidioſa conjunctio, non ad occultam recedit obtrectationem, ſed ad bellum ſe erumpit: neque mearum rerum quod consilii capiam, reperio; quod non dubito, quin te quoque hæc deliberatio sit perturbatura. Nam mihi cum hominibus his & gratia & necessitudo eſt: tum cauſam illam, non homines odi. Illud te non arbitror fugere, quin homines in diſſensione domeſtica debeant, quamdiu civiliter sine armis certetur, honeſtiorem ſequi partem; ubi ad bellum & caſtra ventum sit, firmiorem

Q v

id melius ſtatuere, quod tutius sit. In hac diſcordia video, Cn. Pompeium ſenatum, quique res judicant, ſecum habiturum; ad Cæſarem omnes, qui cum timore aut mala ſpe vivant, acceſſuros; exercitum conferendum non eſſe. Omnino ſatis ſpatii sit ad conſiderandas utriuſque copias, & ad eligendas partes. Propè oblitus ſum, quod maximè fuit ſcribendum. Scis Appium cenſorem hîc oſtenta facere? de signis, & tabulis, de agri modo, de ære alieno acerrimè agere? Perſuaſum eſt ei, cenſuram, lomentum aut nitrum eſſe: errare mihi videtur: nam ſordes eluere vult, venas sibi omnes & viſcera aperit. Curre per deos atque homines, & quàm primùm hæc riſum veni: legis Scantiniæ judicium apud Druſum fieri: Appium de tabulis & signis agere. Crede mihi, eſt properandum. Curio noſter ſapienter id, quòd remisit de ſtipendio Pompeii, feciſſe exiſtimatur. Ad ſummam, quæris, quid putem futurum. Si alteruter eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas impendere diſcordias; quas ferrum & vis judicabit: uterque animo & copiis eſt paratus. Si sine ſummo periculo fieri poſſet, magnum & jucundum tibi fortuna ſpectaculum parabat.

CŒLIUS CICERONI S.

POMPEIUM vituperat, Cæſarem laudat : ſubjungit de ſua cupiditate conveniendi & alloquendi Ciceronis ; de itinere ad Alpes, de Domitio, Cæſaris hoſpite, interfecto. Anno *U. C.* 704.

15. ECQUANDO *tu hominem ineptiorem, quàm tuum Cn. Pompeium vidiſti, qui tantas turbas, qui tam nugax eſſet, commôrit? Ecquem autem Cæſare noſtro acriorem in rebus gerendis, eodem in victoria temperatiorem, aut legiſti, aut audiſti? Quid eſt? nunc tibi noſtri milites, qui durissimis & frigidissimis locis teterrimâ hieme, bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis eſſe paſti videntur? Quid? jam, inquis, glorioſè omnia. Immo, si ſcias quàm ſollicitus sim, tum hanc meam gloriam, quæ ad me nihil pertinet, derideas. Quæ tibi exponere nisi coràm non poſſum; idque celeriter fore ſpero. Nam me, quum expuliſſet ex Italia Pompeium, conſtituit ad urbem vocare : id quod jam exiſtimo confectum, nisi si maluit Pompeius Brundisii circumſederi. Peream, si minima cauſa eſt properandi iſtò mihi, quòd te videre, & omnia intima conferre diſcupio : habeo autem quàm multa! Hui vereor (quod ſolet fieri) ne, quum te videro,*

U. C. 702.

10. SANE quàm litteris C. C
Dejotari ſumus commoti. Nam Ca
Euphratem copias Parthorum eſſe
Dejotarus, profectas per Commag
provinciam noſtram. Ego quidem
puum metum, quod ad te attinet
bui, qui ſcirem quàm paratus ab
eſſes, ne quod hic tumultus digni
periculum afferret. Nam de vita,
tior ab exercitu eſſes, timuiſſem: n
exiguitas copiarum, receſſum, n
cationem mihi tuam præſagiebat. I
modo acciperent homines, quàm p
necessitas futura eſſet, vereor etiam
neque priùs desinam formidare, qu
giſſe te Italiam audiero. Sed de P
tranſitu nuntii varios ſermones ex
Alius enim Pompeium mittendum
ab urbe Pompeium non removendu
Cæſarem cum ſuo exercitu, alius c

aut contumelioſè præter eos ad alium res transferatur, omnino ſenatum haberi nolunt; uſque eò, ut parum diligentes in republica videantur: ſed honeſtè, sive negligentia, sive inertia eſt, sive ille, quem propoſui, metus, latet ſub hac temperantiæ exiſtimatione, nolle provinciam. A te litteræ non venerunt; & , nisi Dejotari ſubſecutæ eſſent, in eam opinionem Cassius venerat, quæ diripuiſſet ipſe, ut viderentur ab hoſte vaſtata, finxiſſe bellum, & Arabas in provinciam immisiſſe, eoſque Parthos eſſe, ſenatui renuntiaſſe. Quare tibi ſuadeo, quicumque eſt iſtic ſtatus rerum, diligenter & cautè perſcribas, ne aut velificatus alicui dicaris; aut aliquid, quod referret ſcire, reticuiſſe. Nunc exitus eſt anni; nam ego has litteras a. d. XIV. *Kal. Decemb. ſcripsi. Planè nihil video ante Kal. Jan. agi poſſe. Noſti Marcellum, quàm tardus & parum efficax sit; itemque Servium, quàm cunctator. Cujuſmodi putas hos eſſe? aut quî id, quod nolint, conficere poſſe, qui quæ cupiunt, tamen ita frigidè agunt, ut nolle exiſtimentur? Novis magiſtratibus autem, si Parthicum bellum erit, hæc cauſa primos menſes occupabit. Sin autem non erit iſtic bellum, aut tantum erit, ut vos aut ſucceſſores, parvis additis copiis, ſuſtinere possint; Curionem video ſe dupliciter jactaturum;*

conſilium ſit ad deſperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu, non dicendo, mihi ſignificaſti, Cæſar audierat; ac, ſimul atque, Ave, mihi dixit, ſtatim quid de te audiſſet, expoſuit: negavi me ſcire; tamen ab eo petivi, ut ad te litteras mitteret, quibus maximè ad remanendum commoveri poſſes. Me ſecum in Hiſpaniam ducit: nam, niſi ita faceret, ego priùs, quàm ad urbem accederem, ubicumque eſſes, ad te percurriſſem, & hoc a te præſens contendiſſem, atque omni vi te retinuiſſem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuoſque omnes funditus evertas; ne te ſciens prudenſque eò demittas, unde exitum vides nullum eſſe. Quòd ſi te aut voces optimatium commovent, aut nonnullorum hominum inſolentiam & jactationem ferre non potes, eligas cenſeo aliquod oppidum vacuum a bello, dum hæc decernuntur, quæ jam erunt confecta. Id ſi feceris, & ego te ſapienter feciſſe judicabo, & Cæſarem non offendes.

CŒLIUS CICERONI S.

QUERITUR ſe Curionis amore & Appii odio in eas pertractum partes eſſe, unde multa jam ſibi incommoda. Cæſar enim, in bellum Pharſalicum profectus, Romæ Cœlium prætorem reliquerat: quòd autem non huic, ſed

Trebonio, res urbanas mandaverat, hic ægrè ferens, æmulatione turbas dedit, quibus ipſe gravius incucurrit malum. Excuſat itaque, quòd cum Cicerone non profectus fuerit in Graciam, ad Pompeium. Anno *U. C.* 704.

17. *ERGO me potiùs in Hiſpania fuiſſe tum, quàm Formiis, quum tu profectus es ad Pompeium? Quod utinam aut non in iſta parte Appius Claudius, aut non in hac C. Curio, cujus amicitia me paulatim in hanc perditam cauſam impoſuit: nam mihi ſentio bonam mentem iracundiâ & amore ablatam. Tum tu porrò, quum ad te proficiſcens noctu Ariminum veniſſem, dum mihi pacis mandata das ad Cæſarem, & mirificum civem agis, amici officium neglexiſti, neque mihi conſuluiſti. Neque hæc dico, quòd diffidam huic cauſæ: ſed, crede mihi, perire ſatius eſt, quàm hos videre. Quòd si timor veſtræ crudelitatis non eſſet, ejecti jam pridem hinc eſſemus: nam hîc nunc, præter fœneratores paucos, nec homo, nec ordo quiſquam eſt, nisi Pompeianus. Equidem jam effeci ut maximè plebs, &, qui antea noſter fuit, populus veſter eſſet. Cur hoc, inquis? Immo reliqua exſpecta. Vos invitos vincere coëgero. Irritavi in me Catonem. Vos dormitis: nec hæc adhuc mihi videmini intelligere, quàm nos pateamus,*

& quàm ſimus imbecilli. Atque hoc nullius præmii ſpe faciam: ſed, quod apud me plurimùm ſolet valere, doloris atque indignitatis causâ. Quid iſtic facitis? prœlium exſpectatis, quod firmissimum eſt? Veſtras copias non novi. Noſtri valde depugnare, & facilè algere, & eſurire conſueverunt.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER NONUS.

M. T. Cicero M. Terentio Varroni S. D.

Varronis adventum exſpectat, ut ex conſuetudine ejus non minùs, quàm ex ſtudiis ac libris, cum quibus in gratiam redierit, ſolatium doloris petat, quem ex afflictâ rep. ceperat. Anno *U. C.* 707.

1. Ex his litteris, quas Atticus a te miſſas mihi legit, quid ageres, & ubi eſſes, cognovi: quando autem te viſuri eſſemus, nihil ſanè ex iiſdem litteris potui ſuſpicari. In ſpem tamen venio appropinquare tuum adventum, qui mihi utinam ſolatio ſit; etsi tot tantiſque rebus urgemur, ut nullam allevationem quiſquam non ſtultissimus ſperare debeat: ſed tamen aut tu potes me, aut ego te fortaſſe aliquâ re juvare. Scito enim me,

poſteaquam in urbem venerim, rediiſſe cum veteribus amicis, id eſt, cum libris noſtris in gratiam: etsi non idcirco eorum uſum dimiſeram, quòd iis ſuccenſerem; ſed quòd eorum me ſuppudebat. Videbar enim mihi, quum me in res turbulentissimas infidelissimis ſociis demiſiſſem, præceptis illorum non ſatis paruiſſe. Ignoſcunt mihi, revocant in conſuetudinem priſtinam, teque, quòd in eo permanſeris, ſapientiorem, quàm me, dicunt fuiſſe. Quamobrem quum placatis his utor, videor ſperare debere, si te viderim, & ea quæ premant, & ea quæ impendeant, me facilè transiturum. Quamobrem sive in Tuſculano, sive in Cumano ad te placebit, sive (quod minimè velim) Romæ: dummodo simul simus, perficiam profectò, ut id utrique noſtrûm commodissimum eſſe dijudicetur. Vale.

CICERO VARRONI.

RETENTÆ epiſtolæ cauſam exponit, deinde ſuadet, ut vitet oculos hominum, quod ipſe facit, donec gratulatio Africanæ victoriæ deferveſcat: & ſuum juvandæ reip. desiderium declarat. Anno *U. C.* 707.

2. CANINIUS idem tuus & idem noſter, quum ad me perveſperi veniſſet,

& ſe, poſtridie manè ad te iturum eſſe dixiſſet; dixi ei me daturum aliquid manè; ut peteret, rogavi: conſcripsi epiſtolam noctu; nec ille ad me rediit: oblitum credidi. Attamen eam ipſam tibi epiſtolam misiſſem per meos, nisi audiſſem ex eodem, poſtridie te manè e Tuſculano exiturum. At tibi repentè paucis pòſt diebus, quum minimè exſpectarem, venit ad me Caninius manè; proficiſci ad te ſtatim dixit. Etsi erat ἕωλος illa epiſtola, præſertim tantis poſtea novis rebus allatis, tamen perire lucubrationem meam nolui, eam ipſam Caninio dedi: ſed cum eo, & homine docto, & tui amantissimo locutus ea ſum, quæ pertuliſſe illum ad te exiſtimo. Tibi autem idem consilii do, quod mihimetipsi, ut vitemus oculos hominum, si linguas minùs facilè poſſumus. Qui enim victoriâ ſe efferunt, quasi victos nos intuentur, qui autem victos eſſe noſtros moleſtè ferunt, nos dolent vivere. Quæres fortaſſe, cur, quum hæc in urbe sint, non absim, quemadmodum tu. Tu enim ipſe, qui & me, & alios prudentiâ vincis, omnia, credo, vidiſti: nihil te omnino fefellit. Quis eſt tam lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat, nuſquam incurrat? Ac mihi quidem jam pridem venit in mentem, bellum eſſe aliquò

exire, ut ea, quæ agebantur hîc, quæque dicebantur, nec viderem, nec audirem. Sed calumniabar ipſe: putabam, qui obviam mihi veniſſet, ut cuique commodum eſſet, ſuſpicaturum, aut dicturum, etiam ſi non ſuſpicaretur: Hic aut metuit, & eâ re fugit, aut aliquid cogitat, & habet navem paratam. Denique, leviſſimè qui ſuſpicaretur, & qui fortaſſe me optimè noviſſet, putaret me idcircò diſcedere, quòd quoſdam homines oculi mei ferre non poſſent. Hæc ego ſuſpicans adhuc Romæ maneo: & tamen λελῃθότως conſuetudo diuturna callum jam obduxit ſtomacho meo. Habes rationem mei conſilii. Tibi igitur hoc cenſeo, latendum tantiſper ibidem, dum defervеſcit hæc gratulatio, & ſimul dum audiamus, quemadmodum negotium confectum ſit: confectum enim eſſe exiſtimo. Magni autem intererit, qui fuerit victoris animus, qui exitus rerum; quamquam, quò me conjectura ducat, habeo: ſed exſpecto tamen. Te verò nolo, niſi ipſe rumor jam raucus erit factus, ad Baias venire. Erit enim nobis honeſtius, etiam quum hinc diſceſſerimus, videri veniſſe in illa loca ploratum potiùs, quàm natatum. Sed hæc tu meliùs. Modò nobis ſtet illud, unà vivere in ſtudiis noſtris; a quibus antea delecta-

tionem modò petebamus, nunc verò etiam ſalutem: non deeſſe, si quis adhibere volet, non modò ut architectos, verùm etiam ut fabros, ad ædificandam rempublicam, & potiùs libenter accurrere: si nemo utetur operâ, tamen & ſcribere, & legere πολιτείας; & si minùs in curia atque in foro, at in litteris & libris, ut doctissimi veteres fecerunt, navare rempublicam, & de moribus, ac legibus quærere. Mihi hæc videntur. Tu quid sis acturus, & quid tibi placeat, pergratum erit, si ad me ſcripſeris. Vale.

CICERO VARRONI.

Iturum ſe ad Varronem ſcribit: ſed fore qui reprehendant, quòd in tanto incendio civitatis amœnitates locorum quærant: ſe verò barbarorum voces contemnere, & perſequi propoſitum, ut in ſtudiis unà vivant. Anno *U. C. 707.*

3. ETSI quid ſcriberem non habebam; tamen Caninio ad te eunti non potui nihil dare. Quid ergo potiſſimum ſcribam? quod velle te puto, citò me ad te eſſe venturum. Etsi vide, quæſo, ſatisne rectum sit, nos hoc tanto incendio civitatis in iſtis locis eſſe. Dabimus ſermonem iis, qui neſciunt nobis, quocumque in loco simus, eumdem cultum, eumdem

victum eſſe. Quid refert? tamen in ſermonem incidemus. Valde id, credo, laborandum eſt, ne, quum omnes in omni genere & ſcelerum & flagitiorum voluntentur, noſtra nobiſcum, aut inter nos ceſſatio vituperetur. Ego verò neglectâ barbarorum inſcitiâ, te perſequar. Quamvis enim hæc sint miſera, quæ ſunt miſerrima, tamen artes noſtræ neſcio quo modo nunc uberiores fructus ferre videntur, quàm olim ferebant; sive quia nulla nunc in re alia acquieſcimus, sive quòd gravitas morbi facit, ut medicinæ egeamus, eaque nunc appareat, cujus vim non ſentiebamus, quum valebamus. Sed quid ego nunc hæc ad te, cujus domi naſcuntur? γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Nihil ſcilicet, nisi ut, reſcribens aliquid, me exſpectares. Sic igitur facies. Vale.

CICERO VARRONI S.

De Varronis adventu ex Diodori philoſophi ſententia jocatur ita, ut ad Chrysippi ſententiam accedat. Anno *U. C. 707.*

4. ΠΕρὶ δυνατῶν me ſcito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. Quapropter, si venturus es, ſcito neceſſe eſſe te venire: sin autem non es, τῶν ἀδυνάτων eſt te venire. Nunc vide, utra te κρίσις magis delectet, Χρυσιππεία-

ne, an hæc, quam noſter Diodotus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, otioſi quum erimus, loquemur. Hoc etiam κατὰ Χρύσιππον δυνατὸν eſt. De Coctio mihi gratum eſt: nam id etiam Attico mandaram. Tu ſi minùs ad nos, accurremus ad te. Si hortum in bibliotheca habes, deerit nihil. Vale.

CICERO VARRONI.

PROBAT & diem, quo conventuri ſint, & ſuum Varroniſque conſilium, quòd ſemel a Cæſare victi ab armis diſceſſerint. Anno *U. C.* 707.

5. MIHI verò ad Non. bene maturum videtur fore, neque ſolùm propter reipublicæ, ſed etiam propter anni tempus. Quare diem iſtum probo: itaque eumdem ipſe ſequar. Conſilii noſtri, ne ſi eos quidem, qui id ſecuti non ſunt, non pœniteret, nobis pœnitendum putarem. Secuti enim ſumus, non ſpem, ſed officium: reliquimus autem non officium, ſed deſperationem. Ita verecundiores fuimus, quàm qui ſe domo non commoverunt; ſaniores, quàm qui, amiſſis opibus, domum non reverterunt. Sed nihil minùs fero, quàm ſeveritatem otioſorum; &, quoquo modo ſe res haberet, magis illos vereor, qui in bello occiderunt, quàm hos curo, quibus non ſatisfacimus,

quia vivimus. Mihi si ſpatium fuerit in Tuſculanum ante Nonas veniendi, iſtic te videbo: sin minùs, perſequar in Cumanum; & antè te certiorem faciam, ut lavatio parata sit.

Cicero Varroni.

Cæsaris ex Africano bello adventum nuntiat, & belli civilis cauſam in Pompeium potiùs, quàm in Cæſarem confert. Varronem autem laudat, quòd ſe ab armis ad ſtudia, quasi a tempeſtate in portum, contulerit. Anno *U. C.* 707.

6. Caninius noſter me tuis verbis admonuit, ut ſcriberem ad te, si quid eſſet quod putarem te ſcire oportere. Eſt igitur adventus Cæſaris, ſcilicet, in exſpectatione; neque tu id ignoras. Sed tamen, quum ille ſcripsiſſet, ut opinor, ſe in Alsienſe venturum, ſcripſerunt ad eum ſui, ne id faceret: multos ei moleſtos fore, ipſumque multis: Oſtiæ videri commodius eum exire poſſe. Id ego non intelligebam quid intereſſet. Sed tamen Hirtius mihi dixit, & ſe ad eum, & Balbum, & Oppium ſcripsiſſe: ut ita faceret, homines, ut cognovi, amantes tui. Hoc ego idcirco noſſe te volui, ut ſcires, hoſpitium tibi ubi parares, vel potiùs utrobique. Quid enim ille facturus sit, incertum eſt: & simul oſtentavi tibi,

me

me iſtis eſſe familiarem, & consiliis eorum intereſſe: quod ego cur nolim, nihil video. Non enim eſt idem, ferre, si quid ferendum eſt, & probare, si quid probandum non eſt. Etsi, quid non probem quidem, neſcio, præter initia rerum: nam hæc in voluntate fuerunt. Vidi enim (nam tu aberas) noſtros amicos cupere bellum; hunc autem non tam cupere, quàm non timere. Ergo hæc consilii fuerunt: reliqua neceſſaria. Vincere autem aut hos, aut illos neceſſe eſſe. Scio te ſemper mecum in luctu fuiſſe, quum videremus, quàm illud ingens malum alterius utrius exercitûs & ducum interitu: tum verò extremum malorum omnium eſſe civilis belli victoriam; quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos veneramus: crudeliter enim otiosis minabantur; eratque iis & tua inviſa voluntas, & mea oratio. Nunc verò, si eſſent noſtri potiti, valde intemperantes fuiſſent. Erant enim nobis perirati, quasi quidquam de noſtra ſalute decreviſſemus, quod non idem illis cenſuiſſemus; aut quasi utilius reipublicæ fuerit, eos etiam ad beſtiarum auxilium confugere, quàm vel emori, vel cum ſpe, si non optima, at aliqua tamen vivere. At in perturbata republica vivimus. Quis negat? Sed hoc viderint ii, qui nulla sibi ſubsidia ad om-

nes vitæ ſtatus paraverunt: huc enim ut venirem, ſuperior longiùs, quàm volui, fluxit oratio. Quum enim te ſemper magnum hominem duxi; tum quòd his tempeſtatibus es propè ſolus in portu, fructuſque doctrinæ percipis eos, qui maximi ſunt, ut ea consideres, eaque tractes, quorum & uſus, & delectatio eſt omnibus iſtorum & actis, & voluptatibus anteponenda. Equidem hos tuos Tuſculanenſes dies inſtar eſſe vitæ puto; libenterque omnibus omnes opes conceſſerim, ut mihi liceat, vi nullâ interpellante, iſto modo vivere. Quod nos quoque imitamur, ut poſſumus, & in noſtris ſtudiis libentissimè conquieſcimus. Quis enim hoc non dederit nobis, ut, quum operâ noſtrâ patria sive non possit uti, sive nolit, ad eam vitam revertamur, quam multi docti homines, fortaſſe non rectè, ſed tamen multi, etiam reipublicæ præponendam putaverunt? Quæ igitur ſtudia magnorum hominum ſententiâ vacationem habent etiam publici muneris, iis, concedente republicâ, cur non abutamur? Sed plus facio, quàm Caninius mandavit. Is enim, si quid ego ſcirem, rogarat, quod tu neſcires; ego tibi ea narro, quæ tu meliùs ſcis, quàm ipſe, qui narro. Faciam ergo illud, quod rogatus ſum, ut eorum, quæ temporis hu-

jus ſint, quæve audiero, ne quid ignores.

CICERO VARRONI.

JAM maturum eſſe ait, ut ab urbe diſcedat : & de Cæſaris ex Africano bello redeuntis itinere diverſos rumores nuntiat. Anno *U. C.* 707.

7. CŒNABAM apud Sejum, quum utrique noſtrûm redditæ ſunt a te litteræ. Mihi verò jam maturum videtur. Nam, quòd antea calumniatus ſum, indicabo malitiam meam. Volebam propè alicubi eſſe, si quid bonæ ſalutis, σέντι δὺ ἐρχομένω. Nunc, quando confecta ſunt omnia, dubitandum non eſt, quin equis viris. Nam, ut audivi de L. Cæſaris filio, mecum ipſe, *Quid hic mihi faciet patri?* Itaque non desino apud iſtos, qui nunc dominantur, cœnitare. Quid faciam? tempori ſerviendum eſt. Sed ridicula miſſa; præſertim quum sit nihil quod rideamus.

Africa terribili tremit horrida terra tumultu.

Itaque nullum eſt ἀποπεποιημένον, quod non verear. Sed quod quæris, quando, quà, quò, nihil adhuc ſcimus. Iſtuc ipſum de Baiis, nonnulli dubitant, an per Sardiniam veniat. Illud enim adhuc prædium ſuum non inſpexit: nec ullum habet deterius, ſed tamen non contemnit.

Ego omnino magis arbitror per Siciliam: vel jam ſciemus; adventat enim Dolabella. Eum puto magiſtrum fore.

Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.

Sed tamen, si ſciam, quid tu conſtitueris, meum conſilium accommodabo potiſſimùm ad tuum. Quare exſpecto tuas litteras. Vale.

CICERO VARRONI.

PROMISERAT Varro Ciceroni ſe libros dicaturum: Cicero eum promiſſi admonet, miſſis quatuor libris Academicis. Anno *U. C.* 708.

8. ETSI munus flagitare, quamvis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus; tamen ego exſpectatione promiſſi tui moveor, ut admoneam te, non ut flagitem. Miſi autem ad te quatuor admonitores non nimis verecundos: noſti enim profectò os ejus adoleſcentioris Academiæ. Ex ea igitur media excitatos miſi, qui metuo ne te fortè flagitent: ego autem mandavi, ut rogarent. Exſpectabam omnino jamdiu, meque ſuſtinebam, ne ad te priùs ipſe quid ſcriberem, quàm aliquid accepiſſem, ut poſſem te remunerari quàm ſimillimo munere. Sed, quum tu tardiùs faceres, id

eſt, ut ego interpretor, diligentiùs, teneri non potui, quin conjunctionem ſtudiorum amoriſque noſtri, quo poſſem litterarum genere, declararem. Feci igitur ſermonem inter nos habitum in Cumano, quum eſſet unà Pomponius: tibi dedi partes Antiochinas, quas a te probari intellexiſſe mihi videbar: mihi ſumpsi Philonis. Puto fore, ut, quum legeris, mirere, nos id locutos eſſe inter nos, quod numquam locuti ſumus: ſed noſti morem dialogorum. Poſt hæc autem, mi Varro, quàm plurima, si videtur, & de nobis inter nos: ſerò fortaſſe: ſed ſuperiorum temporum fortuna reipublicæ cauſam ſuſtineat. Hæc ipsi præſtare debemus. Atque utinam quietis temporibus, atque aliquo, si non bono, at ſaltem certo ſtatu civitatis, hæc inter nos ſtudia exercere poſſemus! Quamquam tum quidem vel aliæ quæpiam rationes honeſtas nobis & curas & actiones darent: nunc autem quid eſt, sine his cur vivere velimus? Mihi verò cum his ipsis vix: his autem detractis, ne vix quidem. Sed hæc coràm, & ſæpius. Migrationem & emptionem feliciter evenire volo, tuumque in ea re consilium probo. Cura ut valeas.

DOLABELLA CICERONI S. D.

DOLABELLA ſocero ſuo ſuadet, ut ſe vel cum Cæſare conjungat, vel in otium ſe referat; quod idem Cælius ſuaſerat lib. 8. epiſt. 16. Anno *U. C. 705.*

9. *SI vales, gaudeo: & ipſe valeo, & Tullia noſtra rectè valet. Terentia minùs bellè habuit: ſed certum ſcio jam convaluiſſe eam. Præterea rectissimè ſunt apud te omnia. Etsi nullo tempore in ſuſpicionem tibi debui venire, partium causâ potiùs, quàm tuâ, tibi ſuadere, ut te aut cum Cæſare nobiſcumque conjungeres, aut certè in otium referres; præcipuè nunc jam inclinatâ victoriâ, ne poſſum quidem in ullam aliam incidere opinionem, nisi in eam, in qua ſcilicet tibi ſuadere videar, quod piè tacere non poſſum. Tu autem, mi Cicero, sic hæc accipies, ut, sive probabuntur tibi, sive non probabuntur, ab optimo certè animo ac deditissimo tibi & cogitata, & ſcripta eſſe judices. Animadvertis, Cn. Pompeium nec nominis ſui, nec rerum geſtarum gloriâ, neque etiam regum ac nationum clientelis, quas oſtentare crebrò ſolebat, eſſe tutum; & hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non poſſe contingere, ut honeſtè effugere possit, pulſo Italiâ, amissis Hiſpaniis, capto exercitu*

veterano, circumvallato nunc denique: quod neſcio, an ulli umquam noſtro acciderit imperatori. Quamobrem, quid aut ille ſperare possit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia: sic enim facillimè, quod tibi utilissimum erit, consilii capies. Illud autem a te peto, ut, si jam ille evitaverit hoc periculum, & ſe abdiderit in claſſem, tuis rebus conſulas; & aliquando tibi potiùs, quàm cuivis, sis amicus. Satisfactum eſt jam a te vel officio, vel familiaritati: ſatisfactum etiam partibus, & ei reipublicæ quam tu probabas. Reliquum eſt, ubi nunc eſt reſpublica, ibi simus potiùs, quàm, dum illam veterem ſequimur, simus in nulla. Quare velim, mi jucundissime Cicero, si fortè Pompeius pulſus his quoque locis, rurſus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas, vel in quamvis quietam recipias civitatem. Quod si eris facturus, velim mihi ſcribas, ut ego, si ullo modo potero, ad te advolem. Quæcumque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda, quâ eſt humanitate Cæſar, facillimum erit ab eo tibi ipsi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimùm auctoritatis habituras puto. Erit tuæ quoque fidei & humanitatis curare, ut is tabellarius, quem ad te misi, reverti possit ad me, & a te mihi litteras referat. Vale.

M. CICERO P. DOLABELLÆ S. D.

INTER Niciam & Vidium judex in cauſa, ut videtur, pecuniaria, conſtitutus, quòd grammaticus Nicia erat, per jocum ad grammaticos alludit : etiam de P. Sulla morte jocosè ſcribit. Anno *U. C. 708.*

10. NON ſum auſus Salvio noſtro nihil ad te litterarum dare : nec mehercule habebam, quid ſcriberem, nisi te a me mirabiliter amari ; de quo, etiam nihil ſcribente me, te non dubitare certò ſcio. Omnino mihi magis litteræ ſunt exſpectandæ a te, quàm a me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te putem ſcire curare ; nisi fortè ſcire vis, me inter Niciam noſtrum & Vidium judicem eſſe. Profert alter (ut opinor) duobus versiculis expenſum Niciæ : alter Ariſtarchus hos ὀβελίζει. Ego, tamquam criticus antiquus, judicaturus ſum, utrum ſint τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένοι. Puto nunc dicere : Oblituſne es igitur fungorum illorum, quos apud Niciam ? & ingentium ſquillarum cum Sophia Septimiæ ? Quid ergo ? tu adeo mihi excuſſam ſeveritatem veterem putas, ut ne in foro quidem reliquiæ priſtinæ frontis appareant ? Sed tamen ſuavissimum συμβιώτην noſtrum præſtabo integellum ; nec com-

miſtam, ut, ſi ego eum condemnaro, tu reſtituas, ne habeat Burſa Plancus apud quem litteras diſcat. Sed quid ago? quum mihi ſit incertum, tranquillone ſis animo, an, ut in bello, in aliqua majuſcula cura negotiove verſere. Labor longiùs. Quum igitur mihi erit exploratum, te libenter eſſe riſurum, ſcribam ad te pluribus. Te tamen hoc ſcire volo, vehementer populum ſollicitum fuiſſe de P. Sullæ morte, antequam certum ſcierit. Nunc quærere desierunt, quomodo perierit: ſatis putant ſe ſcire, quod ſciunt. Ego ceteroqui animo æquo fero: unum vereor, ne haſta Cæſaris refrixerit. Vale.

CICERO DOLABELLÆ.

TULLIOLÆ mortem, Dolabellæ, etiam poſt divortium, significat; ſuos obtrectatores a Dolabella refutari vult, ab eodemque ſe amari. Anno *U. C. 708.*

XI. VEL meo ipsius interitu mallem litteras meas desiderares, quàm eo caſu, quo ſum gravissimè afflictus; quem ferrem certè moderatiùs, si te haberem: nam & oratio tua prudens, & amor erga me singularis, multum levaret. Sed quum brevi tempore, ut opinio noſtra eſt, te ſum viſurus, ita me affectum offendes,

ut multum a te poſſim juvari: non quò ita sim fractus, ut aut hominem me eſſe oblitus sim, aut fortunæ ſuccumbendum putem; ſed tamen hilaritas illa noſtra, & ſuavitas, quæ te præter ceteros delectabat, erepta mihi omnis eſt. Firmitatem tamen, & conſtantiam, si modò fuit aliquando in nobis, eamdem cognoſces, quam reliquiſti. Quòd ſcribis prœlia te meâ causâ ſuſtinere, non tam id laboro, ut, si qui mihi obtrectent, a te refutentur, quàm intelligi cupio, quod certè intelligitur, me a te amari: quod ut facias, te etiam atque etiam rogo, ignoſcaſque brevitati litterarum mearum. Nam & celeriter unà futuros nos arbitror, & nondum ſatis confirmatus ſum ad ſcribendum.

CICERO DOLABELLÆ.

DOLABELLÆ gratulatur de Baiarum ſalubritate, & orationem pro Dejotaro mittit. Anno *U. C.* 708.

12. GRATULOR Baiis noſtris, si quidem, ut ſcribis, ſalubres repentè factæ ſunt; niſi fortè te amant, & tibi aſſentantur; & tamdiu, dum tu ades, ſunt oblitæ ſui. Quod quidem si ita eſt, minimè miror, cœlum etiam & terras vim ſuam, si tibi ita conveniat, dimittere.

Oratiunculam pro Dejotaro, quam requirebas, habebam mecum; quod non putaram: itaque eam tibi misi: quam velim sic legas, ut cauſam tenuem & inopem, nec ſcriptione magnopere dignam. Sed ego hoſpiti veteri & amico munuſculum mittere volui levidenſe, craſſo filo, cujuſmodi ipsius ſolent eſſe munera. Tu velim animo ſapienti, fortique sis; ut tua moderatio & gravitas aliorum infamet injuriam. Vale.

CICERO DOLABELLÆ S.

ROGAT ut Suberino & Planio reditum in patriam a Cæſare impetret, eoſque ita excuſat, ut oſtendat, caſu quodam & necessitate coactos, Pompeii partes in Hiſpania ſecutos eſſe. Anno *U. C. 708.*

13. CAIUS Suberinus Calenus, & meus eſt familiaris, & Leptæ noſtri familiarissimi perneceſſarius. Is quum vitandi belli causâ profectus eſſet in Hiſpaniam cum M. Varrone ante bellum, ut in ea provincia eſſet, in qua nemo noſtrûm, poſt Afranium ſuperatum, bellum ullum fore putarat; incidit in ea ipſa mala, quæ ſummo ſtudio vitaverat. Oppreſſus eſt enim bello repentino; quod bellum, commotum a Scapula, ita poſtea confirmatum eſt a Pompeio, ut nullâ ra-

tione ſe ab illa miſeria eripere poſſet. Eadem cauſa ferè eſt M. Planii Heredis, qui eſt item Calenus, Leptæ noſtri familiarissimus. Hoſce igitur ambo tibi sic commendo, ut majore curâ, ſtudio, ſollicitudine animi commendare non possim. Volo ipſorum causâ; meque in eo vehementer & amicitia movet, & humanitas. Lepta verò quum ita laboret, ut ejus fortunæ videantur in diſcrimen venire; non poſſum ego, non aut proximè atque ille, aut etiam æquè laborare. Quapropter, etsi ſæpe expertus ſum, quantum me amares, tamen sic velim tibi perſuadeas, id me in hac re maximè judicaturum. Peto igitur a te, vel, si pateris, oro, ut homines miſeros, & fortunâ, quam vitare nemo poteſt, magis quàm culpâ calamitoſos, conſerves incolumes; veliſque per te, me hoc muneris quum ipsis amicis hominibus, tum municipio Caleno, quocum mihi magna necessitudo eſt, tum Leptæ, quem omnibus antepono, dare. Quod dicturus ſum, puto equidem non valde ad rem pertinere, ſed tamen nihil obeſt dicere: res familiaris alteri eorum valde exigua eſt, alteri vix equeſtris. Quapropter quum his Cæſar vitam ſuâ liberalitate concessit, nec eſt quod iis præterea magnopere possit adimi; reditum, si me tan-

tum amas, quantum certè amas, hominibus confice. In quo nihil eſt præter viam longam; quam idcircò non fugiunt, ut & vivant cum ſuis, & moriantur domi. Quod ut enitare, contendàſque, vel potiùs ut perficias (poſſe enim te, mihi perſuasi) vehementer te etiam atque etiam rogo.

CICERO DOLABELLÆ CONSULI S.

LAUDAT Dolabellam, quòd columnam, quaſi aram mortuo Cæſari, ut deo, erectam, everterit, & animadverſione in eos, qui contra libertatem tumultuabantur, uſus fuerit. Scripta paulò poſt necem Cæſaris. Anno *U. C.* 709.

14. ETSI contentus eram, mi Dolabella, tuâ gloriâ, ſatiſque ex ea magnam lætitiam voluptatemque capiebam; tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quòd vulgò hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus. Neminem conveni (convenio autem quotidie plurimos: ſunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis causâ in hæc loca veniant; præterea ex municipiis frequentes neceſſarii mei) quin omnes, quum te ſummis laudibus ad cœlum extulerunt, mihi continuò maximas gratias agant: negant enim ſe dubitare, quin tu, meis præceptis, & conſiliis ob-

temperans, præſtantissimum te civem & singularem conſulem præbeas. Quibus ego quamquam verissimè poſſum reſpondere, te, quæ facias, tuo judicio & tuâ ſponte facere, nec cujuſquam egere consilio; tamen neque planè aſſentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis a meis consiliis profecta videatur; neque valde nego. Sum enim avidior etiam, quàm ſatis eſt, gloriæ. Et tamen non alienum dignitate tuâ, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honeſtum, habere aliquem in consiliis capiendis Neſtorem; mihi verò glorioſum, te juvenem conſulem florere laudibus, quasi alumnum diſciplinæ meæ. L. quidem Cæſar, quum ad eum ægrotum Neapolim veniſſem, quamquam erat oppreſſus totius corporis doloribus, tamen antequam me planè ſalutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, quum tantum vales apud Dolabellam, quantum si ego apud ſororis filium valerem, jam ſalvi eſſe poſſemus. Dolabellæ verò tuo & gratulor, & gratias ago: quem quidem poſt te conſulem, ſolum poſſumus verè conſulem dicere. Deinde multa de facto, ac de re geſta: tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum umquam, nihil reipublicæ ſalutarius. Atque hæc una vox omnium eſt. A te autem peto, ut me hanc quasi

falſam hereditatem alienæ gloriæ ſinas cernere; meque aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudum venire patiare. Quamquam, mi Dolabella (hæc enim jocatus ſum) libentiùs omnes meas, ſi modò ſunt aliquæ meæ, laudes ad te transfuderim, quàm aliquam partem exhauſerim ex tuis. Nam, quum te ſemper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuiſti; tum his tuis factis ſic incenſus ſum, ut nihil umquam in amore fuerit ardentius. Nihil eſt enim (mihi crede) virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi (ut ſcis) M. Brutum, propter ejus ſummum ingenium, ſuavissimos mores, ſingularem probitatem, atque conſtantiam: tamen Idibus Martiis tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatum etiam videbatur. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe. Quare quid eſt quòd ego te horter, ut dignitati & gloriæ ſervias? Proponam tibi claros viros, quod facere ſolent qui hortantur? neminem habeo clariorem, quàm teipſum. Te imitere oportet: tecum ipſe certes. Ne licet quidem tibi jam, tantis rebus geſtis, non tui similem

eſſe. Quod quum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria: gratulatione magis utendum eſt. Contigit enim tibi, quod haud ſcio an nemini, ut ſumma ſeveritas animadverſionis non modò non invidioſa, ſed etiam popularis eſſet, & quum bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima. Hoc si tibi fortunâ quadam contigiſſet, gratularer felicitati tuæ: ſed contigit magnitudine quum animi, tum etiam ingenii, atque conſilii. Legi enim concionem tuam: nihil illâ ſapientius. Ita pedetentim & gradatim tum acceſſus a te ad cauſam facti, tum receſſus, ut res ipſa maturitatem tibi animadvertendi omnium conceſſu daret. Liberaſti igitur & urbem periculo, & civitatem metu; neque ſolùm ad tempus maximam utilitatem attuliſti, ſed etiam ad exemplum facti. Intelligere debes in te poſitam eſſe rempublicam, tibique non modò tuendos, ſed etiam ornandos eſſe illos viros, a quibus initium libertatis profectum eſt. Sed his de rebus coràm plura propediem, ut ſpero. Tu, quoniam rempublicam, noſque conſervas, fac ut diligentiſſimè te ipſum, mi Dolabella, cuſtodias.

CICERO PAPIRIO PÆTO S.

DUABUS epiſtolis reſpondet; priori, de valetudine, & illius in ſe amore, ac jucunditate: alteri, nihil referre, utrùm Romæ ſit, an Neapoli, quum Romæ unius nutu regantur omnia. Scripta paulò antè, quàm Cæſar ad Hiſpanienſe bellum exiret. Anno. *U. C.* 707.

15. DUABUS tuis epiſtolis reſpondebo: uni, quam triduo antè acceperam a Zetho; alteri, quàm attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis litteris intellexi, pergratam tibi eſſe curam meam valetudinis tuæ; quam tibi perſpectam eſſe gaudeo. Sed, mihi crede, non perinde, ut eſt reapſe, ex litteris perſpicere potuiſti. Nam quum a ſatis multis (non enim poſſum aliter dicere) & coli me videam, & diligi; nemo eſt illorum omnium mihi te jucundior. Nam quòd me amas, quòd id & jampridem & conſtanter facis, eſt id quidem magnum, atque haud ſcio an maximum; ſed tibi commune cum multis: quòd tu ipſe tam amandus es, tamque dulcis, tamque in omni genere jucundus, id eſt propriè tuum. Accedunt non Attici, ſed ſalsiores, quàm illi Atticorum, Romani veteres, atque urbani ſales. Ego autem (exiſtimes licet quod lubet) mirificè capior

facetiis, maximè noſtratibus, præſertim quum eas videam primùm oblitas Latio tum, quum in urbem noſtram eſt infuſa peregrinitas, nunc verò etiam braccatis & tranſalpinis nationibus, ut nullum veteris leporis veſtigium appareat. Itaque te quum video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios (verè ut dicam) Craſſos quoque, & Lælios videre videor. Moriar, si præter te quemquam reliquum habeo, in quo possim imaginem antiquæ & vernaculæ feſtivitatis agnoſcere. Ad hos lepores quum amor erga me tantus accedat, miraris, me tantâ perturbatione valetudinis tuæ tam graviter exanimatum fuiſſe? Quòd autem alterâ epiſtolâ purgas te, non diſſuaſorem mihi emptionis Neapolitanæ fuiſſe, ſed auctorem commorationis urbanæ; neque ego aliter accepi. Intellexi tamen idem, quod his intelligo litteris, non exiſtimaſſe te mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem, ſed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras, & illa tempora. Quid simile? Ne mihi quidem ipsi tunc placebat diutius abeſſe ab reipublicæ cuſtodia. Sedebamus enim in puppi, & clavum tenebamus: nunc autem vix eſt in ſentina locus. An minùs multa ſenatusconſulta futura putas, si ego sim Neapoli? Romæ quum ſum,

& urgeo forum, ſenatusconſulta ſcribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum: & quidem, quum in mentem venit, ponor ad ſcribendum; & antè audio ſenatusconſultum in Armeniam & Syriam eſſe perlatum, quod in meam ſententiam factum eſſe dicatur, quàm omnino mentionem ullam de ea re eſſe factam. Atque hoc nolim me jocari putes: nam mihi ſcito jam a regibus ultimis allatas eſſe litteras, quibus mihi gratias agant, quòd ſe meâ ſententiâ reges appellaverim; quos ego non modò reges appellatos, ſed omnino natos neſciebam. Quid ergo eſt? tamen quamdiu hic erit noſter hic præfectus moribus, parebo auctoritati tuæ: quum verò aberit, ad fungos me tuos conferam. Domum si habebo, in denos dies, singulos ſumptuariæ legis dies conferam: sin autem minùs invenero, quod placeat, decrevi habitare apud te; ſcio enim me nihil tibi gratius facere poſſe. Domum Sullanam deſperabam jam, ut tibi proximè ſcripsi: ſed tamen non abjeci. Tu velim, ut ſcribis, cum fabris eam perſpicias. Si enim nihil eſt in parietibus aut in tecto vitii, cetera mihi probabuntur. Vale.

CICERO PAPIRIO PÆTO S.

Oſtendit nihil a ſe prætermiſſum in Cæſarianorum concilianda ſibi benevolentia ; nec boni civis aut ſapientis hominis officium in ſe deſiderari poſſe : poſtremò ad Pæti jocationes reſpondet. Anno *U. C. 707.*

16. DELECTARUNT me tuæ litteræ, in quibus primùm amavi amorem tuum, qui te ad ſcribendum incitavit, verentem, ne Silius ſuo nuntio aliquid mihi ſollicitudinis attuliſſet : de quo & tu mihi antea ſcripſeras, bis quidem eodem exemplo, facilè ut intelligerem te eſſe commotum ; & ego tibi accuratè reſcripſeram, ut, quoquo modo, in tali re atque tempore, aut liberarem te iſtâ curâ, aut certè levarem. Sed, quum proximis quoque litteris oſtendis, quantæ tibi curæ sit ea res, sic, mi Pæte, habeto : quidquid arte fieri potuerit (non enim jam ſatis eſt consilio pugnare : artificium quoddam excogitandum eſt) ſed tamen quidquid elaborari aut effici potuerit ad iſtorum benevolentiam conciliandam, & colligendam, ſummo ſtudio me confecutum eſſe ; nec fruſtra, ut arbitror : sic enim color, sic obſervor ab omnibus his, qui a Cæſare diliguntur, ut ab his me amari putem. Nam etsi non facilè dijudicatur

mor verus, & fictus, nisi aliquod incidat ejuſmodi tempus, ut, quasi aurum igni, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perſpici possit; cetera ſunt signa communia: ſed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo vereque arbitrer diligi; quia & noſtra fortuna ea eſt, & illorum, ut simulandi cauſa non sit. De illo autem, quem penes eſt omnis poteſtas, nihil video quod timeam; nisi quòd omnia ſunt incerta, quum a jure diſceſſum eſt; nec præſtari quidquam poteſt, quale futurum sit, quod positum eſt in alterius voluntate, ne dicam libidine. Sed tamen ejus ipsius nullâ re a me offenſus eſt animus: eſt enim adhibita in ea re ipsa ſumma a nobis moderatio. Ut enim olim arbitrabar eſſe meum liberè loqui, cujus operâ eſſet in civitate libertas; sic, eâ nunc amiſsâ, nihil loqui, quod offendat aut illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem si velim nonnullorum acutè, aut facetè dictorum offensionem, fama ingenii mihi eſt abjicienda. Quòd si id poſſem, non recuſarem. Sed tamen ipſe Cæſar habet peracre judicium; &, ut Servius frater tuus, quem litteratissimum fuiſſe judico, facilè diceret, hic verſus Plauti non eſt, hic eſt, quòd tritas aures haberet notandis generibus poëtarum, ex

conſuetudine legendi: sic audio Cæſarem, quum volumina jam confecerit ἀποφθεγμάτων, si quod afferatur ad eum pro meo, quod meum non sit, rejicere ſolere: quod eò nunc magis facit, quia vivunt mecum ferè quotidie illius familiares. Incidunt autem in ſermone vario multa, quæ fortaſſe illis, quum dixi, nec illitterata, nec inſulſa eſſe videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur; ita enim ipſe mandavit. Sic fit, ut, si quid præterea de me audiat, non audiendum putet. Quamobrem Œnomao tuo nihil utor: etsi poſuiſti loco verſus Accianos. Sed quæ eſt invidia? aut quid mihi nunc invideri poteſt? Verùm fac eſſe omnia. Sic video philoſophis placuiſſe iis, qui mihi ſoli videntur vim virtutis tenere, nihil eſſe ſapientis præſtare, nisi culpam; quâ mihi videor dupliciter carere; & quòd ea ſenſerim, quæ rectissima fuerunt; & quia, quum viderem præsidii non ſatis eſſe ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. Ergo in officio boni civis certè non ſum reprehendendus. Reliquum eſt, ne quid ſtultè, ne quid temerè dicam, aut faciam contra potentes: id quoque puto eſſe ſapientis. Cetera verò, quid quiſque me dixiſſe dicat, aut quomodo ille accipiat, aut

quâ ſide mecum vivant ii, qui me assiduè colunt & obſervant, præſtare non poſſum. Ita ſit, ut & consiliorum ſuperiorum conſcientiâ, & præſentis temporis moderatione me conſoler, & illam Accii similitudinem non modò jam ad invidiam, ſed ad fortunam transferam; quam exiſtimo levem & imbecillam, ab animo ſirmo & gravi, tamquam fluctum a ſaxo, frangi oportere. Etenim, quum plena sint monumenta Græcorum, quemadmodum ſapientissimi viri regna tulerint vel Athenis, vel Syracusis, quum, ſervientibus ſuis civitatibus, ſuerint ipsi quodammodo liberi; ego me non putem tueri meum ſtatum sic poſſe, ut neque offendam animum cujuſquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc venio ad jocationes tuas, quum tu ſecundùm Œnomaum Accii, non, ut olim ſolebat, Atellanum, ſed, ut nunc ſit, mimum introduxiſti. Quem tu mihi Polypum, quem Denarium narras? quam Tyrotarichi patinam? facilitate meâ iſta ferebantur antea; nunc mutata res eſt. Hirtium ego, & Dolabellam dicendi diſcipulos habeo, cœnandi magiſtros. Puto enim te audiſſe (si fortè ad vos omnia perferuntur) illos apud me declamitare, me apud eos cœnitare. Tu autem quòd mihi bonam copiam ejures, nihil eſt: tum enim quum

rem habebas, quæſticulis te ferebam attentiorem; nunc, quum tam æquo animo bona perdas, non eo sis consilio, ut, quum me hoſpitio recipias, æſtimationem te aliquam putes accipere: etiam hæc levior eſt plaga ab amico, quàm a debitore. Nec tamen eas cœnas quæro, ut magnæ reliquiæ fiant: quod erit, magnificum sit & lautum. Memini te mihi Phameæ cœnam narrare. Temperiùs fiat: cetera eodem modo. Quòd si perſeveras me ad matris tuæ cœnam vocare, feram id quoque. Volo enim videre animum, qui mihi audeat iſta, quæ ſcribis, apponere, aut etiam Polypum Miniani Jovis similem. Mihi crede: non audebis. Ante meum adventum fama ad te de mea nova lautitia veniet: eam extimeſces. Neque eſt, quòd in promulside ſpei ponas aliquid; quam totam ſuſtuli. Solebam enim antea delectari oleis, & lucanicis tuis. Sed quid hæc loquimur? liceat modò iſtò venire. Tu verò (volo enim abſtergere animi tui metum) ad Tyrotarichum antiquum redi. Ego tibi unum ſumptum afferam, quòd balneum calfacias oportebit: cetera more noſtro; ſuperiora illa lusimus. De villa Seliciana & curaſti diligenter, & ſcripsiſti facetissimè. Itaque puto me prætermiſſurum: ſalis enim ſatis eſt, ſannionum parum. Vale.

CICERO

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S.

CÆSAR militibus agros diviſurus dicebatur. Metuenti Pæto, ne diviſio ad ſuos agros perveniat, idque quærenti, Cicero reſpondet. Anno *U. C. 707.*

17. NON tu homo ridiculus es, qui, quum Balbus noſter apud te fuerit, ex me quæras, quid de iſtis municipiis & agris futurum putem? quasi aut ego quidquam ſciam, quod iſte neſciat; aut, si quid aliquando ſcio, non ex iſto ſoleam ſcire. Immo verò, si me amas, tu fac, ut ſciam, quid de nobis futurum sit: habuiſti enim in tua poteſtate, ex quo vel ex ſobrio, vel certè ex ebrio ſcire poſſes. Sed ego iſta, mi Pæte, non quæro; primùm, quia de lucro propè jam quadriennium vivimus, si aut hoc lucrum eſt, aut hæc vita, ſuperſtitem reipublicæ vivere: deinde, quòd ſcire quoque mihi videor quid futurum sit. Fiet enim quodcumque volent, qui valebunt: valebunt autem ſemper arma. Satis igitur nobis eſſe debet quidquid conceditur. Hoc si quis pati non potuit, mori debuit. Veientem quidem agrum, & Capenatem metiuntur: hoc non longè abeſt a Tuſculano: nihil tamen timeo: fruor dum licet, opto ut ſemper liceat. Si id minùs contigerit;

tamen, quum ego vir fortis, idemque philoſophus, vivere pulcherrimum duxi, non poſſum eum non diligere, cujus beneficio id conſecutus ſum: qui si cupiat eſſe rempublicam, qualem fortaſſe & ille vult, & omnes optare debemus; quid faciat, tamen non habet: ita ſe cum multis colligavit. Sed longiùs progredior: ſcribo enim ad te. Hoc tamen ſcito, non modò me, qui conſiliis non interſum, ſed ne ipſum quidem principem ſcire, quid futurum sit. Nos enim illi ſervimus, ipſe temporibus: ita nec ille, quid tempora poſtulatura sint, nec nos, quid ille cogitet, ſcire poſſumus. Hæc tibi antea non reſcripsi, non quò ceſſator eſſe ſolerem, præſertim in litteris; ſed, quum explorati nihil haberem, nec tibi ſollicitudinem ex dubitatione mea, nec ſpem ex affirmatione afferre volui. Illud tamen adſcribam, quod eſt verissimum, me his temporibus adhuc de iſto periculo nihil audiſſe. Tu tamen pro tua ſapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcumque erunt. Vale.

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S. D.

AUSAS exponit, cur ludum quaſi eloquentiæ aperuerit, alioſque declamando exerceat. Addit per jocum de cænarum apparatu. Anno *U. C.* 707.

8. QUUM eſſem otioſus in Tuſcu-
ıno, propterea quòd diſcipulos obviam
ıiſeram, ut iidem me quàm maximè
ɔnciliarent familiari ſuo, accepi tuas
tteras, plenissimas ſuavitatis; ex quibus
ıtellexi probari tibi meum consilium,
uòd, ut Dionysius tyrannus, quum
yracusis pulſus eſſet, Corinthi dicitur
ıdum aperuiſſe, sic ego, ſublatis judi-
iis, amiſſo regno forensi, ludum quasi
abere cœperim. Quid quæris? me quo-
ue delectat consilium: multa enim con-
equor: primùm, id quod maximè nunc
pus eſt, munio me ad hæc tempora.
d cujuſmodi sit neſcio: tantùm video
ullius adhuc consilia me huic antepo-
ere; nisi fortè mori melius fuit: in lec-
ılo; fateor: ſed non accidit: in acie
on fui. Ceteri quidem, Pompeius, Len-
ılus tuus, Scipio, Afranius, fœdè pe-
ierunt. At Cato præclarè. Jam iſtuc qui-
em, quum volemus, licebit; demus
ıodò operam, ne tam neceſſe nobis sit,

quàm illi fuit; id quod agimus. Ergo hoc primum. Sequitur illud: ipſe melior fio, primùm valetudine, quam, intermiſsis exercitationibus, amiſeram: deinde ipſa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet. Extremum illud eſt, quod tu neſcio an primum putes: plures jam pavones confeci, quàm tu pullos columbinos. Tu iſtic te Ateriano jure delectato: ego me hìc Hirtiano. Veni igitur, si vir es, & diſce jam προλεγομένας, quas quæris: etsi ſus Minervam. Sed quando, ut video, æſtimationes tuas vendere non potes, neque ollam denariorum implere, Romam tibi remigrandum eſt. Satius eſt hìc cruditate, quàm iſtic fame. Video te bona perdidiſſe: ſpero idem iſtic familiares tuos. Actum igitur de te eſt, nisi provides. Potes mulo iſto, quem tibi reliquum dicis eſſe, quando cantherium comediſti, Romam pervehi. Sella tibi erit in ludo, tamquam hypodidaſcalo, proxima: eam pulvinus ſequetur. Vale.

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S. D.

SCRIPSERAT Pætus, Balbum tenui apparatu fuiſſe contentum: unde jocatur, malitioſè hæc dici, ut ipſe apparatu eodem, vel etiam minore contentus eſſet. Anno *U. C.* 707.

19. TAMEN a malitia non diſcedis : tenuiculo apparatu ſignificas Balbum fuiſſe contentum : hoc videris dicere, quum reges tam ſint continentes, multò magis conſulares eſſe oportere. Neſcis me ab illo omnia expiſcatum ; rectà enim a porta domum meam veniſſe. Neque hoc admiror, quòd non ad tuam potiùs ; ſed illud, quòd non ad ſuam. Ego autem primis tribus verbis, Quid noſter Pætus? At ille adjurans, Nuſquam ſe umquam libentiùs. Hoc si verbis aſſecutus es, aures ad te afferam non minùs elegantes ; sin autem obſonio, peto a te, ne pluris eſſe balbos, quàm diſertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit. Sed, si me expediero, ut in iſta loca venire possim, non committam ut te ſerò a me certiorem factum putes. Vale.

Cicero Pæto.

Jocatur pro more, ſe Epicureum factum dicens, abjectâ reip. curâ, ideoque lautiùs, quàm antea, excipiendum eſſe. Deinde rationes ſuæ vitæ & ſtudiorum perſcribit. Anno *U. C. 707.*

20. DUPLICITER delectatus ſum tuis litteris, & quòd ipſe risi, & quòd te intellexi jam poſſe ridere. Me autem a te, ut ſcurram velitem, malis oneratum eſſe,

non moleſtè tuli. Illud doleo, in iſta loca venire me, ut conſtitueram, non potuiſſe: habuiſſes enim non hoſpitem, ſed contubernalem. At quem virum? non eum, quem tu es ſolitus promulside conficere. Integram famem ad ovum affero; itáque uſque ad aſſum vitulinum opera perducitur. Illa mea, quæ ſolebas antea laudare, O hominem facilem! ô hoſpitem non gravem! abierunt. Nam omnem noſtram de republica curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commentationem cauſarum, abjecimus. In Epicuri nos adverſarii noſtri caſtra conjecimus: nec tamen ad hanc inſolentiam; ſed ad illam tuam lautitiam, veterem dico, quum in ſumptum habebas: etsi numquam plura prædia habuiſti. Proinde te para: cum homine edaci tibi res eſt, & qui jam aliquid intelligat. Ὀψιμαθεῖς autem homines ſcis quàm inſolentes sint. Dediſcendæ tibi ſunt ſportellæ & artolagani tui. Nos jam artis tantum habemus, ut Verrium tuum, & Camillum, quâ munditiâ homines? quâ elegantiâ? vocare ſæpius audeamus. Sed vide audaciam: etiam Hirtio cœnam dedi; sine pavone tamen: in ea cœna coquus meus, præter jus fervens, nihil potuit imitari. Hæc igitur eſt nunc vita noſtra. Manè ſalutamus domi & bonos viros multos,

ſed triſtes, & hos lætos victores; qui me quidem perofficiosè & peramanter obſervant. Ubi ſalutatio defluxit, litteris me involvo, aut ſcribo, aut lego. Veniunt etiam, qui me audiunt, quasi doctum hominem, quia paulò ſum, quàm ipsi, doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patriam eluxi jam & graviùs, & diutius, quàm ulla mater unicum filium. Sed cura, si me amas, ut valeas: ne ego, te jacente, bona tua comedam. Statui enim tibi ne ægroto quidem parcere.

CICERO PÆTO S.

FULMINA verborum Pætus Ciceroni tribuerat, quæ imitari non poſſet, quod ridens confutat: etiam quòd Papirios ullos negaverat nisi plebeios fuiſſe. Anno incerto.

21. AIN' tandem? inſanire tibi videris, quòd imitere verborum meorum, ut ſcribis, fulmina? Tum inſanires, si conſequi non poſſes; quum verò etiam vincas, me priùs irrideas, quàm te, oportet. Quare nihil tibi opus eſt illud a Trabea, ſed potiùs ἀπότευγμα meum. Verumtamen quid tibi ego in epiſtolis videor? nonne plebeio ſermone agere tecum? nec enim ſemper eodem modo. Quid enim simile habet epiſtola aut ju-

dicio, aut concioni? Quin ipſa judicia non ſolemus omnia tractare uno modo. Privatas cauſas, & eas tenues, agimus ſubtiliùs; capitis, aut famæ, ſcilicet ornatiùs: epiſtolas verò quotidianis verbis texere ſolemus. Sed tamen, mi Pæte, quid tibi venit in mentem negare, Papirium quemquam umquam, niſi plebeium fuiſſe? fuerunt enim patricii minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui cenſor cum L. Sempronio Atratino fuit, quum antè conſul cum eodem fuiſſet, annis poſt Romam conditam CCCXII. Sed tum Papisii dicebamini. Poſt hunc, tredecim fuerunt ſellâ curuli ante L. Papirium Craſſum, qui primùm Papisius eſt vocari desitus. Is dictator cum L. Papirio Curſore, magiſtro equitum, factus eſt, annis poſt Romam conditam CCCCXV, & quadriennio pòſt conſul cum C. Duilio. Hunc ſecutus eſt Curſor, homo valde honoratus: deinde L. Maſſo, ædilitius: inde multi Maſſones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas volo. Deinde Carbones, & Turdi inſequuntur. Hi plebeii fuerunt, quos contemnas cenſeo. Nam præter hunc C. Carbonem, quem Damasippus occidit, civis e republica Carbonum nemo fuit. Cognovimus Cn. Carbonem, & ejus fratrem ſcur-

rum: quid his improbius? De hoc amico meo, Rubriæ filio, nihil dico. Tres illi fratres fuere, C. Cn. M. Carbones. Marcus, P. Flacco accuſante, condemnatus; fur magnus ex Sicilia: Caius, accuſante L. Craſſo, cantharidas ſumpsiſſe dicitur. Is & tribunus plebis ſeditioſus, & P. Africano vim attuliſſe exiſtimatus eſt. Hoc verò, qui Lilybei a Pompeio noſtro eſt interfectus, improbior nemo, meo judicio, fuit. Jam pater ejus accuſatus a M. Antonio, ſutorio atramento abſolutus putatur. Quare ad patres cenſeo revertare. Plebeii quàm fuerint importuni, vides. Vale.

CICERO PÆTO.

PÆTUS ita liberè jocatus in epiſtola fuerat, ut ne obſcœnum verbum vitaret. Unde occasio Ciceroni nata exponendæ Stoicorum ſententiæ de licentia loquendi: quam ipſe damnat; contrà, Platonis laudat verecundiam. Anno incerto.

22. AMO verecundiam, vel potiùs libertatem loquendi. Atqui hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto, etsi Academiæ noſtræ cum eo magna rixa eſt. Sed, ut dico, placet Stoicis, ſuo quamque rem nomine appellare. Sic enim diſſerunt, Nihil eſſe obſcœnum, nihil

S v

turpe dictu. Nam si quod sit in obſcœnitate flagitium, id aut in re eſſe, aut in verbo: nihil eſſe tertium. In re non eſt. Itaque non modò in comœdiis res ipſa narratur; ut ille in Demiurgo modò (fortè noſti canticum; meminiſti Roſcium.) *Ita me deſtituit nudum*... totus eſt ſermo verbis tectus, re impudentior: ſed etiam in tragœdiis. Quid eſt enim illud? *Quæ mulier una*.... quid, inquam, eſt? *uſurpata duplex cubile*? Quid? *hujus Pherei hic cubile inire eſt auſus*. Quid eſt, *Virginem me quondam invitam per vim violat*? Jupiter bone, violat? atque idem ſignificat: ſed alterum nemo tuliſſet. Vides igitur, quum eadem res ſit, quia verba non ſint, nihil videri turpe. Ergo in re non eſt; multò minùs in verbis. Si enim quod verbo ſignificatur, id turpe non eſt, verbum, quod ſignificat, turpe eſſe non poteſt. Anum appellas alieno nomine: cur non ſuo potiùs? Si turpe eſt, ne alieno quidem; ſi non eſt, ſuo potiùs. Caudam antiqui *penem* vocabant: ex quo eſt propter ſimilitudinem penicillus. At hodie penis eſt in obſcœnis. At verò Piſo ille frugi in Annalibus ſuis queritur, adoleſcentes peni deditos eſſe. Quod tu in epiſtola appellas ſuo nomine, ille tectiùs penem. Sed quia multi, factum eſt tam obſcœnum, quàm

id verbum, quo tu uſus es. Quid, quod vulgò dicitur, *Quum nos te voluimus convenire*, num obſcœnum eſt? Memini, in ſenatu diſertum conſularem ita eloqui: *Hanc culpam majorem, an illam dicam?* potuit obſcœnius? Non, inquis: non enim ita ſensit. Non ergo in verbo eſt. Docui autem in re non eſſe. Nuſquam igitur eſt. *Liberis dare operam*, quàm honeſtè dicitur? etiam patres rogant filios: ejus operæ nomen non audent dicere. Socratem fidibus docuit nobilissimus fidicen: is Connus vocitatus eſt: num id obſcœnum putas? Quum loquimur terni, nihil flagitii dicimus; at quum *bini*, obſcœnum eſt. Græcis quidem, inquies. Nihil eſt ergo in verbo, quum & ego Græcè ſcio: & tamen tibi dico, *bini*: idque tu facis, quasi ego Græcè, non Latinè dixerim. *Ruta*, & *menta*, rectè utrumque. Volo mentam pusillam ita appellare, ut rutulam: non licet. Bella tectoriola: dic ergo etiam pavimenta iſto modo: non potes. Viden' igitur nihil eſſe, nisi ineptias: turpitudinem nec in verbo eſſe, nec in re: itaque nuſquam eſſe. Igitur in verbis honeſtis obſcœna ponimus. Quid enim? non honeſtum verbum eſt *divisio?* At ineſt obſcœnum, cui reſpondet *intercapedo*. Num hæc ergo obſcœna ſunt? nos autem ridiculè. Si dicimus, ille patrem ſtrangi

vit, honorem non præfamur: sin de *Aurelia* aliquid, aut Lollia, honos præfandus eſt. Et quidem jam non etiam obſcœna verba pro obſcœnis ſunt. *Batuit*, inquit, impudenter; *depsit* multò impudentiùs. Atqui neutrum eſt obſcœnum. Stultorum plena ſunt omnia. *Teſtes*, verbum honeſtissimum in judicio, aliò loco non nimis. At honeſti *Colei* Lanuvini, Cliternini non honeſti. Quid? ipſa res modò honeſta, modò turpis? *Suppedit*, flagitium eſt: jam erit nudus in balneo, non reprehendes. Habes ſcholam Stoicam. O σοφὸς εὐθυῤῥήμων ἔσῃ. Quàm multa ex uno verbo tuo? Te adverſus me omnia audere gratum eſt. Ego ſervo, & ſervabo (sic enim aſſuevi) Platonis verecundiam. Itaque tectis verbis ea ad te ſcripsi, quæ apertissimis agunt Stoici. Sed illi etiam crepitus aiunt æquè liberos, ac ructus, eſſe oportere. Honorem igitur Kalendis Mart. Tu me diliges, & valebis.

CICERO PAPIRIO PÆTO.

QUAMQUAM pedibus laborare Pætum audierat, tamen adventum ſuum prænuntiat, quia non arbitretur etiam coquum arthriticum habere. Anno *U. C.* 707.

23. HERI veni in Cumanum: cras ad

te fortaſſe. Sed quum certum ſciam, faciam te paulò antè certiorem. Etsi M. Ceparius, quum mihi in silva Gallinaria obviam veniſſet, quæsiſſemque quid ageres, dixit te in lecto eſſe, quòd ex pedibus laborares. Tuli ſcilicet moleſtè, ut debui: ſed tamen conſtitui ad te venire, ut & viderem te, & viſerem, & cœnarem etiam. Non enim arbitror, coquum etiam te arthriticum habere. Exſpecta igitur hoſpitem quum minimè edacem, tum inimicum cœnis ſumptuosis. Vale.

CICERO PÆTO.

RUFUM, a Pæto commendatum, sibi curæ fore oſtendit: & ut ille ad amicorum convictum redeat, hortatur: nihilque sibi rep. carius eſſe concludit. Panſâ & Hirtio coſſ. Anno *U. C.* 710.

24. RUFUM iſtum, amicum tuum, de quo iterum jam ad me ſcribis, adjuvarem quantum poſſem, etiam si ab eo læſus eſſem, quum te tantopere viderem ejus causâ laborare. Quum verò & ex tuis litteris, & ex illius ad me missis intelligam, & judicem, magnæ curæ ei ſalutem meam fuiſſe; non poſſum ei non amicus eſſe, neque ſolùm tuâ commendatione, quæ apud me, ut debet, valet:

plurimùm, ſed etiam voluntate ac judicio meo. Volo enim te ſcire, mi Pæte, initium mihi ſuſpicionis, & cautionis, & diligentiæ fuiſſe litteras tuas: quibus litteris congruentes fuerunt aliæ poſtea multorum. Nam & Aquini, & Fabrateriæ conſilia ſunt inita de me, quæ te video inaudiſſe; &, quasi divinarent, quàm his moleſtus eſſem futurus, nihil aliud egerunt, nisi me ut opprimerent: quod ego non ſuſpicans, incautior fuiſſem, nisi a te admonitus eſſem. Quamobrem iſte tuus amicus apud me non eget commendatione. Utinam ea fortuna reipublicæ sit, ut ille me quàm gratissimum poſſit cognoſcere. Sed hæc hactenus. Te ad cœnas itare desiſſe, moleſtè fero: magnâ enim te delectatione & voluptate privaſti. Deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne neſcio quid illud, quod ſolebas, dediſcas, & oblivifcare cœnulas facere. Nam si tum, quum habebas quos imitarere, non multum proficiebas: quid nunc te facturum putem? Spurinna quidem, quum ei rem demonſtraſſem, & vitam tuam ſuperiorem expoſuiſſem, magnum periculum ſummæ reipublicæ demonſtrabat, nisi ad ſuperiorem conſuetudinem tum, quum Favonius flaret, revertiſſes: hoc tempore ferri poſſe, si fortè tu frigus ferre non

poſſes. Sed mehercule, mi Pæte, extra jocum, moneo te, quod pertinere ad beatè vivendum arbitror, ut cum viris bonis, jucundis, amantibus tui vivas. Nihil aptius vitæ, nihil ad beatè vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, ſed ad communitatem vitæ atque victûs, remiſſionemque animorum; quæ maximè ſermone efficitur familiari, qui eſt in conviviis dulciſſimus: ut ſapientiùs noſtri, quàm Græci; illi συμπόσια, aut σύνδειπνα, id eſt, compotationes, aut concœnationes: nos *convivia*, quòd tum maximè ſimul vivitur. Vides, ut te philoſophando revocare coner ad cœnas? Cura ut valeas. Id foris cœnitando faciliimè conſequere. Sed cave, si me amas, exiſtimes, me, quòd jocosiùs ſcribam, abjeciſſe curam reipublicæ. Sic tibi, mi Pæte, perſuade, me dies & noctes nihil aliud agere, nihil curare, nisi ut mei cives ſalvi, liberique sint. Nullum locum prætermitto monendi, agendi, providendi. Hoc denique animo ſum, ut, si in hac cura atque adminiſtratione vita mihi ponenda sit, præclarè actum mecum putem. Etiam atque etiam vale.

CICERO IMPERATOR PÆTO.

Quum Ciliciæ Cicero pro conſule præeſſet, a Pæto litteras de re militari accepit: quas jocans his exagitat, & unà M. Fabium commendat. Anno *U. C.* 703.

25. SUMMUM me ducem litteræ tuæ reddidere: planè neſciebam te tam peritum eſſe rei militaris: Pyrrhi te libros & Cineæ video lectitaſſe. Itaque obtemperare cogito præceptis tuis: hoc ampliùs, navicularum habere aliquid in ora maritima: contra equitem Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri poſſe. Sed quid ludimus? neſcis quocum imperatore tibi negotium sit. παιδείαν Κύρου, quam contriveram legendo, totam in hoc imperio explicavi. Sed jocabimur aliàs coràm, ut ſpero, brevi tempore. Nunc ades ad imperandum, vel ad parendum potiùs: sic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod ſcire te arbitror) mihi ſummus uſus eſt; valdeque eum diligo, quum propter ſummam probitatem ejus, ac singularem modeſtiam, tum quòd in his controverſiis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicureis, optimâ operâ ejus uti ſoleo. Is quum ad me Laodiceam veniſſet, mecumque ego eum eſſe vellem, repentè

percuſſus eſt atrocissimis litteris, in quibus ſcriptum erat, fundum Herculanenſem a Q. Fabio fratre proſcriptum eſſe, qui fundus cum eo communis eſſet. Id M. Fabius pergraviter tulit, exiſtimavitque, fratrem ſuum, hominem non ſapientem, impulſu inimicorum ſuorum eò progreſſum eſſe. Nunc si me amas, mi Pæte, negotium totum ſuſcipe, & moleſtiâ Fabium libera. Auctoritate tuâ nobis opus eſt, & consilio, & etiam gratiâ. Noli pati litigare fratres, & judiciis turpibus conflictari. Matonem & Pollionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non mehercule tam perſcribere poſſum, quàm mihi gratum feceris, si otioſum Fabium reddideris. Id ille in te positum eſſe putat, mihique perſuadet. Vale.

Cicero Pæto S. D.

Descriptio & excuſatio cœnæ liberioris, præſertim accumbente Cytheride meretrice. Anno *U. C. 707.*

26. Accubueram horâ nonâ, quum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, ubi? Apud Volumnium Eutrapelum, & quidem ſupra me Atticus, infrà Verrius, familiares tui. Miraris tam exhilaratam eſſe ſervitutem noſtram? Quid ergo faciam? te conſulo,

qui Philoſophum audis. Angar? excruciem me? quid aſſequar? Deinde quem ad finem? Vivas, inquis, in litteris. An quidquam me aliud agere cenſes? aut poſſem vivere, nisi in litteris viverem? Sed eſt earum etiam non ſatietas, ſed quidam modus. A quibus quum diſcessi, etsi minimum mihi eſt in cœna; quod tu unum ζήτημα Dioni philoſopho poſuiſti; tamen quid potiùs faciam, priuſquam me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua. Infra Eutrapelum Cytheris accubuit. In eo igitur, inquis, convivio Cicero ille? *quem adſpectabant? cujus ob os Graii ora obvertebant ſua?* Non mehercule ſuſpicatus ſum illam affore: ſed tamen ne Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit, quum eſſet objectum, habere eum Laida: *Habeo*, inquit, *non habeor a Laide*. Græcè hoc meliùs. Tu, si voles, interpretabere. Me verò nihil iſtorum ne juvenem quidem movit umquam; ne nunc ſenem. Convivio delector: ibi loquor, quod in ſolum, ut dicitur; & gemitum in riſus maximos transfero. An tu id meliùs, qui etiam philoſophum irriſeris? quum ille, si quis quicquam quæreret, dixiſſet; cœnam te quærere a mane dixeris? Ille baro te putabat quæſiturum, unum cœlum eſſet, an innumerabilia. Quid ad te? At hercule cœna

numquid ad te? ibi præſertim. Sic igitur vivitur: quotidie aliquid legitur, aut ſcribitur: dein, ne amicis nihil tribuamus, epulamur unà non modò non contra legem, si ulla nunc lex eſt; ſed etiam intra legem, & quidem aliquantò. Quare nihil eſt, quòd adventum noſtrum extimeſcas. Non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci. Vale.

EPISTOLARUM
AD
FAMILIARES
LIBER DECIMUS.

Cicero Planco.

Invehitur in Antonii immoderatam potentiam, & Plancum tranſalpinæ Galliæ præſidem hortatur, ut in remp. incumbat: & tandem de Furnio benignè ſuſcepto gratias agit. Anno *U. C.* 709.

1. Et abfui proficiſcens in Græciam; & poſteaquam de meo curſu reipublicæ ſum voce revocatus, numquam per M. Antonium quietus fui; cujus tanta eſt, non inſolentia (nam id quidem vulgare vitium eſt) ſed immanitas, non modò ut vocem, ſed ne vultum quidem liberum poſſit ferre cujuſquam. Itaque mihi maximæ curæ eſt, non de mea quidem vita, cui ſatisfeci vel ætate, vel factis, vel (ſi quid etiam hoc ad rem pertinet) gloriâ: ſed me patria ſollicitat, in primiſ-

que, mi Plance, exſpectatio conſulatûs tui; quæ ita longa eſt, ut optandum ſit, ut poſsimus ad id tempus reipublicæ ſpiritum ducere. Quæ poteſt enim ſpes eſſe in ea republica, in qua hominis impotentiſſimi atque intemperatiſſimi armis oppreſſa ſunt omnia? & in qua nec ſenatus, nec populus vim habet ullam? nec leges ullæ ſunt, nec judicia, nec omnino ſimulacrum aliquod ac veſtigium civitatis? Sed quum acta omnia mitti ad te arbitrabar, nihil erat, quòd ſingulis de rebus ſcriberem. Illud autem erat amoris mei, quem a tua pueritia ſuſceptum non ſervavi ſolùm, ſed etiam auxi, monere te, atque hortari, ut in rempublicam omni cogitatione curâque incumberes. Quæ ſi ad tuum tempus perducitur, facilis gubernatio eſt: ut perducatur autem, magnæ quum diligentiæ eſt, tum etiam fortunæ. Sed & te aliquantò antè (ut ſpero) habebimus, &, præterquam quòd reipublicæ conſulere debemus, tamen tuæ dignitati ita favemus, ut omne noſtrum conſilium, ſtudium, officium, operam, laborem, diligentiam, ad amplitudinem tuam conferamus. Ita facillimè & reipublicæ, quæ mihi cariſſima eſt, & amicitiæ noſtræ, quam ſanctiſsimè nobis colendam puto, me intelligo ſatisfacturum. Furnium noſtrum tanti a

te fieri, quantum ipsius & humanitas & dignitas poſtulat, nec miror, & gaudeo; teque hoc exiſtimare volo, quidquid in eum judicii officiique contuleris, id ita me accipere, ut in meipſum te putem contuliſſe. Vale.

CICERO PLANCO S.

EXCUSAT, quòd in ſenatum ad agendam Planci cauſam non venerit, & officia ſua in aliis rebus pollicetur. ANNO *U. C. 709.*

2. MEUM ſtudium honori tuo pro neceſſitudine noſtra non defuiſſet, si aut tutò in ſenatum, aut honeſtè venire potuiſſem. Sed nec sine periculo quiſquam, liberè de republica ſentiens, verſari poteſt in ſumma impunitate gladiorum; nec noſtræ dignitatis videtur eſſe, ibi ſententiam de republica dicere, ubi me & meliùs & propiùs audiant armati, quàm ſenatores. Quapropter in privatis rebus nullum neque officium, neque ſtudium meum desiderabis: ne in publicis quidem, si quid erit in quo me intereſſe neceſſe sit, umquam deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuæ. In iis autem rebus, quæ nihilominus, ut ego absim, confici poſſunt, peto a te, ut me rationem habere velis & ſalutis, & dignitatis meæ. Vale.

Cicero Planco S. D.

Veritus Cicero, ne, quod accidit, cum Antonio ſe Plancus conjungat, aucupatur laudibus ejuſdem benevolentiam, hortaturque, ut remp. tueatur. Anno *U. C. 710.*

3. Quum ipſum Furnium per ſe vidi libentiſſimè, tum hòc libentiùs, quòd illum audiens te videbar audire. Nam & in re militari virtutem, & in adminiſtranda provincia juſtitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam expoſuit, & præterea mihi non ignotam in conſuetudine & familiaritate ſuavitatem tuam adjunxit; præterea ſummam erga ſe liberalitatem. Quæ omnia mihi jucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. Ego, Plance, neceſſitudinem conſtitutam habui cum domo veſtra antè aliquantò quàm tu natus es; amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua; confirmatâ jam ætate familiaritatem, quum ſtudio meo, tum judicio tuo conſtitutam. His de cauſis mirabiliter faveo dignitati tuæ, quam mihi tecum ſtatuo eſſe communem. Omnia ſumma conſecutus es, virtute duce, comite fortunâ; eaque es adeptus adoleſcens, multis invidentibus, quos ingenio induſtriâque fregiſti. Nunc me, amantiſſimum tui, nemini concedentem, qui tibi

vetuſtate necessitudinis potior possit eſſe, si audies, omnem tibi reliquæ vitæ dignitatem ex optimo reipublicæ ſtatu acquires. Scis profectò (nihil enim te fingere potuit) fuiſſe quoddam tempus, quum homines exiſtimarent te nimis ſervire temporibus: quod ego quoque exiſtimarem, te si ea, quæ patiebare, probare etiam arbitrarer. Sed quum intelligerem quid ſentires, te arbitrabar videre quid poſſes. Nunc alia ratio eſt: omnium rerum tuum judicium eſt, idque liberum. Conſul es designatus, optimâ ætate, ſummâ eloquentiâ, maximâ orbitate reipublicæ virorum talium. Incumbe, per deos immortales, in eam curam & cogitationem, quæ tibi ſummam dignitatem & gloriam afferat. Unus autem eſt, hoc præſertim tempore, per tot annos republicâ devexatâ, reipublicæ bene gerendæ curſus ad gloriam. Hæc amore magis impulſus ſcribenda ad te putavi, quàm quòd arbitrarer te monitis & præceptis egere. Sciebam enim ex iiſdem te hæc haurire fontibus, ex quibus ipſe hauſeram. Quare modum faciam. Nunc tantùm significandum putavi, ut potiùs amorem tibi oſtenderem meum, quàm oſtentarem prudentiam. Interea, quæ ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor, ſtudiosè diligenterque curabo.

PLANCUS

PLANCUS CICERONI.

Gratias agit Ciceroni, quòd ſe ad verissimæ gloriæ ſtudium sit adhortatus, ſeque in reip. poteſtate fore pollicetur. Anno *U. C.* 710.

4. *GRATISSIMÆ mihi tuæ litteræ fuerunt, quas ex Furnii ſermone te ſcripſiſſe animadverto. Ego autem præteriti temporis excuſationem affero; quòd te profectum audieram; nec multò antè rediſſe ſcivi, quàm ex epiſtola tua cognovi. Nullum enim in te officium, ne minimum quidem, sine maxima culpa videor poſſe præterire; in quo tuendo habeo cauſas plurimas, vel paternæ necessitudinis, vel meæ a pueritia obſervantiæ, vel tui erga me mutui amoris. Quare, mi Cicero, quod mea tuaque patitur ætas, perſuade tibi, te unum eſſe, in quo ego colendo patriam mihi conſtituerim ſanctitatem. Omnia igitur tua consilia mihi non magis prudentiæ plena, quæ ſumma eſt, videntur, quàm fidelitatis, quam ego ex mea conſcientia metior. Quare si aut aliter ſentirem, certè admonitio tua me reprimere, aut, si dubitarem, hortatio impellere poſſet, ut id ſequerer, quod tu optimum putares. Nunc verò quid eſt, quod me in aliam partem trahere possit? Quæcumque in me bona ſunt, aut fortunæ beneficio tributa, aut meo labore parta, etsi a te*

propter amorem carius ſunt æſtimata, tamen vel inimiciſsimi judicio tanta ſunt, ut, præter bonam famam, nihil deſiderare videantur. Quare hoc unum tibi perſuade; quantum viribus eniti, conſilio providere, auctoritate movere potuero, hoc omne reipublicæ ſemper futurum. Non eſt ignotus mihi ſenſus tuus; neque, ſi facultas, optabilis mihi quidem, tui præſentis eſſet, unquam a tuis conſiliis diſcreparem; nec nunc committam, ut ullum meum factum reprehendere jure poſsis. Sum in exſpectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in urbe menſe Januario geratur, ut ſciam. Interim maximam hic ſollicitudinem curamque ſuſtineo, ne inter aliena vitia hæ gentes noſtra mala ſuam putent occaſionem. Quod ſi proinde, ut ipſe mereor, mihi ſucceſſerit, certè & tibi, cui maximè cupio, & omnibus viris bonis ſatisfaciam. Fac valeas, meque mutuò diligas.

CICERO PLANCO S.

Hic quoque Plancum ad ſuſcipiendam tuendamque rempublicam ſtimulis gloriæ inſtigat. Anno U. C. 710.

5. BINAS a te accepi litteras eodem exemplo; quod ipſum argumento mihi fuit diligentiæ tuæ: intellexi enim te laborare, ut ad me mihi exſpectatiſsimæ

litteræ perferrentur. Ex quibus cepi fructum duplicem, mihique in comparatione difficilem ad judicandum, amoremne erga me tuum, an animum in rempublicam pluris æſtimandum putarem. Eſt omninò patriæ caritas, meo quidem judicio, maxima; ſed amor, voluntatiſque conjunctio plus certè habet ſuavitatis. Itaque commemoratio tua paternæ necessitudinis, benevolentiæque ejus, quam erga me a pueritia contuliſſes, ceterarumque rerum, quæ ad eam ſententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiam attulerunt. Rurſus declaratio animi tui, quem haberes de republica, quemque habiturus eſſes, mihi erat jucundissima; eóque major erat hæc lætitia, quòd ad illa ſuperiora accedebat. Itaque te non hortor ſolùm, mi Plance, ſed planè etiam oro, quod feci his litteris, quibus tu humanissimè reſpondiſti, ut totâ mente, omnique animi impetu in rempublicam incumbas. Nihil eſt, quod tibi majori fructui gloriæque eſſe possit: nec quidquam ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut præſtantius, quàm de republica bene mereri. Adhuc enim patitur tua ſumma humanitas, & ſapientia, me, quod ſentiam, liberè dicere. Fortunâ ſuffragante videris res maximas conſecutus; quod quamquam sine virtute non

potuiſſes, tamen ex maxima parte, ea, quæ es adeptus, fortunæ temporibuſque tribuuntur. His temporibus difficillimis, reipublicæ quidquid ſubveneris, id erit totum & proprium & tuum. Incredibile eſt omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium. Magna ſpes in te, & in tuo exercitu magna exſpectatio. Cujus, per deos, gratiæ, gloriæque cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium; sic faveo, ut mihi; sic hortor, ut & pro patria, & amicissimum. Vale.

CICERO PLANCO.

PLANCUS litteris ad ſenatum ſcriptis pacem cum Antonio ſuaſerat; quam Cicero ait armis potiùs, quàm pactione quærendam: hortaturque, ut ſejungat ſe a ſocietate malorum, totuſque ad remp. tranſeat. Anno *U. C. 710.*

6. QUÆ locutus eſt Furnius noſter de animo tuo in rempublicam, ea gratissima fuerunt ſenatui, populoque Romano probatissima: quæ autem recitatæ litteræ ſunt in ſenatu, nequaquam conſentire cum Furnii oratione viſæ ſunt. Pacis enim auctor eras, quum collega tuus, vir clarissimus, a fœdissimis latronibus obſideretur: qui aut positis armis pacem petere debent, aut, si pugnantes eam poſtulant, victoriâ pax, non pac-

tione parienda eſt. Sed de pace litteræ vel Lepidi, vel tuæ, quam in partem acceptæ sint, ex viro optimo, fratre tuo, & ex C. Furnio poteris cognoſcere. Me autem impulit tui caritas, ut, quamquam nec tibi ipsi consilium deeſſet, & fratris Furniique benevolentia, fideliſque prudentia tibi præſtò eſſet futura, vellem tamen meæ quoque auctoritatis, pro plurimis noſtris necessitudinibus, præceptum ad te aliquod pervenire. Crede igitur mihi, Plance, omnes, quos adhuc gradus dignitatis conſecutus sis (es autem adeptus amplissimos) eos honorum vocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi Romani, & cum ſenatûs auctoritate conjunxeris. Sejunge te, quæſo, aliquando ab iis, cum quibus te non tuum judicium, ſed temporum vincula conjunxerunt. Complures in perturbatione reipublicæ conſules dicti, quorum nemo conſularis habitus, nisi qui animo exſtitit in rempublicam conſulari. Talem igitur te eſſe oportet, qui primùm te ab impiorum civium, tui dissimillimorum, ſocietate ſejungas, deinde & ſenatui boniſque omnibus auctorem, principem, ducem præbeas; poſtremò, ut pacem eſſe judices non in armis positis, ſed in abjecto armorum & ſervitutis metu. Hæc si &

ages, & ſenties, tum eris non modò conſul & conſularis, ſed magnus etiam & conſul & conſularis: sin aliter, tum in iſtis amplissimis nominibus honorum non modò dignitas nulla erit, ſed erit ſumma deformitas. Hæc, impulſus benevolentiâ, ſcripsi paulò ſeveriùs; quæ tu in experiendo eâ ratione, quæ te digna eſt, vera eſſe cognoſces. D. XIII. Kal. Aprilis.

PLANCUS CICERONI.

CAUSAM brevitatis indicat, & ſtudii in remp. ſui ſeriùs patefacti; ſuamque dignitatem Ciceroni commendat. Anno 710.

7. *PLURA tibi de meis conſiliis ſcriberem, rationemque omnium rerum redderem verbosiùs, quò magis judicares, omnia me reipublicæ præſtitiſſe, quæ & tuâ exhortatione excepi, & meâ affirmatione tibi recepi (non minùs enim a te probari, quàm diligi, ſemper volui; nec te magis in culpa defenſorem mihi paravi, quàm prædicatorem meritorum meorum eſſe volui) ſed breviorem me duæ res faciunt; una, quòd publicis litteris omnia ſum perſecutus; altera, quòd M. Varisidium, equitem Romanum, familiarem meum, ipſum ad te transire jussi, ex quo omnia cognoſcere poſſes. Non, medius fidius, mediocri do-*

lere afficiebar, quum alii occupare poſſeſſionem laudis viderentur: ſed uſque mihi temperavi, dum perducerem eò rem, ut dignum aliquid & conſulatu meo, & veſtrâ exſpectatione efficerem. Quod ſpero, ſi me fortuna non fefellerit, me conſecuturum, ut maximo præſidio reipublicæ nos fuiſſe & nunc ſentiant homines, & in poſterum memoriâ teneant. A te peto ut dignitati meæ ſuffrageris; & quarum rerum ſpe ad laudem me vocaſti, harum fructu in reliquum facias alacriorem. Non minùs poſſe te, quàm velle, exploratum mihi eſt. Fac valeas, meque mutuò diligas.

PLANCUS IMP. COS. DES. COSS. PR. TRIB. PLEB. SEN. POP. PL. Q. R. S. D.

CAUSAS affert, cur ſe ſerò libertatis defenſorem profiteatur; & de exercitu & provinciæ ſtatu ſignificat. Anno *U. C.* 710.

8. *SI cui fortè videor diutius & hominum exſpectationem, & ſpem reipublicæ de mea voluntate tenuiſſe ſuſpenſam, huic priùs excuſandum me eſſe arbitror, quàm de inſequenti officio quidquam ulli pollicendum: non enim præteritam culpam videri volo redemiſſe, ſed optimæ mentis cogitata jampridem, maturo tempore enuntiare. Non*

me præteribat, in tanta ſollicitudine hominum, & tam perturbato ſtatu civitatis, fructuosissimam eſſe professionem bonæ voluntatis, magnoſque honores ex ea re complures conſecutos videbam. Sed, quum in eum caſum me fortuna demiſiſſet, ut aut, celeriter pollicendo, magna mihi ipſe ad proficiendum impedimenta opponerem; aut, si in eo mihi temperaviſſem, majores occasiones ad opitulandum haberem; expeditius iter communis ſalutis, quàm meæ laudis eſſe volui. Nam quis in ea fortuna, quæ mea eſt, & ab ea vita, quam in me cognitam hominibus arbitror, & cum ea ſpe, quam in manibus habeo, aut ſordidum quidquam pati, aut pernicioſum concupiſcere poteſt? Sed aliquantum nobis temporis, & magni laboris, & multæ impenſæ opus fuit, ut quæ reipublicæ boniſque omnibus polliceremur, exitu præſtaremus; neque ad auxilium patriæ nudi cum bona voluntate, ſed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis ſæpe præmiis ſollicitatus, ut ab republica potiùs moderata, quàm ab uno infinita ſperaret. Confirmandæ complures civitates, quæ ſuperiore anno largitionibus conceſſionibuſque præmiorum erant obligatæ, ut & illa vana putarent, & eadem a melioribus auctoribus petenda exiſtimarent. Eliciendæ etiam voluntates reliquorum, qui

finitimis provinciis exercitibuſque præfuerunt, ut potiùs cum pluribus ſocietatem defendendæ libertatis iniremus, quàm cum paucioribus funeſtam orbi terrarum victoriam partiremur. Muniendi verò noſmetipsi fuimus, aucto exercitu, auxiliiſque multiplicatis, ut, quum præferremus ſenſus apertè, tum etiam, invitis quibuſdam, ſciri, quid defenſuri eſſemus, non eſſet periculoſum. Ita numquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum consiliorum pervenirem, & simulaſſe invitum, & dissimulaſſe cum dolore; quòd, prematura denuntiatio boni civis imparati quàm periculoſa eſſet, ex caſu collegæ videbam. Quo nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque ſtrenuo, plura etiam verbo, quàm ſcripturâ, mandata dedimus; ut & tectiùs ad vos perferrentur, & nos eſſemus tutiores; quibuſque rebus & communem ſalutem muniri, & nos armari conveniret, præcepimus. Ex quo intelligi poteſt, curam reipublicæ ſummæ defendendæ jampridem apud nos excubare. Nunc, quum deûm benignitate ab omni re ſumus paratiores, non ſolùm bene ſperare de nobis homines, ſed exploratè judicare volumus. Legiones habeo quinque ſub signis, & ſuâ fide virtuteque reipublicæ conjunctissimas, & noſtrâ liberalitate nobis obſequentes: provinciam omnium civitatum conſenſu paratissimam, & ſummâ conten-

tione ad officia certantem: equitatûs, auxiliorumque tantas copias, quantas hæ gentes ad defendendam ſuam ſalutem libertatemque conficere poſſunt. Ipſe ita ſum animo paratus, ut vel provinciam tueri, vel ire quò reſpublica vocet, vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, vel omnem impetum belli in me convertere non recuſem, si modò meo caſu aut confirmare patriæ ſalutem, aut periculum poſſim moveri. Hæc si jam expeditis omnibus rebus, tranquilloque ſtatu civitatis pollicear, in damno meæ laudis, reipublicæ commodo lætabor: ſin ad ſocietatem integerrimorum & maximorum periculorum accedam, conſilia mea æquis judicibus ab obtrectatione invidorum defendenda commendo. Mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in reipublicæ incolumitate ſatis magnus eſt paratus. Eos verò, qui meam auctoritatem, & multò magis veſtram fidem ſecuti, nec ullâ ſpe decipi, nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis, petendum videtur.

PLANCUS CICERONI S.

SUUM ſtudium erga remp. præ ſe fert: dignitatem ſuam commendat: quid egerit & acturus ſit, exponit: exercitum laudat. Anno *U. C.* 711.

9. N*IHIL me tibi temerè, aut te ceteris de me fruſtra recepiſſe lætor. Certè hoc majus habes teſtimonium amoris mei, quò maturiùs tibi, quàm ceteris, consilia mea volui eſſe nota. In dies verò meritorum meorum fieri accessiones pervidere te ſpero, cogniturum magis recipio. Quod ad me attinet, mi Cicero (ita ab imminentibus malis reſpublica, me adjuvante, liberetur) sic honores præmiaque veſtra ſuſpicio, conferenda certè cum immortalitate, ut sine his nihil de meo ſtudio perſeverantiaque sim remiſſurus. Nisi in multitudine optimorum civium impetus animi mei fuerit singularis, & opera præcipua, nihil ad meam dignitatem accedere volo ſuffragatione veſtrâ. Concupiſco autem nihil mihi, contràque ipſe pugno. Et temporis, & rei te moderatorem facilè patior eſſe. Nihil aut ſerò, aut exiguè a patria civi tributum poteſt videri. Exercitum a. d. ſextum Kal. Maias Rhodanum trajeci, magnis itineribus. Viennâ equites mille viâ breviore præmisi. Ipſe, si ab Lepido non impediar, celeritate ſatisfaciam: si autem itineri meo ſe oppoſuerit, ad tempus conſilium capiam. Copias adduco & numero, & genere, & fidelitate firmiſſimas. Te, ut diligas me, si mutuò me facturum ſcis, rogo. Vale.*

CICERO PLANCO.

LAUDAT Planci præclaram voluntatem ſtudiumque juvandi remp. ideoque præmia ſperare a ſenatu jubet, in qua re ſuam operam pollicetur, hortaturque ut pergat in tuenda republ. Anno *U. C. 710.*

10. ETSI ſatis ex Furnio noſtro cognoram, quæ tua voluntas, quod conſilium de republica eſſet; tamen, tuis litteris lectis, liquidiùs de toto ſenſu tuo judicavi. Quamobrem, quamquam in uno prœlio omnis fortuna reipublicæ diſceptat, quod quidem, quum hæc legeres, jam decretum arbitrabar fore; tamen ipsâ famâ, quæ de tua voluntate percrebuit, magnam es laudem conſecutus. Itaque ſi conſulem Romæ habuiſſemus, declaratum eſſet ab ſenatu cum tuis magnis honoribus, quàm gratus eſſet conatus & apparatus tuus: cujus rei non modò non præteriit tempus, ſed ne maturum quidem etiam nunc, meo quidem judicio, fuit: is enim denique honos mihi videri ſolet, qui non propter ſpem futuri beneficii, ſed propter magna merita claris viris defertur & datur. Quare, ſit modò aliqua reſpublica, in qua honos elucere poſſit; omnibus, mihi crede, amplissimis honoribus abundabis. Is autem, qui

verè appellari poteſt honos, non invitamentum ad tempus, ſed perpetuæ virtutis eſt præmium. Quamobrem, mi Plance, incumbe toto pectore ad laudem, ſubveni patriæ, opitulare collegæ, omnium gentium conſenſum & incredibilem conſpirationem adjuva. Me tuorum conſiliorum adjutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amiciſſimum, fideliſſimumque cognoſces. Ad eas enim cauſas, quibus inter nos amore ſumus, officiis, vetuſtate conjuncti, patriæ caritas acceſſit, eaque effecit ut tuam vitam anteferrem meæ. III. Kal. April.

PLANCUS CICERONI.

GRATIAS agit beneficentiæ Ciceronis, & de ſuo in remp. ſtudio pollicetur omnia. Anno *U. C.* 710.

11. *IMMORTALES ago tibi gratias, agamque, dum vivam: nam, relaturum me, affirmare non poſſum. Tantis enim tuis officiis non videor mihi reſpondere poſſe; niſi fortè (ut tu graviſſimè diſertiſſiméque ſcripſiſti) ita ſenſurus es, ut me referre gratiam putes, quum memoriâ tenebo. Si de filii tui dignitate eſſet actum, amabilius certè nihil facere potuiſſes. Primæ tuæ ſententiæ infinitis cum muneribus, poſteriores ad tempus arbitriumque amicorum meorum.*

compoſita, oratio aſſidua & perpetua de me, jurgia cum obtrectatoribus propter me, notiſſima mihi ſunt. Non mediocris adhibenda mihi eſt cura, ut reipublicæ me civem dignum tuis laudibus præſtem; in amicitia tua memorem atque gratum. Quod reliquum eſt, tuum munus tuere, & me, ſi quem eſſe voluiſti, eum exitu rebuſque cognoſcis, defende ac ſuſcipe. Quum Rhodanum copias trajeciſſem, fratremque cum tribus millibus equitum præmiſiſſem, ipſe iter ad Mutinam dirigerem; in itinere, de prœlio facto, Brutoque & Mutinâ obſidione liberatis, audivi. Animadverti nullum alium receptum Antonium, reliquiaſque, quæ cum eo eſſent, habere, niſi in his partibus; duaſque ei ſpes eſſe propoſitas, unam Lepidi ipsius, alteram exercitûs. Quòd quædam pars exercitûs non minus furioſa eſt, quàm qui cum Antonio fuerunt, equitatum revocavi. Ipſe in Allobrogibus conſtiti, ut proinde ad omnia paratus eſſem, ac res me moneret. Si nudus huc ſe Antonius conferet, facilè mihi videor per me ſuſtinere poſſe, remque publicam ex veſtra ſententia adminiſtrare, quamvis ab exercitu Lepidi recipiatur: ſi verò copiarum aliquid ſecum adducet, &, ſi decima legio veterana, quæ noſtrâ operâ revocata cum reliquis eſt, ad eumdem furorem redierit; tamen, ne quid detrimenti fiat, dabitur

opera a me : idque me præſtaturum ſpero, dum iſtinc copiæ trajiciantur, conjunctæque nobiſcum faciliùs perditos opprimant. Hoc tibi ſpondeo, mi Cicero, neque animum, nec diligentiam mihi defuturam. Cupio mehercules nullam residuam ſollicitudinem eſſe ; ſed si fueris, nec animo, nec benevolentiæ, nec patientiæ cujuſquam pro vobis cedam. Do quidem ego operam, ut etiam Lepidum ad hujus rei ſocietatem incitem, omniaque ei obſequia polliceor, si modò rempublicam reſpicere volet. Utor in hac re adjutoribus, interpretibuſque, fratre meo, & Laterenſe, & Furnio noſtro. Non me impedient privatæ offensiones, quò minùs pro reipublicæ ſalute etiam cum inimicissimo conſentiam. Quòd si nihil profecero, nihilominus maximo ſum animo, & majore fortaſſe cum mea gloria vobis ſatisfaciam. Fac valeas, meque mutuò diligas.

CICERO PLANCO.

GRATAS ſenatui Planci litteras fuiſſe, & quæ ejus causâ in ſenatu acta sint, significat, & ad liberandam remp. diligentissimè hortatur. Anno U. C. 710.

12. ETSI reipublicæ causâ maximè gaudere debeo, tantum ei te præsidii, tantum opis attuliſſe extremis pene tempo-

ribus; tamen, ita te victorem complectar, republicâ recuperatâ, ut magnam partem mihi lætitiæ tua dignitas affert, quam & eſſe jam, & futuram amplissimam intelligo. Cave enim putes ullas umquam litteras graviores, quàm tuas, in ſenatu eſſe recitatas; idque contigit quum meritorum tuorum in rempublicam eximiâ quadam magnitudine, tum verborum, ſententiarumque gravitate. Quod mihi quidem minimè novum, qui & te noſſem, & tuarum litterarum ad me miſſarum promiſſa meminiſſem, & haberem a Furnio noſtro tua penitus consilia cognita. Sed ſenatui majora viſa ſunt, quàm erant exſpectata, non quòd umquam de tua voluntate dubitaſſet; ſed nec, quantum facere poſſes, nec, quò progredi velles, exploratum ſatis habebat. Itaque quum a. d. VII. Idus April. manè mihi tuas litteras M. Varisidius reddidiſſet, eaſque legiſſem, incredibili gaudio ſum elatus: quumque magna multitudo optimorum virorum & civium me de domo deduceret, feci continuò omnes participes meæ voluptatis. Interim ad me venit Munatius noſter ut conſuerat: at ego ei litteras tuas; nihil dum enim ſciebat: nam ad me primùm Varisidius, idque ſibi a te mandatum eſſe dicebat. Paulò pòſt idem mihi Munatius

eas litteras legendas dedit, quas ipsi miſeras, & eas, quas publicè. Placuit nobis, ut ſtatim ad Cornutum, prætorem urbanum, litteras deferremus; qui, quòd conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat more majorum. Senatus eſt continuò convocatus, frequenſque convenit propter famam, atque exſpectationem tuarum litterarum. Recitatis litteris, oblata religio Cornuto eſt, pullariorum admonitu, non ſatis diligenter eum auſpiciis operam dediſſe; idque a noſtro collegio comprobatum eſt. Itaque res dilata eſt in poſterum. Eo autem die magna mihi pro tua dignitate contentio cum Servilio; qui quum gratiâ effeciſſet, ut ſua ſententia prima pronuntiaretur, frequens eum ſenatus reliquit, & in alia omnia diſcessit; meæque ſententiæ, quæ ſecunda pronuntiata erat, quum frequens aſſentiretur ſenatus, rogatu Servilii P. Titius intercessit. Res in poſterum dilata. Venit paratus Servilius, Jovi ipsi iniquus, cujus in templo res agebatur. Hunc quemadmodum fregerim, quantâque contentione Titium interceſſorem abjecerim, ex aliorum te litteris malo cognoſcere. Unum hoc ex meis: ſenatus gravior, conſtantior, amicior tuis laudibus eſſe non potuit, quàm tum fuit. Nec verò tibi ſenatus amicior, quàm cuncta civi-

tas : mirabiliter enim populus Romanus univerſus, & omnium generum ordinumque conſenſus ad liberandam rempublicam conſpiravit. Perge igitur, ut agis, nomenque tuum commenda immortalitati ; atque haec omnia, quae habent ſpeciem gloriae, collecta inaniſſimis ſplendoris inſignibus, contemne, brevia, fugacia, caduca exiſtima. Verum decus in virtute poſitum eſt ; quae maximè illuſtratur magnis in rempublicam meritis. Eam facultatem habes maximam : quam quando complexus es, tene ; perfice, ut ne minùs reſpublica tibi, quàm tu reipublicae debeas. Me tuae dignitatis non modò fautorem, ſed etiam amplificatorem cognoſces : id quum reipublicae, quae mihi vitâ eſt meâ carior, tum noſtrae neceſſitudini debere me judico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem tuam, cepi magnam voluptatem, quòd bene cognitam mihi T. Munatii prudentiam, & fidem, magis etiam perſpexi in ejus incredibili erga te benevolentia & diligentia. III. Id. April.

CICERO PLANCO.

De S. C. pro dignitate Planci facto ſcribit, eumque hortatur ut Antonianum bellum conficiat. Anno *U. C.* 710.

13. UT primùm poteſtas data eſt augendæ dignitatis tuæ, nihil prætermisi in te ornando, quod positum eſſet aut in præmio virtutis, aut in honore verborum. Id ex ipſo ſenatusconſulto poteris cognoſcere: ita enim eſt perſcriptum, ut a me de ſcripto dicta ſententia eſt; quam ſenatus frequens ſecutus eſt ſummo ſtudio, magnoque conſenſu. Ego quamquam ex tuis litteris, quas mihi misiſti, perſpexeram te magis judicio bonorum, quàm insignibus gloriæ delectari; tamen considerandum exiſtimavi, etiam si tu nihil poſtulares, quantum tibi a republica deberetur. Tu contexes extrema cum primis: qui enim M. Antonium oppreſſerit, is bellum confecerit. Itaque Homerus non Ajacem, nec Achillem, ſed Ulyſſem appellavit πτολίπορθον.

CICERO PLANCO S.

LAUDAT Planci ſtudium & celeritatem in auxiliis Bruto collegæ ferendis, hortaturque ut belli reliquias exſtinguat. Anno *U. C.* 710.

14. O GRATAM famam biduo ante victoriam, de ſubsidio tuo, de ſtudio, de celeritate, de copiis. Atque etiam hoſtibus fusis, ſpes omnis in te eſt: fugiſſe enim ex prœlio Mutinensi dicuntur

rurſus in Italiam ſe recipere cœperit, Bruti erit officium, occurrere ei: cui ſcio nec conſilium, nec animum defuturum. Ego tamen, ſi id acciderit, fratrem cum equitatu mittam, qui ſequatur, Italiam a vaſtatione defendat. Fac valeas, meque mutuò diligas.

CICERO PLANCO.

GRATISSIMAS ſenatui fuiſſe Planci litteras, factumque S. C. ſignificat, & ut in ſubitis ſenatûs conſilium ne exſpectet, ſed ipſe a ſeſe conſilium capiat, auctor eſt. Anno *U. C.* 710.

16. NIHIL poſt hominum memoriam glorioſius, nihil gratius, ne tempore quidem ipſo opportunius accidere vidi, quàm tuas, Plance, litteras. Redditæ ſunt enim frequenti ſenatu Cornuto, quum is frigidas ſanè & inconſtantes recitaſſet litteras Lepidi: ſub eas ſtatim recitatæ ſunt tuæ, non ſine magnis quidem clamoribus. Quum rebus enim ipſis eſſent, & ſtudiis, beneficiiſque in rempublicam gratiſſimæ, tum erant graviſſimis verbis, & ſententiis. Flagitare ſenatus inſtitit Cornutum, ut referret ſtatim de tuis litteris. Ille ſe conſiderare velle. Quum ei magnum convicium fieret cuncto a ſenatu, quinque tribuni plebis retulerunt. Servilius rogatus rem diſtulit: ego eam

bere provinciâ ſuâ non potuiſſet, bello perſecuturum : me, ut venirem, copiaſque conjungerem, rogavit; eóque magis, quòd & Antonius ab equitatu firmus eſſe dicebatur, & Lepidus ne mediocrem quidem equitatum habebat. Nam etiam ex paucitate ejus, non multis antè diebus, decem, qui optimi fuerant, ad me transierunt. Quibus rebus ego cognitis cunctatus non ſum : in curſu bonorum consiliorum Lepidum adjuvandum putavi. Adventus meus quid profecturus eſſet, vidi : vel quòd equitatu meo perſequi atque opprimere equitatum ejus poſſem; vel quòd exercitûs Lepidi eam partem, quæ corrupta eſt, & ab republica alienata, & corrigere, & coërcere præſentiâ mei exercitûs poſſem. Itaque in Iſara, flumine maximo, quod in finibus eſt Allobrogum, ponte, uno die facto, exercitum a. d. quartum Idus Maii traduxi. Quum verò mihi nuntiatum eſſet, L. Antonium præmiſſum cum equitibus & cohortibus ad Forum Julii veniſſe; fratrem cum equitum quatuor millibus, ut occurreret ei, misi a. d. quintum Idus Maii. Ipſe maximis itineribus cum quatuor legionibus expeditis, & reliquo equitatu ſubſequar. Si nos mediocris modò fortuna reipublicæ adjuverit, & audaciæ perditorum, & noſtræ ſollicitudinis hîc finem reperiemus. Quòd si latro, præcognito noſtro adventu,

aſſiduis laboribus concurſationibuſque confectum, graviter ſe habuiſſe, antea tibi ſcripsi: ſed tamen quum primùm poſſe ingredi cœpit, non magis ſibi, quàm reipublicæ, ſe convaluiſſe exiſtimans, ad omnia pericula princeps eſſe non recuſabat. Sed ego eum non ſolùm hortatus ſum, verùm etiam coëgi iſtò proficiſci; quòd & illâ valetudine magis conficere ſe, quàm me juvare poſſet in caſtris; & quòd acerbissimo interitu conſulum rempublicam nudatam, tali cive prætore in urbanis officiis indigere exiſtimabam. Quod si quis veſtrûm non probabit, mihi prudentiam in consilio defuiſſe ſciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus tamen, quod ego desiderabam, fecit ut Apellam ad me mitteret, quo obside fide illius & ſocietatis in republica adminiſtranda uterer. Studium mihi ſuum L. Gellius; de tribus fratribus Sex. Gaviano probavit: quo ego interprete novissimè ad Lepidum ſum uſus. Amicum eum reipublicæ cognoſſe videor; libenterque ei ſum teſtimonio, & omnibus ero, qui bene merentur. Fac valeas, meque mutuò diligas, dignitatemque meam, si mereor, tuearis, sicut adhuc singulari cum benevolentia feciſti.

PLANCUS

PLANCUS CICERONI.

NARRAT quibus cauſis ad Lepidum proficiſcatur.
Anno *U. C.* 710.

18. *QUID in animo habuerim, quum Lævus Nervaque diſceſſerunt a me, & ex litteris, quas eis dedi, & ex ipsis cognoſcere potuiſti, qui omnibus rebus consiliiſque meis interfuerunt. Accidit mihi, quod homini pudenti & cupido ſatisfaciendi reipublicæ boniſque omnibus accidere ſolet, ut consilium ſequerer periculoſum magis, dum me probarem, quàm tutum, quod habere poſſet obtrectationem. Itaque poſt diſceſſum legatorum, quum binis continuis litteris & Lepidus me ut venirem rogaret, & Laterensis multò etiam magis, propè implorans, obteſtaretur, non ullam rem aliam extimeſcens quàm eamdem, quæ mihi quoque facit timorem, varietatem atque infidelitatem exercitûs ejus; non dubitandum putavi quin ſuccurrerem, meque communi periculo offerrem. Sciebam enim, etsi cautius illud erat consilium, exſpectare me ad Iſaram, dum Brutus trajiceret exercitum, & cum collega conſentiente, exercitu concordi, & bene de republica ſentiente, hoſtibus obviam ire; tamen, si quid Lepidus bene ſentiens detrimenti cepiſſet, hoc omne assignatum iri aut pertinaciæ*

meæ, aut timori videbam, si aut hominem offenſum mihi, conjunctum cum republica non ſublevaſſem; aut ipſe a certamine belli tam neceſſarii me removiſſem. Itaque potiùs periclitari volui, ſi poſſet mea præſentia & Lepidum tueri, & exercitum facere meliorem, quàm nimis cautus videri. Sollicitiorem certè hominem non ſuis contractis neminem puto fuiſſe. Nam, quæ res nullam habebat dubitationem, si exercitus Lepidi absit, ea nunc magnam affert ſollicitudinem, magnumque habet caſum. Mihi enim si contigiſſet, ut prior occurrerem Antonio, non mehercules horam conſtitiſſet: tantum ego & mihi confido, & sic perculſas illius copias, Ventidiique Mulionis caſtra deſpicio. Sed non poſſum non exhorreſcere, si quid intra cutem ſubeſt vulneris, quod priùs nocere poteſt, quàm ſciri, curarique possit. Sed certè nisi uno loco me tenerem, magnum periculum ipſe Lepidus, magnum ea pars exercitûs adiret, quæ bene de republica ſentit: magnam etiam perditi hoſtes accessionem sibi feciſſent, si quas copias a Lepido abſtraxiſſent. Quæ si adventus meus repreſſerit, agam gratias fortunæ, conſtantiæque meæ, quæ me ad hanc experientiam excitavit. Itaque a. d. XII. *Kal. Jun. ab Iſara caſtra movi: pontem tamen, quem in Iſara feceram, caſtellis duobus ad capita posi-*

tis, reliqui, præsidiaque ibi firma poſui, ut venienti Bruto, exercituique ejus sine mora transitus eſſet paratus. Ipſe, ut ſpero, diebus octo, quibus has litteras dabam, cum Lepidi copiis me conjungam. Vale.

CICERO PLANCO.

Gratiarum actionem ſibi gratam fuiſſe, & litteris ejus ſenatum delectatum, significat, & ut reliquias belli conficiat, hortatur. Anno *U. C. 710.*

19. QUAMQUAM gratiarum actionem a te non deſiderabam, quum te re ipsâ atque animo ſcirem eſſe gratissimum; tamen (fatendum eſt enim) fuit ea mihi perjucunda: sic enim vidi, quasi ea quæ oculis cernuntur, me a te amari. Dices, quid antea? Semper equidem; ſed numquam illuſtriùs. Litteræ tuæ mirabiliter gratæ ſunt ſenatui, quum rebus ipsis, quæ erant gravissimæ & maximæ, fortissimi animi, ſummique consilii; tum etiam gravitate ſententiarum, atque verborum. Sed, mi Plance, incumbe, ut belli extrema perficias: in hoc erit ſumma & gratia, & gloria. Cupio omnia reipublicæ causâ: ſed, mehercules, in ea conſervanda jam defatigatus, non multò plus patriæ faveo, quàm tuæ gloriæ; cujus maximam facultatem tibi dii

immortales, ut ſpero, dedere; quam complectere, obſecro: qui enim Antonium oppreſſerit, is hoc bellum teterrimum periculosissimumque confecerit. Vale.

CICERO PLANCO.

PETIT, ut de Lepidi fide significet, utrum remp. ſequatur, an Antonium: hortaturque, ut reliquias belli opprimat. Anno *U. C. 710.*

20. ITA erant omnia, quæ iſtinc afferebantur, incerta, ut, quid ad te ſcriberem, non occurreret: modò enim quæ vellemus de Lepido, modò contrà nuntiabantur. De te tamen fama conſtans, nec decipi poſſe, nec vinci; quorum alterius fortuna partem habet quamdam; alterum proprium eſt prudentiæ tuæ. Sed accepi litteras a collega tuo, datas Idibus Maiis, in quibus erat, te ad ſe ſcripsiſſe, a Lepido non recipi Antonium: quod erit certius, ſi tu ad nos idem ſcripſeris. Sed minùs audes fortaſſe propter inanem lætitiam litterarum ſuperiorum. Verùm, ut errare id, Plance, voluiſti (quis enim id effugerit) sic decipi te non potuiſſe, quis non videt? Nunc verò etiam jam erroris cauſa ſublata eſt: culpa enim illa, *Bis ad eumdem*, vulgari reprehenſa proverbio eſt. Sin, ut ſcripsiſti ad collegam, ita ſe res habet,

omni curâ liberati ſumus : nec tamen erimus, priuſquam ita eſſe tu nos feceris certiores. Mea quidem, ut ad te ſæpiùs ſcripsi, hæc ſententia eſt : Qui reliquias hujus belli oppreſſerit, eum totius belli confectorem fore : quem te & opto eſſe, & confido futurum. Studia mea erga te, quibus certè nulla eſſe majora potuerunt, tibi tam grata eſſe, quàm ego putavi fore, minimè miror, vehementerque lætor. Quæ quidem tu, si rectè iſtic erit, majora & graviora cognoſces. IV. Kal. Jun.

PLANCUS CICERONI.

PERFIDIAM Lepidi, conjunctionemque cum Antonio nuntiat : ſubsidium copiarum mitti poſtulat : ſuam dignitatem commendat. Anno *U. C.* 710.

21. *PUDERET me inconſtantiæ mearum litterarum, si non hæc ex aliena levitate penderent. Omnia feci, quare Lepido conjuncto ad rempublicam defendendam, minore ſollicitudine veſtrâ, perditis resiſterem. Omnia ei petenti recepi, & ultro pollicitus ſum, ſcripsique tibi biduo antè, confidere me, bono Lepido eſſe uſurum, communique consilio bellum adminiſtraturum. Credidi chirographis ejus, affirmationi præſentis Laterensis, qui tum apud me erat ;*

reconciliaremque me Lepido, fidemque haberem, orabat. Non licuit diutius bene de eo ſperare. Illud certè cavi, & cavebo, ne meâ credulitate respublica ſumma fallatur. Quum, in Iſara flumine uno die ponte effecto, exercitum traduxiſſem, pro magnitudine rei celeritatem adhibens, quòd petierat per litteras ipſe, ut maturarem venire; præſtò mihi fuit ſtator ejus cum litteris, quibus ne venirem denuntiabat; ſe poſſe per ſe conficere negotium; interea ad Iſaram exſpectarem. Indicabo temerarium meum consilium tibi: nihilominus ire decreram, exiſtimans eum ſocium gloriæ vitare. Putabam poſſe me nec de laude jejuni hominis delibare quidquam, & ſubeſſe tamen propinquis locis, ut, si durius aliquid eſſet, ſuccurrere celeriter poſſem. Ego non malus homo hoc ſuſpicabar. At Laterensis, vir ſanctissimus, ſuo chirographo mittit mihi litteras, in eiſque deſperans de ſe, de exercitu, de Lepidi fide, querenſque ſe deſtitutum: in quibus apertè denuntiat, videam ne fallar; ſuam fidem ſolutam eſſe; reipublicæ ne desim. Exemplar ejus chirographi Titio misi. Ipſa chirographa omnia, & quibus credidi, & ea quibus fidem non habendam putavi, Lævo Ciſpio dabo perferenda, qui omnibus his interfuit rebus. Accessit eò, ut milites ejus, quum Lepidus concionaretur, improbi

per ſe, corrupti etiam per eos qui præſunt Canidios, Rufrenoſque, & ceteros, quos, quum opus erit, ſcietis, conclamarint viri boni, pacem ſe velle, neque eſſe cum ullis pugnaturos, duobus jam conſulibus ſingularibus occiſis, tot civibus pro patria amiſſis, hoſtibus denique omnibus judicatis, boniſque publicatis. Neque hoc aut vindicarat Lepidus, aut ſanarat. Huc me venire, & duobus exercitibus conjunctis objicere exercitum fidelissimum, auxilia maxima, principes Galliæ, provinciam cunctam, ſummæ dementiæ & temeritatis eſſe vidi: mihique, si ita oppreſſus eſſem, remque publicam mecum prodidiſſem, mortuo non modò honorem, ſed miſericordiam quoque defuturum. Itaque rediturus ſum, nec tanta munera perditis hominibus dari poſſe sinam. Ut exercitum locis habeam opportunis, provinciam tuear, etiam si ille exercitus deſcierit, omniaque integra ſervem, dabo operam, quoad exercitus huc ſummittatis, parique felicitate rempublicam hîc vindicetis. Nec depugnare, si occasio tulerit; nec obsideri, si neceſſe fuerit; nec mori, si caſus inciderit, pro vobis, paratior fuit quiſquam. Quare hortor te, mi Cicero, exercitum huc trajiciendum quàm primùm cures; & matures priùs, quàm hoſtes magis corroborentur, & noſtri perturbentur. In quo si celeritas erit adhibita,

reſpublica in poſſeſſione victoriæ, deletis ſceleratis, permanebit. Fac valeas, meque diligas. Fratrem meum tibi, fortissimum civem & ad omnia paratissimum, excuſem litteris? qui ex labore in febriculam incidit assiduam & ſatis moleſtam. Quum primùm poterit iſtuc recurrere, non dubitabit, ne quo loco reipublicæ desit. Meam dignitatem commendatam habeas, rogo. Concupiſcere me nihil oportet: habeo te & amantissimum mei, &, quod optavi, ſummæ auctoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud me velis eſſe. Tantùm te rogo in Hirtii locum me ſubdas, & ad tuum amorem, & ad meam obſervantiam.

CICERO PLANCO.

RESPONDET *Planco, qui agris dividendis præfici cupiebat.* Anno *U. C.* 710.

22. IN te & in collega omnis ſpes eſt; diis approbantibus. Concordiâ veſtrâ, quæ ſenatui declarata litteris veſtris eſt, mirificè & ſenatus & cuncta civitas delectata eſt. Quod ad me ſcripſeras de re agraria; si conſultus ſenatus eſſet, ut quiſque honorificentissimam de te ſententiam dixiſſet, eam ſecutus eſſem: qui certè ego fuiſſem. Sed, propter tarditatem ſententiarum, moramque rerum,

quum ea, quæ conſulebantur, ad exitum non pervenirent; commodiſſimum mihi Plancoque fratri viſum eſt, uti eo, quod ne noſtro arbitratu componeretur, quis fuerit impedimento, arbitror te ex Planci litteris cognoviſſe. Sed sive in ſenatusconſulto, sive in ceteris rebus desideras aliquid, sic tibi perſuade, tantam eſſe apud omnes bonos tui caritatem, ut nullum genus ampliſſimæ dignitatis excogitari possit, quod tibi non paratum sit. Litteras tuas vehementer exſpecto, & quidem tales, quales maximè opto. Vale.

PLANCUS CICERONI.

EXCUSAT ſe, quòd Lepido crediderit: accepto de conjunctione Lepidi & Antonii nuntio, ſuas copias retraxiſſe significat: auxilium poſtulat. Anno *U. C.* 710.

23. *NUMQUAM mehercules, mi Cicero, me pœnitebit maxima pericula pro patria ſubire, dum, si quid acciderit mihi, a reprehensione temeritatis absim. Confiterer imprudentiâ me lapſum, si umquam Lepido ex animo credidiſſem: credulitas enim error eſt magis, quàm culpa, & quidem in optimi cujuſque mentem facillimè irrepit. Sed ego non hoc vitio pene ſum deceptus: Lepidum enim pulchrè noram.*

Quid ergo eſt? Pudor me, qui in bello maximè eſt periculoſus, hunc caſum coëgit ſubire. Nam si uno loco eſſem, verebar ne cui obtrectatorum viderer & nimiùm pertinaciter Lepido offenſus, & meâ patientiâ etiam alere bellum. Itaque copias propè in conſpectum Lepidi Antoniique adduxi, quadragintaque millium paſſuum ſpatio relicto conſedi, eo consilio, ut vel celeriter accedere, vel ſalutariter recipere me poſſem. Adjunxi hæc, in loco eligendo, flumen oppositum ut haberem, in quo mora transitûs eſſet: Vocontii ſub manu ut eſſent, per quorum loca mihi fideliter pateret iter. Lepidus, deſperato adventu meo, quem non mediocriter captabat, ſe cum Antonio conjunxit a. d. IV. Kal. Junias; eodemque die ad me caſtra moverunt. Viginti millia paſſuum quum abeſſent, res mihi nuntiata eſt. Dedi operam deûm benignitate, ut & celeriter me reciperem, & hic diſceſſus nihil fugæ simile haberet; non miles ullus, non eques, non quidquam impedimentorum omitteretur, aut ab illis ferventibus latronibus interciperetur. Itaque pridie Non. Jun. omnes copias Iſaram trajeci, ponteſque, quos feceram, interrupi, ut ſpatium ad colligendum ſe homines haberent, & ego me interea cum collega conjungerem, quem triduo, quum has dabam litteras, exſpectabam. Laterenſis noſtri &

fidem , & animum singularem in rempublicam ſemper fatebor : ſed certè nimia ejus indulgentia in Lepidum ad hæc pericula perſpicienda fecit eum minùs ſagacem. Qui quidem quum in fraudem ſe deductum videret , manus , quas juſtiùs in Lepidi perniciem armaſſet , sibi afferre conatus eſt. In quo caſu tamen interpellatus , & adhuc vivit , & dicitur victurus : ſed tamen de hoc mihi parum certum eſt. Magno cum dolore parricidarum elapſus ſum his. Veniebant enim eodem furore in me , quo in patriam , incitati. Iracundias autem harum rerum recentes habebant ; quòd Lepidum caſtigare non deſtiteram , ut exſtingueret bellum ; quòd colloquia facta improbabam ; quòd legatos , fide Lepidi miſſos ad me , in conſpectum venire vetaveram ; quòd C. Catium Veſtinum , tribunum militum , miſſum ab Antonio ad me cum litteris , exceperam. In quo hanc capio voluptatem , quòd certè , quò magis me petiverunt , tantò majorem his fruſtratio dolorem attulit. Tu , mi Cicero , quod adhuc feciſti , idem præſta , ut vigilanter nervoſéque nos , qui ſtamus in acie , ſubornes. Veniat Cæſar cum copiis , quas habet firmissimas ; aut , si ipſum aliqua res impedit , exercitus mittatur ; cujus ipsius magnum agitur periculum. Quidquid aliquando futurum fuit in caſtris perditorum contra patriam , hoc omne jam conve-

nit. Pro urbis verò ſalute cur non omnibus facultatibus, quas habemus, utamur? Quòd si vos iſtic non defueritis, profectò, quod ad me attinet, omnibus rebus abundè reipublicæ ſatisfaciam. Te quidem, mi Cicero, in dies, mehercules, habeo cariorem; ſollicitudineſque meas quotidie magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore, aut ex judicio tuo perdam. Opto, ut mihi liceat jam, præſenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere jucundiora. Octavo Idus Jun. Cularone, ex finibus Allobrogum.

PLANCUS IMP. COS. DESIGN. CICERONI S. D.

Se memorem beneficiorum pollicetur: ſuas copias narrat: ſubsidium Cæſariani aut Africani exercitûs poſcit: Octavianum, ut parum reipub. amantem, carpit. Anno *U. C. 710.*

24. FACERE non poſſum, quin in ſingulas res meritaque tua tibi gratias agam. Sed mehercules facio cum pudore: neque enim tanta neceſſitudo, quantam tu mihi tecum eſſe voluiſti, deſiderare videtur gratiarum actionem: neque ego libenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis; & malo præſens obſervantiâ, indulgentiâ, aſſiduitate, memorem

me tibi probare. Quòd si mihi vita contigerit, omnes gratas amicitias, atque etiam pias propinquitates, in tui obſervantia, indulgentia, aſſiduitate vincam. Amor enim tuus, ac judicium de me, utrùm mihi plus dignitatis in perpetuum, an voluptatis quotidie ſit allaturus, non facilè dixerim. De militum commodis fuit tibi curæ; quos ego non potentiæ meæ causâ (nihil enim me non ſalutariter cogitare ſcio) ornari volui a ſenatu: ſed primùm, quòd ita meritos judicabam; deinde, quòd ad omnes caſus conjunctiores reipublicæ eſſe volebam; noviſſimè, ut ab omni omnium ſollicitatione averſos eos, tales vobis præſtare poſſem, quales adhuc fuerunt. Nos adhuc hîc omnia integra ſuſtinuimus: quod conſilium noſtrum, etsi, quanta ſit aviditas hominum, non sine cauſa, talis victoriæ, ſcio, tamen vobis probari ſpero. Non enim, si quid in his exercitibus ſit offenſum, magna ſubsidia reſpublica habet expedita, quibus ſubito impetu ac latrocinio parricidarum resiſtat. Copias verò noſtras notas tibi eſſe arbitror. In caſtris meis legiones ſunt veteranæ tres, tironum vel luculentiſſima ex omnibus una: in caſtris Bruti una veterana legio, altera bima, octo tironum. Ita univerſus exercitus numero ampliſſimus eſt, firmitate exiguus. Quantum autem in acie tironi ſit committendum, nimiùm ſæpe ex-

pertum habemus. Ad hoc robur noſtrorum exercituum, ſive Africanus exercitus, qui eſt veteranus, ſive Cæſaris acceſsiſſet, æquo animo ſummam rempublicam in diſcrimen deduceremus. Aliquantò autem propiùs eſſe, quod ad Cæſarem attinet, videbamus. Nihil deſtiti eum litteris hortari, neque ille intermiſit affirmare, ſe ſine mora venire; quum interim averſum illum ab hac cogitatione ad alia conſilia video ſe contuliſſe. Ego tamen ad eum Furnium noſtrum cum mandatis litteriſque miſi, ſi quid fortè proficere poſſet. Scis tu, mi Cicero, quod ad Cæſaris amorem attinet, ſocietatem mihi eſſe tecum: vel quòd in familiaritate Cæſaris, vivo illo, jam tueri eum & diligere fuit mihi neceſſe: vel quòd ipſe, quoad ego noſſe potui, moderatiſſimi atque humaniſſimi fuit ſenſûs: vel quòd ex tam inſigni amicitia mea, atque Cæſaris, hunc filii loco, & illius & veſtro judicio ſubſtitutùm, non proinde habere turpe mihi videtur. Sed quidquid tibi ſcribo, dolenter mehercule magis, quàm inimicè, facio. Quòd vivit Antonius hodie, quòd Lepidus unà eſt, quòd exercitus habent non contemnendos, quòd ſperant, quòd audent, id omne Cæſari acceptum referre poſſunt. Neque ego ſuperiora repetam. Sed ex eo tempore, quo ipſe mihi profeſſus eſt ſe venire, ſi venire voluiſſet, aut oppreſſum

n bellum eſſet, aut in adverſiſſimam i Hiſpaniam cum detrimento eorum mano detruſum. Quæ mens eum, aut quon conſilia a tanta gloria, ſibi verò am neceſſaria ac ſalutari, avocarint, ad cogitationem conſulatûs bimeſtris, unio cum terrore hominum, & inſulſa n efflagitatione tranſtulerint, exputare n poſſum. Multum in hac re mihi viitur neceſſarii ejus, & reipublicæ, & ius cauſâ proficere poſſe; plurimùm, puto, tu quoque, cujus ille tanta mei habet, quanta nemo, præter me: nquam enim oblivîſcar, maxima ac pluta me tibi debere. De his rebus, ut geret cum eo, Furnio mandavi. Quòd, quantam debeo, habuero apud eum horitatem, plurimùm ipſum juvero. Nos erea duriore conditione bellum ſuſtines, quòd neque expeditiſſimam dimicatem putamus, neque tamen refugiendo imiſſuri ſumus, ut majus detrimentum ublica accipere poſſit. Quòd ſi aut ſar ſe reſpexerit, aut Africanæ legio celeriter venerint, ſecuros vos ab hac te reddemus. Tu, ut inſtituiſti, me dili rogo, propriéque tuum eſſe, tibi perdeas. V. Kal. Sext. ex caſtris.

CICERO FURNIO S. D.

Modeſtè reprehendit in Furnio præproperam adipiſcendæ præturæ feſtinationem. Anno U. C. 710.

25. SI intereſt, id quod homines arbitrantur, reipublicæ te, ut inſtituiſti atque feciſti, navare operam, rebuſque maximis, quæ ad exſtinguendas reliquias belli pertinent, intereſſe; nihil videris melius, neque laudabilius, neque honeſtius facere poſſe: iſtamque operam tuam, navitatem, animum in rempublicam celeritati præturæ anteponendum cenſeo. Nolo enim te ignorare, quantam laudem conſecutus sis: mihi crede, proximam Planco, idque ipsius Planci teſtimonio, præterea famâ, ſententiâque omnium. Quamobrem si quid operis tibi etiam nunc reſtat, id maximo opere cenſeo perſequendum: quid enim honeſtius? aut quid honeſto anteponendum? Sin autem ſatisfactum reipublicæ putas, celeriter ad comitia, quando maturè futura ſunt, veniendum cenſeo; dummodo ne hæc ambitioſa feſtinatio aliquid imminuat ejus gloriæ, quam conſecuti ſumus. Multi clarissimi viri, quum reipublicæ darent operam, annum petitionis ſuæ non obierunt. Quod eò facilius nobis eſt, quòd non

eſt annus hic tibi deſtinatus; ut, si ædilis fuiſſes, poſt biennium tuus annus eſſet. Nunc nihil prætermittere videbere usitati, & quasi legitimi temporis ad petendum. Video autem, Planco conſule, etsi etiam sine eo rationes expeditas haberes, tamen ſplendidiorem petitionem tuam fore, si modò iſta ex ſententia confecta eſſent. Omnino plura me ſcribere, quum tuum tantum consilium judiciumque sit, arbitrabar non ita neceſſe; ſed tamen ſententiam meam tibi ignotam eſſe nolebam. Cujus eſt hæc ſumma, ut omnia te metiri dignitate malim, quàm ambitione; majoremque fructum ponere in perpetuitate laudis, quàm in celeritate præturæ. Hæc eadem locutus ſum domi meæ, adhibito Q. fratre meo, & Cæcinâ, & Calvisio, ſtudiosissimis tui, quum Dardanus, libertus tuus, intereſſet: omnibus probari videbatur oratio mea: ſed tu optimè judicabis. Vale.

M. CICERO FURNIO S. D.

SCRIPSERAT Furnius, ſe ad comitia prætoria venturum. Diſſuadet Cicero, comitiaque dilata significat. Anno *U. C.* 710.

26. LECTIS tuis litteris, quibus declarabas, aut omittendos Narbonenſes, aut cum periculo dimicandum; illud ma-

gis timui : quod vitatum non moleſtè fero. Quod de Planci & Bruti concordia ſcribis , in eo vel maximam ſpem pono victoriæ. De Gallorum ſtudio nos aliquando noſcemus , ut ſcribis , cujus id operâ maximè excitatum ſit ; ſed jam (mihi crede) cognovimus. Itaque jucundiſſimis tuis litteris ſtomachatus ſum in extremo. Scribis enim , si in Sextilem comitia, citò te ; ſin jam confecta , citiùs, ne diutius cum periculo fatuus sis. O mi Furni , quàm tu cauſam tuam non noſti , qui alienas tam facilè diſcas ! Tu nunc candidatum te putas , & id cogitas , ut aut ad comitia curras ; aut , si jam confecta , domi tuæ sis ; ſcilicet ne cum maximo periculo , ut ſcribis , ſtultissimus sis. Non arbitror te ita ſentire : omnes enim tuos ad laudem impetus novi. Quòd si , ut ſcribis , ita ſentis ; non magis te , quàm de te judicium reprehendo meum. Te adipiſcendi magiſtratûs levissimi & divulgatissimi , si ita adipiſcare , ut plerique , præpropera feſtinatio abducet a tantis laudibus , quibus te omnes in cœlum jure & verè ferunt ? Scilicet id agitur , utrùm hac petitione , an proximâ prætor fias ; non , ut ita de republica mereare , omni honore ut dignissimus judicere ? Utrùm neſcis , quàm altè adſcenderis ? an pro nihilo id putas ? Si

neſcis, tibi ignoſco; nos in culpa ſumus: ſin intelligis; ulla tibi eſt prætura, vel officio, quod pauci, vel gloriâ, quam omnes ſequuntur, dulcior? Hac de re & ego, & Calvisius, homo magni judicii, tuique amantissimus, te accuſamus quotidie. Comitia tamen, quando ex his pendes, quantum facere poſſumus, quòd multis de causis reipublicæ arbitramur conducere, in Januarium menſem protrudimus. Vince igitur, & vale.

CICERO LEPIDO S.

LEPIDUM leviter objurgat, quòd ſummis honoribus ornatus ab ſenatu, gratias non egerit: & ne pacem cum Antonio conciliare nitatur, admonet. Anno *U. C. 710.*

27. QUÒD mihi, pro ſumma erga te benevolentia, magnæ curæ eſt, ut quàm amplissimâ dignitate sis, moleſtè tuli, te ſenatui gratias non egiſſe, quum eſſes ab eo ordine ornatus ſummis honoribus. Pacis inter cives conciliandæ te cupidum eſſe lætor: eam si a ſervitute ſejungis, conſules & reipublicæ, & dignitati tuæ: sin iſta pax perditum hominem in poſſessionem impotentissimi dominatûs reſtitutura eſt, hoc animo ſcito eſſe omnes ſanos, ut mortem ſervituti anteponant. Itaque ſapientiùs, meo qui-

dem judicio, facies, ſi te in iſtam pacificationem non interpones, quæ neque ſenatui, nec populo, neque cuiquam bono probatur. Sed hæc audies ex aliis, aut certior fies litteris. Tu pro tua prudentia, quid optimum factu ſit, videbis.

CICERO TREBONIO S.

DOLET ſe non fuiſſe participem conjurationis in Cæſarem, quia ſuperſtes Antonius exitium reip. moliatur: deinde ſuum libertatis recuperandæ ſtudium declarat. Anno *U. C.* 710.

28. QUAM vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Martiis invitaſſes! reliquiarum nihil haberemus. At nunc cum his tantum negotii eſt, ut veſtrum illud divinum in rempublicam beneficium nonnullam habeat querelam. Quòd verò a te, viro optimo, ſeductus eſt, tuoque beneficio adhuc vivit hæc peſtis; interdum, quod mihi vix fas eſt, tibi ſubiraſcor: mihi enim negotii plus reliquiſti uni, quàm, præter me, omnibus. Ut enim primùm poſt Antonii fœdissimum diſceſſum ſenatus haberi liberè potuit, ad illum animum meum reverti priſtinum, quem tu cum cive acerrimo, patre tuo, in ore & amore ſemper habuiſti. Nam, quum ſenatum a. d. XIII. Kal. Januarias tribuni plebis vocaviſſent,

deque alia re referrent, totam rempublicam ſum complexus, egique acerrimè, ſenatumque jam languentem & defeſſum ad priſtinam virtutem conſuetudinemque revocavi, magis animi, quàm ingenii viribus. Hic dies, meaque contentio atque actio, ſpem primùm populo Romano attulit libertatis recuperandæ. Nec verò ipſe poſtea tempus ullum intermisi de republica non cogitandi ſolùm, ſed etiam agendi. Quòd nisi res urbanas actaque omnia ad te perferri arbitrarer, ipſe perſcriberem; quamquam eram maximis occupationibus impeditus. Sed illa cognoſces ex aliis; a me pauca, & ea ſummatim. Habemus fortem ſenatum; conſulares partim timidos, partim malè ſentientes. Magnum damnum factum eſt in Servio. L. Cæſar optimè ſentit: ſed, quòd avunculus eſt, non acerrimas dicit ſententias. Conſules egregii: præclarus D. Brutus: puer egregius Cæſar, de quo ſpero equidem reliqua. Hoc verò certum habeto, nisi ille veteranos celeriter conſcripsiſſet, legioneſque duæ de exercitu Antonii ad ejus ſe auctoritatem contuliſſent, atque is oppositus eſſet terror Antonio, nihil Antonium ſceleris, nihil crudelitatis præteriturum fuiſſe. Hæc tibi etsi audita eſſe arbitrabar, volui tamen notiora eſſe. Plura ſcribam, si plus otii habuero. Vale.

CICERO AMPIO BALBO.

De ſtudio ſuo erga Ampium exſulantem ſcribit, eumque bonam ſpem habere jubet. Anno *U. C.* 707. Collocari hanc epiſtolam oportuit ante duodecimam lib. 6.

29. De meo ſtudio erga ſalutem & incolumitatem tuam, credo te cognoſſe ex litteris tuorum; quibus me cumulatiſsimè ſatisfeciſſe certò ſcio: nec his concedo, quamquam ſunt ſingulari in te benevolentiâ, ut te ſalvum malint, quàm ego. Illi mihi neceſſe eſt concedant, ut tibi plus, quàm ipſi, hoc tempore prodeſſe possim; quod quidem nec deſtiti facere, nec deſiſtam: & jam in maxima re feci, & fundamenta jeci ſalutis tuæ. Tu fac bono animo magnoque sis, meque tibi nullâ re defuturum eſſe confidas. Pridie Nonas Quintiles.

GALBA CICERONI S.

Galba prælium exponit ad Mutinam factum, victoriamque de Antonio relatam. Anno *U. C.* 710.

30. *Septimo-decimo* *Kalend. Maii; quo die Panſa in caſtris Hirtii erat futurus, cum quo ego eram (nam ei obviam proceſſeram millia paſſuum centum, quò maturiùs veniret) Antonius legiones edu-*

uas, ſecundam, & quintam-tricesi-, & cohortes prætorias duas, unam alteram Silani, evocatorum partem. viam venit nobis, quòd nos quatuor es tironum habere ſolùm arbitrabatur. octu, quò tutiùs venire in caſtra poſ-, legionem Martiam, cui ego præeſſe m, & duas cohortes prætorias miſerat is nobis. Quum equites Antonii ap-ſent, contineri neque legio Martia, cohortes prætoriæ potuerunt; quas cæpimus coacti, quoniam eas retinere oteramus. Antonius ad Forum Gal-ſuas copias continebat; neque ſciri it, ſe legiones habere, tantùm equi-, & levem armaturam oſtendebat. quam vidit ſe invito legionem ire i, ſequi ſe duas legiones jussit tiro-Poſteaquam anguſtias paludis, & um transivimus, acies eſt inſtructa a duodecim cohortium. Nondum vene-legiones duæ. Repentè Antonius in ſuas copias de vico produxit, & mora concurrit. Primò ita pugnatum ut acriùs non poſſet ex utraque parte tri; etsi dexterius cornu, in quo ego cum Martiæ legionis cohortibus octo, u primo fugaverat legionem tricesi-quintam Antonii, ut ampliùs paſſus entos ultra aciem, quo loco ſteterat, ſſerit. Itaque, quum equites noſtrum

cornu circuire vellent, recipere me cœpi; & levem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne averſos noſtros aggrederentur. Interim video me eſſe inter Antonianos, Antoniumque poſt me eſſe aliquantò. Repentè equum immisi ad eam legionem tironum, quæ veniebat ex caſtris, ſcuto rejecto. Antoniani me inſequi: noſtri pila conjicere velle. Ita neſcio quo fato ſum ſervatus, quòd ſum citò a noſtris cognitus. In ipſa Æmilia, ubi cohors Cæſaris prætoria erat, diu pugnatum eſt. Cornu siniſterius, quod erat infirmius, ubi Martiæ legionis duæ cohortes erant, & cohors prætoria, pedem referre cœperunt, quòd ab equitatu circuibantur, quo vel plurimùm valet Antonius. Quum omnes ſe recepiſſent noſtri ordines, recipere me novissimus cœpi ad caſtra. Antonius, tamquam victor, caſtra putavit ſe poſſe capere. Quò quum venit, complures ibi amisit, nec egit quidquam. Auditâ re, Hirtius cum cohortibus viginti veteranis redeunti Antonio in ſua caſtra occurrit, copiaſque ejus omnes delevit, fugavitque eodem loco, ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus horâ noctis quartâ ſe in caſtra ſua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea caſtra rediit, unde Panſa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quæ ab Antonio erant oppugnatæ. Sic partem majorem ſuarum

rum copiarum Antonius amiſit veterana-rum. Nec id tamen ſine aliqua jactura cohortium prætorianarum noſtrarum, & legionis Martiæ fieri potuit. Aquilæ duæ, ſigna ſexaginta ſunt relata Antonii. Res bene geſta eſt. A. d. XII. *Kal. Maii, ex caſtris.*

C. ASINIUS POLLIO CICERONI S. D.

EXCUSATIONEM affert, quòd ſtudium erga remp. ſuum nondum declaraverit: ſeque libertatis recuperandæ percupidum oſtendit An. *U. C.* 710.

31. *MINIMÈ mirum tibi debet videri, nihil me ſcripsiſſe de republica, poſteaquam itum eſt ad arma. Nam ſaltus Caſtulonensis, qui ſemper tenuit noſtros tabellarios, etsi nunc frequentioribus latrociniis infeſtior factus eſt, tamen nequaquam tanta in mora eſt, quanta qui locis omnibus diſpositi ab utraque parte ſcrutantur tabellarios, & retinent. Itaque, nisi nave perlatæ litteræ eſſent, omnino neſcirem, quid iſtic fieret. Nunc verò nactus occaſionem, poſteaquam navigari cœptum eſt, cupidiſſimè, & quàm creberrimè potero, ſcribam ad te. Ne movear ejus ſermonibus, quem tametsi nemo eſt qui videre velit, tamen nequaquam proinde ac dignus eſt, oderunt homines, periculum non eſt: adeo eſt enim inviſus mihi, ut nihil non acerbum putem, quod commune cum illo ſit. Natura autem mea, & ſtudia trahunt me*

ad pacis & libertatis cupiditatem. Itaque illud initium civilis belli ſæpe deflevi : quum verò non liceret mihi nullius partis eſſe, quia utrobique magnos inimicos habebam ; ea caſtra fugi, in quibus planè tutum me ab insidiis inimici ſciebam non futurum. Compulſus eò, quò minimè volebam, ne in extremis eſſem, planè pericula non dubitanter adii. Cæſarem verò, quòd me in tanta fortuna, modò cognitum, vetuſtissimorum familiarium loco habuit, dilexi ſumma cum pietate & fide. Quæ meâ ſententiâ gerere mihi licuit, ita feci, ut optimus quiſque maximè probarit : quod juſſus ſum eo tempore, id ita feci, ut appareret invito imperatum eſſe. Cujus facti injuſtissima invidia erudire me potuit, quàm jucunda libertas, & quàm miſera ſub dominatione vita eſſet. Ita, si id agitur, ut rurſus in poteſtate omnia unius sint, quicumque is eſt, ei me profiteor inimicum : nec periculum eſt ullum, quod pro libertate aut refugiam, aut deprecer. Sed conſules neque ſenatusconſulto, neque litteris præceperant mihi, quid facerem. Unas enim poſt Idus Martias demum a Panſa litteras accepi, in quibus hortatur me, ut ſenatui ſcribam, me & exercitum in poteſtate ejus futurum ; quod, quum Lepidus concionaretur, atque omnibus ſcriberet, ſe conſentire cum Antonio, maximè contrarium fuit.

Nam quibus commeatibus, invito illo, per illius provinciam legiones ducerem? aut, si cetera tranſiſſem, num etiam Alpes poteram tranſvolare, quæ præsidio illius tenentur? Adde huc, quòd perferri litteræ nullâ conditione potuerunt: ſexcentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur a Lepido tabellarii. Illud me Cordubæ pro concione dixiſſe, nemo vocabit in dubium, provinciam me nulli, nisi qui ab ſenatu miſſus veniſſet, traditurum. Nam de legione tricesima tradenda quantas habuerim contentiones, quid ego ſcribam? quâ traditâ, quantò pro republica infirmior futurus fuerim, quis ignorat? Hac enim legione noli acrius aut pugnacius quidquam putare. Quare eum me exiſtima eſſe, qui primùm pacis cupidissimus sim; omnes enim cives planè ſtudeo eſſe ſalvos: deinde, qui & me, & rempublicam vindicare in libertatem paratus sim. Quòd familiarem meum tuorum numero habes, opinione tuâ mihi gratius eſt. Invideo illi tamen, quòd ambulat & jocatur tecum. Quæres, quanti æſtimem? si umquam licuerit vivere in otio, experieris: nullum enim veſtigium abs te receſſurus ſum. Illud vehementer admiror, non ſcripsiſſe te mihi, manendo in provincia, an ducendo exercitum in Italiam, reipublicæ magis ſatisfacere possim. Ego quidem, etsi mihi tutius ac minùs laborio-

ſum eſt manere, tamen, quia video tali tempore multò magis legionibus opus eſſe, quàm provinciis, quæ præſertim recuperari nullo negotio poſſunt, conſtitui, ut nunc eſt, cum exercitu proficiſci. Deinde ex litteris, quas Panſæ miſi, cognoſces omnia: nam earum tibi exemplar miſi. XVII. Kal. April. Cordubæ. Vale.

C. Asinius Pollio Ciceroni.

Balbi quæſtoris ſui flagitia exponit: deinde de ſuo in remp. ſtudio addit. Anno *U. C.* 710.

32. *Balbus quæſtor, magnâ numeratâ pecuniâ, magno pondere auri, majore argenti coacto de publicis exactionibus, ne ſtipendio quidem militibus reddito, duxit ſe a Gadibus, & triduum tempeſtate retentus ad Calpen, Kal. Juniis trajecit ſeſe in regnum Bogudis, planè bene peculiatus. His rumoribus, utrùm Gades referatur, an Romam (ad ſingulos enim nuntios turpiſſimè conſilia mutat) nondum ſcio. Sed præter furta, & rapinas, & virgis cæſos ſocios, hæc quoque fecit, ut ipſe gloriari ſolet, eadem, quæ C. Cæſar: ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum, hiſtrionem, ſummo ludorum die annulo aureo donatum, in* XIV *ſeſſum deduxit; tot enim fecerat ordines equeſtris loci: quatuorviratum ſibi prorogavit: comitia biennii biduo*

habuit, hoc eſt, renuntiavit quos ei viſum eſt: exſules reduxit, non horum temporum, ſed illorum, quibus a ſeditiosis ſenatus trucidatus, aut expulſus eſt, Sex. Varo proconſule. Illa verò jam ne Cæſaris quidem exemplo; quòd ludis Prætextam de ſuo itinere ad L. Lentulum proconſulem ſollicitandum poſuit. Et quidem, quum ageretur, flevit, memoriâ rerum geſtarum commotus. Gladiatoribus autem Fadium quemdam, militem Pompeianum, quia, quum depreſſus in ludum bis gratis depugnaſſet, auctorari ſeſe nolebat, & ad populum confugerat; primùm Gallos equites immisit in populum (conjecti enim lapides ſunt in eum, quum abriperetur Fadius) deinde abſtractum defodit in ludo, & vivum combussit; quum quidem pranſus, nudis pedibus, tunicâ ſolutâ, manibus ad tergum rejectis, inambularet, & illi miſero quiritanti, Civis Romanus natus ſum, *reſponderet:* Abi nunc, populi fidem implora. *Beſtiis verò cives Romanos, etiam in his circulatorem quemdam auctionum, notissimum hominem Hiſpali, quia deformis erat, objecit. Cum hujuſcemodi portento res mihi fuit. Sed de illo plura coràm. Nunc, quod præſtat, quid me velitis facere, conſtituite. Tres legiones firmas habeo, quarum unam vicesimam octavam quum ad ſe initio belli arcessiſſet*

Antonius hac pollicitatione, quo die in caſtra veniſſet, denarios quingenos singulis militibus daturum; in victoria verò eadem præmia, quæ ſuis legionibus (quorum quis ullum finem, aut modum futurum putavit?) incitatissimam retinui, ægrè mehercules; nec retinuiſſem, si uno loco habuiſſem, utpote quum singulæ quædam cohortes ſeditionem fecerint. Reliquas quoque legiones non deſtitit litteris, atque infinitis pollicitationibus incitare. Nec verò minùs Lepidus ursit me & ſuis, & Antonii litteris, ut legionem tricesimam mitterem sibi. Itaque quem exercitum neque vendere ullis præmiis volui, nec eorum periculorum metu, quæ victoribus illis portendebantur, diminuere, debetis exiſtimare retentum & conſervatum reipublicæ eſſe; atque ita credere, quodcumque imperaſſetis, facturum fuiſſe, si, quod jussiſtis, feci. Nam & provinciam in otio, & exercitum in mea poteſtate tenui: finibus meæ provinciæ nuſquam excessi: militem non modò legionarium, ſed ne auxiliarium quidem ullum quoquam misi; & si quos equites decedentes nactus ſum, ſupplicio affeci. Quarum rerum fructum ſatis magnum, republicâ ſalvâ, tuliſſe me putabo. Sed reſpublica si me ſatis noviſſet, & major pars ſenatûs, majores ex me fructus tuliſſet. Epiſtolam, quam Balbo, quum etiam nunc in provincia eſſet, ſcripsi,

legendam tibi miſi: etiam Prætextam, ſi voles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum, poſcito. VI. Idus Junias, Cordubâ.

POLLIO CICERONI S. P.

DEPLORAT acceptam prælio Mutinenſi reip. calamitatem; ſeque communi incendio occurrere paratum oſtendit. Anno *U. C.* 710.

33. *SI vales, bene eſt: ego quoque valeo. Quò tardiùs certior fierem de præliis apud Mutinam factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios, novem dies retinuit: tametsi tantam calamitatem reipublicæ quàm tardiſsimè audire optandum eſt; ſed illis, qui prodeſſe nihil poſſunt, neque mederi. Atque utinam eodem ſenatusconſulto, quo Plancum & Lepidum in Italiam arceſſiſtis, me quoque juſſiſſetis venire: profectò non accepiſſet reſpublica hoc vulnus: quo ſi qui lætantur in præſentia, quia videntur & duces & veterani milites Cæſaris partium interiiſſe; tamen poſtmodum neceſſe eſt doleant, quum vaſtitatem Italiæ reſpexerint. Nam & robur & ſoboles militum interiit, si quidem quæ nuntiantur, ulla ex parte vera ſunt. Neque ego non videbam, quanto uſui reipublicæ eſſem futurus, si ad Lepidum veniſſem: omnem enim cunctationem ejus diſcuſſiſſem, præſertim adjutore Planco. Sed ſcribenti ad me ejuſ-*

modi litteras, quas leges, & concionibus videlicet, quas Narbone habuiſſe dicitur, similes, palparer planè neceſſe erat, si vellem commeatus, per provinciam ejus iter faciens, habere. Præterea verebar, ne, si antequam ego incœpta perficerem, prœlium confectum eſſet, pium meum consilium raperent in contrariam partem obtrectatores mei, propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio, non major tamen quàm Planco, fuit. Itaque a Gadibus menſe Aprili binis tabellariis in duas naves impositis, & tibi, & conſulibus, & Octaviano ſcripsi, ut me faceretis certiorem, quonam modo plurimùm poſſem prodeſſe reipublicæ. Sed, ut rationem ineo, quo die prœlium Panſa commisit, eodem a Gadibus naves profectæ ſunt. Nulla enim poſt hiemem fuit ante eam diem navigatio. Et hercules longè remotus ab omni ſuſpicione futuri civilis tumultûs, penitus in Lusitania legiones in hibernis collocaram. Ita porrò feſtinavit uterque confligere, tamquam nihil pejus timerent, quàm ne sine maximo reipublicæ detrimento bellum componeretur. Sed, si properandum fuit, nihil non ſummi ducis consilio gessiſſe Hirtium video. Nam hæc mihi ſcribuntur ex Gallia Lepidi, & nuntiantur, Panſæ exercitum conciſum eſſe: Panſam ex vulneribus mortuum: eodem prœlio Martiam legionem interiiſſe, & L. Fabatum, & C.

Peducæum , & D. Carſulenum. Hirtiano autem prœlio & ſecundam legionem , & omnes peræquè Antonii cæſas : item Hirtii. Quartam verò , quum caſtra quoque Antonii cepiſſet , a quinta legione conciſam eſſe. Ibi Hirtium quoque periiſſe , & Pontium Aquilam : dici etiam Octavianum cecidiſſe. Quæ si (quod dii prohibeant) vera ſunt , non mediocriter doleo. Antonium turpiter Mutinæ obſessionem reliquiſſe , ſed habere equitum XV. *legiones ſub signis armatas tres , & P. Bagienni unam , inermes bene multos. Ventidium quoque ſe cum legione ſeptima , octava , nona conjunxiſſe : si nihil in Lepido ſpei sit , deſcenſurum ad extrema , & non modò nationes , ſed etiam ſervitia concitaturum : Parmam direptam : L. Antonium Alpes occupaſſe. Quæ si vera ſunt , nemini noſtrûm ceſſandum eſt ; neque exſpectandum , quid decernat ſenatus. Res enim cogit huic tanto incendio ſuccurrere omnes , qui aut imperium , aut nomen denique populi Romani ſalvum volunt eſſe. Brutum enim cohortes* XVII , *& duas non frequentes tironum legiones , quas conſcripſerat Antonius , habere audio. Neque tamen dubito , quin omnes , qui ſuperſint de Hirtii exercitu , confluant ad eum. Nam in delectu non multum ſpei puto eſſe ; præſertim quum nihil sit periculosius , quàm ſpatium confirmandi ſeſe Antonio dari. Anni*

autem tempus libertatem majorem mihi dat; propterea quia frumenta aut in agris, aut in villis ſunt. Itaque proximis literis conſilium meum expectetur. Nam neque deeſſe, neque ſupereſſe reipublicæ volo. Maximè tamen doleo, adeo & longo & infeſto itinere ad me veniri, ut die quadrageſimo pòſt, aut ultrà etiam, quàm facta ſunt, omnia nuntientur.

M. LEPIDUS IMP. ITERUM, PONT. MAX. M. T. C. S. P. D.

NARRAT, Antonio adveniente, quid egerit, & agit gratias Ciceroni, quòd iniquis de ſe rumoribus non crediderit. Anno U. C. 710.

34. *SI vales, bene eſt: ego valeo. Quum audiſſem Antonium cum ſuis copiis, præmiſſo L. Antonio cum parte equitatûs, in provinciam meam venire; cum exercitu meo ab confluente Rhodano caſtra movi, ac contra eos venire inſtitui. Itaque continuis itineribus ad Forum Vocontium veni, & ultrà, caſtra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci. P. Ventidius ſuas legiones tres conjunxit cum eo, & ultra me caſtra poſuit. Habebat antea legionem ſecundam, & ex reliquis legionibus magnam multitudinem, ſed inermorum. Equitatum habet magnum: nam omnis ex prœlio integer deceſſit, ita ut ſint ampliùs equitum* XV. *Itaque ad me complures milites, & equi-*

tes ab eo tranſierunt, & in dies ſingulas ejus copiæ minuuntur. Silanus & Culleo ab eo diſceſſerunt. Nos etſi graviter ab his læſi eramus, quòd contra noſtram voluntatem ad Antonium ierant, tamen noſtræ humanitatis & neceſſitudinis causâ, eorum ſalutis rationem habuimus: nec tamen eorum operâ utimur, neque in caſtris habemus, neque ulli negotio præfecimus. Quod ad bellum hoc attinet, nec ſenatui, nec reipublicæ deerimus. Quæ poſtea egerimus, faciam te certiorem. Etſi omni tempore ſumma ſtudia officii, mutuò inter nos certatim conſtiterunt, pro noſtra inter nos familiaritate, & proinde diligenter ab utroque conſervata ſunt; tamen non dubito, in tanto & tam repentino reipublicæ motu, quin nonnulla de me falſis rumoribus a meis obtrectatoribus, me indigna, ad te delata ſint, quæ tuum animum magnopere moverent, pro tuo amore in rempublicam. Ea te moderatè accepiſſe, neque temerè credendum judicaſſe, a meis procuratoribus certior ſum factus; quæ mihi, ut debent, gratisſima ſunt. Memini enim & illa ſuperiora, quæ abs tua voluntate profecta ſunt ad meam dignitatem augendam & ornandam; quæ perpetuò animo meo fixa manebunt. Abs te, mi Cicero, magnopere peto, ſi meam vitam, & ſtudium diligentiſſimè ſuperioribus temporibus in republica adminiſtranda, quæ

Lepido digna ſunt, perſpecta habes, ut paria, aut eò ampliora reliquo tempore exſpectes; & proinde tuâ auctoritate me tuendum exiſtimes, quò tibi plura tuo merito debeo. Vale. D. XI. Kal. Jun. ex caſtris, ex Ponte Argenteo.

LEPIDUS IMP. ITERUM, PONT. MAX. SENAT. POP. PL. Q. R. S. D.

RECEPTI Antonii cauſam in ſuos milites confert, diſſenſionem civium iniquè ferentes. AN. *U. C.* 710.

35\. *SI vos, liberique veſtri valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Deos, hominesſque teſtor, Patres conſcripti, quâ mente & quo animo ſemper in rempublicam fuerim, & quàm nihil antiquius communi ſalute ac libertate judicarim; quod vobis brevi probaſſem, niſi mihi fortuna proprium consilium extorsiſſet. Nam exercitus cunctus conſuetudinem ſuam in civibus conſervandis, communique pace, ſeditione factâ, retinuit; meque tantæ multitudinis civium Romanorum ſalutis atque incolumitatis cauſam ſuſcipere, ut verè dicam, coëgit. In qua re ego vos, Patres conſcripti, oro atque obſecro, ut privatis offenſionibus omiſsis, ſummæ reipublicæ conſulatis, neve miſericordiam noſtram, exercitûſque noſtri, in civili diſſenſione, ſceleris loco ponatis. Quòd ſi ſalutis omnium ac dignitatis rationem habueritis, meliùs & vobis & reipublicæ conſuletis. Data* III. *Kal. a Ponte Argenteo. Valete.*

NOTANDA ET CORRIGENDA.

Inſerta eſt vocum Græcarum Latina interpretatio.

Prior numerus paginam, alter lineam indicat.

P. 2. l. 3. *Ut quoniam tu.* Ita omnino legendum, ut vidit Grævius, ex veteribus editis, & ex mſſ. in quibus compendioſè ſcribitur *qm.* Gebhardus poſt Gruterum maluit, *ut qui tu*, quod hîc nullum locum habet. *Niſi perfectâ re de me*, ſcil. in patriam revocando.

Ibid. 12. *Religionis calumniam.* Ægypti regem cum exercitu reduci vetabant Sibyllæ verſus, quos non invito ſenatu protulerat C. Cato, tribunus plebis, ut reductionem regis impediret.

Ibid. 25. *Amoris erga te ſui.* Gulielmii codices, ut alter e duobus regiis, quos in recenſendis epiſtolis adhibuimus, ſcriptum habent *amoris erga ſe tui.*

Ibid. 26. *Tibi eſſe iratum.* Videtur legendum eſſe cum Corrado, *regi eſſe iratum*, idque flagitant ea, quæ ſequuntur.

3, 19. *Advertebatur.* Ita cum veteribus editis regii codices, pro vulgato *advertebantur.*

Ibid. 28. *Quòd tibi debemus.* Ab exſilio per te revocati.

4, 5. *Amorem tui abſentis præſentes tui cognoſcent.* Sic. ep. 6. hujus libri, *tantùm habeo polliceri, me tibi abſenti præſentibuſque tuis ſatisfacturum.* Malè in vulgatis legitur *præſentiſque tui cognoſcent.*

5, 3. *Divideretur.* Ut ſcil. de religione & de tribus legatis ſeparatim referretur ac deliberaretur, ne utramque ſimul rejici, aut utramque ſimul probari neceſſe eſſet.

Ibid. 11. *Diſceſſionem facere.* De ſua relatione rogare ſententias, priuſquam de ſententia Hortenſii deliberaretur. Diſceſſio fiebat, quum pronuntiatis aliquot ſenatorum ſententiis, ceteri jubebantur tranſire ad eum, cujus ſententiam probabant.

6, 17. *Senatûs auctoritas.* Decretum, cui quia interceſſiſſent tribuni, non *ſenatûs conſultum*, ſed *auctoritas* dicebatur.

7, 14. *Decrevit.* Ita rectè regii, pro vulgato *decreverit.* Præfuerat anno ſuperiore Ciliciæ T. Ampius.

8, 12. *Rejectis.* In aliud tempus dilatis. Menſe autem Februario poſtulata & legationes provinciarum audiri ſolitas teſtis eſt Cicero Att. 1, 14.

9, 5. *At eâ exceptâ.* Ita regius uterque, cum pleriſque aliis mſſ. Vulgò editur, *vi exceptâ.*

Ibid. 20. *Fidem & benevolentiam.* Quum referuntur ad *meam*, retinent ſuam nativam ſignificationem : ſi ad *ceterorum*, notant perfidiam & malignitatem. Frid. Gronovius.

10, 9. *Cauſa regia.* Has voces pro gloſſemate habet Grævius, eaſque abjecerunt Manutius & Lambinus, ſed invitis mſſ.

11, 7. *Hic quæ agantur.* Res ipſa clamat hoc eſſe initium epiſtolæ, ac proinde disjungendæ a ſuperiori. Et verò nonnullis in mſſ. hæ epiſtolæ uno tenore ſcribuntur, nullo inter eas ſpatio relicto.

12, 2. *Hominis.* Pompeii, cujus ſimulationem in occultanda ſententia non ſemel carpit Cicero.

18, 11. *Laudi, dignitati, virtutique præfuiſti.* Locus mutilus in mſſ. etiam regiis, qui habent tantùm *laudi dignitatique*, nullo relicto ſpatio duarum vocum, quæ in editis ſequuntur, quæque non videntur eſſe Ciceronis. Fortè cum Frid. Gronovio legendum, *laudi dignitatique ſerviiſti.*

21, 22. *Me conformo ad ejus voluntatem.* Ita Frid. Gron. & Grævius ex duobus mſſ. quibus accedit unus e regiis. Gebhardo placuit ex aliis mſſ. *confirmo.*

22, 19. *Ut jam tu quoque de tua ratione mediтere.* Ita regii cum Grævio, idque præſtat vulgato, *ut jam de tua quoque ratione meditere.*

24, 13. *In me tui.* Addidit Grævius e ſuis mſſ. hæc verba, quæ ſervat unus e regiis; omittit alter cum vulgatis.

25, 5. *Uberiores & præſtantiores.* Ita cum pleriſque mſſ. & editis vetuſtioribus codices regii. Eſt a Victorio vulgatum *præſentiores.*

27, 1. *Sarciendis.* Vulgò *reſarciendis*, ſed invitis codicibus, & veteribus editis.

30, 10. *Sicut & Cinnanis temporibus.* Ita cum Grævio dedimus ex mſſ. in quibus ſcribitur, *sicut & cinneis temporibus.* Sic Redit. 1, 4. *excepto illo Cinnano tempore.* Vulgò *sicut & meis temporibus ſcimus, & nonnullis aliis accidiſſe accepimus.* Sed ultimæ vocis ne veſtigium quidem in mſſ.

31, 15. *In hac mente.* i. e. in hoc propoſito. Ita cum Victorio codices regii, Minùs rectè Manutius & Lambinus, *in hanc mentem.*

35, 5. *Hominibus incumbentibus.* Priorem vocem delendam cenſet Grævius, quam ignorant nonnulli codices; ſervant regii.

36, 13. *Quumque eum nec perſuadendo &c.* Habet nonnihil intricatum hæc conſtructio, cui vitio

medeberis, si legeris, *tum eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſſe vidiſſet, quum &c.*

38, 1. *Par pro pari referto.* Ita ex Vaticano hîc & apud Terentium Victorius. Vulgò *par pari referto.*

40, 30. *Quæ quum maximè mihi, tum multum etiam &c.* Ita e regiis mſſ. alter, ut e veſtigiis ſuorum voluit Grævius. Vulgati tranſpoſitis vocibus omittunt *multum.*

42, 7. *Neque ita multæ, ut pertimeſcas.* Ita regii codices cum vetuſtioribus editis. Gebhardus e ſuis quibuſdam mſſ. maluit *ne pertimeſcas.*

Ibid. 24. *Quia verebar.* Priorem vocem rectè delet Frid. Gronovius: reddit enim Cicero rationem, cur eos libros non putarit edendos.

44, 16. *Libertatem.* Ita codices & veteres editi, præter Lambinum, qui dedit *liberalitatem.*

Ibid. 26. *Non potui non probare.* Poſteriorem negationem dele cum Frid. Gronovio. Senſus enim eſt, Non potui probare publicanis, ſeu impetrare a publicanis, ut probarent æquitatem tuam.

47, 12. *Et dolui.* Ita Victorius, & codices adſtruunt. Alii malunt *& doleo.*

49, 4. *Aut ne ad ea meditere.* Ne argumenta conquiras ad ea refellenda, quæ ego ſcripsiſſem. Ita legit Frid. Gronovius. Mendoſa lectio vulgata, *ne ad eam meditere*, in qua prima littera vocis ultimæ adhæsit præcedenti.

50, 18. *Tuarum enim rerum domeſticarum habes . . . nuntios.* Ursinus e veteri libro reponit *domeſticos.*

51, 1. *Ut neque ea, quæ ſentio, nec quæ non ſentio velim ſcribere.* Ita regius optimus. Alter cum vulgatis, *ut neque ea, quæ non ſentio velim ſcribere*, omissis per incuriam librarii ceteris.

52, 29. *Quum Servilium.* Ita Corradus & Græ- vius, præeunte Urſino, & sic duo regii codices, pro vulgato, *quum Sex. Villium.*

57, 17. *Rempublicam gessimus.* Rectiùs vide- tur *rem gessimus*, ut habet Urſini liber vetus.

58, 25. Civilis regiminis peritiorem, in ratione rerum publicarum oculatiorem.

59. 13. *Sermonibus.... quæ &c.* Generis mu- tatio, per intellectum τῶν *de negotiis quæ &c.* Vi- de Frid. Gron. Obſerv. 3, 2.

61, 1. *Ego voluptatem animi nimiam.* Supple ſummum eſſe errorem puto. Vide Fin. 2, 4, & Tuſc. 4, 15.

63, 13. *Spissius.* Alii legunt *ſerius*: ſed nihil mutandum. Nam *ſpiſſo* præter densitatis notio- nem, etiam tarditatis eſt; & quoniam *ſpissis* liqui- da opponuntur, factum eſt, ut *liquidò* pro facilè uſurpetur.

64, 10. *Et possimus & ſoleamus.* Ita regii co- dices. Vulgò *possim & ſoleam.*

65, 24. *Ad Lathurum regem.* Mendosè vulgati *ad Dejotarum regem.* Correximus e veſtigiis regii mſ. in quo ſcribitur *ad latum regem*, & ex con- jectura Corradi. Designatur autem rex Ptole- mæus, Lathuri filius, cum quo Cœlius neſcio quid habuiſſe negotii videtur ex ep. 4. lib. 8.

67, 8. Comicus teſtis. *Phania* nomen ſcenicis perſonis imponi ſolitum.

Ibid. 11. *Jam me Pompeii totum eſſe ſcis.* Appii filias duxerant Pompeii filius & Brutus.

Ibid. 19. *Quòd mihi significabant.* Scribitur in Mediceo codice, *quòd nihil significabant*; unde Victorius ſuſpicatur legendum, *quòd nonnihil si- gnificabant.*

Ibid. 31. *Dolabellæ.* Qui, futurus mox gener

Ciceronis, Appium ex Cilicia decedentem reum fecerat.

68, 16. *Militaremque rem collocaſſem.* Meliùs Urſini liber vetus, *militemque in ea collocaſſem.*

71, 9. *De matrimonio.* De nuptiis Tulliæ Ciceronis filiæ cum Dolabella, conciliante Cœlio: quam rem Cicero jocosè reponit in rebus geſtis Cœlii. Vulgò editur, *de Matrinio*: ſed quis ſit ille Matrinius, & qua de re agatur, nemo docet. Regii codices id habent, quod dedimus.

73, 26. *Hæc noſtra laus.* Ita regius codex uterque. Pro vulgato *hòc noſtra laus.*

74, 20. *Quas liberalitate ſuâ contraxerat.* Ita regii codices cum Manutio & Frid. Gronovio, hoc eſt, Dolabellam, intermiſſis ob civile bellum judiciis, fore liberum a vexantibus creditoribus ob æs alienum, quod profuſis ſumptibus contraxerat. Lambinus ex unico, quem appellat, codice, maluit *libertate*, hoc eſt, inquit, accuſatione Appii, quem in judicium vocaverat, Pompeio, Bruto, aliiſque indignantibus.

76, 12. *Te nullam referre.* Urſinus cenſet auctoribus libris veteribus legendum *te nullas referre.*

77, 9. *A quæſtore curatur.* Ita rectè regii codices. Minùs bene vulgati, *a quæſtore curetur.*

78, 24. *Ampliùs frumenti.* Vetus liber, Urſino teſte, habet *ampliùs ſupplementi.*

83, 5. *Quod vidi.* Ita regii codices cum duobus Græviannis. Eſt a Victorio vulgatum, *quod juvet*, i. e. ut interpretatur Frid. Gronovius, utiliter, & in rebus dignis curioſus.

84, 14. *Non invitâ Minervâ.* Non ſine litteris noſtris. Tacitè promittit ſe ſcriptum aliquod ipſi dicaturum, perinde ut Appius ad Ciceronem de auguratu ſcripſerat. Gronovius. Vide infrà epp. 4, & 9.

Ibid. 16. *Appiada.* Erat in foro monumentum Clodiorum, in quo ſtatuæ dearum, in his, ut videtur, Minervæ, quæ *Appiades* dicebantur.

88, 6. *C. Pomptinum.* Ita nomen conſtanter ſcribitur in regiis codicibus. Magna in eo varietas eſt in Gruteriana & Græviana editione. Modò enim dicitur *Pontinius*, modò *Pomtinius*, aut *Pomtinus.*

90, 1. *Quo quidem homine neminem.* Ita regius codex uterque. Vulgati minùs rectè, *quo quidem hominem neminem.*

91, 12. *Ad illam maritimam partem.* Fortaſſe legendum, *ad Sidam maritimam partem.* Vide ep. quæ proximè ſequitur.

92, 6. *Priùs conveniamus, quàm decedas.* Ita regius codex optimus. In aliis mſſ. locus eſt, teſte Victorio, mutilus. Legitur in vulgatis, *priùs ut te conveniam.*

99, 2. *Viros eos, qui ea vobis reliquiſſent.* Ita regii codices cum Grævianis, pro vulgato, *viros eſſe, qui &c.*

Ibid. 5. *Ut mihi nihil... ad gloriam putarem deeſſe.* Ita regius optimus, ſine voce *acquirendum*, quam ſervant vulgati, omiſſo verbo *deeſſe.*

Ibid. 14. Generis præſtantia *ſeu* bonitas.

Ibid. 25. Apud me ſanè & alii ſunt, qui me colant, maximè autem prudens consiliarius Jupiter. Il. á 174.

Ibid. 27. Querulus, criminandi cupidus.

104, 14. *Ad generum tuum Lentulum.* Mendum eſt in nomine, quod aut mutandum, aut delendum. Appio duo generi, Pompeii filius & Brutus. Lentuli nuſquam mentio.

106, 25. *Sententia bima.* Ut provinciæ ab iiſdem obtinerentur per biennium.

107, 1. *Ad meos litteras mittam.* Ita regii codices, pro vulgato, *ad me litteras mittam.*

108, 23. Hominis Epicurei, ad ſe omnia revocantis.

Ibid. 31. *Longi ſubſellii... judicatio,* hoc eſt, ad quam decernendam multi requiruntur, qui judices ſedeant.

112, 24. *Quum tibi... ea tribui.* Addunt quidam verbum *video*, ſed invitis codicibus, nec ſententiâ poſtulante.

116, 31. *Adverſantem.* Ita codices & plerique editi, & vox ex mente Ciceronis refertur ad *contentionem.* Lambinus dedit *adverſante.*

122, 16. *Sed ita cecidiſſe.* Frid. Gronovius legendum cenſet, *& ita cecidiſſe.* Sic enim cohæret oratio.

124, 28. *In quotidiana vita... quam his artibus ſtudiiſque colimus.* Ita Grævii codices & e duobus regiis alter, idque probat Frid. Gronovius, ut multò elegantius vulgatâ lectione, *cum iis artibus ſtudiiſque, quæ colimus.* Mox idem codex regius habet, ut voluit Urſinus, *vellem ita fortuna tuliſſet, ut quanti ego... tanti tu meos facere poſſes.* Minimè Tulliana videtur eſſe vulgata lectio, *velim ita fortuna tuliſſet, quanti ego... uti tu meos facere poſſes.*

127. 27. *Rem vides quo modo ſe habeat.* Ita probante Frid. Gronovio codices regii cum Manutianis. Vulgò editur, *res vides quo modo ſe habeat.*

131, 18. *In hoc... bello cavendo & præcidendo.* Ita dedimus ex conjectura Heumanni, licet regii codices retineant vulgatum *prædicendo*, quod videtur locum hîc habere non poſſe.

134, 9. *Uno exemplo.* h. e. iiſdem verbis ſcriptas.

Ibid. 21. Diſſimulare, diſſimulanter loqui.

Ibid. 22. Simulans, ironicè loquens.

136, 10. *Is enim, ſi eo loco eſſet, negavit ſe facturum fuiſſe.* Nec malè unus e regiis mſſ. *is enim id eo loco negavit &c.*

138, 27. *Minoris exiſtimare.* Ita cum Grævio codices regii. Vulgò *minoris æſtimare.*

Ibid. 28. *An illius vicem, cedo, doles?* Ita regius optimus. Vulgatum, *an illius vicem, credo, doles*, sic emendabat Vobkenſius, *at illius, credo, vicem doles.*

143, 28. *Conſanuiſſe.* Duxiſſe cicatricem. Ita regii & optimi quique codices. In quibuſdam malè ſcribitur *conſenuiſſe*, quod tamen Manutio probabatur.

146, 31. *Cujuſmodi res eſſet.* Frid. Gronovius mallet, *cuicuimodi res eſſet*, & ſic ſolet Tullius.

149, 26. *Iiſdem igitur te rebus... hortor.* h. e. iiſdem momentis, rationibus. Ita Frid. Gronovius e mſſ. in quibus ſcribitur, *iiſdem igitur de te rebus.* Abundat præpoſitio *de*, quam tamen ſervant regii. Lambinus tranſpoſitis vocabulis dedit, *iiſdem igitur te de rebus... hortor.*

154, 20. *Natura in nobis dominatur.* Ita cum Grævio codices regii. Vitioſè vulgati ex quibuſdam mſſ. *natura in bonis dominatur.*

155, 7. *A P. Magio Cilone.* Ita nomen ſcribitur in mſſ. etiam regiis, non, ut vulgò editur, *Chilone.*

157, 5. *In quo debebat eſſe.* Frid. Gronovius, & poſt eum Grævius ex uno codice reponunt *debeat.* Paulò pòſt iidem ex eodem codice, pro *fortunâ abjectus*, malunt *fortunâ adfectus.* Regii utroque loco vulgatum ſervant.

159, 20. *A quibus tenetur.* Ita regii. Vulgati præpoſitionem omittunt.

161, 9. *Quod ſentias, aut re efficere poſſe, aut denique &c.* Ita regius optimus, cui conſentit alter, additâ tamen voculâ *si* ante voces, *quod ſentias*, quam Grævius quoque deletam voluit. Vulgati a correctoris manu, *quod ſentias, aut re efficere si possis &c.*

163, 15. *Accommodaſſem.* Vulgò *accommodaviſſem.* Leve eſt, ſed regiis codicibus obſequimur. *Sed tamenetsi.* Vide Muretum Var. Lect. 11, 17.

168, 20. *In aliquo magiſtratu.* Ita cum vulgatis regii. Grævii codex unus ſcribit *in aio magiſtratu*, unde proclive eſt cum Frid. Gronovio legere, *in minimo magiſtratu.*

172, 1. *Q. Metello Mepoti.* Error typographicus. Lege *Nepoti.*

173, 4. *Omnium ſervandorum.* Vulgati *reſervandorum*, aut *conſervandorum*; ſed invitis melioris notæ codicibus.

155, 14. *Homini pudenti.* i. e. homini frugi. Ita edidit R. Stephanus, probantque Frid. Gronovius & Grævius præ vulgato, *prudenti.*

Ibid. 28. XXXV. Supple centenis millibus, noſtræ pecuniæ 437500. libellis Turonenſibus.

176, 9. *Omnino ſemissibus &c.* Regii codices ſcribunt *omni* vel *omnis ſemissibus*, idque favet conjecturæ Frid. Gronovii legentis *bonis ſemissibus*, i. e. iis, quorum fides non laborat, parata facultas eſt pecuniæ mutuæ, ſub ſemiſſibus uſuris, vel fœnore annuo ſex nummorum in centenos.

180, 17. *Sed in Marco benevolentiâ impari.* Hæc non immeritò ſuſpecta Frid. Gronovio, legendumque conjicit, *ſed ut Marco benevolentiam impertio, hòc magis ſum Publio deditus.*

188, 13. *A qua te flecti.* Ita Victorius, proxi-

mè ad codices, in quibus vitioſè ſcribitur *affecti.* Alii legunt *affici*, *allici*, *deflecti.*

189, 5. *In legendo ſcripto.* Unus e regiis habet, *in legendo te ſcriptore.* Ultimam vocem delendam cenſet Grævius.

Ibid. 24. *Alcibiadis fugâ.* Vulgò *Themiſtoclis.* Sed hoc nomen pluribus in mſſ. teſte Gebhardo, non comparet, & hoc loco aut ſcripsit Cicero, aut debuit ſcribere, *Alcibiadis.*

194, 3. *Itaque hòc etiam fortiorem me puto.* Ita quidem regii codices cum vulgatis: ſed Ursinus rectè præfert e veteri libro, *atque hoc etiam fortiorem me puto.*

Ibid. 27. *In omni deſperatione fortes.* Ita regii mſſ. cum veteribus editis. Malè Gebhardus ex quibuſdam codicibus repoſuit *in omnibus deſperatione fortes*; quæ tamen lectio mirum quantum ipsi placet.

196, 1. *Quàm diſceſſerat.* Nempe Cæſar. Ita e codice Vaticano Victorius. Nam regii vitioſè cum vulgatis, *quàm a me diſceſſeras.*

197, 3. *Non offendas.* Passivè pro non offendaris. Sic. ep. 1. lib. 1. ad Q. Fratrem, *si quis eſt in quo jam offenderis*; & Verr. 1, 25. *veritus ne quid in ipſo ſe offenderit.*

198, 26. *Propter quotidianos motus.* Ita codices regii cum Grævianis. Alii, *propter quotidianos metus.*

200, 2. *Hæc prolatio temporum..* Regii codices ab emendatrice, ut videtur, manu, *hæc perturbatio temporum.*

201, 27. *Eſſe functurum.* Ita regii cum Gebhardo & Grævio. Alii minùs rectè *eſſe functum.*

202, 24. *Tuum crimen.* Vocem poſteriorem cum Gulielmio rectè deleveris.

203, 1. *Invidia annonae inimici.* h. e. cujus auctor is erat, qui eſſet non ſolùm tuus, ſed & amicorum tuorum inimicus. Vulgati malè diſtinguunt poſt vocem *annonae*.

Ibid. 26. *Teſtimonium non cepiſſe.* Locus non videtur ſanus. Manutius & Lambinus reponunt *non dediſſe*. Grævius affert ex uno codice *non accepiſſe*.

204, 10. *Et illud adjunges.* Ita cum vulgatis codices regii. Grævius dedit, *ſi & illud adjunges:* ſed voculam *ſi*, quæ potiùs obeſt ſententiæ, quàm prodeſt, delevimus.

208, 18. *Quoniam lege Juliâ.* Vulgò *quum lege Juliâ.* Regios codices ſequimur.

209, 13. *Rationes deferre.* Frid. Gronovius cenſet legendum, *rationes referre:* & paulò pòſt, ubi *pro latis*, reponit *pro collatis*.

210, 18. *Nam de Lucceio.* Vox corrupta. Veteres editi habent, teſte Victorio, *nam de logeo;* & sic legendum eſſe cenſet Lambinus, remque eamdem paulò pòſt attingi, *ſed.... quando de logeo parum gratum eſt.* Logeum, sive λογεῖον videtur fuiſſe fanum, in quo pecuniæ deponerentur.

211, 17. *In pecunia exacta ita efferre.* Plures mſſ. Grævio inſpecti habent *in pecuniæ exactæ*, unde ille ſuſpicatur legendum eſſe, *in pecuniæ exactu iſta referre.* Frid. autem Gronovius pro *ita efferre*, reponit *ita efferri*, h. e. ex rationibus a me relatis cauſam capere, cur mihi ſuccenſeres.

212, 14. *Deceſſiſſemus.* Ita regii codices, pro vulgato, *deceſſimus* aut *deceſſemus*.

Ibid. 26. *Bis & vicies.* Libellis Tur. 275000. Ita pecuniæ iſtius ſumma exprimitur ep. 1. libri 11. ad Atticum. Malè in vulgatis effertur signis numeralibus XXII.

213, 23. *Tecum eſſe ita communia mihi omnia, quæ opto contingant, ut &c.* Ita regii codices, & primus Grævii, qui voculâ unâ tranſpoſitâ legendum cenſet, *nam tecum eſſe communia mihi omnia, ita quæ opto contingant, ut vehementer velim.* Nam vocem *communia* delere invitis tot mſſ. videtur eſſe temerarium.

219, 8. *Vereor, ne... nefas ſit dicere.* Vulgati, *non vereor;* quam negationem cum Grævio, ita ſenſu flagitante, delevimus, & abeſſe a veteri codice teſtatur Victorius.

Ibid. 15. *Videbamur ſequi.* Ita Grævius & regii codices. Vitioſè vulgati, *videbatur.*

Ibid. 23. *Quam ratio & veritas præſcribit.* Ita Grævii codices, quibus accedunt etiam regii, quæ lectio præſtat vulgatæ, *quâ ratio & virtus præſcribit.*

220, 1. *Atque hæc mihi ſcribenti veniebat in mentem, me eum eſſe.* Eſt hæc lectio vulgata, quam adſtruunt regii codices. In Græviana editione legitur *veniebant*, fortaſſe errore typographico.

221, 27. *Alterutrius utrius.* Dele vocem poſteriorem.

222, 1. *Superioribus litteris.* Hæc epiſtola in regio optimo rectè ponitur ſecundo loco: præceſſit eam, quæ proximè ſequitur, & quæ in vulgatis locum occupat non ſuum.

Ibid. 27. *Ut tum ſit vivendum.* Vulgò, *ut non ſit vivendum.* Correxit Grævius e ſuis mſſ. quibus accedunt regii.

223, 5. *Aut eorum, qui remanſerint.* Notat Victorius hæc verba notha eſſe & ſuppoſititia, quibus omnes codices etiam regii deſtituuntur.

Ibid. 11. Noctuam Athenas. Supple porto,

nato: proverbium in eos, qui rem tanquam novam afferunt eo, ubi ejuſdem rei magna copia eſt. Noctuæ Palladi quum eſſent ſacræ, innumerabiles Athenis erant noctuæ, vivæ, pictæ, ſculptæ, tanquam inſigne ipſius deæ.

225, 18. *Ego certò ſciam... haud.* Hæc verba, quæ alio charactere cudimus, nulli codices, ne regii quidem agnoſcunt, ab iis intruſa, qui lacunas omnes ex ingenio ſupplere, in animum induxerant.

229, 27. *Summamque eruditionem.* Ita emendavit Frid. Gronovius. Vulgò *ſummamque virtutem*, quæ vox præceſſit, & oſcitanti librario impoſuit.

230, 25. *Studiorum & partium.* In codicibus etiam regiis deeſt conjunctio, unde Manutio videtur legendum *ſtudiorum partium.* Suprà nonnulli addunt negantem particulam ante vocem *vereor*, ſed invitis codicibus, & ſenſu recuſante.

232, 21. *Quàm ut, quoniam... populus juſſerat.* Ita regius unus; alter vitioſè, *quàm ut, quomodo.* Vulgò *quàm ut, quum &c.*

238, 20. *Laudo aliquem, num offendo?* Si fortè quempiam alium honeſtè appello, quid ſcio, an eum laudari ferat? *Quum porrò offendam &c.* Si quid fortè dixi in alicujus præjudicium, aut contumeliam, unde ſcio, an eum taxari nolit? Ita Frid. Gronovius interpretatur locum, quem alii variis conjecturis ſollicitant.

240, 20. *Protinus non reſponderunt.* Vulgò *potiùs non continuò reſponderunt*, ut mendoſè habent regii codices. Correxit Grævius, deletâ voce *continuò*, quæ fuit ab aliquo margini adſcripta explicatio vocis *protinus.*

241, 14. *T. Furſanio.* Ita hîc, & in epiſtola,

quæ proximè ſequitur, ſcribendum eſſe nomen conſtat ex veteribus libris, non autem, ut in vulgatis eſt, *Furſano*.

243, 1. *Trebanio*. Ita nomen ſcribendum eſſe duximus ex auctoritate nummi argentei, quem laudat Urſinus. Ex regiis codicibus alter habet cum vulgatis *Trebiano*, alter *Trebatio*, mendosè quidem, ſed proximè ad verum nomen.

Ibid. 4. *Antea miſiſſem &c.* Patet ex quibuſdam mſſ. & editis hoc eſſe initium epiſtolæ, & quidem ſcriptæ ante proximam ſequentem, cui tamen in vulgatis annectitur.

Ibid. 22. *Non diuturnam fore*. Ita regius uterque, pro vulgato *non diuturnè fore*.

245, 10. *Fidem... paratam putent*. Vulgò *parata*, ſed invitis codicibus etiam regiis.

Ibid. 25. *Quaſi devincti*. Ita cum pluribus editis alter e regiis. Alii vitiosè *caſu devincti*.

248, 13. *Quod si mihi per me efficiendum fuiſſet*. Ita Manutius & Grævius. Alii *per te*. At Frid. Gronovius reponit *pro te*, quod rectum videtur.

Ibid. 26. *Quam quia Cimber habebat*. Scil. rogationem neceſſariam, quòd propinquus eſſet Ampii. Ita codices, & plures editi. In quibuſdam mendosè legitur *quas*, quia præcessit vox *rogationes*.

249, 10. *Hæc ad te perſcribi*. Lambinus & Grævius cenſent addendam vocem *oportere*, quæ per oſcitantiam omiſſa ſit a librariis, quia paulò pòſt idem verbum *perſcribi* ſine illa voce iteratur.

253, 17. *Kal. intercalares priores*. Hoc anno Cæſar faſtos correxit, utque Romanus annus, qui valde perturbatus erat, in eam formam componeretur, quam nunc obtinet, præter menſem Merke-

donium, qui ex inſtituto Numæ in Februarium inſertus fuit, duos menſes intercalari jussit ante menſem Decembrem. Hinc *Kal. intercalares priores* & *poſteriores.*

255, 14. *Patris tui.* De quo Brut. 68.

257, 23. Ante virtutem ſudorem *dii poſuerunt immortales.*

258, 8. *Munerum regionum.* Victorius præfert *regiorum*, & sic vocari ludos illos Cæſaris putat in ipsius invidiam.

Ibid. 21. *In quo sit ſpecies.* i. e. dignitas & honeſtas. Ita cum Victorio Grævius, & sic etiam habent regii codices. Alii malunt *in quo sit ſpes*, nempe venturum te in eorum numerum, qui ſunt intimi Cæſaris.

259, 14. *Adventibus.* Ita Victorius, quem ſequitur Grævius. Vulgò *advenientibus.*

260, 24. *Si victus eſſes.* Mallet Frid. Gronovius, *si viciſſes ... interitum*, propter proſcriptiones & cædes denuntiatas a Pompeianis, *aut si victus eſſes, ſervitutem*, nempe ſub Cæſare, quod evenit.

265, 4. *Stabianum perforaſti, & patefeciſti Sejanum.* Nomina ſunt prædiorum vicinorum, in quæ proſpectum sibi Marius aperuerat. Sed in ultimo mirè variant codices. Lambino & Gebhardo placebat *Miſenum.* Suprà dedimus *in illo cubiculo tuo*, pro vulgato, *ex illo cubiculo tuo*, qui error non inſolens librariis, quia proximè ſequitur eadem præpositio.

Ibid. 23. *Noſti enim reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt.* Ita regius optimus, ut conjecturâ præceperant Ursinus & Gulielmius. Vulgò editur, *noſti enim reliquos ludos. Quid? ne id quidem leporis habuerunt.*

Ibid. 31. *Cetrarum tria millia.* Clypeorum ex corio elephantino exſectorum. Ita cum Grævio dedimus e veſtigiis mſſ. in quibus ſcribitur *cretera-rum* aut *createrarum.* Vulgata lectio *craterarum*, quæ eſt tamen regiorum codicum, planè mendoſa: quid enim eo numero *crateræ* in equo Trojano? Paulò pòſt Urſinus rectè reponit *in Iliaca pugna*, pro *in aliqua pugna.*

267, 1. *Ludis ſenicis.* Has voces vacare cenſet Victorius, & ex annotatione marginali temere a librariis huc inſertas.

272, 27. *Maximarum rerum gloriam.* Hanc Victorianam lectionem ſervant regii, quæ præſtat vulgatæ ab Grutero & Grævio, *maximam rerum gloriam*, nisi fortè error eſt typographicus.

274, 8. *Dum hîc ſumus.* Addunt vulgati, *Vides enim quantò pòſt unà futuri ſimus:* quas voces ignorant meliores mſſ. delevitque Grævius, cum ceteris vix ſatis cohærentes. Has tamen ſervant codices regii.

275, 15. *Vel hunc Leptæ delega.* Regii codices ſcriptum habent *vel Leptæ delegam*, unde firmatur conjectura Rutgerſii reponentis, *vel Leptidè legatum.* Fuit autem in Africa Leptis colonia Julia, in qua ejus regionis præfecti ſedem ac domicilium habebant.

276, 2. *Quod familiam ducit.* Quod eſt inter ejus bona primum ac præcipuum: metaphora ducta a philoſophis, quos auctores ac duces alii ejuſdem ſectæ ſequuntur.

277, 5. *Manibus gypſatiſſimis.* Manibus gypſo, ut candidiores ſint, illitis gubernans vocem. Ita locum interpretatur Frid. Gronovius. At Samuel Petitus cenſet mendum eſſe in voce *manibus*, reponitque *quibus III anibus gypſatiſſimis*, ut

ſenſus ſit, in Medea Euripidis Corinthiacas matronas opulentas & primarias fuiſſe, quibus illa *tribus anibus gypſatissimis*, h. e. canis non ſolùm, ſed & albo colore candentibus, Medea *perſuasit &c.*

Ibid. 8. *Nam multi ſuam rem &c.* De his verſibus vide Muretum Var. Lect. 8, 17.

279, 24. *Propter ejus occupationes.* Codices, excepto uno regio, non agnoſcunt vocem ultimam, neque ea defectui ſupplendo idonea videtur. Mallet Victorius *propter ejus luctum.* Conſtat enim eo tempore mortuam eſſe Juliam Cæſaris filiam, quæ Pompeio nupta erat. Vide ep. 1. libri 3. ad Q. fratrem.

280, 5. *Terræ filius.* Convenit in hominem ignobilem & nullis majoribus.

281, 12. *Quem antea ne andabatam quidem defraudare poteramus.* Qui adeo delectaris ſpectaculis amphitheatralibus & muneribus gladiatorum, ut ne andabatis quidem, in quibus minima voluptas eſt, introductis abeſſe ſpectaculo velles. Andabatæ oculis obſutis cæci pugnabant; unde proverbium, *andabatarum more pugnare*, in eos, qui inter ſe litigant de re aliqua, quam non intelligunt. Frid. Gronovius.

282, 15. *Tot interregnis.* Hoc anno reſpublica fuit per ſex menſes ſine magiſtratibus. Prodebantur interreges, quorum non ultra quinque dies poteſtas erat. Itaque ille, unde petebatur, judicium pati coactus non eſſet, si ab singulis interregibus binas poſtulaſſet *advocationes*, ſeu tempus advocandi amicos, & de petitoris actione deliberandi.

284, 3. *Titius.* Ita nomen ſcribitur in plerisque mſſ. quos inter duo regii. Victorius maluit

Sejus, e codice Mediceo, qui habet *Zeius*.

Ibid. 15. Rempublicam adminiſtrare.

285, 26. *Treviros.* Galliæ populos. *Audio capitales eſſe*, i. e. bellicoſos. In his Cicero pro more ſuo jocatur. Inter minores magiſtratus erant Romæ *triumviri* ſeu *treviri capitales*, quorum munus erat præeſſe carceri, punire ſontes, cognoscere de furtis ſervorum, &c. Erant etiam *triumviri* ſeu *treviri monetales*, quos ita inſcribebant *a. a. a. f. f.* hoc eſt auro, argento, ære flando feriundo.

286, 4. *Vectius.* Ita nomen ſcribitur in mſſ. & editis veteribus. Recentiores maluerunt *Vettius*.

Ibid. 19. *Quàm ſæpissime cognoſcerem.* Ita regius optimus. Alter cum vulgatis, *quàm ſæpissime cognoſcere.*

288, 3. Spectandi cupidum.

Ibid. 4. *In hibernis inlectus.* h. e. delinitus, ineſcatus, captus aliquâ illecebrâ. Ita Gulielmius & Frid. Gronovius, pro vulgato, *in hibernis injectus.*

291, 22. *Græculam tibi miſi cautionem.* h. e. firmiorem, quàm veſtræ ſunt. Ego tibi cavere volui hac epiſtolâ, meâ manu ſcriptâ, cujus promissis cave fidem abroges. Ita Turnebus. At Victorius & Manutius intelligunt de epiſtola Græcè ſcripta ad Cæſarem.

Ibid. 29. *In palimpſeſto.* Membrana fuit iterum abraſa, ut in ea rurſus aliquid ſcriberetur.

292, 3. *Quàm hæc exſcribere.* Quàm epiſtolas tuas, in palimpſeſto ſcriptas, in chartam puram transferre. Ita Canterus poſt Manutium. Alii hæc verba delent, in quibus variant codices. Scribitur enim in quibuſdam, *quàm hæc ſcribere*, in aliis, *quàm hæc non ſcribere.*

293, 11. *Propè ſubnegaram, non tribueram certè.* Ita Camerarius, & favent codices, in quibus ſcribitur *propè ſubnegaram, non tribuere* aut *tribuerim certè.* Vulgò editur, *propè ſubnegarem, non tribuerem certè*, ſenſu impedito, & parum commodo.

294, 16. *Lupercal.* locus in urbe Roma, sic dictus a fano Panis Luperci. Ibi domum ædificabat Trebatius.

Ibid. 23. *Lotum.* Loti deliciarum causâ ſummâ arte in domibus colebantur: advenæ autem raram arborem viſebant, & ejus jucundo adſpectu tenebantur. Illâ autem excisâ, Trebatius & proſpectui conſulebat, & rebus ſuis, quum domus non jam hoſpitum frequentiâ celebraretur, & oneri eſſet domino: nam in verbo *proſpexeris* videtur ſenſus eſſe ambiguus. Ita Victorius & Grævius locum legunt & interpretantur. Manutio magis arridet *lucum*: ſed *lucum*, dicatam alicui deorum silvam, exſcindere, nefarium facinus veteres exiſtimabant.

295, 6. Niconis de edacitate.

Ibid. 19. *Si bonorum.* Legendum cenſet Manutius *ni bonorum*: eſt enim hæc formula ſponſionum.

296, 18. *Scævolæ & Teſtæ.* Trebatii cognomina, quæ per copulam disjungit, quasi plures eſſent in uno Trebatio jureconſulti.

Ibid. 27. *Tantùm quòd.* i. e. vix, modò, commodùm, simul ac. Ita cum Victorianis codicibus regii. Malè in quibuſdam omittitur *quòd.*

297, 19. *Damasippus.* De quo Horatius Satir. 2, 3.

300, 10. *Patriâ ſuâ.* Sardiniâ. De Tigellio vide Horatium Satir. 1, 3.

Ibid. 11. *Eumque addictum jam tum puto eſſe.* Duo ultima verba delet Frid. Gronovius. Eum præſertim, inquit Cicero, quem jam ante tot annos prædicavit *Calvus* poëta, ut Hipponax Anthermum & Bupalum, & quasi præco venalem expoſuit, tradiditque infamiæ velut proprium & addictum.

Ibid. 26. *Salaconis.* Salaco is dicitur, qui ſimulat ſe divitem eſſe, quum ſit pauper, in pauperie ſuperbiens, aut etiam luxurioſus & mollis.

301, 11. *Ne, si iſtum habuerimus.* Fortè vox excidit, ut legendum sit, *ne, si iſtum*, nempe Tigellium, *habuerimus inimicum, rideamus* riſum Sardonicum; quod dicitur de iis, qui in maximo ſuo damno & periculo rident & jocantur. *Manum de tabula.* Proverbium ſumptum a pueris pictorum, qui, abſente magiſtro, ſumpto penicillo, aliquid & ipsi furtim pingere conantur. *Magiſter adeſt.* Nempe Cæſar. *Vereor ne in Catonium Catoninos.* Ne ad inferos demittat Catoni deditos, meipſum & te, qui Catonis laudes ſcripsimus.

Ibid. 22. *Urge igitur.* Ita cum vulgatis codex unus e regiis. Alter, *urgeo igitur*, quod videtur rectum.

302, 12. Vesicæ & inteſtinorum morbos.

Ibid. 16. Inteſtinorum morbum.

Ibid. 22. Mediocritatem, frugalitatem.

Ibid. 29. Alvi profluvium.

304, 28. *Ubi nec Pelopidarum.* Supple *nomen, nec facta audiam.*

306, 5. Uſu quidem tuus, poſſessione autem Attici.

Ibid. 17. *Noſtra refigere.* Hoc eſt, pecunias, quas hîc habeo collocatis, & quasi fixas, libe-

rare & relegere. Ita Frid. Gronovius, & ſic etiam regii codices. Vulgò editur *noſtra defigere.*

309, 19. Feſtivitas, lepos, vel etiam mimica & ſcurrilis facetia. Hinc Volumnio iſti cognomen *Eutrapelo.*

310, 3. Venere carens, venuſtatis expers.

Ibid. 4. *Nisi...* ambigua oratio, *nisi...* ſuperlatio, exſuperantia, *nisi* agnominatio, *nisi...* præter exſpectatum.

Ibid. 9. Artificioſa.

312. 12. *Illis interioribus litteris.* i. e. reconditis, ſubtilioribus. Addunt vulgati *meis*, quæ vox ſenſum obſcurat, & malè hîc ab oſcitante librario repetita eſt. Intelliguntur enim litteræ interiores non Ciceronis, ſed ipsius Volumnii.

313, 11. *Quod tibi decedens.* Immo *diſcedens*, ab ipſo ſcil. Cicerone, quem proficiſcentem in Ciliciam proſecutus erat. Nisi fortè Cœlius *decedere* poſuit, pro *diſcedere.*

314, 22. *Auditionem accepi.* Durior & horridior interdum Cœlius eſt, in explicanda ſententia, quis enim sic loquatur? *ne tenuissimam quidem auditionem de ea re accepi.* Fortaſſe hoc illud eſt, cur in eo *ſordes verborum* Tacitus appellet, & ſubjungat *amarior Cœlius*, & Quinctilianus *aſperitatem* ei tribuat in dicendo. Manutius.

315, 13. *Subroſtrani.* Homines urbani, otioſi, qui totum diem ſub roſtris ambulant, circulos faciunt, &c. Iidem dicuntur *ſubbasilicani*, aut etiam *columnarii.*

Ibid. 18. *Embæneticam.* Naviculariam ſcil. artem, quæ vox huic loco parum eſt commoda. Turnebus conjiciebat *empeneticam*, a Græco πεινᾷν, i. e. eſuritionis artem. Frid. autem Gronovius ἐμετικὴν *facere*, ſeu curare ſe vomitoriis. Vos-

ſius ad Catullum notat, Bauli olim fuiſſe tabernam & deverſorium totius Campaniæ affluentiſſimum.

316, 1. *Me repræſentante.* Vox corrupta. Manutio non diſplicebat, *me prehenſante*; Frid. Gronovio, *me in re præſenti*, i. e. quum ipſe adeſſem.

318, 23. Opus accuratè ſcriptum.

Ibid. 31. Doctrinam, loci alicujus philoſophici explicationem.

319, 15. *M. Calidium... poſtulatum a Galliis duobus.* Hanc conjecturam Corradi pluribus firmat Pighius ad annum Urbis 703. probatque Grævius. Vulgò editur, *M. Claudium... poſtulatum a Gallis duobus.*

320, 1. *Hoc ſcaturit.* Ebullit, fervidè jactat, ut fons aquas ejaculatur. Nec malè Lambinus conjicit, *hic ſenaturit.*

Ibid. 26. *Inde Hirrum cuncti ad non faciendum flagitare.* Erat enim in eo culpa eadem, quæ in Viniciano. Ita dedimus ex optimo regio, & eſt dictio Cœliana. Vulgò editur *jam* vel *an non faciendum.*

321, 5. *Quo appeteretur.* Frid. Gronovius e conjectura, *quando repeteretur.*

Ibid. 16. *Factum iri.* Uſitatius erat *actum iri:* ſed Cœlianum eſt.

Ibid. 25. *Cureſque mihi ut vehantur.* Mallet Grævius *venentur.*

323, 12. *In quodam incili jam omnia adhæſerunt.* Hanc Manutii emendationem probant Frid. Gronovius & Grævius. Mendosè codices, *in quodam incilicia omnia adhæſerunt.* Incilia in agris & in viis excitantur ad cohibendam aquam, & alio derivandam.

325, 6. *Conſepta.* i. e. munita, ne accuſatio valeat. Ita codices regii. Alii legunt *confecta*, vel *conficta.*

Ibid. *Frigeſsimus.* Fortè, inquit Frid. Gronovius, *ſeneſcimus.* Idem infrà legit *potiùs ſine Parthis.*

326, 22. *Nondum retulerat.* Locus obſcurus, niſi fortè legendum cum Pantagatho & Urſino, *mundum retulerat.* Paulò pòſt idem Urſinus, pro *minimè vellem*, reponit *minimè nollem.*

327, 27. *Si quid in Thuriis ſuis eſſet, ut Veſtorius teneret.* i. e. haberet, poſſideret, non tamquam ob debitum, quod exigebat Veſtorius, Sempronius abjurabat, ſed in gratiam Ciceronis arbitri inter eos ſumpti. Ita Frid. Gronovius locum emendavit, proximè ad regios codices, in quibus mendosè tantùm ſcribitur *injuriis*, pro *in Thuriis.* Vulgò editur nullo ſenſu, *ſi quid injuriis ſuis eſſet, ut Veſtorius teneretur.*

328, 9. *Loqui.* Paſſionem tribuit verbo, actionem potiùs requirenti: ſed antiquum fuit, inquit Frid. Gronovius, id eſt, Cœlianum.

330, 6. *Sex abducere.* Rectè monet Frid. Gronovius, mendum eſſe in numero, qui haud dubiè multò major eſſe debuit.

Ibid. 13. *A. D. pridie &c.* Ita locus ſcribitur in uno e regiis mſſ. ut voluit Frid. Gronovius. Vulgò editur I. V. quas litteras explicare fatetur ſe non poſſe Victorius.

333, 27. *Curionem... objurgat; ac repulsâ ſe mutavit.* Ita Grævii codex optimus, pro vulgato, *Curionem... objurgatus, hac repulsâ ſe mutavit.*

334, 23. *Memoriâ teneas.* Ita rectè codices regii, pro vulgato *teneres.*

335. 4. *Si nullam ſpem... oſtenderis.* Ita cum

editis veteribus unus e regiis codicibus. Vulgati, *ſi ullam ſpem... oſtenderis*.

339, 4. *Comitiales eripiebantur*. Conſules nimirum diebus comitialibus de cœlo ſervabant, ne Curio poſſet agere cum populo, quod non licebat, quum augures, conſules, aut reliqui magiſtratus in auſpicio erant: quæ ratio, reip. ſanè utilis, obsiſtendi perniciosis legibus tribunorum.

Ibid. 10. *Se his ſupplicationibus... non uſuros*. Non decreturos cuiquam imperatori ſupplicationes, præterquam Ciceroni.

Ibid. 19. *Quum de hoſtibus ageretur*. Rectè hanc lectionem mendi arguit Victorius; reponit autem ex Mediceo codice *de hoſtiis*, nec tamen ſenſum loci hujus ſatis aperit. Planum eſſet *de ſupplicationibus*, quæ vox compendioſè ſcripta potuit imponere librariis. Videtur in decernendis ſupplicationibus requiſitus fuiſſe numerus ſenatorum legitimus: triumphi quidem *judicatio* dicitur ep. 9. libri 3. res *longi ſubſellii*. Porrò ſenatores raro conveniebant juſto numero; quivis autem ſenator, qui vellet impedimento eſſe, ne fieret ſenatuſconſultum, poterat, inquit Feſtus, dicere conſuli, *numera ſenatum*.

341, 28. *Collegam tentaſſe*. L. Piſonem, qui cenſor cum Appio. Vulgò *collegium*. Emendarunt Frid. Gronovius & Græviùs.

342, 3. *Ipſum ut prehenderem*. Ita iidem Gronovius & Græviùs emendarunt vulgatum, *ipſum reprehenderem*.

Ibid. 18. *Polam Servium*. Vulgò *palàm Servium*. Emendavit Manutius certiſſimâ conjecturâ, quam firmat infrà Cœlius ipſe. Vide ad Q. Fr. 1, 13.

343, 3. *Quadraginta diebus*. Ita regii codices. Vocem poſteriorem omittunt vulgati.

Ibid. 20. *Decuſſa.* Tranſlatio a veſte, de qua decutiuntur ſordes. Quidam legunt *decurſa.*

344, 3. *Stomacho eſt Magnus.* Vulgati *ſtomacho eſt ſcil. Pompeius Magnus.* Sed voces ex nota marginali perperam inſertas rectè deleverunt Manutius & Lambinus.

Ibid. 8. *Quemadmodum hoc Pompeius laturus eſt, quum cognoſcat, quidnam reipublicæ futurus sit?* hoc eſt, quo loco ejus futura sit auctoritas in rep. *Si autem non curet &c.* Ita teſte Manutio, Sigonii liber, ut habent duo regii codices. Locus eſt in vulgatis non uno modo interpolatus, *quemadmodum hoc Pompeius laturus sit, quum cognoſcat quidnam reipublicæ futurum sit, si aut non possit, aut non curet.*

346, 6. *Omnino ſatis ſpatii sit.* Fortè, inquit Frid. Gronovius, *opto ſatis ſpatii sit.*

Ibid. 26. *Summo periculo.* Ita cum Grævio dedimus e regio codice, in quo compendiosè ſcribitur *ſuo*, pro *ſummo*, unde vulgatum *tuo periculo.*

348, 14. *Pſecade*, i. e. ancillâ, ſervâ *natus.* Hanc Pantagathi lectionem receperunt Lambinus & Grævius. Vulgò *ipſe catenatus.*

Ibid. 21. *Exanimatus tuis litteris, quibus te nonnihil triſte cogitare oſtendiſti... has ad te illico litteras ſcripsi.* Ita regii codices. Locus in vulgatis abundat vocibus ſuperfluis, & malâ interpunctione laborat.

349, 14. *Quorum fortunam non debes velle conturbare, ut eam cauſam... odiſſe.. cogamur, aut impiam cogitationem... habeamus.* Supple ex ſenſu, *ne quid de te gravius conſulas.* Locum in vulgatis interpolatum dedimus ex utroque regio codice.

350, 6. *Sed tamen ab eo petivi.* Voculam *ſed* quam ignorant regii delevimus.

351, 28. *Irritavi in me Catonem.* Regii codices, & quidam alii ſcribunt *arruntanum me Catonem*, unde Frid. Gronovius divinabat, *alterum me Catonem* ſcil. videbitis.

352, 5. *Quod firmiſſimum eſt.* Lege cum Frid. Gronovio, *quo firmiſſimus eſt*, nempe Cæſar.

354, 20. *Dijudicetur.* Ita Victorius e veſtigiis mſſ. in quibus, omiſſis litteris, quod non inſolitum librariis, ſcribitur *dividetur.* Alii malunt *videatur.*

355, 11. Obſoleta, non recens.

356, 14. Senſim, latenter, clam.

357. 7. Libros de ratione regendæ reipublicæ.

Ibid. 9. *Navare rempublicam.* Grævius mallet *juvare*, & ſic habet Maphæi liber.

358, 17. Noctuam Athenas. Vide ſuprà lib. 6, 3.

Ibid. 24. De rebus poſſibilibus *me ſcito* ſecundùm Diodorum, ſeu ex ſententia Diodori judicare.

Ibid. 27. Ex iis rebus, quæ fieri non poſſunt.

Ibid. 28. Judicium, ſententia... Chryſippine.

359, 4. Secundùm Chryſippum poſſibile eſt.

Ibid. *De Coctio.* Quid ſi *de Cocceio*, de quo ad Att. lib. 12, 13.

Ibid. 7. *Si hortum in bibliotheca habes.* Significat e bibliotheca ſe non egreſſurum, niſi fortè deambulandi causâ in horto, qui ſi eſſet in bibliotheca, nihil ultrà requireret.

360, 24. *Scripſiſſe: ut &c.* lege *ſcripſiſſe, ut &c.*

362, 9, *Actis.* Amœnis littoribus, villis ad mare.

363, 12. Duobuſque ſimul euntibus. *Complendum ex Homeri Iliados K.* 224. alter alterum prævertiſſet cogitando, quod e re foret.

Ibid. 14. *Equis viris.* Omni conatu, tranſlatio a

certamine militari. Quum verò celeritas indicatur, *equis velis* dicitur, fugientium similitudine terrâ marique. Manutius.

Ibid. 24. Rejectum. Vide de finibus 3, 51.

364, 4. Multi diſcipuli præſtantiores magiſtris.

365, 16. *Hæc*, nempe tempora, *ipsi præſtare debemus*. Horum temporum nobis reddenda ratio eſt : otiosi enim ſumus. Frid. Gronovius legit *hanc ipsi*, ſcil. horum temporum cauſam, *præſtare debemus*, neque jam obtentui eſſe poteſt fortuna reipublicæ.

368, 19. Veru notat, tamquam ſpurios rejicit. Obelus fuit signum criticorum, quo ſpuria a genuinis diſcernebant. *Ego... judicaturus ſum, utrùm sint* poëtæ *an* inſerti, ſubdititii, interjecti.

Ibid. 23. *Ingentium Squillarum*. Locus in mſſ. mendoſus. Frid. Gronovium ſequimur. Alii reponunt *culinarum*, vel *gallinarum*, aut *cochlearum*. Idem Gronovius pro *Sophia*, legit *Sepia*, qui piscis eſt atro ſanguine, cujus effusione ſe tutatur.

Ibid. 28. Convictorem, convivam.

371, 10. *Aliorum*. Cæſarianorum.

377, 12. *Pergratam tibi eſſe curam meam valetudinis tuæ*. Ita e ſuis mſſ. Manutius & Corradus, quos ſequitur Olivetus ; & sic etiam affert e Palat. 6. & priſca editione Gebhardus. Quia tamen in alia plerique codices abeunt, Gruterus & Grævius cum Victorio locum notarunt aſteriſco.

378, 2. *Oblitas*. Inquinatas, maculatas Latinorum municipum ſermone & formulis, a verbo *oblinor*. Ita Cellarius.

Ibid. 19. *Commorationis urbanæ*. Regii codices vitiosè cum quibuſdam editis habent *moderationis urbanæ*.

380, 28. *Ab his me a nari putem. Nam etsi &c.*

Rectè Corradus legendum eſſe monet, *ab his me amari putem; tametsi &c.* hac quasi correctiunculâ adjunctâ ſuperioribus.

382, 3. Facetè dictorum.

383, 21. *Atellanum:* Antonius Auguſtinus reponit *Atellanam*, nempe fabulam, quæ modeſtior: *ſed, ut nunc fit, mimum introduxiſti:* quia Pætus Ciceronem liberiùs irriſerat.

Ibid. 22. *Quem tu mihi Polypum.* Piſcis eſt vilis pretii, quem denario empturum ſe Pætus ſcripſerat; Ita Corradus & Urſinus. Victorius *Denarium* vult eſſe quoddam edulium, & eodem ſenſu vocem eamdem accipit infrà ep. 18.

Ibid. 23. *Tyrotarichi patinam.* Tyrotarichus, genus cibi e caſeo & ſalſamentis, ut notatio verbi docet.

384, 1. *Quæſticulis te ferebam attentiorem.* Nihil certius hac emendatione Frid. Gronovii. Vulgatum: *faciebam* ab hujus loci ſententia prorſus alienum.

Ibid. 4. *Æſtimationem... accipere.* Ex lege Julii Cæſaris, debitores, ut ſe ære alieno liberarent, prædia dabant creditoribus, non eo pretio, quo tum erant poſt civile bellum, ſed quo fuerant ante bellum. Hinc *æſtimationem accipere*, pro jacturam facere.

Ibid. 12. *Me ad... cœnam vocare, feram id quoque.* In vulgatis legitur *revocare* & *referam.* Correximus ex regio codice, in quo ſcribitur *voca referam*, ubi perſpicuum eſt ultimam ſyllabam vocis *vocare* adhæſiſſe voci proximè ſequenti.

Ibid. 21. *Lucanicis.* Lucanica, notum genus ſuilli farciminis, a Lucanis populis inventum.

Ibid. 30. *Salis enim ſatis eſt.* Scripſerat Pætus villam Selicianam in littore poſitam, ſalinas habe-

re : unde Cicero jocans, *ſalis ſatis eſt*, ſeu materia non deeſt jocis & facetiis in Cæſarianos, *ſannionum* ſeu deriſorum *parum*, qui audeant in eos liberè jocari.

387, 7. *Diſcipulos.* Hirtium & Dolabellam.

388, 10. *Ateriano jure.* Ludit in voce *jus*, quod & liquidum cibi & leges ſignificat. Videtur Aterium juriſconſultum penes ſe habuiſſe Pætus. Frid. Gron.

Ibid. 13. Quæ præfari ſolemus in aliquam diſputationem ingreſſuri. *Diſce ex cœnis Hirtianis quales tuæ eſſe debeant.*

390, 20. Serò diſcentes, ſeri ſtudiorum.

Ibid. 22. *Sportellâ.* Obſonium, cibus, qui opponitur Cœnæ juſtæ. *Artolagani.* Genus placenti vilioris.

391, 25. Aberratio, ſpei fruſtratio, infelix ſucceſſus.

392, 11. *Qui cenſor... quum conſul.* Vulgò *qui conſul... quum cenſor.* Errorem natum ex vetuſtis ſcribendi formulis correxit Pighius.

393, 23. *Amo verecundiam, vel potiùs libertatem loquendi.* Hæc inter ſe, & cum epiſtolæ clauſula pugnant. Rectè igitur Lambinus cenſet etiam invitis libris legendum *tu potiùs*, aut ut voluit Manutius, *alii potius.*

396, 1. *De Aurelia aut Lollia.* Scortis nobilibus.

Ibid. 7. *Stultorum plena ſunt omnia.* Has voces pro ſpuriis habet H. Stephanus, auctoritate veteris codicis; nec habent ſanè quod hîc agant.

Ibid. 9. *Colei Lanuvini.* Nomen aut cognomen familiæ Lanuvianæ. *Cliternini non honeſti*, quia nulla ibi familia Coleorum.

Ibid. 14. Sapiens liberè loqueris.

Ibid. 21. *Honorem igitur* ſupple habebimus *Kalendis Martiis*, quem diem, Junoni ſacrum, matronas religiosè coluiſſe ſcripsit Macrobius. Hinc Horatius, *Martiis cælebs quid agam Kalendis &c.*

398. 25. *Spurinna.* Aruſpex, qui Cæſarem monuerat, ut caveret Idus Martias, quibus interfectus eſt.

399, 12. *Id eſt, compotationes aut concænationes.* Rectè Lambinus delet has voces, ut foris profectas & alienas, minimèque Ciceronis.

400, 16. Inſtitutionem Cyri, a Xenophonte ſcriptam.

Ibid. 19. *Ad imperandum.* Ut tibi imperetur, *ad parendum*, quod Cicero ſubjunxit. Sic Virgilius, *cantando rumpitur anguis*, h. e. dum incantatur.

402, 9. Quæſtionem, de qua ſcil. disputaret Dio philoſophus, quo Pætus utebatur.

Ibid. 24. *Quod in ſolum.* Nempe venit: proverbium de rebus, quas temerè ac fortuitò, ut caſus fert, arbitratu noſtro, non ratione dicimus aut facimus.

405, 2. *Quæ ita longa eſt.* Hirtio & Panſæ ſucceſſuri erant in conſulatu Plancus & D. Brutus.

407, 23. *Quam mihi tecum ſtatuo eſſe communem.* Grævius e ſuis mſſ. reponit *ſtatuo habere communem.*

410, 3. *Præter bonam famam.* Quam nondum mereri potuerat, quia ſerviendum fuerat temporibus & Cæſari.

Ibid. *Proinde, ut ipſe mereor.* Ita codices, eodem ſenſu, quo, *perinde, ut ipſe mereor.*

411, 13. *Incredibilem mihi lætitiam attulerunt.* Ita codices regii cum editis veteribus, nec erat, cur Lambinus mutaret, daretque *attulerat.*

412, 4. *Id erit totum & proprium & tuum.* Ita

regii codices. Malè in vulgatis omittitur copula ſecundo loco, ut a Grævio notatum eſt.

414, 8. *In experiendo.* Editi quidam *in expendendo*, quod rectum videtur. Vulgatum ſervant codices regii.

416, 7. *Magna mihi ipſe.* Vulgò *magna in ſpe.* Urſinum & Grævium ſequimur.

Ibib. 17. *Aliquantum nobis temporis, & magni laboris & multæ impenſæ opus fuit.* Ita regii codices & veteres editi. Recentiores *magni laboris, & multæ impenſæ opus fuerunt*, quod videtur a manu correctrice profectum.

419, 17. *Contràque ipſe pugno.* Nempe ut ne cui liceat ſibi quidquam concupiſcere invitâ patriâ. Ita regius optimus: alter vitiosè *contra quem.* Vulgati, *contra quod.*

424, 3. *Tua dignitas affert.* Ita ex Mediceo codice Victorius & Manutius. Rectè: nam in his verbis *ita te victorem complectar,* genus agnoſcimus jurandi & affirmandi non invenuſtum. Nullius eſt ſenſûs vulgata lectio *afferat*, profecta ab aliquo, qui locum, dum ſe emendare credidit, corrupit.

427, 19. Urbium everſorem, *ſeu* vaſtatorem.

428, 5. *Reipublicæ temporibus admonitum, tecum & reipublicæ ſatis eſſe facturum.* Grævium offendit vox *reipublicæ* tam paucis interjectis verbis iterata. Itaque quòd vox *ſatis* non exſtat in pluribus mſſ. locum ſic conſtituit. *Lepidum reipublicæ temporibus admonitum, tecum eſſe facturum*, ſeu conſenſurum tecum in tuenda republica.

432, 17. *Quo obside fide illius.* Antiquè dictum pro *fidei.* Vulgati malè diſtinguunt poſt vocem *obside.*

Ibid. 20. *De tribus fratribus Sex. Gaviano pro-*

bavit. Quo de negotio agatur, incertum. Codices regii ſcribunt *Segoviano.*

433, 25. *Exercitu concordi, & bene de republica ſentiente.* Ita Lambinus auctoritate veterum codicum. Pro his Gebhardus maluit vulgatum, *ſicut milites faciunt*, quod videtur eſſe alienum.

434, 1. *Aut timori videbam.* Abundat vox ultima, quum præceſſerit verbum *ſciebam*, nec tamen delenda, inquit Frid. Gronovius. Valet enim tantum, ac ſi repetiſſet *ſciebam* cum verbo *inquam.* In his cum Grævio Manutium & Lambinum ſequimur. Præiverat H. Stephanus.

Ibid. 16. *Mulionis.* Victum enim adoleſcens ſibi comparaverat comparandis mulis, farreque in caſtra convehendo.

Ibid. 20. *Nisi uno loco me tenerem.* Rutilius legit, *nisi uno loco metaremur*, caſtra poſita haberemus, idque probat Frid. Gronovius.

436., 23. *Ut errare id... voluiſti.* Ut in ea re errare voluiſti, quum ea de Lepido ſperaſti, quæ vera eſſe cupiebas. Ita Manutius. Alii, *ut errare, mi Plance, voluiſti.* Egnatius legebat, *verùm ut errans id, Plance, voluiſti, quî enim id te fugeret, aut sic decipi &c.*

438, 5. *Quum in Iſara flumine.* Ita e veſtigiis mſſ. Corradus, idque placuit Grævio, qui tamen vocem ultimam delet tamquam gloſſema e margine ipsis Planci verbis inſertum. Vulgò *quum Iſaram flumen.*

439, 5. *Duobus jam conſulibus singularibus.* Grævius rectè delet vocem ultimam.

Ibid. 16. *Miſericordiam... defuturum.* Vide Gellium 1, 3. & Sanctii Minervam 3, 11.

442, 3. *Si uno loco eſſem.* Si eodem loco me

tenerem, neque accederem ad Lepidum. Sed hic quoque Manutius & Lambinus reponunt, *niſi uno loco eſſemus*, ut ſuprà ep. 18. *niſi uno loco meta-remur*. Mox pro *meâ patientiâ*, Corradus legit *meâ pertinaciâ*.

443, 11. *Elapſus ſum his*. Legebat Cardinalis Accoltus, *elapſus ſum bis*.

444, 12. *Cularone*. Hodie *Gratianopolis*. Ita Grævius ex emendatione certiſsima Scaligeri & Sirmundi. Vulgò *Civarone*. Regii codices mendosè *Cujarone*.

445, 23. *Subito impetu*. Pro *impetui*. Sed ita efferri ſolent in tertio caſu nomina ejuſmodi, ut apud Virgilium *adſpectu*, *curru &c*.

448, 17. *Famâ ſententiâque omnium*. Ita e regiis codicibus alter, ut voluit Manutius : alter cum vulgatis, *famâ ſcientiâque omnium*.

Ibid. 23. *Quando maturè futura ſunt*. Ita regii codices, & sic dedit Grævius, pro vulgato, *quum maturè futura ſunt*.

450. 16. *Scilicet ne cum maximo periculo*. Primam vocem deletam a Victorio, reſtituit Grævius e mſſ. ſuis, quibus accedunt regii.

451, 7. *Quando ex his pendes*. Ita codices & veteres editi, quos Grævius ſecutus eſt. Vulgò, *quum ex his pendes*.

455, 2. *Unam ſuam*. Quam nempe dudum habuerat in conſulatu. *Alteram Silani*. Cui Silanus præerat. Regii codices ſcribunt, *alteram ſcilicet illam evocatorum partem :* unde mendi ſuſpicio. Soliùs imperatoris erant prætoriæ cohortes.

Ibid. 29. *Ampliùs paſſus quingentos*. Deeſt numerus pleriſque in mſſ. Servant duo codices Manutii & Grævii unus.

. 457, 6. *A. d. XII.* Manutius legendum cenſet *a. d. XVI.* ut poſtridie quàm geſta res eſt, ſcripſerit Galba. Nam si quatriduo poſt prœlium ſcripſiſſet, omnino aliquid de Panſæ vulneribus, ipſoque Bononiam delato cognoviſſet, & Ciceroni significaſſet.

458, 4. *Quia utrobique.* Omnino lege cum Frid. Gronovio, *qui utrobique.*

459, 12. *Quantas habuerim contentiones.* Quoties, & quàm vehementer contenderint Lepidus & Antonius. Ita rectè Manutius. Alii *conciones.*

Ibid. 20. *Vindicare in libertatem.* Ita Grævius. Alii *in libertate.*

461, 6. *Prætextam.* Genus fabulæ, cujus argumentum Romanum, actores autem viri prætextati, h. e. magiſtratus Romani.

Ibid. 13. *Auctorari ſeſe nolebat.* h. e. addicere ſe ſuâ ſponte ad gladium, & sic fieri auctor libertatis amittendæ. Ita locum emendavit H. Stephanus. Hinc *auctoramentum,* merces ſeu pretium *auctorati.* Vulgò mendosè, *auctore ſe nolebat.*

462, 20, *Si quod juſſiſtis feci.* Conjicit Frid. Gron. *sicut, quod non juſſiſtis, feci,* nempe eo animo erga rempublicam.

463, 11. *Tamenetsi.* Pro vulgato *tametsi.* Ita codices & veteres editi cum Mureto, quem vide Var. Lect. 11, 17.

Ibid. 20. *Et veterani milites Cæſaris partium.* Ita duo regii. Vulgati omittunt vocem *milites.*

464, 3. *Palparer.* Regii codices, ut & ceteri vitiosè habent *palmarer.* Emendavit Victorius.

465, 2. *Et ſecundam legionem.* Ita rectè Manutius emendavit vulgatum, *& quartam legionem.* Secunda legio cum Antonio fuit: quarta verò du-

dam reliquerat Antonium, & ſe ad Octaviani auctoritatem contulerat. Vide Phil. 3.

Ibid. 11. *Sed ibi fore equitum XV.* i. e. quindecim millia. Ita hic, & in epiſtola ſequenti decemtis ex libro veteri Urſini. Et quidem Antonio multos equites fuiſſe conſtat ex epiſtola, quæ proxime ſequitur, & ex decimo libri ſequentis. In uno codice Mantii ſcribitur equitum *V.* ſeu quinque millia. In aliis mil. numerus deeſt.

FINIS.